

GENÇLİĞİN FELSEFESİ

Yazar: Gönül Bünyadzade

Çeviri: Zafer Arı

GENÇLİĞİN FELSEFESİ

Yazar: Gönül Bünyadzade

Çeviri: Zafer Arı

©Copyright 2021, *Bu baskının bütün hakları* AKTİF DÜŞÜNCE YAYINCILIK Ltd. Şti.'e aittir.
'AKTİF DÜŞÜNCE YAYINCILIK' Bir Nobel Akademik Yayıncılık Markasıdır. Sertifika No.: 20779

Aktif Düşünce Yayınları :
ISBN :
E-ISBN :
© 1. Baskı, Ocak 2022

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun
Editör: Fulya Bayraktar
Sayfa Tasarım: Dicle Korkmaz
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez
Baskı ve Cilt: Kalkan Matbaacılık Sertifika No.: 16029
Büyük Sanayi 1. Cadde Ali Bey İş Hanı No.: 99/32 İskitler/Ankara

---

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bünyadzade, Gönül.

Gençliğin Felsefesi - Gönül Bünyadzade
1. Basım, VII + 236 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN
E-ISBN
1. Anahtar Kelimeler

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Sipariş: - siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: A fa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, Başarı Dağıtım, Dinamik Dağıtım, D&R mağazaları, Dost Dağıtım, Final Dağıtım, Güneş Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Prefix, Remzi Kitabevleri, TveK Mağazaları

İÇİNDEKİLER

Takdim	v
Giriş.....	1
Yol Ayrımında Ebediyet ya da Maddiyat!	23
Eksiklik Sendromu veya Ruhumuzu Dinlemeyi Başarabiliyor Muyuz?	53
Korkudan Fatihliğe Giden Yol.....	69
Kılıç ya da Kalem: Arayış ve Yaratıcılık.....	97
Ben ve Toplum.....	135
Aşk ve Mukaddeslik Duygusu	169
Sonuç	195
Kaynakça.....	203
Ek Bilgiler.....	207

TAKDİM

Azerbaycanlı kardeşlerimizden değerli felsefeci Bünyadzâde Gönul Hanım önceleri gençlik üzerinde durarak gençliğin faaliyetlerini ve başarılarını felsefi bir temele oturtmak gayretiyle çalışıyordu. Onun bu teşebbüsünü öğrenince kendisini teşvik ettim. Benim 8 büyük ciltlik “Çağdaş Türk Düşünürleri” isimli eserime Gönul Hanımı da düşünür ve felsefeci olarak aldım.

Daha sonra bu çalışmasını geliştirmesini söyledim. Hz. Peygamberin, Sultan Alparslan'ın, sultan Fatih Mehmed'in ve sultan Kanûnî Süleyman, Atatürk ve daha başka Türk kahramanlarının, Fransız kahramanı Jean D'Arc gibi kimselerin gençliklerinde elde ettikleri büyük başarıları tahlil ederek bir “Gençlik Felsefesi” geliştirmesini tavsiye ettim. O da çalıştı. Elde edebildiği yeni bilgiler çerçevesinde elinizdeki bu kitabı meydana getirdi.

Yanılmıyorsam, Türkiye’de ve Türk dünyasında gençlik felsefesi üzerine kafa yoran başka bir kimse yoktur. Bilen varsa bana haber versin, memnun olurum. Genç felsefecimiz Gönul hanımın bu açtığı yeni çığırda daha çok ilerlemesini ve yeni felsefeler imal etmesini temenni ediyorum ve kendisini can-ü gönülden tebrik ediyorum.

Prof. Dr. Süleyman Hayri Bolay

GİRİŞ

Gençlik deyince ilk akla gelen şey çok farklı bir yapıya sahiptir. Kah coşkulu, kah sakin, kah isyankar, delikanlı, kah teslimiyetçi, kah bin yılın bilgisi, kah rüzgar gibi oynak, hayalperest. Sufi mütefekkir Hallacı Mansur şiirlerinden birinde gencin hareketli tabiiyetine, iradesizliğine, sabırsızlığına işaret ederek, şöyle der:

Aşık gençlikte kemale ererse,

*Sarhoşluktan habibinin vusalini unuttur.*¹

Bütün bunların başında ise gençliğin hayat dolu olduğudur. Belkide bunun için hayatın kendisi gibi değişken ve bir o kadar cazibeli kah sade, kahsa karışık görünür. Karar vermek ise bir o kadar zordur. Acaba, gençlik sadece bir zaman dilimi midir ki, bir gün başlasın, bir gün bitsin, yoksa özünde derin bir hikmet gizleyen olgu mudur ki, özelliklerini anlayabilmek için geniş bir tahlile gerek duyulsun? Aslında, en basiti ise bunu anlamak daha da zordur. Sanki bir ışık gibi, nur gibi.

Gençlik te ömrün ışığıdır ve ne kadar sade görünse de, onu anlamak ta bir o kadar ağırdır. Gençlik de tıpkı ışık gibi; varlığını bilsen de, görsen de, önemini yalnız yokluğunda anlarsın.

O' da ışık gibi bulunduğu makama farklı bir renk, farklı bir mana verebilir; her şeye bir sevgi, ılık bir seda, bir romantiklik, aynı zamanda bir cesaret katabilir. Yani bir genç gördüğü ağaçlara, yolla-

---

¹ *Ahbar al-Hallac*. Neşr ve teshih L.Massinyon, B.Kraus. Paris, Matbaa Kalem, 1936 (bundan sonra *Ahbar al-Hallac*), s. 67.

ra farklı manalar yükler, sanki görünmeyeni görünür kılar, renkleri daha da parlaklaştırır, karanlıktan korkmaz, unutulmaya yüz tutmuş hallere tekrar hayat verebilir. İnsanlar bunu doğal yani hayatın zaruri bir enerjisi gibi kabul ederler ve onun bulunduğu konumu da çoğu zaman düşünmezler. Belki de bu nedenle "Gençliğin Felsefesi" anlayışı ilk bakışta şöyle bir soru doğurabilir: böyle bir felsefe var mı? Ancak unutulmamalıdır ki, sadece gençlik bir ışık gibi insanın gelecek yolunu aydınlatacak, o zaman onun özelliklerini daha yakından ve daha derinden öğrenmenin zaruriliği ortaya çıkar. Çünkü gençlik insan ömrünün en kısa aynı zamanda en şirin ve en geçimsiz devri olsa da hayatın teminatının verildiği, ömür sarayının temelinin atıldığı bir çağdır. Demek ki onun kendi hikmeti, kendi benliği ve kendi kanunları vardır ve bu göz ardı edilemez.

Gençlik bu dünyayı dolduran sesler arasında özel bir sestir. Kendi hikmeti, kendi misyonu olan, işitilmek için bütün gücü ile seferber olan bir ses. Ulvi Bünyadzade gençliği şöyle tasvir eder:

*Sen ömrün en derin manası gençlik
Müşfiğin, Caferin * nefesi gençlik.
Sesimi sesine ben de katıyorum,
Ey büyük sabahın yüksek sesi genclik.*²

Evet, gençlik gür sesi olan büyük bir güçtür. Araştırmalarımızdan da anlaşılacağı üzere kar topu gibi ilerledikçe büyüyen bir güç olduğundan onunla ister toplum olsun isterse de devlet yüz-

* Mikail Müşfik – Azerbaycan şairi, 1937-ci ildə Sovet Emperyalizminin Repressiyasının kurbanı olmuş, 29 yaşında hapsedilerek vurulmuşdur. Cafer Cabbarlı – Azerbaycan'ın önemli oyun yazarı, 35 yaşında hastalıktan vefat etmişdir.

² Bünyadzade Ü., *Senin oxşarın benövşedi*. (Seçilmiş eserleri), "Ağrıdağ", Bakı, 2005, s. 121.

leşmeye mecbur kalır. Bunu göz önünde bulunduran, özellikle de ülkesinde önemli işler, islahatlar yapmak isteyen devlet büyükleri mutlaka gençliğe seslenirler. Onları devlet kuruculuğunda yanlarında görmek isterler. Buna örnek olarak 20. yüzyıl öncesi doğuda ilk demokratik cumhuriyetin kurucusu Mehmet Emin Resulzade'nin daha sonar da Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün gençliğe hitaplarını gösterebiliriz. Resulzade 1918'de kurulan yeni Azerbaycan devletini genlere emanet eder. "Ey gençlik! Ey asrımızın Siyavuş'unun büyümüş oğlu. Senin uh-tende büyük bir vazife var. Senden önceki nesil yoktan bir bayrak, mukaddes bir ideal remzi yarattı. Onu bin müşkilatla yücelterek dedi ki, - Bir kere yükselen bayrak bir daha inmez!" Atatürk'te gençliği artık ilk önemli adımları atan Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceğinde kendi geçmişini unutmamaya çağırır. "Ey Türk istikbalinin evladı! İşte bu ahval ve şerait içinde dahi, vazifen; Türk istiklal ve cumhuriyetini kurtarmaktır! Muhtaç olduğun kudret damarlarındaki asil kanda, mevcuttur!"

İlginçtir, artık belirli yaşa gelerek bilgelik çağına ulaşmış olan filozofların ve düşünürlerin de çoğunlukla gençliğe müracat etmeleri doğal bir durumdur. Örneğin yaşlılığında bile dahi yazar Lev Tolstoy gençliğe hitaben şöyle belirtir. "Ben kendime o zamanlar (gençliğimde- K.B) inanmadım. Sadece bazılarına ulaşmış, bazılarına ise ulaşamadığım dünya hedeflerine harcadığım onlarca yıl sonar onların lüzumsuzluğunu, ziyan olduğunu, çoğu durumda, zararlarını gördüm. Ve anladım ki, 60 yıl önce bildiğim ancak o zamanlar inanmadığım şeyi fark ettim ki, mutlak şekilde her insanın çabalarının yegane amacı olmalıdır." Gerçek şu ki, kendi tec-

rübelerinden yola çıkan düşünürler, devlet adamları aslında bu gencin potansiyelinin ortaya çıkmasının kaygısını yaşarlar. Hayatının bütün bir aşamasının boşa harcanmayıp bir sonraki aşama için faydalı bir hazırlık yapmaları için nasihatler ederler. Çünkü bu potansiyelin gücünü iyi bilirler.

Gençlik, hayatın ne başlangıcı nede sonudur, sadece bir ara dönemdir. O, herkesin geçtiği bir zaman dilimi olduğuna göre, yeterince malum olduğu aşikardır. Bununla birlikte, İnsan farkına bile varmadan ona veda ettiğinde anlıyor ki, meğer gençlik sıra dışı, içinde gizli bir hikmet saklayan ve çoğu zaman açılmadan kalan bir fenomen imiş. Evet, aslında, gençlik çocukluk çağının sonu yetişkinlik çağının başlangıcıdır. Her görünse de soyut görünsede kendi çerçevesi, öz kanunları vardır. Belki de bu nedenle gençliğin tasvi-rine şiirler yazılmış, resimler çekilmiş, en ince, en zarif şeylere benzetilmiş güzelliği bin bir söz ve renkli nakışlarla süslenmiştir.

Bununla birlikte, bir var olan, duyulan bir şeyi dile getirmek, bir de herkesin gördüğü bir şeyin görünmeyen yönlerini tahlil etmek. En zoru ise her insanın kendine mahsus, tekrarsız, orijinal görünen şeyin bütün tarih boyu değişmeyen asıl özelliklerini açıklamak, ortak yönlerine ışık tutmak, yani onun felsefesini taktim etmektir. Gençliğin felsefesini yazmak, gençlik gibi soyut bir anlayışı tarif etmek, belli bir manada genelleştirmek ne derece doğru adımdır? Belki de yaşlı bir bilge gibi tarif edilen felsefe ve oynak gençlik arasında sanki bir aykırılık vardır. Ancak meseleye farklı bir bakış açısıyla da bakmak gerekir: felsefe hikmete sevgidir; *philo-sophia*, gençlik ise sevginin dolup taşıdığı çağdır. Söylenenlerde hakikat

payı olsa da bizim taktim ettiğimiz “Gençliğin Felsefesi” bunlardan hiç biri değildir. Biz ne gençlikle yaşlı bilgelik arasında denge kurmak ne de gençlik sevgisini aşlamak niyetindeyiz. Maksudumuz sadece insan hayatının çok önemli bir döneminin hikmetini yorumlamaktır. Öyle ki anne karnında her anın, her dönemin öz hükmü, öz niteliği olduğu gibi, maddi dünyadaki hayatta her yaş döneminin kendi rolü vardır. Niyetimiz sadece gençliğin içerdği hikmeti sorgulamaktır.

Şöyle bir soru ortaya çıkar. Gençliğin felsefesini bilmek çok mu gereklidir? Bir çiçeğin güzelliğini bilmek, onun etrafa verdiği estetik zevki duymak yeterli gelmiyor mu da, birde onun özelliklerini araştırmaya, bütününe detaylara, parçalara ayırmaya çalışıyoruz? Belki de soruyu doğru doğru hesap etmek gerekir, bununla birlikte daha önemli meseleler de var. Görüyoruz ki, bu dünyada hiçbir şey tesadüfi değildir. Her nefesin öz manası, kendi misyonu var, demek ki, gençlik çağı da gelip geçici bir dönem olamaz. O'nun asıl özelliğini bilmeden yaşamak, bütün hayat kitabının okumadan geçmeye benzer.

İlk bakışta gençlik bir geçide yani ergenlikle yetişkinlik çağı arasına yerleşen hafif, güzel, hoş kokulu, kısa süreli bir araya benzetilebilir. Lakin daha dikkatli bir tahlilden sonra şöyle bir gerçek ortaya çıkar; gençlik, çocukluk ve ergenliğin toplamı, yetişkinliğe hazırlık dönemidir. Özünde sonu ve başlangıcı saklayan insanın bütün hayatını tayin edebilen, yön verebilen bir makamdır. Türk filozofu Süleyman Hayri Bolay bu makamı “ikinci doğuluş” olarak adlandırır: “Bu aşamada genç, kendisini bir şahıs olarak, yetişkinler arasına katılmak için hazırlama gayreti içine girer. Bu nokta, onun

hayatında ki en mühim noktalardan biridir, belki de birincisidir. O, bu dönemde tenkitçi bir tavırla her türlü değeri tahlil ve tenkit ederek sorgulayabilir. Gençlerin hayatında ki bu mühim kesit için pek çok araştırmacı “ikinci doğuş” devri demeyi tercih etmişlerdir”.³ Evet, fiziki bakımdan, biyolojik olarak doğmuş bir insan bu defa bir şahsiyet olarak doğmağa başlar. Biz tesadüf eseri başladığını iddia etmiyoruz, çünkü ilk doğuştan farklı olarak bu, uzun sürecek, hatta yıllarca devam edebilecek bir süreçtir.

İnsan hayatı belirli döngülerden ibarettir ve biri nasıl bitiyorsa diğer döngünün öyle başlamasına dolaylı olarak tesir eder. Böylece insan hayatı onun anlama kabiliyetine, dünya görüşüne uygun olarak gitgide genişleyen çevreler boyunca gelişir. Gençlik bu döngülerden biridir. Mesele şudur ki, gençliğe kadarki devirde çevreler tabiatın kanunu ile genişler, gençlik de, bu gelişimin hangi istikamet doğrultusunda gideceğini, alçalmaya mı yoksa yükselmeye mi götüreceğini tayin eder. Onun anlayışına bağlı olarak, yeni çevre ya aynı çizgi üzerinden yada geniş alana yayılarak devam edecek. Demek ki, onun anlayışına bağlı olarak, insan ya bütünü potansiyeliyle ileri gider, ya da bulunduğu konumu ile yetinip açılmamış hazine gibi kalır. Çünkü gençlik bir çeşit insan potansiyelinin, yaratıcılık enerjisinin kaynağının açığa çıkmasıdır. Bu kaynağı yakından tanımak, kavramak onu ilerlemek için istifade edilmesini şart kılar. Aksi halde, çoğu zaman “gençlik hevesi” diye adlandırılan bu güçlü enerji kişiyi mahveden dağıtıcı bir güce dönüşebilir. Sadece gençlikte, insan çocukluk ve ergenlikte hangi bilgi

³ Bolay S. H., *Gençliğin İnanma Problemleri*. Gazi Üniversitesi Milli Kültür ve Gençlik Sempozyumu, (13-15 Kasım 1985), Ankara 1986, (el yazısı)

tabanına sahip olmuş, hangi ahlak ve estetik zevkle terbiyelenmiş, hangi açıda düşünme kabiliyeti ve dünya görüşü kazanmış olduğu belli olur. **Gençlik kurulacak insan abidesinin kaidesini kıymetlendiren, sağlamaştırır ve üzerinde yükselecek abidenin ölçüğünü tayin eden bir dönemdir.** Demek ki hayatın bütün gelecek istikametini halleden böyle bir mesuliyetli devrin-geçliğin felsefesi mutlaka yazılmalı, müzakereye çıkarılmalıdır. Belli manada, taktim ettiğimiz kitap gençler için hakka giden yolu tanımada ve o yolu ilerlemek için vaktinde ve yerinde bir kılavuz rolü oynayabilir.

Evet, İnsan Allah'ın yarattıklarının en şerefliisidir ve özünde bütün bir hazineyi saklar. Çünkü, o, Allah'ın yer yüzündeki halifesi, Onun emanetinin tek taşıyıcısı, öğrettiği adların tek bilicisi, bütün varlıkların secde ettiği, öz yaratılışını kavrayabilen ve manevi yolculuğu Yaradan'a "iki yay mesafesine" kadar uzanan yegane varlık-tır. Gençlik bu hazinenin ağzının açıldığı ve bütün muhteşemliği ile taktim olunduğu devirdir. İnsan bu hazineden yalnızca bir tane mücevher götürüp kalan yoluna devam edebilir. Bu kitapta aynı hazineden götürülen "kıymetli taşlara" benzeyen, her biri farklı "ışık saçan" muhteşemliği ile hayran bırakan, Yaradan'ın kudreti-nin görsel kanıtı olan beceriler ve yetenekler Yerşerh edilecektir. i gelmişken, ilginç bir noktaya da değinelim. (Genç) sözü Farsça da (گنج) hazine, kendinden sonra zengin bir miras bırak-mak anlamına gelmektedir. Görüyoruz ki, ömrün en parlak yılları, yaşam enerjisinin dolup taşıdığı vakitler, yeteneklerin açığa çıktığı dönem tesadüfen gençlik diye adlandırılmamaktadır. Kitabın da maksadı okuyucuları bu hazine ile tanıştırmaktır.

Hazinenin kıymetli taşlarını bulup elde etmek hiç te kolay iş değildir. Ancak onu parlatıp içindeki nuru, güzelliği tespit etmek daha büyük beceri, ustalık ister. Yani his ve duyguların bolluğu genetik yeteneğin içinde sakladığı zenginliği, bu zenginliğin ışık saçan parlaltısını etrafa yaymak için yeterli potansiyele sahip olsa da her halde onun cilalanmaya ihtiyacı vardır.

Taktim ettiğimiz kitapta iki önemli faktör ön plana çıkmaktadır. Birincisi, öyle şeyler vardır ki, onun hikmetini anlamak için gözlerin görmesi, ellerin dokunması yeterli gelmemektedir. İlahi dünya ile alakalı olan niteliği sadece maddiyatın zirvesinde duran şeyler gibi. Onu anlamak için yaşamak, ruhunla onu hissetmek, onun olduğu seviyeye yükselmek, ateş ise yanmak, deniz ise boğulmak gerekir. Doğrudur, sonra onun hikmetini çevredekilere izah etmek zor bir durumdur. Çünkü irrasyonel bir hakikati rasyonel şekilde ifade etsek bile onun bütün niteliğini olduğu gibi anlatmak mümkün olmayabilir, veya çevredekiler yaşamadıkları bir şeyi anlamakta aciz kalırlar. Öyle ki, 10. asırda Hallacı Mansur mecazi olarak şem ü pervane münasebeti gibi sembolleştirdiği idrak süreci bütün tasavvufi hakikat yolculuğunun niteliğini yansıtır: “*ilm el-hakikat*” (hakikatin bilinmesi) “*ayn el-hakikat*” (hakikatin görülmesi) ve “*hakk el-hakikat*” (hakikatin hakkı). Her insana açılan bu hakikatler onun idrak kabiliyeti ölçüsünde olur. Ya da her insan yandığı kadar ateşi bilir. Bütün insanlara özgü hakikatleri anlamak için ise ilahi kaynağa kadar yükselmek, tefekkürle, maneviyatla en yüksek makama; Yaradan’a iki yay mesafesi kadar yakın olmak lazımdır. Bizde gençliğin niteliğini tam olarak kanuna uygunluğu doğrultusunda sunacağız. Asıl önem ise sonuncu aşamaya

-hakikatin hakkına verilecektir. Mesele şudur ki, buradaki fikir, ilahi hakikatten pay alan kişi ilahi vahdet makamına yücelmiş, insanın şahsiyetinde mutlaka onun anladıkları, yaşadıkları ortaya çıkar. Böyle şahsiyetlerin sözleri ile birlikte kişiliği de o hikmetin taşıyıcısına çevrilir ve özleryle, sözleriyle birbirini tamamlar niteliğe dönüşür. Sözleriyle ifade edemediklerini şahsi hayatlarıyla ve ahlaklarıyla yansıtır. Böyle olduğu halde onun bütün hayat hikayesi, şahsiyeti aynı hakikatin ifadesi, “kitabı” gibi kabul edilir. Söylenenlerin sadece söz yığını, teori gibi kalmaması için tahlillemizi tarihi şahsiyetler üzerinden yapmaktayız. Yani örnek olarak şahsiyetinde gençliğin felsefesini mükemmel bir şekilde ortaya koyan, buna göre de ister sözleri, ister yaşamı ile zaman ve mekan çerçevesine sığmayan ve asırlar sonra günümüzde de örnek olarak gösterilen, araştırılan gençler baz alındı. Niçin? Çünkü sıradan gençlerin hayatındaki evreler – çocukluk, gençlik, yetişkinlik birbirini etkilemeden düz bir şekilde devam eder. Bizim önem verdiğimiz kişilerin yaşamlarında ise gençlik, bütün doluluğu, bilgeliği ve aynı zamanda bütün çılgınlığıyla yaşandı ve adını cesurca tarihe yazdı. Sadece gençliğin “hakk el-hakikat” evresini yaşadıklarına göre bu kişiler küçük yaşlarda olmalarına rağmen kendi insanlık misyonunu kavrayabildiler. Aslında, bu misyonun anlamı gençlik döneminde ortaya çıkmalıdır, burada sadece kader ve kısmet her zaman farklılık gösterir.

Kitapta vurgulanmakta olan ikinci faktör ise, gerçek bilgilere daha çok genelin bölümleri gibi bakmakta olduğumuzdur. Öyle şeyler vardır ki, sanki pazılın parçaları gibi bütün dünyaya, bütün tarihe dağılmıştır ve onu kavrayabilmek için zamanın zirvesine

çıkıp, yukarıdan onları seyretmek, aralarındaki ilgiyi sezme, kavramak, ayrı ayrı durumlarda gösterdiği tepkiyi tahlil etmek ve sonuç çıkarmak gerekmektedir. Cilalanmış kıymetli bir taşın tarafları gibi tarihin her evresinde aynı şeyin hakikati her biri farklı ışıltısıyla ayrı bir güzellik ve hikmet sergiler. Gençlik te öyledir. Onu yalnız bir insana, bir hadiseye bakarak değil, tarih boyu yukarıda belirttiğimiz gibi gençliğin hikmetini, bütünlüğü ile şahsında ve arzularında beliren şahıslara istinaden tahlil etmeye çalıştık. Bu parçalar tarihin ayrı ayrı noktaları olsalar da bütün hakikatleri ulaştırmaya hizmet ederler. Aynı zamanda belli bir devirde gençliğin beliren, neredeyse hakim konumda duran yönü vasıtasıyla biz bir nevi gizli manzarasını da yansıtmış olacağız. Mesela, niçin büyük filozof Aristo'dan ders aldığı halde Makedonyalı İskender, büyük bir komutan olup dünyayı fethetme arzusuyla yaşadı. Veya dönemin ilimlerine yönelmiş ve kendisi de ilmi keşiflere imza atmış olan Blaise Pascal niçin her şeyden uzaklaşarak Yaradan'la iletişim yolu-nu seçti? Bu ve benzeri soruların cevabı, tabi ki konumuzdan kat kat yüksekte durur ve biz soruları cevaplamakla gençliğin bütün felsefesini taktim edeceğiz.

Her iki olguyu birleştiren öncelikle gençliğin manevi dünyasıdır. Tarihin herhangi bir noktasında dünya görüşüne bakıldığında gençleri ön planda görmek mümkündür. Yeni idealar ileri süren, cesaretli adımlar atan, korkmadan siyasi sisteme karşı sesini yükselten, savaşlarda gözünü kırpmadan canını feda eden ve aynı zamanda toplumun sabit düzenini kökünden sarsacak hareketler, teşkilatlar yaratan, özgürlük adı altında maneviyatsızlığı, ahlaksızlığı tebliğ eden, müstakil seçim adına fanatizme kurban giden, ye-

nilik adına asırlarca taşıdığı asil soyluluğundan kaçınan ve bütün bunlarla da bütün bir gençliği bozulmaya götürebilirler. Bu süratli ve kaos ortamındaki süreçlerin arka planındaki maneviyat, çoğu zaman gereksiz bir şey gibi ya unutulur yada arka plana atılır.

Yüksek teknoloji çağında bilginin ve haberleşmenin gençleri idare etmesi, onlara yeni bir maneviyat yüklemesi belki de normal bir durumdur. Çünkü bu durum modern çağla örtüşür. Söylediklerimize örnek olarak matematikçileri ve her ne kadar garip gelse de herhangi bir dini tarikatın tesiri altına girmiş gençleri göstermek doğru olur: birini matematiğin bütün cazibesi, formüllerin büyüğü kaplar, diğerini ise dini fanatizm. Lakin unutulmamalıdır ki, insan-
noğlu ruhani bir valıktır ve o, kendisinin bu yönünü unutarak kendi insanlı-ğına zarar getirmiş olur. Demek ki, insanı sadece mantığı değil, ru-hunun sesi de düşündürmelidir. Bu düşünce de sadece şablonlar, yasalar değil, ilahiden gelen hakikatler de olmalıdır. Buna örnek olarak, Blaise Pascal'ı göstermek doğru olur. O' 12 yaşlarında geo-metrik meseleleri çözer, 16 yaşında kendi teorisini kurar, 19 yaşında hesap makinesini icat eden bir dahi olarak 23 yaşında edindiği bilgi-lerin hükmünden çıkarak, filozof olur. Çağdaşlarının yazdığına göre o, ilahi alemden gelen ilhamla, kendi düşüncelerinde yeni bir evre keşfeder, ve geri kalan ömrünü bu hakikatlerin açığa çıkıp, yayılma-sına adar. İlginçtir ki, uzun yıllar belli bir bilgi alanında yaşayan bir genç aniden ilahi aleme açılan bir kapı görür ve başka hakikatlerle yaşamaya başlar. Bu yüzden taktim ettiğimiz kitapta ruhu ve mantığı bir birini tamamlayan gençlere öncelik verildi.

Araştırmalar da genel olarak tarihe başvurulur: bilim tarihine, felsefe tarihine, sanat tarihine. Asırlar geçmesine bakılmaksızın

aynı tarihte iz bırakan, genç yaşına rağmen bilgeliği ile insanlığa ve milletine örnek, lider hatta kurtarıcı olabilen gençlerin şahsiyeti, kitabın imkan verdiği ölçüde araştırılır. Bu araştırmalarımız sırasında ilginç bir durumla karşılaştık: tarihte aynı şahsiyetlerin yaptıkları işlerin önemi ön planda olduğuna göre, onların yaşları unutulur ve bu hakikat gerçekten düşündürücüdür. Örneğin, İbrahim Peygamber putları kırdığında 17-18 yaşlarında idi. Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethedip sadece islamın değil, bütün dünya tarihinde yeni bir çağ açtığına 21 yaşındaydı. Felsefe tarihinde, Şahabettin Sühreverdi 37 yaşında yeni bir felsefi öğretinin, işrakiliğin hikmetini yazdı ve cesurca savunduğu görüşlerinden dolayı idam edildi. Aslında şöyle düşünmek gerekirse, bu şahsiyetlerin geçirdikleri zengin yaşam yolu, ilahi aleme kadar uzanan düşüncelerine bakarsanız hiç te genç sayılmazlar. Doğrudur, onlar fiziki zaman içerisine sığmadan yaşadılar, düşündüler ve yarattılar, tarihe karşı tarih yazdılar. Aynı zamanda bütün bu eylemler sadece gençlik enerjisinin, yani gençliğin yarattığı olgular ve verdiği cesaret sayesinde mümkün olur. Başka söze ne gerek, onların yaşları küçük olsa da yaptıkları, düşüncenin gelişim tarihine etki edecek kuvvette olmuştur. Bir kez daha düşünce tarihini önemle vurgulamalıyız, çünkü bir despot veya güçlü bir ülke yöneticisi coğrafya da değişiklik yapabilir, hatta bir halkı yerinden, yurdundan sürgün etmekle halkların kaderini tayin edebilir, ancak bütün bunlar düşüncenin gelişip şekillenmesine tesir etmeyebilir. Çünkü bir müddet sonra halk orijinal düşüncelerini, milli değerlerini yeniden canlandırmak, geçici olayların verdiği zararlardan temizlenmek, tek kelimeyle kendini iyileştirebilme özelliğine sahiptir. Düşüncenin yönünü değiştirmek ve yeni ufuklar keşfetmek için sadece fiziki

güç yeterli değildir, bazen gerekli de olmayabilir. Burada gücü ve maneviyatı etkileyen başka bir güce ihtiyaç vardır.

Haklı olarak şu sorulabilir: şartları, koşulları, gereksinimleri farklı olan modern çağ için bu şahısları örnek göstermek ne derece doğrudur? Cevabı çok basittir. Biz aynı şahsiyetlerin dönemlerine göre beliren özelliklerin arka planında bir nevi onların kimliklerini belirleyen bilgeliklerini, komutanlıklarını, şairliklerini değil, aynı zamanda insanlığın zirvesine çıkararak özelliklerini tahlil edeceğiz. Gençliğin panoramasını aktarmak için ergenlikten ayrılan bir şahsın ilk defa tanıştığı duygulardan başlayarak, artık kendi niteliklerinin farkına vardığı döneme kadar aşama aşama gözden geçirdik. Bu mantıkla ilk bölümümüz bir gencin ilk tercihlerine adadık: “*Yol ayırımında: ebediyet ya da maddiyat!*” Burada bir nevi “gençlik” adlı zaman diliminin başlangıç evresinin analizi yapılmaktadır. Kendini ilk kez maddi ve manevi bir ruhani varlık gibi keşfeden gencin tercihi hangi doğrultuda olacak? Ve bu gencin gelecek hayatında hangi yolu izlemesini sağlayacak? Yukarıda da belirttiğimiz gibi, o’ maddi dünya çerçevesi dahilinde aynı çevre boyunca yol katedecek, veya ruhu vasıtasıyla daha üst dünyaya yükselip düşünce eksenini genişletecek. Mesele şu ki, gençlik insanın fiziksel özelliklerinin tam şekillendiği, güzelleştiği ve parlaklaştığı bir devirdir. Dış görünüşün ortaya çıkıp üstünlük kazandığı bir vakitte ruhu hatırlamak, onu dinlemek hatta onu takip etmek için insanlardan büyük irade ve derin düşünce talep edilir. Şunu da mutlaka belirtmek gerekir, bu kesinlikle bir tarafa üstünlük verip diğerini arka plana atmak değil. Asla! Bu maddi varlık ve ruh arasındaki doğru dengeyi kurarak yaşam tarzına devam etmektir.

Genç kendini keşfettikten sonra, içindeki bütün enerjisi, istek ve düşünceleri o istikamete doğru yönelir, onu da daha ileri götürmeye, geliştirmeye çalışır. Tabi ki seçimine bağlı olarak gideceği yolda insanlığın ya yükselişine ya da düşüşüne doğru ilerlemeye başlar. Kitabın ikinci bölümü: “Eksiklik sendromu veya ruhumuzu dinlemeyi başarabiliyor muyuz?” adını taşır ve gencin yeterliliğe can atmasına ithaf olunur. Yolların başlangıcı farklı olduğuna göre insanların kamillik anlayışları bir birine benzemez. Maddi çerçeve içerisinde düşünen insan yalnız o çerçevede büyüyebilir. Ondan fazlasını ne düşünebilir ne de kabul eder. Düşüncesi ilahi aleme kadar yükselebilen kişi ise artık belli bir fitratla doğduğunu ve Yaradan’a mahsus vahdet dünyasına kadar sonsuzluğa doğru ilerleyebileceğini kavrar. Tabi ki bu iki duygunun verdiği tepkiler, kazandırdığı neticeler ve şekillendirdiği şahsiyetler aynı olmamamaktadır.

Gençliğin sahip olduğu yaşama sevinci ve yaratıcılık enerjisi oldukça büyüktür. Onun gücü gencin iradesine ve bütün düşüncesine hakim kılınır. İnsan farkına varmadan, seçim yapmadan bu enerjinin tesirine kapılıp gider. Kendini tanımak; kendi özelliklerinin farkına varmak ve aynı zamanda bu güçlü enerjiyi kontrol edebilmektir. Bunu başaran şahıslar kendi alanlarının, kendi devirlerinin fatihine dönüşebilirler. Her anlamda sahip olduğu güçlü enerji; birçok alanla yüzleşmeye, gezip eylenece, en sıra dışı duruma-ra girmeye sevk eder. Bunun adına gençlik derler. Neticede enerji parçalanır, yöneldiği her alanda elde ettiği küçük başarılarla bile yetinmelidir. Gereksiz yere sarf edilen enerji tükendikçe depresyon halinin artması ile barışık olur. Düşünürlerden biri; “Dahilik bir istikamete sürekli ilerleyiştir” der. Gerçekten de sahip olduğu enerjiyi bir istikamete, bir amaca yönelten kişiler kamilliklerinin

zirvesine ulaştılar. Kitabın devamında “*Korkudan fatihliğe giden yol*” adlı bölümünde gencin fetih yeteneği tahlil edilir. Gençliğin dolup taşan enerjisini dizginleyip kendi iradesi ile belli bir istikamete yönelmesi büyük bir yetenek olduğu gibi, bu yolun sonunda zaman-mekan kavramı üzerine çıkararak netice elde etmesi de bir o kadar dahiliktir. Ayrıca şunu da belirtmek gerekirse, Dünya fatihle-ri denildiğinde sadece ülkeleri ve toprakları zapt eden kişiler değil, aynı zamanda manevi dünyaları, gönülleri ve düşünceleri zapt eden kişilerde göz önünde bulundurulmalıdır.

Gencin fetih yeteneği ona iki yol gösterir. Daha açık belirtmek gerekirse, ruhundan kaynaklanan arayış ve yaratıcılık iç güdüsü ona iki yoldan birini seçmeyi öngörür. Kılıç gücü ile toprakların fethi, yabancı ülkelerin keşfi ve kalemin gücü ile ilahi alemden onun için açılan hakikatlerle insanların düşüncelerine, manevi dünyalarına hakim olmak. Doğrudur, insanın bütün ömrü boyunca maddi dünya ile maneviyatı arasında tercih yapması gerekiyor. İlk seçim ise gençliğe aittir. Kitabın “*Kılıç ya da kalem: arayış ve yaratıcılık?*” adlı bölümünde kılıç ve kalemin karşılaştırmalı olarak tahliline yer verilmiştir. Burada bazı fetihlerden söz açılrsa da yine de asıl önem kalemlerle hikmet yazmaya verilecektir. Ancak, her kılıç tutan el, kaba ve fiziki kuvvet tarihte hoş karşılanmamıştır. Bizim tahlilimizde genç yaşına rağmen kılıcında da bir hikmet saklayan, tarihin akışına zamanında ve bilgece müdahale edebilen, onun bütün akışını değiştirebilen, sahip olduğu hakikatleri yaymaya vakıf olabilen kişilerden söz edilecek.

Tarih boyu sabit şerit gibi muhafaza edilen hakikatler ile birlikte zamana ve koşullara bağlı olarak oluşan, talep edilen göreceli,

geçici özelliklerde vardır ki onlarda gençliğin bir çok gizli arzularına ışık tutabilir. Bu bakımdan istenilen gençliği karakterize ederken mutlaka onu yetiştiren çevreye de dikkat etmek gerekir. Belli manada gençlik, toplumun tam karşıtıdır. Toplum ne söyler se ona karşılık veren ilk genç olur. Bu yüzden çoğu zaman gençlerden bir güç olarak faydalanılır. Ne yazık ki, bazen fanatik güç olarak istifa ederler ve bundan çıkar elde ederler. Çünkü gençliğin karşısında durmak güçtür, belki de imkansızdır. Sadece toplumun yarattığı imkanlar doğrultusunda bir insan kendi potansiyelini açabilir, ge-liştirebilir veya çekilmiş bir yay etkisi yaratarak, bir gün hem kedinsine hem de etrafına ciddi zarar verebilir. Gençlik toplumla ilk ileti-şime girildiği dönemdir. Şimdiye kadar daha çok aile çevresinde kalan, onun koyduğu kanunlar çerçevesinde kalan insan, gençlik döneminde ilk defa toplumun tesirini kendi üzerinde hissetmekle birlikte, kendinde de ona tesir etme imkanı oluşur. Topluma öz-gün fikirleri, güçlü enerjisi ve yaratıcılık hevesi ile yeni bir soluk olabilir. Burada dikkat çektiğimiz önemli noktalardan biri de, gençlerin onları tatmin etmeyen, enerjisinin yankısını görmediği toplumda kendi çevresini yaratma isteği ve kabiliyetidir. Tarih de böylesine küçük teşkilatların büyüyerek devlet için tehlikeli bir hal aldığı, alternatif yenilikleri ile topluma alternatif oldukları faktörler de az değil. Aynı enerjisi de gençliğin kontrolsüz enerjiside yabancı kuvvetler için bir hammadde, kitlesel bir rol oynayabilir. Bu konu-nun yeterince önemli olduğunu göz önünde bulundurarak onu, “*Ben ve Toplum*” başlıklı ayrı bir bölümde tahlil etmeye çalıştık. Nihayet kitabın son bölümünde her gencin hayatında, kişiliğinde önemli rol oynayan aşka da bir parça yer verilmiştir. “*Aşk ve mu-*

kaddeslik duygusu” Bir birine yeterince yakın olan, bir birini tamamlayan gençlik ve sevgi neredeyse eş anlamlı sözler gibi kabul edilir. Onlar hakkında şairler, düşünürler, sanatkarlar öyle değerli sözler söylediler ki, yeni bir söylemek imkansız görünüyor. Aslında biz bilerek aşk hakkındaki tahlillerimizi sona, yani genç kendi hayat yolunu seçtikten, kendi benini yeterince tanıdıktan, maddi ve mane dünyası arasında düzgün bir denge kurmayı başardıktan sonraki aşamaya sakladık. Yani burada belirtmek gerekirse, gençlik enerjisinin önüne katıp kovduğu, düşüncesi, maneviyatı, görünen nitelikleri arkasında kalan bir insandan değil, aksine kendi enerjisini yaratıcılık gücüne çevirebilen, kendi düşüncesi ve emelleri ile tarihin akışına tesir edip, yeni bir sayfa açabilen kişilerden yola çıkacağız.

Felsefe beşeri hakikatleri öğrenir ve onu bir kişiyi örnek alarak, somut bir zaman dilimi çerçevesinde ayrı ayrı iç problemleri esasına dayanarak yazmak mümkün değil. Tabi ki biz de bunu göz önünde bulundurarak gençlik fenomeninin tahlilini çağımızın başlangıcından itibaren başlayarak günümüze kadar uzanan bir süreç dahilinde veriyoruz. Amacımız yüzyılları bir birine bağlayan nizamı, kırmızı çizgiyi bulmaktır. Yüzyıllar boyu gençliğin niteliklerinde ne değişti? Tarihin hangi sayfasını geç bir düşünce yazdı ve onun olgun düşünceden farkı nedir? Genç yaşında bilgeliğin zirvesine çıkabilmiş kişilere yine genç demek doğru olur mu? Bunlar ve yeri geldikçe ortaya çıkan başka sorular gençliğin felsefesine götüren yollar ve düşen ışıklardır.

Felsefe ayrıca hayatın, insanın özüne nüfuz eden bir bakış açısidir. Bu hayat tarihin hangi döneminde yaşadı veya bu şahıs hangi

mesleğin sahibiydi, bunların hiç bir önemi yoktur. Yeter ki özünde o ilahi hakikati ortaya çıkarmış, öz insani vazifelerini yerine getirmiş olsun. Bizde gençliğin felsefesini yazmak için farklı şahsiyetleri ele almalıydık, ve doğal olarak, konumuza uygun gençlere, veya hayatının önemli adımlarını genç yaşında atıp, başarılı olan gençlere öncelik verdik.

Böylelikle, araştırma yaparken kimlere müracaat edilir. Öncelikle, biz bütün insanlığın kaderinde önemli rol oynayan, Yaradan'a yönelen şahsiyetleri araştırdık. Burası kesinlikle peygamberlere aittir. Her ne kadar kimliğinin doğruluğu tartışma yaratsa da, dinler tarihinde malum yeri olan, genç yaşta evrensel görevlerinin bilin-cinde olan ve bu mukaddes yükü çekmeye başlayan böyle şahsiyet-lerin hayatı içinde nice önemli makamı içerir. Bu şahıslar, Yaradan'ın elçisi, sözcüsü olmakla birlikte korkuları, sevgileri ve sorun-ları ile birlikte hem sosyolojik hem de biyolojik varlıktırlar. Hal böyle olunca şu soru sorulabilir, acaba bir peygamberin Allah tara-fından genç veya yetişkin yaşlarda seçilmesinin özel bir nedeni var mı? Sadece genç yaşlarında kendilerinin ilahi alemle ilişkisini kav-rayan ve maddi hayatları ile ilahi görevleri arasında mükemmel bir denge kurduklarına göre, tahlillerimizde onlara özellikle yer ver-dik. Kitapta Yeremya Peygamber'in, İbrahim Peygamber'in, İsa Mesih'in ve tabi ki Muhammet Peygamber'in (s. a. v) kişiliği daha doğrusu gençliği ve peygamberlik vazifeleri incelenir.

Başvurduğumuz ikinci grup gençler mit ve efsane kahramanlarıdır. Mesele şudur ki, mitler ve mitolojiler, halkların hayallerinin, düşünce tarzlarının mahsulü olmakla birlikte en önemlisi onların kodlanmış belleğidir. Sadece genç kahraman halkının milli kimliğinin ve de arzularının ortaya çıkmasıdır, adaletsizliğe karşı bazen

gizli, bazen isyanın açık ifadesi köklerini unutmama girişimidir. Mit kahramanlarının ekseriyetle genç olması da tesadüf değildir. Yani yolun başlangıcında olan, bütün arzuları, planları, becerileri, potansiyeli ile ayakta kalan, şerre galip gelip hayırlı bir hayatın temelini atan, hatta helak olsa bile halkını yaşatan genç aslında halkın ruhunun karakteri, sembolüdür. Kitapta “Gılgamış Destanı’nın,” “Danko’nun,” “Odesa’nın,” “Dede Korkut Kitabı’nın,” “Nibelungen Destanı’nın” kahramanlarına başvurulur, karşılaştırmalar yapılır, genç kahramanın karakteristiğine göre o halkın özellikleri gözden geçirilir.

Gençliğin önemli bir tarafı, hatta en büyük karakteristiğine cesaret ve hüner olduğuna göre, kitapta genç savaşçılara ayrıca dikkat çektik. İlginçtir, sadece genç fatihlerin şahsında kılıç ve kalemin kamil ilişkisini görmek mümkündür. Ama bu genç savaşçılar; şeyh-leri ve efendileri şahsında yani yaşlı bilgeyle gençlik enerjisi arasın-da denge kurmakla tarihe iz bırakmışlardır. Onlara baş vurmada ne gençliğe has cesareti, korkusuzluğu nede fatihlik hevesini, ne kılıcını hak için kaldırmanın anlamını ne de delikanlılığı ile birlikte ilahi alemle olan ilgisini koruyup, saklama becerisini iletmek mümkündür. Burada Makedonyalı İskender’in, Hz Ali’nin, Fatih Sultan Mehmet’ in ve Jan Dark’ın araştırmaya tabi tutuldu. Kitapta en çok başvuru her meselenin tahlilinde fikir ve kelimelerinden örnekler verilen her alandan genç düşünürler, şair-ler ve sanatkarlardır. Tahlilimizde diğerlerine nispeten onlara daha geniş yer ayırdık, her konuda mutlak suretle onların fikirlerinden örnekler verdik. Mesele şudur ki, peygamberler; mutlak varlığın kelimelerinin elçisi, ilahi vazifinin taşıyıcıları, mistik kahramanlar;

halkın hafıza kodlarının taşıyıcısı, savaşçılar ise kılıçla tarih yazanlardır. Düşünürlerin, şairlerin yegane silahı söz ve kalemdir. Onlar ister ilahi hakikatler olsun, ister yeni bir tarihi sayfa olsun, hatta daha ileri derece hakikatler olsun bunların hepsini öz düşünce süzgecinden geçirip, öz manevi ölçüsünde kağıda döktük. Bu nedenle ilk bakışta düşünürlerin, şairlerin etki alanı, tarihi misyonu diğerlerine göre küçük görünebilir. Bununla birlikte biz yalnız gerçeği kendi kişisel düşüncesi ve dünya görüşü çerçevesinde kabul etse de yazdıkları ile bütün insanlığa, halka başvurabilen fikirleri ve yaratıcılığı ile zaman, mekan çerçevesini kıran kişileri araştırmaya vakıf olduk. Onlara geniş yer vermemizin bir sebebi de her gence peygamberlik nasip olmasa bile her biri kendi düşüncesine göre ilahi-den hakikat payı alır, sadece ona giden yolu bulmak gerekir. Kitap-ta başvurduğumuz gençlerin çoğu bazı istisnalar dışında maddi dünyayı genç yaşta terk ettiler. Onların her birinin kaderi bir facia ile sonuçlandı. Suhreverdi, Miyaneci, Jan Dark idam edildiler. Puşkin, Lermontov, Ulvi; namert bir kurşuna hedef oldu. Make-donyalı İskender'in, Bayro'nun, Rafael Santini'nin, Kierkegaard'ın ise bu dünyadan veda etmesine hastalık sebep oldu. Doğrudur, aralarında olgun yaşlara ulaşanlarda vardır. Mesela İbrahim Pey-gamber, Sultan Mehmet, Mikalenjelo, Shelling; ancak onların adlarını tarihe yazan amelleri sadece gençlik dönemiyle sınırlıdır. önemli bir hususa da değinelim. Dışarıdan bakana belki de bu gençlerin hayatı yarım kalmış gibi görünebilir. Aslına bakarsanız bu şahsiyetler söyleyeceklerini söyleyebilmişler ve üzerlerine düşen görevlerini bitirebilmişlerdir. Bu herkese hatta uzun yıllar yaşayanlara bile böyle fırsat kismet olmaz. Onların do-

ğal yada doğal olmayan yollarla sönen fiziki hayatları değil, ruhlarının insanlığı kazandırdıkları daha büyük öneme sahiptir. Onu unutarak arka plana atıp sadece genç yaşındaki facialı ölümü ön planda tutmak, aynı gençlerin söyledikleri evrensel sözlere, attıkları tarihi adımlara karşı adaletsizliktir. Selahattin Halilov'un belirttiği gibi: "Ölümsüzlük kazananlar fikir yazarlarıdır. Başkasının fikrinin toplumsal gerçekleşme sürecine katılarak gerçek toplumsal hayatın uzaması başka şeydir, senin fikirlerini toplumsal sürece çevi-rerek yaşaması başka şeydir. Bu, artık sosyo kültürel alanda ölüm-süzlüktür".⁴ Gençliğe ait hikmetler, en önemli fikirler, ilk bakışta göze çarpan fiziksel özellikleri doğrultusunda ya dikkate alınmaz yada tesadüfi kabul edilir. Halbuki her fikrin kendine özgü biçimi ve gerçekleşme yöntemleri vardır. Ayrıca **öyle fikirler vardır ki, onlar bütün ömrün genç çağı için göz önünde bulundurulur.** Yıl-lar geçtikçe o, sadece kendi biçimini, anlamını, değiştirebilir, hatta sahip olduğu saflığı, yüceliği genellikle yitirir, özelliği değişir. On-ların derinliğine, asıl anlamına, yalnız genç aklın ve ruhun seviyesi ulaşabilir. Böylelikle biz, gençlik felsefesinin sadece bir kaç özelli-ğine, niteliğine kitabın hacminin verdiği imkan dahilinde yer ver-dik. Daha fazlası ise hala el değmeden tahlil edilmeyi bekliyor. Amacımız gelecekteki araştırmalar için malzeme sağlamaktır. Doğ-rudur, bizim sunduğumuz bu kitap, kendi görevlerinin bilincinde olmuş ve bu görevleri hayata geçirmekle tarihe iz bırakmış gençleri ele almıştır. Lakin unutulmamalıdır ki, dünün gerçekleri bu gün nasıl tarih gibi öğrenilirse, bu günün gerçekleri yarının tarihi olu

⁴ Xelilov S., Sivilizasiya ve cemiyet // İpek yolu. Uluslararası ilmi, ictimai-siyasi jurnal, 2000, № 2, s. 21.

verir. Bu bakımdan bu kitap, aynı zamanda bir rehber niteliğindedir. Ama burada bahsedilen her özellik tarihin içinden bir kahraman şahsında araştırılsa da, zamana ve mekana bağlı kalmadan, her gençte karşılaşılabilecek bir durumdur, sadece farklı biçimde. Bu kitap, dış özelliklerin altında yatan gizli özellikleri de görmeye yardımcı olan bir hatırlatmadır. Burada tahlil ederken açıkça hayran kaldığımız şahıslar kesinlikle örnek olarak sunulmamışlardır. Onlar gençliğin belli safhalarını daha yoğun yaşamış ve bu yüzden tarihe adını yazdırmış şahsiyetlerdir. Biz aynı noktayı tahlil etmek adına onları örnek gösterdik. Yani maksat şahsiyetler değil, onların özellikleridir. Doğrudur, aynı noktaları, yetenekleri başkalarında da görmek mümkündür. Bununla birlikte sadece gençliğin bir özgürlük var ki, biz dikkatleri onun üzerine yoğunlaştırmayı düşünüyoruz. Başka bir deyişle, birinin Makedonyalı İskender gibi hüner gösterip toprak zapt etmesine ihtiyacı yoktur. Ancak öz güvene sahip olup ileriye gitmeye ihtiyacı vardır. Birinin İbrahim Peygamber gibi bazı putları yıkması belki de gülünç gelebilir. Oysa ki bugün yıkılması gereken daha fazla put, daha fazla tanrı var. Kimse işrakiliği tekrar idrak edemese de, kendi düşüncesinde evrensel hakikate yol açan manevi yolu bularak, gerçeğe ulaşabilir vs. Belki de gençler okudukça tanıdık duygularla karşılaşarak, ya zayıf yada güçlü bir şekilde onu yaşadığını hissedecek, yine de birine kayıtsız kalmayacak. Evet, bu bir iki kişinin değil genel anlamda gençliğin felsefesidir ya da felsefenin gençlik çağı.

YOL AYRIMINDA EBEDİYET YA DA MADDİYAT!

Gençliğin ne zaman başladığını veya bittiğini söylemek zordur. Bilinen şu ki; o, çocukluk ve onun en zor dönemi kabul edilen ergenlikle alakalıdır ve de yetişkinlikle. Bir nevi onlar arasında kalan bir geçittir. Bu manada gençliği yıllara göre hesaplayıp belirlemek te mümkün değildir. Çünkü burada belirleyici faktör düşünme düzeyi ve psikolojik seviyedir. Mesela bazen bir insanın çocukluğu ve ergenliği o kadar sürer ki yaşamın dönemleri arasında bir kayma meydana gelir. Aynı kişi 50 yaşında olmasına rağmen yetişkinlik dönemine geçememiş olabilir, belki de hiçbir zaman geçemeyecektir. Yaşına göre yetişkin kabul edilse de aynı şahıs, düşüncesine göre gençliğini de yaşamamasına rağmen ergenlik seviyesindedir. Ya da aksine hayat şartları altında çocuk, çok erken yetişkin hale gelir. 15 yaşında artık gençliğini yaşayıp bitirir ve yine geleneksel dönemlendirme bozulmuş olur. Buna göre şu sonuca varmak mümkündür. Bilim insanları yaşam evrelerindeki bu kaymayı insanın yaşı ile düşüncesi arasındaki dengenin bozulmasını izah etmek için biyolojik ve psikolojik yaş kavramlarını ileri sürerler. Örneğin, Eric Ericson gibi bazı psikologlar buna sadece psikolojik bakış açısından, Freud ve takipçileri ise psikoseksüel prizmadan bakarlar. Biz ise genel olarak daha önce belirttiğimiz gibi farklı bir görüş içerindeyiz. Bu devirleşmeyi biyolojik veya psikolojik

değil de düşüncenin seviyesine ve maneviyatın düzeyine göre değerlendirilmekteyiz.

Kur'an-ı kerime göre insan doğmadan önce Allah'ı Teala onunla ahidleşir: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" demişti. Onlar da "Evet (Rabbimizsin) şahit olduk. " demişlerdi (Araf /172). Bundan sonra o, sadece kendisinin bildiği bütün adları insana öğretir ve insan Allah'ı Teala'nın verdiği emanete sahip çıkarak onu kendi üzerinde taşır. Aldığı bu ilahi lütufların neticesi ve tezahürü gibi yaratılmışlar arasında yalnız insan Yaradan'dan yaratılana doğru uzanan ilahi çizgiyi kavrama ve tekrar ilahi aleme kadar yücelme kabiliyetine maliktir. İnsan özünde zatı istisna olmakla birlikte, Allah'ı Teala'nın bütün ilahi sıfatlarını ihtiva eder. Aslında o, kendi şahsına bakarak kendi yaradılışını anladıkça bu adları tanıdı. Sonuçta o, mutlak Yaradan'ın mülkünde nispi yaradandır. Söylediklerimiz ve aynı zamanda şahit olduklarımız karşımıza zahiri ve batını olarak sanki iki farklı insan portresi ortaya koyuyor. Birinde doğuştan itibaren bütün bilgilere sahip, bütün varlıklardan üstün, ilahi alemle alakalı olan nispi bir yaradan; diğesinde ise dünyaya geldiğinde hayvan yavrusundan da aciz olan, yıllar boyunca kaygı ve kulluğa muhtaç olan, iletişim kargaşası yaşayan, maddi arzuları arasında benliğini unutmaya hazır olan biyolojik canlı. Aslında oldukça karmaşık olan insanın mahiyetini tam tanımak için bu iki portrenin birbirini tamamlaması gerekmektedir. Örneğin, ilahi alemden kopup maddi dünyaya düşen insanın göz yaşlarından tutmuş, bu dünyanın keşfinden geçerek, tekrar ilahi alemin kapıları önünde yaşadığı şaşkınlığa kadar devam eden hayat yolunu genç şair Ulvi şu şekilde tasvir eder;

*Ağlamak insanın ilk adetidir.
Konuşmak hayatla ilk vahdetidir.
Her şey ilk olsa da, tüm hayatında,
Bir tek ölüm son hayretidir..¹*

Evet, maddi dünyaya gelene kadar ilahi bir ahdin neticesinde insan bütün hakikatlere şamil olur, aynı zamanda ağır bir mesuliyeti de üzerine alır. Aslında bebeklik döneminde insan ruhunun sahip olduğu bilgilerin daha iyi hatırlandığı varsayılmaktadır. Büyüdükçe maddi dünyaya ait bilgiler onun bütün hafızasını ele geçirdikçe geçmiştekileri unuttur. Bebeklik döneminde insan iradesi, rasyonel zekası, mantığı henüz güçlenip şekillenmediğine göre, sahip olduğu doğuştan gelen bilgiler, yetenekler sınır tanımadan ortaya çıkar. Yani maddi dünyanın kalın çerçevesi bebeğin ruhunu kısıtlamadığı sürece bu bilgiler çok net bir şekilde kendini açığa çıkarır. İnsanın varlığı zaten bir mucizedir. Bu nedenle ortaya çıkan doğuştan gelen yetenekler, ilahi lütuflar elbette çevresindeki herkesi etkiliyor ve bu çocuklara wunderkind (alm. wunder- mucize, kind-çocuk) yani harika çocuk diyorlar. Bir yaşında İncil'i okuyan, iki yaşında konuşabilen 19. yy'ın büyük filozofu ve ekonomisti John Stuart Mill, üç yaşında ilk müstakil konserini veren dahi bestekar Wolfgang Amadeus Mozart, bir yaşında yazmayı söken, dört yaşında Homeros'un, altı yaşında Aristoteles'in mantığını kavrayan dahi matematikçi William James Sidis ve daha nice harika çocuğu örnek gösterebiliriz. Özellikle şunu da belirtmek gerekir, bazen çocuğun olağanüstü yeteneklerinin hatta dahiliğinin öne çıkmasında onun ebeveynlerinin belli bir etkisi olsa da çocuğun

¹ Bünyadzade, *Senin oxşarın benövşedi*, s. 62.

kendi iradesinde hiçbir rolü yoktur. Örneğin, söylenene göre ressam Picasso'nun çocukluğunda ilk yapabildiği şey fırça tutmak olmuş. Denilebilir ki, bu insanın değil, Yaradan'ın iradesinin gerçekleşmesi hatta onun verdiği lütfun maddi çerçeveye tabii olmasıdır.

Yeri gelmişken ebeveynin rolünü şu şekilde açıklayabiliriz. Kendi çocukluğunu daima göz önünde bulundurarak, onun düşüncelerine, hareketlerine nezaret eden ebeveyn onun yeteneklerini çok erken yaşta fark eder ve teşvik etmeye çalışır. Bir daha altını çizmek gerekirse var olan yani açığa çıkan yeteneğini görür ve ona destek olur. Buna göre bazen çocuğun doğal istek ve arzularını göz ardı etmekle ve sıkı disiplin uygulamakla onu incitmeye bile razıdır, ta ki yetenekleri gelişip açığa çıksın, doğru biçimde ilerlesin. Bununla birlikte insan müdahalesi bazen iyi sonuç doğurmaya bilir. Doğrudur, böyle çocuklar olağanüstü bir kişilik olarak kalırlar lakin burada iki ilginç noktayı belirtmekte de yarar var. Birincisi sadece ebeveyn tesiri ve müdahalesi aynı şahsiyetlerin psikolojisinde yaşamları boyunca süregelen bir travma yaratır. Örneğin, Mozart'ın olağanüstü müzikal yeteneği babasının öğretmeleri ve ısrarı ile en üst seviyeye çıkmıştı. Aynı zamanda ne kadar acıklı olsa da bu dâhide babası sebebiyle neredeyse fobi düzeyinde korku ve endişe kalıcı hale gelmişti. Veya Sidis'in hayatını incelediğimizde de görürüz ki onun ebeveynleri çocuklarının dahi olması için en sıra dışı tecrübeler bile el atmışlardır. Neticede tarihe asosyal, psikolojik bakımdan zayıf bir dâhinin adını tarihe yazdıramışlardır. İkinci önemli nokta ise, bu yetenekli şahısların hiçbirinin daha sonra çocuklarına (eğer evlenip çocuk sahibi olurlarsa)

aynı tavrı göstermediğidir. Bunun sebebi nedir? Kendi akıbetini çocuğuna reva görmek istemediği için mi? Kendi misyonundan başını kaldırıp zaman ayırıp, evladının misyonu hakkında düşünemediği için mi? Bir zamanlar ebeveynlerinin ona gösterdiği acımasız ve katı disiplinden dolayı bozulan psikolojisinin evladına da yansımaları istemediğinden mi? Elbette deneyenler vardır. Fakat çocuğunun acı çekmesine tahammül etmeyerek rahat bırakırlar. İlahi lütfâ insan elinin müdahalesini artık hesap ediyorlardı. Bu soruya daha sonra tekrar döneceğiz ve sorular kendi cevaplarını bulacaktır.

Oldukça yaygın bir görüşe göre harika çocuklar yeteneklerini gençliğinde koruyup saklayamıyorlar ya da onun takipçisi olamıyorlar. Bu söylenenlerin aksini iddia eden onlarca örnek olsa da bir payı vardır. Bu hakikati anlamak için ise gençliğin mahiyetini anlamak gerekir. Dahi Rus şair Mihail Lermontov'un dediği gibi;

*Hayır ve şerrin badesini bana içirtip
Neye hazırladı beni Yaradan?
Neden setler çekti itirazlardan
Benim gençlik ümitlerime?
Senin hayatını ben bezeyeceğim
İnsanlar arasında şanın olacak dedi.²*

Defalarca tesadüf ettiğimiz gibi, çocuklukta yeteneğinin ortaya çıkması çocuğun irade ve şuuruna bağlı değildir. Çocukluk, fiziki imkanların keşfi ise gençlik manevi ve ruhi imkanların anlaşılması ve gerçekleşmesidir. İlk defa yürümeye başlayan çocuk nasıl sevinip, hoplayıp, zıplıyorsa kâkelimleri telaffuz ettiğinde

² Lermontov M.Y., *Stixotvoreniya. Poemi. Maskarad. Geroy našego vremeni*. Moskva, Xudoj. literatura, 1984, s. 65 (bundan sonra Lermontov, *Stixotvoreniya*)

durmadan konuşuyorsa, gençte kendi manevi kudretini tanıdıkça öyle sevinir ve tüm fırsatları değerlendirmeye çalışır. Söylediklerimizde ince bir detay var; çocuk kendini tabiatla aynı görür, daha doğrusu kendi farkındalığını anlayamaz. Ergenlikten başlayarak o, farklı olduğunu hissetmeye başlar ve tabiatla yüz yüze gelir. Akabinde onda ya korku, ya merak ya da sonsuz hakimlik hissi ortaya çıkar. Her halükarda insan günden güne artan sorularla yüzleşmek zorunda kalır. Örneğin, Ulvi gerçekliğin bütün çelişkilerini çözmeye, bütün soruları cevaplamaya çalışır.

*Kendine gelmemiş bu darbelerden,
Yine de gün gelir – götürüp gelir.
Yeni muammalar yeni sualler,
Bul cevabını bul birebir,
Bulmasam üstünü o topuz alır.³*

Özellikle şunu da vurgulamak gerekir, ortaya çıkan sorular, onlara verilen cevaplar ve belirlenen çözüm yolları gencin potansiyelinin kendini ortaya çıkarmasındaki ilk belirtileridir. Yaradan'ın bu genci bir aile, bir toplum yada bütün insanlık için göz önünde tuttuğu bu noktadan belli olur. Nasıl ki potansiyeli, yeteneği bir toplum için göz önünde tutulan bir genç, insanlık seviyesine ulaşamaz, bunun yanı sıra misyonu insanlık seviyesinde olan bir genci toplum çerçevesinde tutmak imkansızdır.

Allah'u Teala her zaman insanlığa mesajını iletmiştir ve bu mesajlar insana, doğru seçim yapmak, hakikati kavramak ve kendini bir kişilik olarak yetiştirmede yol gösterici bir rol oynamaktadır. Ya açık metinlerle yada gizil işaretlerle. Yaradan, birincileri

³ Bünyadzade, *Senin oğsarı benövşedi*, s. 28.

tebliğini yaymak, tanıtmak için güzel ahlak ve düşüncesine göre toplum içerisinde ayırt edilen şahısları seçmiş ve peygamber olarak insanlar arasına göndermiştir. İkincileri görmek ve anlamak içinde Allah'ı Teala'dan bir lütuf bahşedilir. Bu bütün benliği ile Yaradana yönelen onun ilahi katından bilgi ve enerji alabilen her insan olabilir. Birinciler yani peygamberler tarihinde yaşlı bilgilerde olduğu gibi nüfuz sahibi olan olgun insanlar olarak tanınırlar. İkincilerin ise belli bir yaşı yoktur. Onların toplum içerisindeki yerini tayin eden yaşları değil amelleridir. Bununla birlikte tahlillerimizde esas aldığımız ilahi işaretleri, gizil ilahi lütufları sadece diğer yaşlarda değil genç yaşta da görmek, sezme daha kolaydır. Bu kesinlikle yetişkinlerden daha akıllı ya da daha layık oldukları anlamına gelmez. Sadece onların ruhları açıktır ve kabul etmeye hazır durumdadır. Burada önemli bir noktaya da değinmek gerekir. Söylediklerimizden malumdur ki, Cebrail (a. s.) peygamberlere mesajlar (vahiy), bilgiler getirir ve bu bilgiler olduğu gibi hiçbir sözüne, emrine dokunulmadan insanlara iletilmelidir. Dinler tarihinde de görüldüğü gibi burada şahısları daima Allah'ı Teala kendi seçer. Onun mesajlarını insanlara iletecek haberin içeriğini ve zamanını da. Bu vahiydir ve mukaddes bir görevdir. Bunu asırlar boyu peygamberler insanlara doğru yoldan çıkmamaları için tebliğ etmişlerdir. En önemlisi ise en adil, en kamil, en güzel ve en bilge Yaradan'ın varlığından haberdar olmaları için. Vahiy Allah'ın vacip sözüdür, nasihati ve insanları gaflet uykusundan uyandıran ilahi haberleridir. Misyon ise onların seçilmiş ruhlara vasıtası ile seslenmesidir. Bazen sözle, bazen sesle, bazense hareketlerle. Hz. Muhammed (s.a.v) peygamberlerin sonuncusudur. Vahiy ise kesilmez.

Yüce Allah yarattıklarıyla iletişimini kesmez! Çünkü Allah'ı Teala'nın sözleri bitmez. *“Eğer yeryüzündeki ağaçlar kalem, denizlerde mürekkep olsa, arkasından yedi deniz daha ona katılsa Allah'ın sözleri yazmakla yine de tükenmez. Şüphesiz ki, Allah üstündür. Hüküm ve hikmet sahibidir ”* (Lokman 27/31). Yüce Allah tarih boyunca peygamberlerin yanı sıra başka temiz ruhları da seçmiştir ki bitme-yen kelimelerini insanlığa iletсин. Ve Allah'ı Teala'nın seçimi, veka-leti bu gün bile kelimenin en ulvi manasında misyon şeklinde de-vam eder. Bu seçilmişlerin çoğunlukla gençler arasından olması da tesadüfi değil bilakis kanuna uygunluğudur. Çünkü gençlik ruhun bütün varlığı ile yeni bir söz için açıldığı dönemdir. İlahi alemle bağlantı bu dönemde daha güçlü kurulduğuna göre, Yaradan'ın onun ruhuna bildirdiği kelimeleri, hakikatleri daha iyi işitebilir. İlahi irade karşısında ise bütün maddi engeller acizdir. Ol denilince olur. Örneğin, 37 yaşında hayata gözlerini yumsa da kendi eserle-riyle özellikle Kutsal Meryem ve Madonna resimleriyle ünlene-n dahi ressam Raphael Santi'nin mezar taşında şöyle yazar. *“Hayat-tayken tabiat beni geride bırakacak diye korkardı. Öldükten sonra da bende onunla öleceğim diye korkuyor. ”* (Latince: *Ille hic est Raffael, timuit quo sospite vinci, rerum magna parens et moriente mori*).

Çok önemli bir gerçeği yinelemekte. yara var; Yaradan tebliğini iletmesi için şahısları kendi seçer, insana seçim hakkı tanımaz. Onun işaretlerini anlamakta ise insanın kendi iradesi ve bilinci önemli bir rol oynamaktadır. Yazımız boyunca manevi dünyasını yeni keşfeden bir insan ruhu bütün parlaklığı ile ilahi alemden gelen nura açık olduğunu tekrarlayıp duruyoruz. Gencin hayat yolunda yapacağı seçime bağlı olarak bu nur sonraları ya artar ya

da azalabilir. Söylenenlerle alakalı olarak ister istemez şöyle bir soru ortaya çıkabilir. Genç yaşta peygamberlik makamına seçilen şahısların az olmasının sebebi ne olabilir? Genç yaşın peygamberlik üzerindeki etkisini analiz etmek için özellikle dördünün üzerinde duracağız. Hz. Yeremya, Hz. İbrahim, Hz. İsa Mesih ve Hz. Muhammed (s.a.v) peygamberler.

Yeremya'nın Sözlere adı altında İncil'in ayrı bölümünde Yahudiler'in ikinci büyük peygamberi olarak belirtilen bu zata Allah' u Teala tarafından peygamberlik 15-20 gibi çok genç yaşlarda verildi. Şunu varsaymak mümkündür. Toplum yeterince yozlaştığına göre onu kurtarmak için Allah' u Teala annesinin rahminde olan bir insanı seçti. İncil'de belirtildiğine göre; *"Rabbim bana seslendi: "Ana rahminde sana biçim vermeden önce tanıdım seni. Doğmadan önce seni ayırdım, uluslara peygamber atadım". Bunun üzerine, "Yüce Rabbim, konuşmayı bilmiyorum, çünkü gencim" diye karşı çıktım. Rab, "Gencim deme" dedi. "Seni göndereceğim herkese gidecek, sana buyuracağım her şeyi söyleyeceksin. Onlardan korkma! Çünkü seni kurtarmak için ben seninleyim."* Eski Ahit (Yeremya 1:5-8). Yeremya hadisesinde bazı ilginç olayda vurgulamakta yarar var; Yüce Allah' ın ilk talebinde genç itiraz ediyor, çünkü sadece kendisini değil Yaradan' ını da tanıyacak, anlayacak yaşta değildi. Burada çocuklu yaşlarda özel yeteneklere sahiptirler (wunderkind) ya da değildiler. Onlar da kendi bilinç ve iradeleri ile değil de sadece Yaradan' ın isteğini ve onun verdiği tebliği mekanik şekilde iletirler. *"Sonra Yeremya şöyle dedi: Rab elini uzatıp ağzıma dokundu. "İşte sözlerimi ağzına koydum" dedi. "Bak, ülkelerin ve ulusların kökünden sökülmesi, yıkılıp yok olması, yerle bir edilmesi, kurulup di-*

kilmesi için sana yetki verdim.” Eski Ahit (Yeremya 1:9-10).⁴ Dikkat çeken bir nokta da peygamberler tarihinde ağlayan, acı çeken, kendi milletine beddua eden biri olarak tanınmasıdır. İlahinin verdiği ağır yükü, misyonu taşımak için gencin bilinci, kavrama düzeyi neredeyse hazır değildi. Bu yüzden bu ağır yükü taşıyamıyordu. Onun şahsiyeti ve peygamberliği uzlaşma içinde değildi. Örneğin, Yaradan’ın halkı hakkındaki kararına itiraz etmeye hatta kafirlere hak kazandırmaya çalışırdı. İlahi hükmün daha güçlü olduğunu Hakk’ın kudreti yanında insanların acizliğini görünce ise ağlıyordu. Karşılaştığı zorluklar karşısında dehşete düşer ve beddua ederdi. Yaptıkları ile toplum içerisinde peygamberden daha çok sıradan bir şahıs gibi muamele görüyordu. İncil’e dayanarak belirtmek gerekirse, Yeremya’nın genç yaşı misyonunun sorumluluğunu anlamasına mani oluyordu. O, seçilmiş bir peygamber, ilahi kelimelerin sözcüsü olsa da gençlik heveslerini öne çıkararak kendi sesini yükseltmeye çalışırdı. Sonuç olarak ne milletini kurtarabilirdi ne de kendi iç dünyasında bir uyum sağlayabilirdi. Kısacası bu acı bir tecrübeydi. Acaba aynı süreçte yani Allah’u Teala tarafından seçilmek ve ilahi misyonun taşıyıcısı olmak diğer genç peygamberlerde nasıl bir etki yarattı?

İbrahim (a. s.) 17 gibi çok erken yaşlarda Hakk’ı tanıdı ve halkının putperest inancına rağmen O’nu tanıtmaya başladı. İlginçtir ki diğer yaş dönemleri hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir. Sadece yaşlılık dönemlerinde çocuğunun doğduğu söylenir. Denilebilir ki kendi kişiliği ile aktardığı hakikatlerden uzaklaşınca onun kimliği ön plana çıkarılır. Mesela onun erken yaşlarda kendi

⁴ Bibliya. <https://www.bibleonline.ru/bible/tur/24/01/>

manevi dünyasına başvurularak Hakk'ı bulması özellikle gençler için bir emsal teşkil eder. Yeremya peygamber gibi halinden şikayet etmek yerine daima mutludur, güçlü ve cesur görevini ifa eder. O, kendi milletinin hata babasının kaderini değil, sadece Allah'ın ona verdiği vazifeyi düşünürdü. Yetişkinlik hatta yaşlılık dönemlerinde bile öz evladının kaderini değil, Allah'tan aldığı emirle onu kurban etmeyi bile düşündü.

İbrahim peygamberin genç yaşında yaşadığı tereddütler, çelişkiler kendini anlamak isteyen her gence mahsustur. İçindeki çelişkiler gencin karakterinde değişkenliğe yol açar ve onu belirsiz adımlar atmaya sevk eder. O, içindeki fırtınaların köklerini etrafında ve doğada arar. Doğanın çelişkileri arasında benzerlik arayan ve kendi misyonunu anlamaya çalışan Ulvi satırlarında şu şekilde belirtir;

*En derin dereler, muhteşem vadiler,
Ulaşılmaz dağların temeli olur.
Gülüşler, haraylar, ahlar, amanlar
Her zaman yan yana dizili olur.*⁵

Kendi manevi dünyasına nüfuz edene kadar çelişkilerinin hakiki niteliğini algılayıp seçim yapana kadar genç, etrafa röntgen gibi bakar, görünmedik renkleri görür, duyulmadık sesleri işitir ve ahengi hisseder. Kimsenin görmediği yerde sevinç ya da keder görür. Sadece çelişkilerinin kaynağını ve manasını bulduktan ve manevi dünyası durulduktan sonra sakinleşir, toparlanır ve olaylara farklı bir çerçeveden bakabilir, seçimini de o yönde yapar. Başka bir deyişle üzerine düşen misyonu yüklenir. Ayrıca bundan sonra

⁵ Bünyadzade, *Senin oğsarı benövşedi*, s. 22.

dünyadaki her şeyi kendi renginde gören genç, ilahi vahdetin parçalanmasını da, zahiri parıltının veya çirkefin asıl mahiyeti görünmez kıldığını da çok net görür. Kierkegaard'a göre "etik benliğe ayrı ayrı parçalanmış anlara dağılmaya koymayan ahlaki bir sorumluluktur: burada benlik, hayatın çeşitli koşullarının etkisiyle bireyde gerçekleşen bir şey değil, onun müstakil seçiminin bir sonucudur, ve bu nedenle kendisine ait olan bir gerçekliktir. Böylece benliğin sürekli girişimlere ihtiyacı var. Çünkü onun gerçekleşmesi hayal ve arzular-dan değil, dışarıdan verilen, istenilen şartlarını ortaya koyduğu ahlaki başarıya bağlıdır".⁶

İsa Mesih hadisesinde de diğerlerinde benzemeyen noktalar vardır. 30 yaşında peygamberlik (Luka 3:23)⁷ verilen Hz. İsa, Kur'an-ı Kerim'de belirtildiğine göre; "Allah'ın kelamı ve mucizesidir. Meryem oğlu İsa Mesih, sadece Allah'ın elçisi, Meryem'e bıraktığı kelimesi ve O'ndan bir ruhtur" (Nisa 171). Bu ilahi kelam ilk defa annesi mukaddes Meryem'in izzeti nefsini korumak için Allah'ın hükmü ile bebek iken konuşsa da bu, peygamberlik gibi değil de mucize gibi kabul edilir. Yalnız onun düşünceleri, iradesi, seçim kabiliyeti oluştuğundan sonra peygamberlik görevine başlamıştır. Vacip olanı da budur. O'nu yoldan çıkarmak ve ekmekle denemek isteyen şeytana: "İnsan yalnızca ekmekle yaşamaz. Tanrı'nın ağzından çıkan her sözle yaşar" (Matta 4:3-5).⁸ İsa Mesih ağzından çıkan her kelimenin sorumluluğunun bilincindedir. Hakk'a ait olduğunu bilir. Şunu da belirtmek gerekirse, yahudilikte bir şahıs 30 yaşından itibaren öğretebilir. Bu nedenle İsa'yı vaftiz eden Yahya'da,

⁶ Kyerkegor S., *Strax i trepet*, terc. S.A. İsayev., Moskva, Respublika, 1993, s. 11.

⁷ Bibliya // <https://www.bibleonline.ru/bible/nrt/42/03/#23>.

⁸ Aynı yerde, 04/#3-5.

İsa'da sadece 30 yaşında insanların huzuruna çıkarak ilahi kanunları tebliğ ederek şahsi tecrübeleri ile onları inandırabilirlerdi. Başka bir deyişle gençlik, inanmak ve inandırmak için güzel bir zaman dilimidir. Bu nedenle İsa Mukaddes Kelam olarak 30 yaşında halkına seslendi ve gençliğinin bittiği arefede 33 yaşında vazifesi fiziki olarak sona erdi.

Bu arada tahlillerimizde müracaat ettiğimiz genç yaşta son sözünü söyleyen, kendi misyonunu tamamlayan ve maddi dünyaya veda eden genç düşünürlere, şairlere hatta askeri komutanlara bile "İsa ömürlü" gençler demek yerinde olacaktır. Onlarda sanki belli bir sözü söylemek, belli bir görevi yerine getirmek için yükümlü olurlar. Kısacık yaşamları boyunca onu hayata geçirip giderler. Bazen onların yaşlarının genç oluşu ya da hayatla erken vedalaşmaları ön plana çıktığı zaman bir acıma hissi uyandırır. Ömrü vefa etseydi daha neler başarabilirdi? Ancak bu şahısların geride bıraktığı işlere veya söz miraslarına baktığımızda görürüz ki hiçbir şeyin yarım kalmamış, her şeyin tamamlanarak teslim edildiğini anlarız. İsa Mesih kendisine ulaştırılan dini tebliğ edip rahatça gayb alemine çekildiği gibi bu gençlerde kendi hazinelerini feda ederek Yüce Allah'ın onlar vasıtası ile insanlığa ulaştırmak istediğini iletip giderler. Burada önemli olan yıllar değil sözdür. Aynı zamanda söylenmiş sözün sadece genç yaşta idrak edilmiş bir hakikatin yansımasıdır. Buna görede aynı şahıslar kendi yaşlarının değil, vakıf oldukları hakikatin zamanında ulaştırılmasını düşünürler.

Hız. Muhammed (sav) peygamberin örneği diğerlerinden farklıdır. Şayet Yeremya'nın, İbrahim'in ve İsa'nın çocukluğu ve gençliği hakkında kapsamlı bir bilgi bulunmasa da kimi zaman onların gerçek tarihi şahsiyet oldukları konusunda tartışmalar ya-

şanıyor olsa da Hz. Muhammed (sav) hakkındaki bilgiler ayrıntılı olarak belirtilmiştir. İslam peygamberinin Allah tarafından vahiy alana kadar nasıl bir hayat yaşadığı, hangi düşünce ve ahlaka sahip olduğu tarihi kaynaklarda ayrıntılı olarak verilmektedir. Bunları gören bir insanın Allah'ın mukaddes kelamının tebliği için nasıl bir şahsiyeti seçtiğini açık bir şekilde anlayabilir. Örneğin Hz. Muhammed (sav) çocukluğunu ve özellikle gençliğini çok güzel bir şekilde idrak etmişti. O' maddi dünyanın bütün yüzünü görmüştü. Erken yaşlarda ailesini yitirse de, ticaretle meşgul olup maddi nimetin önemini bilse de, diyar diyar gezip dünyanın bütün güzelliklerini gorse de seçimini doğru olarak yapmış ve Emin adını kazanmıştı. Daha sonra Kur'an-ı Kerim ile birlikte peygamberin sözleri ve kişisel yaşamıyla islamın tebliği ve yayılması için örnek teşkil etmesi tesadüf değildir. Başka bir deyişle Hz. Muhammed (sav) örneğinde gençliğin kamil bir yetişkinlik için önemini ve gelecek için nasıl bir ışık olabileceğini görmek mümkündür. Bu nedenle, gencin düşüncesinde daha hızlı bir durulma baş göstermesi için çocukluktan büyük bir hazinenin anahtarı gibi yetiştirilmelidir. Dahı düşünür Lev Tolstoy'da genci buna sanki buna cesaretlendirir. *“Çocukluğu bitiren kız ve erkekler, ruhunuzda ilk defa bu sorular baş gösterdiğinde kendinize inanın: Ben kimim? Niye yaşıyorum? Çevremdekiler niye yaşıyor? Asıl ve en heyecan verici soru ise, ben ve çevremdekiler doğru yaşıyor mu? Bu çelişkilerden korkma! Aksine çevrenizle olan bu çelişkilerde sizde olan en iyi şey yansır. Aynı o ilahi başlangıç gibi onun hayattaki belirtileri bizim varlığımızın asıl aynı zamanda yegane manasını ihtiva eder”*.⁹ Malumunuz odur ki, varlı-

---

⁹ Tolstoy, Verte sebe, s. 63.

ğın en önemli unsurunu tanımak ve tüm zorluklara rağmen hedefine ulaşmak için kendi ve çevresi arasındaki çelişkilerin niteliğini ve bununla kendi benzerliğini kavramalıdır.

Gençlik, insanın bütün potansiyellerinin açığa çıktığı bir dönem olduğuna göre, en sıra dışı adımları da bu dönemde atar. Bir var olan dikteyi yerine getiren birde yeterince maddiyatla tanıştıktan sonra Allah'ın verdiği bilgileri görmeye, anlamaya ve hayata geçirmeye çalışan çocuk vardır. ***Yani gençlik, bütün fiziki bedeninin bütün gücünün ve güzelliğinin farkına varıldığı bir zamanda ruhundan gelen sesi duymayı başarabilmektir.*** Bunun en çarpıcı örneğini Alman-İskandinav destanı olan "Nibelungen Destanı'nın" baş kahramanı Siegfried (Zigfrid) şahsında görebiliriz. O' her ne kadar bileğinin gücü ile demircilikten kahramana dönüşmüş olsa da Ruhuna kulak vermediğinden kendini ve neslini yok etmekle kalmadığı gibi şehrinin ve halkının da helak olmasına sebep olmuştur.

Çocukluğun sonu, artık kendi iradesinin oluşması, sahip olduğu bilgi ve becerilerin farkına varılmış şekilde kabul etmektir. Doğrudur, bunu kabul ederek belki de çocukluğa mahsus birçok şeyden mahrum olur, mucizeler biter ama bunların yerine başka fırsatlar doğar ve başka mucizeler devri başlar. Gençlik döneminde çocukluğa ait iradesizlik ve dış etkileri beklemek zaten olumsuz etki yaratır: idrak edilmemiş yetenek sönmeye başlar, sahip olduğu imkanlar kaybolur ve neticede değerlendirilemez. Şayet kişinin çocukluk döneminde yeteneği ön planda tutularak henüz şekillenmemiş ise hatta bu yeteneğin gölgesinde kalmışsa, gençlikte kişilik öne çıkar ve sahip olduğu diğer niteliklerini de öne çıkarmaya çalışır, benliğini yüksek sesle coşkuyla tanıtmak ister.

Dünü kadar ailesinin baskısı altında yaşayan bir çocuk kendi kimliğini kanıtlamaya çalışan bir gence dönüşür. En önemlisi ise bir çocuk sahip olduğu yeteneği kontrol edemeyerek ona tabi olursa genç bir insanın aksine şimdiye kadar sadece bu yeteneğe harcanan enerji-sini parçalayabilir, bilgisini istediği yöne çevirebilir. Ne kadar il-ginç olsa da nadir görülen bir mucize gibi kabul edilen çocuk da, gençlik çağına ulaştığında sıradan insanlar gibi onun gereksinimine uymak gerekir. Çünkü gençlik, gerek organizmasının gerekse ruhunun gereksinimleri, imkanları ve enerjisi olan bir fenomendir.

Gençlik, insanın fiziki becerileri ile birlikte, aklının ve maneviyatının kapılarının sonuna kadar açılmasıdır. Zamana ve koşullara Uygun olarak, daha doğrusu gencin iradesi ile yaptığı seçime göre onlar ya birbirini tamamlar, birbirine destek verir, ya da tam aksine rezonans gibi en yüksek seviyeyi yaşayıp sönmeye mahkum olur. Şunu da ilave etmek gerekirse, seçimlerinde yanılığa düşmeyen şahıslar, aynı seviyede olmasa da başka becerilerini de koruyabilirler. Örneğin, rivayete göre, Eistein'nin çok güzel keman çalmış, hocası bile bu hususta sadece müzisyen olması için ısrar etmiş. İlginç olan, fizikçi olmasına rağmen kemana veda etmez, hatta küçük meclislerde konser bile verir. Sebebini ise şu şekilde izah eder; *"Müzik ve fizik alanındaki araştırmalar farklıdır. Ancak tek gaye kendi amaçları ile ilgili olmalarıdır, bilinmeyi ifade etmek hevesi. Onların tepkileri farklı olmalarına rağmen birbirini tamamlar. İlim tabiatatta, müzik ise insan ruhunda olan sırları açar. Üstelik müzikten başka bir şeyle açılmayan sırları"*.¹⁰ Demek ki, aklı ve yete-

¹⁰ Svirskaya L.M., *Albert Eynşteyn i muzıka*, <http://www.delphis.ru/journal/article/albert-einshtein-i-muzyka#19>

nekleri birbirini tamamladıktan sonra, yaratıcılık enerjisi tükenmez, bilakis daha da artar ve niteliklerine göre olumlu bir etki yaratır.

Eistein'nin sözlerinde önemli bir noktayı vurgulamak gerekirse, insan tabiatla beraber ruhunun da derinliklerine nüfuz etmelidir ki, bilgisi de şahsiyeti de tam otursun. Dahası, ruhun Yaradan ile iletişim kurduğu yer olduğu düşünüldüğünde şu sonuca varmak mümkündür. Ruhun ışığıyla bakan bir insan kendi potansiyelini daha net görebilir. Aslında bu doğal bir durumdur. Her halükarda Yaradan, bu insana ne verdiğini daha iyi bilir. Böylece gençlik, insanın ruhu ile ilk temasının ve onun imkanları ile ilk karşılaştığı dönemdir. Belki de bundan dolayı gençlerin enerjisi tükenmez ve kalpleri hayat aşkı ile dolar. Çünkü fiziki imkanları ile birlikte ilahi aleme de kapıları açılır.

Anlaşılan o ki, her ne kadar gençlik kendi sözünü söylese de, şartlarını ve taleplerini ileri sürse de çocukluğunda kazanılmış bilgileri, edinilmiş alışkanlıkları, gelişmiş becerileri yetmekle kalmıyor, aynı zamanda kilit bir rol oynuyor. Bazen gençlik bu temelin üzerine tamamen farklı bir bina da kurabilir. Hatta kendin de yeni bir temel oluşturma cesareti bulanlarda olabilir. Bununla birlikte, çocukluktan edinilmiş bilgiler, alışkanlıklar nerede olursa olsun mutlaka kendini gösterir.

Ruhunu tanıyan ve onunla iletişim kurmaya başlayan aynı zamanda sayısız sorulara cevap arayan genç, gideceği hayat yolu için seçim yapmak zorunda kalır. Ya maddi dünyanın cazibesi ya da ilahi lutfun mesuliyeti? İlk bakışta birincisi hafif, parlak ve hayat dolu, ikincisi ise sakin tabiatlı, ağır bir yük gibi görünür ve bu ne-

denle sıradan gençler genellikle birinciyi tercih ederler. Aynı durum yeteneklerini taşıyamayarak maddi zevkler karşısında ondan kurtulmak isteyenler içinde geçerlidir. Burada çok önemli bir nokta var. Hakikate giden yol insanın yaşına ve düşüncesine Uygun olarak yavaş yavaş açılır. Kur'an-ı Kerim'de "*Gökten su indirildi ve dereler kendi miktarınca çağlayıp aktı*" (Ra'd/17). Aksi taktirde bilgiler "taşar", tasavvuftaki şatahat hadisesi baş gösterir. İnsan kendisine açılan bilgileri içine sığdıramaz ve onlar etrafa dağılmaya başlar. Sonuç olarak ta toplumda olarak tanınır, ya da çevresindekiler için tamamıyla karanlık olan bilgileri yaymakla fayda yerine zarar sağlar. Örnek olarak tarihte daha çok bu yönleriyle hafızalarda kalan Sufi mütefekkirler Ebu Yezit Bestami'yi ve Hallacı Mansur'u gösterebiliriz. Böyle şahıslar gençliği ve misyonu arasında dengeyi sağlayamayarak misyonlarının ağırlığı altında ömür boyu eziyet çekerler. Yeremya peygamber gibi lanet yağdırırlar. Ancak yazılı olmayan bir kanunun ötesine geçemezler. Genç organizmayla birlikte ruhunda kendi enerjisi vardır ve ilkinden kat kat üstündür. Yeteneğin ölçüsüne bağlı olarak aynı enerjinin gücünde artar. Bu nedenle, ruhu susturmak için, Yaradan'dan ilahi bir lutuf, bir görev almışsa maddi engellerle karşısını almak mümkün değildir. Yoksa o' sahibine zarar vererek manevi buhrana sebep olacaktır. Böyle insanlar kendisi ile daima çatışma halinde olurlar. Bazıları ısrarla organizmanın zevk ve hevesleri uğruna ruhunun malik olduğu ilahi lutfu sahip çıkmak istemediğinden bu enerjiyi fiziksel ve zihinsel açıdan yıkıcı bir kuvvete çevirirler. Örneğin, malumata göre Raphael Santi'nin veya Mozart'ın sağlıksız yaşam tarzları, onların hastalanarak erken yaşta hayata veda etmelerine sebep

olmuştu. Tabii ki Santi veya Mozart'ın sahip olduğu yetenek hiçbir fiziksel engelin ve cazibenin ışıltılı çekiciliğinin karşısında duramadığı bir seviyedeydi. Nice muhteşem eser ortaya koydukları kanıtlanmıştı. Yeteneği nispeten alt düzeyde olanlarda ise maddi dünyanın cazibesi galip gelir ve yetenekler söner. Aynı yaratıcılık enerjisini tekrar yakalayamayan gençler, manevi boşluğa düşerek hayatı önemsiz görürler. Tarihte bu tür tükenmişlik hadiselerinin örneği çoktur. Bunlardan sadece birini ele alalım.

20. yüzyıl başlarında, bir grup genç yeni ve modaaya uygun olan (thrash metal) ağır rok'un extremist kolunu temsil eden Slayer (Katil) grubunu oluşturmuşlardı. Dönemin ruhunu, biçimsizliğini ifade eden müzikler icra ettiklerinden kısa sürede şöhreti yakaladılar. Albümleri prestijli festivallerde sunuldu ve en yüksek müzik ödüllerine layık görüldüler. Doğal olarak bu şahıslar iyi bir müzikal beceriye ve belli yeteneklere sahiptiler. Lakin dönemin ve toplumun Ruhuna uygun olarak sanat eserleri insan psikolojisinin bozguna etkisi altında girmişlerdi ve icra ettikleri müzik bunu yansıtıyordu. Onlar bu yönde arayış içindeydiler ve çeşitli yöntemler deniyorlardı. Slayer grubu bu yıkıcı akımın meyvesi ve kurbanı oldular. Örneğin, onların albümlerinde özellikle Diabolus in Musica (Şeytan Müzikte) adlı yedinci albümünde farklı dinlerin negatiye yorumunu, korkuyu, manyaklığı ve seri katilliği terennüm ediyorlardı. Umberto Eco bu albümü "*Çirkinlik tarihinin bitmesine güzel bir örnek*"¹¹ diye nitelendirmiştir. Belkide bunu çirkinliğin doruk noktası veya tam kompleksi diye adlandıırırsak daha doğru

¹¹ İstoriya urodstva. Pod redakciyey Umberto Eko. Moskva, Slovo/ SLOVO, 2007, s. 420-421.

olurdu. Bu olay sonrası sonra yani 20. yüzyılın sonu veya 21. yüzyılın başlarında Diabolus tüm alanlarda sevilen bir favori haline geldi. Sonuç olarak nice yetenekli gencin yaşam enerjisi parçalanarak olumsuz düşünceyle depolandılar. İlginçtir ki, grubun hala faaliyet gösterdiğini ve tükenmediğini kimse iddia edemez. Ancak Eco'nun da sözlerini göz önünde bulundursak şu cevabı verebiliriz. Manevi bakımdan çöken bir toplumda insanın tükendiğini, düştüğünü ve hiç bir şekilde toparlanamadığı manevi ve düşünce buhranını görmek çok zordur.

Anlaşılan o ki, gençliğin düzeyi çocukluğa bağlı olsa da bağımsız bir şekilde karar verebilir ve her şeye sıfırdan başlayabilir. Bunlar için de yeterince imkanları, enerjisi ve potansiyeli vardır. Yetişkinlik ise tamamen gençliğe bağlıdır. Önceki deneyim ve alışkanlıklardan farklı bir yol tutabilmek için imkanları çok daha azdır. Eğer genç, ne kadar kusursuz olursa kendi potansiyelini keşfetmiş, gideceği yolu tam olarak belirlemiş ve neleri başaracağına dair inancı tamsa, o kadar kamil bir yetişkin olur. Leonardo Vinci; *“Gençliğinde öyle bir şey kazan ki, yaşlılığın yıllar içinde verdiği zararı karşılayabilsin. Yaşlılığın gıdası bilgeliktir. Gençlikte öyle bir şey yap ki, yaşlılığın aç kalmasin.”* Dahi ressam şüphesiz yetişkinlik dönemlerinde bu ince noktayı vurguluyor: *Yaşlılığın gıdası sadece gençlikte toplanır, bilgelik gençlikte tanınır.* Ömrünün baharında, bilgelik toplayan yaşta olan Ulvi şöyle belirtir;

*Dünyanın dert gamını,
Sağaldaydım, sileydim.
Yaşlı bilgeliğini,*

*Keşke şimdiden bileydim.*¹²

Yukarıda da belirttiğimiz gibi çocukluğunda ilahi alemde yeterince uzaklaşmamış olur ve bundan dolayı bir çok hakikatin daha farkındadır. Gençlik, insanın ilahi alemle tanışması, arasındaki ilişkiyi keşfetmesidir. Ondan uzaklaşmak veya ona yakınlaşmak kişinin bilinçli bir şekilde vereceği karara bağlıdır. Bu seçim yetişkinlik döneminde insanın bilgi kaynağını, faaliyetlerinin sınırlarını belirler ve hayati soruların cevaplarını verir. İnsan ya sadece aklı ile maddi dünyadan anladıkları ile yetinecek ya da ruhu ile ilahi alemde de bilgiler alacak; insan ya maddi dünyanın istek ve talepleri doğrultusunda faaliyet göstererek sebep-sonuç zincirinin bir halkasını oluşturacak ya da manevi dünyasının verdikleri ile yaratıcılıkla meşgul olarak zaman-mekan sınırlarını aşan eserlere imza atacaktır. Örneğin, yahudi asıllı Alman filozofu Edith Stein (Rahibe Teresa) çok genç yaşlarda ateist olmaya karar verse de 33 yaşında aydınlanmışçasına ilahi kudretin şahidi olur ve katı bir katolikliği benimseyerek rahibe olmaya karar verir. Bu kararı onun hem kişiliğinde hem de düşüncelerinde özgürlük yarattı ve tarih içerisindeki yerini almasını sağladı. O'nun gençliğinde edindiği felsefi bilgiler ilahi bir aydınlanmanın ışığı ile bir birini tamamladı. Sonuç olarak genç bir araştırmacı, yetkin bir filozofa dönüştü.

Gençlik, insanın iradesi ile bilinçli bir şekilde karar verdiği ve ilahi alemde aldığı bilginin önemini ilk defa kavradığı dönemdir. İbrahim (a.s.) söylediklerimizin açık bir örneğidir. O' bütün çocukluğunu, toplumdan uzak bir şekilde mağaralarda yaşamış, ilk etapta düşüncesinin sınırlarını maddi alemde (dünya, ay, yıldız,

¹² Bünyadzade, *Senin oğsarı benövşedi*, s. 122.

vb.) aramıştır. Aynı zamanda ruhunun sahip olduğu inancı da o'nu düşünmeye sevk etmekteydi. O'nun için batan, yok olan şeyler değil, yoktan var eden Allah muhteşem görünür. “*Ant olsun ki, Rabbim bana doğru yolu göstermeseydi, elbette bende sapkınlardan olurdum*” (En’am/77). İster istemez şöyle bir soru ortaya çıkıyor: Acaba Rabbi İbrahim’e doğru yolu nasıl gösterdi? Çok basit, o’na bu muhteşem varlıkların bir Yaratıcı’ olduğunu işaret ederek. İbrahim peygamberi maddiyatın üzerine çıkararak kör imanı değil, düşündürülen imanıydı. Aslında genç yaşı onu hakikati görebilmesi için çevresini şüpheliyle gözlemlemeye sevk ediyordu. “*Onlara dedi ki, beni doğru yola ilettiğinden, Allah hakkında benimle tartışıyor musunuz? Ben sizin O’na ortak koştuğunuz şeylerden korkmam.*” (En’am/80). Aslında bu çok zor bir seçimdir. Gençlerden biri kalkmış bu güne kadar gidilen yolu irdeleyip, doğruluğunu, yanlışlığını belirleme iddiasında bulunuyor. Dahası atalarının gittiği yolu darmadağın etme cesaretini kendinde buluyor.

Aynı süreçlerin farklı gelişimini Gilgamiş Destanı’nda nispeten görmek mümkündür. Gilgamiş genç yaşında çok büyük işlere kalkışır. Ancak diğerlerinden farklı olarak önceki nesillere değil, Tanrılar’a meydan okur. Onlara eşit olabilmek için ölümsüzlüğün sırrını aramaya koyulur ve sonu olmayan bir yolculuğa çıkar. Aslına bakarsanız, bu şaşırtıcı bir durum değildir, bu cesaretle kendinden kat kat güçlü birinin bile üstüne gidebilen ruhunun da verdiği azimle galip gelebilen ancak genç olabilir. Bu destanda dikkat çeken iki önemli husus var. Birincisi Gilgamiş’i arayışa sevk eden korkularıdır. O’ kendinden daha büyük, daha kudretli bir gücün varlığını ve onun karşısındaki acizliğini görür. Kendini herkesten

güçlü gördüğü halde anlamlandıramadığı bir güç karşısında korkuya kapılır. Sonuç olarak bu korku ve cesaret birbirini etkileyerek onu ileri sürer. İkincisi ise gençliğin kendi mahiyetine tekrar dönerek onu geliştirmek için yeni bir ivme kazandırmasıdır. Gılgamış örneğinde olduğu gibi gencin herhangi bir şeye ihtiyacı yoktur. Çünkü onun için gerekli olan her şey fitratında mevcuttur. Sadece onu anlamak, görmek gerekmektedir. Örneğin seferinden pişmanlık duyan Gılgamış kendi diktiği kaleyi Uruk'u gösterir; "Bak ne güzeldir benim şehrim, Uruk'um dedi. Bunları söylerken de her şeyi gözlerinin önünden geçirdi. Birden çökmüş omuzları dikeldi. Kendisine bir güven, bir canlılık geldi. Adımlarını sıklaştırdı. Bir an önce sevimli şehri Uruk'a kavuşmak istiyordu. "¹³ Küçük ama önemli bir detay daha verelim. Ruhun gerçekleştirdiği arzularla, kazandığı hayatın yanında bedeninin ölümsüzlük arayışı bir heves gibi kalır. Aslında genç yaşta yaşam biçiminin düz başlangıcında, çevreye değil de ruhuna yani iç dünyasına müracaat etmek insanı yanlış tercihlerden kurtarabilir. Söylediklerimize bir örnekte; İbni Tufeyl'in "Hayl bin Yakzan" eserini gösterebiliriz. İlk defa ana ceylanın ölümü üzerine varlık hakkında düşüncelere kapılan genç, yaşamı boyunca kaldığı bu adada manevi tecrübesi ve düşünceleri ile kendi vasıflarına doğru yönelerek şimdiye kadar yaşadığı muhit, gördüğü varlıklar onu tatmin etmez. Sonrasında ise bu cansız organları idare eden daha büyük bir gücün farkına varır. İlginçtir ki, eserde Hay bin Yakzan herhangi bir ailenin çocuğu gibi değil de, ilahi kudretle kendi kendine yaratılmış bir şahıs gibi sunulur. Bu-

¹³ Tarihte İlk Kral Kahraman Gılgames. Muazzez İlmiye Çığ.3. basım // <https://turuz.com/fa/book/title/gilgemish-tarixde-ilk-kiral-kahraman>.

radaki konuşmanın Allah ile insan arasındaki vasıtasız alakadan kaynaklandığını düşünebiliriz. Daha sonra genç yetişkinlik çağına ulaştığında adadan ayrılır, ve bildiği hakikatleri herkese öğretmek ister. Sonra tekrar emin olur ki, insan o hakikatlere; kendi iç arayışları, manevi tecrübeleri ile ulaşamazsa her şey ona karanlıktır. Bu durum yarardan çok zarara yol açar. bu olay gerçek anlamda İbrahim peygamberin olayına benzer. O' da kendi düşünceleri ile, kalbini sorgulayarak hakikate ulaşır. Hakkı bulur ancak inancını diğerlerine açıklayamaz. O inandıkları ve bildikleri ile zamanla çevresine tesir edip aydınlatacak. Bu romanda gencin adının “Diri” ve “Hayat” sözcükleriyle aynı kökten gelmesi tesadüf değildir. *Çünkü gençlik, insanın kanında ve ruhunda hayatın kaynadığı bir dönemdir ve sadece böyle bir güçlü enerjinin doğru yönlendirilmesi, insanın hem kendisinin hem de çevresinin kaderi üzerinde olumlu bir etkiye sahip olabilir. Bu enerjinin tükenmemesi için ise bunların kaynağıyla yani ilahi alemle alakanın kesilmemesi gerekir.*

Düşünce ya aldığı bilgiler doğrultusunda büyüyerek ilerler ya da bu bilgiler düşünce kabına sığmaz. Bu bilgilerin kabı ya daha da büyüyerek daha fazla bilgi almaya kadir olur ya da kaba sığarak o ölçüde bilgiye sahip olur. Örneğin, Mevlana Celaleddin Rumi'nin mesnevisindeki meşhur kamyş imgesine farklı bir şekilde Blaise Pascal'da da rastlanır. Her iki düşünürde de kamyş insanı simgelemektedir. Mesnevîde kamyştan yapılmış olan ney yaşadığı mekânın hasretinden feryat eder. O' da yüksek bir makama ait olduğunu bilmektedir ve buraya yani maddi aleme düşmekle azap çekmektedir. O zaten burada tükenmiştir, insanın dertlerinden haldir, göğsünde açılan her kesiğin kendi sesi, kendi sözü vardır. En

önemlisi ise o sürekli vatanını düşünür, yani ilahi alemle alakasını kesmez ve bu da ona güç verir.

Dinle, bu ney nasıl şikayet etmekte, ayrılıkları nasıl dile getirmekte: Beni kamışlıktan kestiklerinden beri erkek, kadın, herkes inleyip ağlamaktadır.

Ayrılık derdini şerh etmek için ayrılık açısıyla paramparça olmuş bir sine isterim.

Her kim aslından uzaklaşırsa tekrar aslına geri dönmek ister.¹⁴

Pascal'ın da kamışı gamlı ve kederlidir. Çünkü bu koca dünyada ve sonsuzlukta kendi zayıflığını ve acizliğini görür. Onun ne bir sığınacağı yer ne de tutunabileceği bir dal vardır.¹⁵ Sadece zihninin ulaşabileceği şeylerle ilgilenebilir. Doğrudur, Pascal'da süfiler gibi bütün dünyayı insanın şahsında arar. Ancak bu makro ve mikro alemler değil. Burada insan doğanın bir parçası yani küçük kara bir noktadır. İlmi keşiflerle birlikte insan birden bire büyük bir sonsuzluk karşısında tek ve güçsüz kaldı. Bu doğaldır, çünkü düşünceleri buna hazır değildi. Dünyayı tam anlamıyla kavrayamayan bir genç için dünya büyük bir problem gibi görünür. Ve o bütün gücünü seferber ederek, onunla bilmediği, tanımadığı nesnelere karşısında savaşabilsin. Bazen bu savaş Don Kişot'un yel değirmenleriyle savaşına dönüşür ve onun genç yaşında tükenmesine yol açabilir. Tekrar etmek gerekirse, ruhunun imkanlarından istifade ederek ilahi alemde daha fazla bilgi ve enerji alabilirse, bu tükenmişlik baş göstermez. Mevlana ve Pascal örneğine dönersek, Mevlana'nın bu hakikatlere artık yetişkinlik dönemlerinde Şemsi

¹⁴ Mevlana Celalettin Rumi, *Mesnevi*. Terceme ve şerheden Tahir-ul-Mevlevi. İstanbul, Şamil Yayınevi, 1, 1995, 1-4.

¹⁵ Paskal B., *Misli // Çelovek: misliteli proşlogo i nastoyaşego o yego jizni, smerti i bessmertii*. Drevniy mir – epoxa Prosveteniya. Moskva, Politizdat, 1991, s. 285.

Tebrizi gibi bir üstadın rehberliğinde yavaş yavaş ulaştığını görürüz. Pascal ise çocukluk dönemlerinde yetenekleri ile parlarsa da, gördüğü en sıradan yaşayışların mahiyetini düşünse de, hatta 11 yaşlarında gündelik eşyaların titreşimlerinden çıkan sesleri dinleyerek meşhur “Seslerin Taklidi” makalesini yazsa da, 31 yaşında gece yarısı aldığı ilahi bir ilhamla ruhunun imkanlarının farkına vardı ve bütün hayatı aniden değişiverdi. Maddi dünyanın dar sınırları içerisinde aniden geniş bir aleme çıkan bir genç elbette böyle korku ve endişeye kapılmak zorunda idi. Bu onun kamış imgesinde çok net bir şekilde tasvir edilir. Örneğin, onu tanıyanların bahsettiğine göre Pascal 37 yaşında bile gün görmüş bir ihtiyara benzermiş. Yukarıda belirttiğimiz gibi gençlik, büyük bir hazinenin açılması gibidir, ve bilgilerin toplanması hem dünyanın, hem ilahi alemin, hem de kendi benliğinin keşfedildiği dönemdir. Hazırlıksız bir genç ise ızdırap çeker, yıkılmamak için bütün gücünü toplayarak ruhunun da yardımıyla doğru bir yol seçip devam edebilir. Bu durum ise onu genç yaşta yaşlandırır, delikanlılık çağında bilgeleştirir. Kainatın büyüklüğü karşısında ortaya çıkan endişeyi, yorgunluğu genç şair Ulvi Bünyadzade’nin mirasında da görmek mümkündür:

*Ben bir körüm, kör bir ressam, kör bir şair,
Kör bir insan,
Bu cihanı görüyor muyum, görmüyor muyum?
Peki neden?¹⁶*

Belki de bundan dolayı yükünün ağırlığına ve anlamına tahammül göstermeyen, sahip olduğu bilgilerle gençliği arasında uyum

¹⁶ Bünyadzade Ü., *Bir ölümün acığına*. Bakı, “Gençlik”, 1993, s. 43.

sağlayamayan wunderkindler genellikle gençliklerinde farklı bir yaşam tarzı benimser, şimdiye kadar yaşadıklarının üzerine set çekerek farklı bir yaşam tarzına üstünlük verir. Söylediklerimizden şu sonuç çıkıyor; gençlik dönemlerinde kendisini keşfetmiş her genç, haklı olarak Allah tarafından seçilmiş olduğunu düşünür. Hatırlarsanız Allah insanı toplu olarak değil, ferdi yaratır, her biri ile ayrı ahitleşir, onlara ferdi şekilde ruh verir. Demek ki, ruhunun özelliklerine nüfuz edebilen bir gencin bu şekilde düşünmesi tesadüf değil, aksine doğaldır. Bu bir yandan gurur verici olsa da öte yandan toplum arasında farklı olduğunu görür. Bu durumdan rahatsız olur ve kendini izole eder. Örneğin, Lermontov'da Yeremya peygamber gibi halinden şikayet eder:

*Yerlerin ve göklerin ebedi hakimi
Bana peygamberlik verdiğinden beri,
Açılır karşımda bir kitap gibi,
Gazaplı ve garezli beşer gözleri.¹⁷*

Evet, **gençlik insanın hayatında ilk seçim noktası, kendi peygamberliğinin keşfidir.** Hakiki peygamberlerde bu seçim Yaratıcı'ya mahsustur, insanın kendi iradesinin bir rolü yoktur. Örneğin, Yeremya peygamberin itirazına ya da Hz. Muhammed(sav)'in okuma yazma bilmemesine bakmayarak onlara evrensel hakikatleri ulaştırmaları söylenir. Diğer şahıslarda ise durum farklıdır. Onlar kendilerine bahşedilen ilahi lütfu, yetenekleri ölçüsünde alır ve sonrası taktim edebilirler. Bazen benimsedikleri yaşam tarzları uygun olmadığına veya seçtikleri yol yanlış olduğuna göre henüz

---

¹⁷ Lermontov, *Seçilmiş eserleri*, s. 84.

fitri yetenek genellikle açılmamış durumdadır ve söylenecek olan Hakk söz bir sonraki varisini beklemek zorunda kalır.

Şunu da ilave etmek gerekirse, gençler sadece hayatın seçimini yapmakla yetinmezler, aynı zamanda gerçekliğe onun vasıtası ile etki etmeye, kendi gördüğü renge boyamaya, çirkeften temizlemeye ya da tam aksine onu mahvetmeye çalışırlar. Genç, maddi ve ilahi alem arasında kalır ve ortak paydayı, dengeyi bulmaya çalışır. Bazen maddiyat zor gelebilir ve sadece gencin, ilahi alemi, sonsuzluğu tanıması, onun maddiyat içerisinde tamamen erimesini önler ve aynı zamanda ona enerji veriri dünya kaosunda tükenmesinin önüne geçer. Başka bir deyişle genç, çirkefi görse bile ondan kaçmaz, aksine onu temizlemeye çalışır. İbrahim peygamber, gençliğinin verdiği cesaretle korkmadan toplumunun ve atalarının inançlarına karşı durabildi. Ya da yarı Tanrı yarı insan olan Prometheus yarattığı insanları Zeus'tan korumak, onları karanlıktan kurtarmak, kısacası baskılarına son vermek için kendini feda etti. O' inancını yitirmedi ve bu da ona cesaret kazandırdı. Buna benzer bir imgede Rus yazar Maksim Gorki'nin 20 yaşında yazdığı "Kocakarı İzergil" kahramanı Danko'dur. Milletini karanlıktan ve bataklıktan çıkarmak isteyen bu kahraman genç, göğsünü yırtarak yüreğini çıkarır ve ateş gibi onunla insanların yolunu aydınlatır. İlginçtir ki, Prometheus ve Danko arasında ortak özellikler var. Elinde başka silahı kalmadığı halde bile kendi halkına hizmetini, sevgisini göstermek istediğinde yüreğini feda edebilir. Aslında yüreğini herkesten güçlü gördüğü için bu yola başvurur. Sanki dünyadaki bütün adaletsizliklerin mesuliyetini omuzlarında hisseder. Ya da o' gücü dışarıda veya başkalarında değil kendi üzerinde buluyor. Hay bin Yak-

zan'da veya Gılgamış'ta olduğu gibi. En son noktada doğru yolu yine kendi bünyesindeki, gönlündeki ışık gösteriyor.

Böylelikle gençlik döneminin başlangıcı için gerekli olan adımın yani maddiyat ve ebediyet arasında seçim yapmak daha doğrusu denge sağlama becerisi hakkında tahlillerimizden de anlaşılacağı gibi Allah'ın verdiği ruhla, kara toprağın vahdetini teşkil eden insan, yaradılışından gelen çelişkiler ve mücadeleler içerisindedir. Allah'ın bahşettiği nimetleri doğru değerlendirenler, kendi kabiliyetini kavrayabilenler, Yüce Allah'a doğru uzanan ilahi yolun kapısından geçip, yücelmeye, kamilleşmeye üstünlük verirler. Bu nimetleri dünya gözüyle görenler ise maddi dünya sınırları içerisinde kapılar açarak servet toplar, ilimler öğrenir, ancak aynı çember içerisinde dönüp durduğunun farkına bile varmaz, ne bir seviye yükselir ne bir zerre nurlanır, ne de bir derece kamilleşir. Doğup fiziki beden kazanmakla maddi dünyanın sebep-sonuç zincirinin bir halkası olan insan için maddiyatın şirin cazibesinden kopmak zor ve ızdırıplıdır. Bunun için uzun yılların tecrübesi, sabır, irade ve hayatın görünmeyen yönlerini aydınlatma becerisi gerektirir. Bütün bunların başlangıcı ise gençliktir. Yaşamın sadece bu döneminde ilk defa kendi kendine dünyaya geliş sebebini sorgular. Sadece sorgulamakla da kalmayarak, kendinin toplum içerisinde, doğada hatta bütün kainatta yerini araştırır. En önemlisi ise bu soruların cevabını arayarak kendi benliğini keşfeder. Başka bir deyişle benliğin kendi varlığını insane belli etmesi, dikkati kendi üzerine çevirmesidir. Şunu da özellikle vurgulamak gerekir, bu soruyu vermek kendi benliğini anlamaya yönelik ilk adımsa, ona cevap verebilmek ikinci adımdır. Türk filozofu Süleyman Hayri

Bolay şu şekilde belirtir; “Bu çağda gencin dış dünyaya bakışı derinlik ve yeni bir mana kazanırken; kendi iç dünyasına dikkatini çevirerek kendi kendisini adeta yeniden keşfeder ve yetişkinlerine benzeyen bir benlik şuuru kazanır. Bu bir çeşit özdeşmedir ve gencin şahsiyet bütünlüğüne ulaşmasıdır”.¹⁸ Bilindiği gibi kendini tanımak, benliğin oluşması için ilk tercihtir ve kişiliğin şekillenmesinde ilk aşamadır.

---

¹⁸ Bolay S.H. *Gençliğin İnanma Problemleri...* (el yazısı)

EKSİKLİK SENDROMU VEYA RUHUMUZU DİNLEMİYİ BAŞARABİLİYOR MUYUZ?

Gencin ilk tercihleri hakkındaki tahlillerimiz iki insan portresini merkeze alarak başlamıştı, ve bu portreler kitap boyunca ya birbiriyle çelişecek ya da birbirini tamamlar nitelikte olacaktır. Ancak öncelikle bu portrelerin kendilerini tamamlayan detaylarını izah etmek gerekir.

İnsan güzel sanat eserleri, eşsiz tablolar, büyük şehirler vs. ortaya koymakta bir yaratıcıdır. Bunları Yüce Allah'ın yarattıkları üzerinde verdiği imkan ve beceriler dahilinde ortaya koysa da o, ilk tabiata alternatif olan hatta onun yerini aldığı iddia eden ikinci tabiatın yaratıcısıdır. Her geçen gün gelişmekte olan bilim ve teknik bu yaratıcılığın sonsuz olduğunun bir kanıtıdır. Bununla birlikte insan bir yaratılmıştır. Her ne kadar Yüce Allah tarafından en güzel biçimde yaratılsa da akıl, irade, ve anlayış sahibi, bütün yaratılmışların eşrefi hatta meleklerin bile secde ettiği kamil bir varlık olan insan, kendi varlığının mevcudiyetine göre Allah'a muhtaç olan, benliğini yeterince kavrayamayan aciz bir mahluktur.

Belirtilenlerden iki fikir ortaya çıkar; birincisi insana yaradılıştan kamillik verilerek kendi akli ve iradesi sayesinde bu kamillığe ulaşabilen yegane varlıktır. Diğer yandan ise insan bir yarartılmış gibi eksiktir ve kamilleşmeye meyillidir. Gençlik ise bu iki duyguy-

la aynı anda karşılaştığı dönemdir. Bir yanda kendini dünyanın kurtarıcısı “peygamberi” gibi görme hissi öte yanda ise kendi iç dünyasını anlamının zorluğunu yaşamak, maddi dünyanın bilgi bolluğu arasında kayboldukça daha fazla bilgiye ihtiyaç duymak, güçlendikçe daha büyük bir kudret karşısında kendi acizliğinin farkına varmak. Bir taraftan bütün evrenin bir parçası olduğunu anlamak, diğer taraftan tanımadığı koca bir dünyada kendisini yalnız görmek. Her ikisinde de ortak bir beklenti söz konusudur; tamamlanmak. Sadece birinde insan evrenselliğe doğru ilerler, diğerinde ise maddi dünyayı tanıyıp kimliğini ispatlamak ister.

Eksiklik duygusunun insanla birlikte doğduğunu söylemek yanlış sayılmaz. Onun kendi yaşamında daima öğrenme, araştırma ve uygulama arzusu buna örnektir. Hayvan yavrularının da öğrenip, tecrübe edindiği iddia edilebilir. Ancak hayvanların doğal seleksiyonda hayatta kalmak için içgüdüsel olarak beslenme ve mücadele etme becerilerine sahip olduğu bilinmektedir. Sadece ruhuna hoş geldiği için, güzelliği seyretmek ve ondan haz duymak, bazen de kazanç sağlamayan, onu aç bırakan hatta hastalığa bile sevk edebilen işlerle uğraşmak ise sadece insana mahsus bir özelliktir. Aksi taktirde ne muhteşem sanatkarlar, şairler, filozoflar yetiştirirdi, ne de ihtişamlı keşifler yapılabilirdi. ***Bir bebeğin kırmızı renge olan ilgisinden içgüdüsel olarak ateşe el uzatma isteği ile yıllar sonra bir genç olarak ateşin karşısına atılma isteği arasında bir gelişim bir zihniyet farkı vardır.***

İnsan büyüdükçe bilgi sahası da genişler, düşünceleri derinleşir. Orta ve yüksek okullarda okuduğu müsbet ilimleri, edindiği bilgileri, yaşadığı toplumu inceleyip kavradıkça ilk bakışta kaotik

gibi görünen bu dev tabloda kendisini görüp tercihini yapar. Kendisine dışarıdan bakmayı öğrendikçe, hangi özelliklerinin kamilleşmeye, bütünleşmeye ihtiyacı olduğunu kavrar ve çözüm yolları aramaya koyulur. Doğal olarak bu aşamada insanın gideceği yolu belirleyen ve gelecekte onu bir şahsiyet olarak şekillendiren faktör, şimdiye kadar aldığı terbiye ve tahsil, kazandığı dünya görüşüdür. Şunu da özellikle belirtmek gerekir, bu bakış açısını belirleyen sadece onun kendi seçimidir. İnsanın yaptığı tercihe uygun olarak onun ilgi alanı da şekillenir, gelişimine katkı saylayan meslek ve işlere yönelir. Başka bir deyişle onu ileriye götüren ruhu ya da maddi talepleri olur. Büyüdükçe hayvani duygular, idrak edilmiş adımlarla şekillendikçe yolun niteliği de o yolda giden insanın zihniyeti de değişir.

Bazıları kendi bütünlüklerini maddiyatta aramaya başlar; her yolla servet toplar, kariyer sahibi olabilmek için her yönetime başvururlar. Kendilerini tamamlamak için çaba sarf ederler. Yani bu insanlar bir biyolojik varlık gibi tüm enerjisini tükenmek bilmeyen hayvani arzularını karşılamaya sarf eder. Gerçekten de servet topla-yan bu kimseler bir türlü doymak bilmezler. Çünkü onlar için ek-sik bir türlü ortadan kalkmaz, içindeki eksiklik duygusu onu bir türlü rahat bırakmaz. O' da ne toplamaktan vazgeçebilir ne de noksanlığının asıl mahiyetini idrak edebilir. Tüm beceri ve potansiyelini bu açlığını doyurmaya harcayan insan, asla bu kör düğüm-den, bu kısır döngü boyunca kaçmaktan kurtulamaz. Söyledikle-rimizden yola çıkarak küçük ama önemli bir ayrıntıyı hatırlatalım, genç, maddi dünyada kazandığı başarıya, ölçüsüne bağlı kalmadan umursamazlık gösterir ve sürekli yeni bir arayışa eğilimli olur. Örneğin, Gılgamış bin bir güçlkle bulduğu çiçeği götürmek yerine

duygularının cazibesine kapılır, ve sonuç olarak çiçeği kaybeder. Makedonyalı İskender her ne kadar zafer kazansa da geri dönme-yerek ilerler. Jan Dark ise galip geldiği savaş sonunda daha zor savaşların peşinde koşar. Genç, edindiklerinin onu insan olarak tatmin etmediğini düşünür. İçindeki o muhteşem misyon, bu maddi sonuçlarla yetinememeyi gerekli kılar, ve bu nedenle elde ettikleriyle memnun kalmayarak arayışını sürdürür. Ulvi'nin bir şiirinde; kahraman, denizin dalgalarına at gibi çarpar, dalgaların bağrını yarar. Fakat geriye dönüp baktığında hiç bir iz kalmadığını görür ve manevi olarak çökerek bu maddi dünyanın kucağında boğulur.

*görür ki, fırtına
Suda açan o izi,
Kolaylıkla yok eder.
Kolaylıkla saklar.
Bundan sonra insanın,
Kol kanat cansız olur.
Açtığı izler gibi,
Kederli gözler gibi,
Fırtınada boğulur.¹*

Ya da araya araya kendini kör bir kuyuda bulan Rüştü Onur'un Yusuf peygamberi beklediği gibi, her bir genç de ruhunu sakinleştirecek o gücü bekliyor.

*Ben bir tarik-i dünya
Ne ev ne bark
Ne çoluk çocuk sahibi
Bütün malım mülküm*

¹ Bünyadzade, *Senin oşarın benövşedi*, s. 41-42.

*Ellerim ayaklarım
Ve gözlerim.
Kupkuru bir kuyudayım ki
Yusuf'u özledim.²*

Her genç sürekli arayış içindedir, ancak onu sonuç değil sürecin kendisi cezbeder. Ne aradığını bilmeden arar, bunun için savaşır, ve sadece ruhunun arzu ettiğini, onu yani kör kuyudan çıkan gerçekleri bulduğunda rahatlar. İbrahim peygamberin 17 yaşında ay, güneş ve yıldızlar arasında dolaşarak Hakk'ı bulduğu gibi bu arayış ömür boyu da devam edebilir, çok erkende bitebilir.

Bilim dünyasında kendi yeterliliklerini arayan kimselerde aynı durumu gözlemlemek mümkündür. Bilimsel düzeyin en üst basamağında duran alimin bir şahsiyet gibi eksiklik içerisinde olma durumu hiç kimse için yenilik değildir. Ulaştıkları bilimsel zirvenin son olmadığını, kişiliğin daha yüksek bir güce ihtiyaç duyduğunu anlayan alimler de az değildir. Örneğin, R. Dilts şu şekilde belirtir; “*Nikola Tesla kendisini görselleştirme becerilerini geliştirdi ki, artık bilgilerine sahip olduğu küçük alemin sınırları dışında gezinti etsin*”. Fiziki öğrenmesinin sebebini ise Einstein şöyle belirtir; “*Ben Tanrı'nın düşüncelerini bilmek istiyorum. Kalan şeyler önemsizdir*”.³ Demek ki, her gencin bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde ihtiyaç içinde olduğu ve aradığı gerçek budur: Yaradan'ın onun ruhuna üflediği hakikati kavramak...

Her varlık kendisinden daha üstün olana benzemeye, kendisinde olmayan ve ihtiyaç duyduğu şeyi kazanmaya çalışır. Daha öncede belirttiğimiz gibi insan, yaratılmışlar arasında en kamil ve Allah'ın en güzel sıfatlarını ihtiva eden, onları anlama kabiliyetine

² Onur Rüşü. *İtiraf* // <https://www.antoloji.com/itiraf-25-siiri/> (23. 03. 2018)

³ Dilts R. *Strategii gelişim: Zigmund Freyd, Nikola Tesla, Leonardo da Vinci*, ing. dilinden tercüme Y.N.Drijinina. Moskva, Nezavisimaya firma «Klass», 1998, s. 362.

sahip olan yegane varlıktır. Allah'ın yer yüzündeki halifesi, onun mülkünde bir yaratıcıdır. Bu da demektir ki, insanın benzemeye çalıştığı ve sıfatlarını kavramak istediği, Yüce Yaradan olmalıdır. Diğer şeyler insanı sadece geri çeker ve onun insanlığına hanel getirir. Örneğin, Şehabeddin Suhreverdi'ye göre nur hiyerarşisinde; “Her eksik nurun kendisinden daha yüksek nura karşı olan aşkı, her yüksek nurun kökünde ise kendisinden aşağıda olana galilik (yöneticilik) vardır”.⁴ Her nur kendisinden daha yukarıda olan nura duyduğu, hiçbir sözle ve hisle tarif edilemeyecek aşk ve şevkle yükselmeye çalışır. “Şevk muvaffak zatlara nurlar nuruna götürür. En eksiksiz şevk yüksek nura taşır ve yücelmekle tamamlanır.” Alçak nurları yükselten, yücelmeye sevk eden durumların her biri nurlanma derecesine bağlıdır. Bu hisler her nura-varlığa özgüdür.

Eksiklik sendromu her gençte farklı hisler yaratır. Tabii bu gencin seçimine bağlı olarak. Bu sendromu çözmek için kullanılan araçlarda aynı değildir. Şunu da belirtmek gerekir; ruhunun ve maddi taleplerinin öncelikte olmasına bağlı olarak aynı araç farklı nitelik taşıyabilir, farklı sonuçlar doğurabilir. Bazen de çoğunlukla kendi iç dünyasına nüfuz edebilen genç, bütünleşmek için kendi toplumunda gerekli “besini” hikmeti bulamaz. Örneğin, Lermontov bu duruma isyan eder;

*İnan rezillik bu dünyada nimettir.
Derin idrak, şöhret arzusu,
Yetenek, çılgın aşk neye gerek
Eğer biz onlardan yararlanamıyorsak?*⁵

⁴ Sühreverdi Şihabeddin Yahya. Şeyx İsrak. *Macmua dum musannafat*, bikalemi Henri Korbin, Tehran, 1952 (Sühreverdi), s. 136.

⁵ Lermontov, *Stixotvoreniya*, s. 4.

Genç haklı olarak şu şekilde düşünür; etrafındaki her şeyin bir hakikati var ve onlar tek bir noktaya yönelmelidir. İbrahim peygamber putperest toplumda ruhunu karşılayabilecek bir nesne bulmadı ve kendi içindeki güce, inanca dayanarak yeni bir toplum kurmak istedi. Daha doğrusu mensup olduğu bütün değerleri yeniden inşa etmek istedi. Ya da Hay bin Yakzan gibi. Aynı gençlik, hevesleri ile Makedonyalı İskender’i ta Hindistan’a, Şehabeddin Suhreverdî’yi ise nurlar nuruna götürdü. Burada önemli bir noktaya dikkat çekmek gerekir, maddiyatla teşvik edilen adımlar Ulvi’nin de belirttiği gibi “deryanın koynunu yara yara ilerlemeler” kaybolan izler ve ruhun hükmü ile keşfedilen gerçekler. Makedonyalı İskender’in arzu ettiği gibi hiç kimse bütün bir imparatorluğu bırakıp gidemedi. Ama onun izi Gılgamış’ın söylediği gibi, diktiği şehirler, kurduğu medeniyetler oldu. Suhreverdî’nin geride bıraktığı ise başka ruhlarında bütünleşmesi için bir klavuz bir hikmet oldu. Ebu Turhan’ın bahsettiğine göre mutlak gerçeğin kavranması için Yüce Allah insana üç kitap bahsetti. İlahi (semavi) kitap, insan iradesi (akıl) ve doğa. Kendi benliğinin aynı zamanda ruhunun bağlantılı olduğu ilahi sonsuzluğunun keşfi, genç için üçüncü kaynağın yani doğanın kapılarını açar. Bu anlamda Hegel felsefesinde ruhun mutlak, objektif ve subjektif düzeylerine benzeyen bu üç kitapta tabiat insanla ilahi kitap arasında ortalama bir tutum sergiler. Kendiliğinden başlayan süreç sadece doğadan geçmekle ilahi kitabı anlayabilir.

Genç, ruhunu tamamen maddiyata kaptırmayarak ilahi aleme açık hale getirmesi sayesinde rahatça her üç kitabında okuyucusuna dönüşebilir. Farklı dillerde yazılmasına ve her birinin kendine özgü

alanı olmasına rağmen her üçü bir nevi aynı nesneye üç farklı açıdan bakmaya olanak sağlıyor. Bu her şeyden önce gencin kendini tanımasına ve kişiliğini şekillendirmesinde yardımcı olur. Yeri gelmişken şunu da belirtmekte yarar var; insanda doğa gibi yaratılmış olduğuna göre aralarında benzer hususlar, ortak noktalar çoktur. Doğayla baş başa kalınca insan kendisi olabilir. Elbette genç, herşeye sadece kendi penceresinden bakar ve ilerlemek istedikleriyle gözlemledikleri arasında benzerlikler olur. Bayron'un belirttiği gibi;

*İnsanları severim ama doğayı daha çok severim.
Benim ne olduğumu, ne olacağımı,
Onunla yalnızken unutuyorum ben,
Kendi ruhumda bütün koca dünyayı hissederken
Bu hissimi gizlemeye neden gerek duyayım?**

Görüldüğü gibi bu doğaya gözlemci bir bakış değildir. Bu mazmundan yola çıkarak şeklini değerlendirmektir. Farklılıkları değil, benzerliklerini görmektir, sadece benzerlikleri görmek te yetmez, bu benzerlikler arasındaki kanuna uygunluğu, onun içerdiği raslantıyı değil de gerekliliği ortaya çıkarmaktır. Schelling'in dediği gibi; “doğanın her şeyini canlandıran, her şeye nüfuz eden kuvvetlerin etkisiyle sadece duyguların muhteşem yükselişi, hayal gücünün en büyük heyecanı sanata aynı gücü verebilirdi. Aynı güç her zaman erken dönemlerin donuk, kapalı ve ciddi eserlerinden tutmuş, duygusal zarıflıkta dolu eserlere kadar hakikate sadık kalmış ve hissetmek için ölerilere o yüksek gerçeği manen yaratırdı”.⁷

⁶ Bayron J. G., *İzbrannoye*, Moskva, “Detskaya literatura”, 1964, s.104.

⁷ Şelling F.V., *Soçineniya*, Moskva, Misl, 1998, s. 911.

Doğrudur, doğanın okunmasında genç, çoğunlukla uzman alimler gibi fazla ayrıntılara girmek istemezler. Bununla birlikte o' sadece ruhu vasıtası ile ulaştığı evrensel uyum meseleleri yeni bir bakış açısıyla öğrenmeye, derinliklere inmeye ve bu durumda yeni bir sayfa açmaya imkan tanır. Bu durumda o' etrafındaki mutlak gerçeğin sayısız belirtilerini görebilir, ve bu kendini onun faaliyetlerinde de, yaratıcılığında da gösterir.

Kendi noksanlığını tamamlamak adına insanlığın en büyük keşfi de aşktır. Çok önceleri insanlığın mutlaklaştırdığı bu yolda gözünü kırpmadan canını feda ettiği, hayatın yegane manası sandığı aşk! Aslında aşkın sembolünde insanın eksikliğini gözlemlemek daha kolaydır. Platon'un "Symposion" diyalogunda bahsedildiğine göre insanlar önceleri her iki cinside kendinde birleştiren yegane varlık olmuşlardır – Androgynouslar. Bunlar "dolayısıyla korkunç derecede güçlüydüler, büyük düşüncelere sahiptiler ve kafa tuttular Tanrılara. Hatta Homeros'un Ephialtes ve Otos hakkında söylediği şey, yani göğe tırmanmaya çalışmaları Tanrı'ya saldırmaya kalkan bu kişiler için de söylenir".⁸ Tanrılara meydan okumaları sonuncuların gazabına neden oldu ve androgynouslar ikiye bölündü hem de öyle bir şekilde ki, kendi noksanlıklarını görebilsinler. Aşk ikiye bölünmüş olanların tamamlanma arzusudur ve yaşamları boyunca bu cazibenin hükmü ile hareket ederler. İlginçtir, bu bizim belirttiklerimizle de uyuşur. Fakat göz ardı edilen bir noktaya da dikkat çekmek gerekmektedir. Tek bir varlığa dönüşmüş iki insanın yani kendi yarısını bulmuş insanların kamil bir varlık olarak sayılmaları gereki-

⁸ Platon, *Şölen*. Eski yunancadan çeviren Eyüp Çoraklı. İstanbul, Alfa Felsefe, 2014, s. 83-84. <https://www.scribd.com/document/365360877/Platon-%C5%9Eolen> (bundan sonra Platon, *Şölen*)

yorsa, ... evlilikten sonra devam eden arayışların niteliği nedir? Eğer eşine kavuşmak bu arayışın sonuysa Leyla ile Mecnun hikâyesinde Mecnun neden bulunduğu konumdan feragat edip yine teklîğe üstünlük verdi? Demek ki maddi tamamlanma bu dünyanın diğer koşulları gibi görecelidir. İkinci derecelidir. Kamilleşme sürecinde yine yukarıda bahsettiğimiz gibi prensip hakimdir. Sadece ruhun talepleri karşılandığında, ruh ilahi aleminden aldığı hikmetle tamamlandığında insan bütünleşir ve eksiklik sendromu ortadan kalkar.

Yine Platon'un diyaloguna dönersek, burada araştırmacıların dikkatlerinden kaçan ince bir detay olduğunu görürüz. Platon'un belirttiğine göre; "şimdiki gibi erkek ve dişi diye iki cinsiyet yoktu, bu ikisinden de pay alan üçüncü bir cinsiyet daha vardı... Niye böyle üç cinsiyet vardı ve niye bu şekildeydi bunlar?"⁹ Platon'un kendisinin dahi bilmediği bu sorulardan şu sonuç çıkabilir, bazı insanlar bölünmüş haldedir ve bütünleşmek için kendi maddi eşini arar. Ancak birde yaradılıştan kadın veya erkek olan varlıklar vardır ki, onlar bölünmezler, cezalanmazlar. Onlar güzelliğe heves etmekle, bilgelik kazanmakla bütünleşir ve onların dünyaya getirdikleri evlat değil bilgelik olur.¹⁰ Suhreverdi'nin felsefesinden aktardığımız örneklerden de anlaşılacağı gibi insan kendisinden üstün olan varlığa, güzelliğe heves etmekle kamillîğe ulaşır ve maddi dünyanın istekleri onun amaçlarının çok aşağısında kalır.

İnsan maddi bir varlık olmakla birlikte birde ruhani varlıktır ve onun maddiyat üzerinde yardım araması, oradaki hikmetleri çözmeye gayret etmesi aslında doğal bir şeydir. Onun kendi kişiliğini bütünleştirmek için gereken hakikatleri maddi dünyadan ge-

⁹ Aynı yerde, s. 82, 83.

¹⁰ Plato. *The Simpozium*. Trans. by W.Hamilton. The Penguin Classics, 1956, 206e.

çerek ruhani alemde araması anlaşılabilir bir durumdur. Bunla birlikte daha önce de belirttiğimiz gibi herkes kendi noksanlığını kabul etmez, dolayısıyla kamillik hakkındaki anlayışları da benze-
mez. Tabii olarak insanların inandıkları, benzemek istedikleri nes-
neler farklıdır. Kimisi sadece kendisinin bildiği bir puta, kimi şey-
tana, kimisi ise Yaradan'a. Hal böyle olunca onların inandıkları
şeylere yönelişleri de farklı olur: kimi gizli, kimi açık, kimi çevre-
sindekilere zarar vermekle, kimi aksine iyilik yapmakla, kimi kendi
manevi dünyasına çekilmekle, kimi dış aleme uyum sağlamakla.
Kamilliğin zirvesine ulaşan, evrenselle uyum sağlayarak ilahi
hakikatlerden haberdar olabilecek, şahsiyetlerin düşüncelerinin,
yaşamlarının sentezinden yola çıkarak kesin olarak belirtebiliriz ki,
sadece Allah'a yönelmiş düşünce gerçek manada tamamlanarak
kamilliğe ulaşabilir. Örneğin, gençlik dönemlerinde Hakkı arayan
ve bu uğurda yanlış hatta tehlikeli adımlar atan Aziz Augustinus
kendi hatasının içeriğini şu şekilde izah eder: *"Ben arkamı ışığa,
yüzümü ise aydınlık tarafa yöneltirdim. Benim aydınlanmış şeylere
yönelen yüzüm aydınlanmıyordu"*.¹¹ Filozof hakikate giden yolun
mutlak ilahi nurla aydınlanmaktan geçtiğini vurgular ve böyle bir
nuru görebilen bir körü fiziki olarak görebilen bir adamdan daha
üstün tutar. *"Yakup basiret gözü ile hareket ederdi. Bu asıl nurdur,
vahittir. Onu görenlerde, sevenlerde vahdettendir"*.¹² İnsan sadece
ilahi nurun ışığında bütünü, vahidi görebilir. Bununla birlikte çe-
şitlilik göz önündedir ve belirli bir sentez arz eder.

¹¹ Avgustin A., *İspoved*. Latince'den tercüme M.Y.Sergeyenko, Moskva, Kanon+, 1997, s. 65.

¹² Aynı yerde, s. 196

Peki tamamlanma duygusunu insana idrak ettiren şey nedir? Ruhun söylediklerini duymak nasıl mümkün olabilir?

İnsanları birbirlerinden ayıran temel unsurlardan biri de düşüncedir. Asıl düşüncenin seviyesine uygun olarak insan gerek kendi manevi dünyasına gerekse dış ortama ilgi gösterir. Kısacası ilkel düşüncenin seçtiği nesne de ona ulaştırılan araç ta ilkel olur. Düşünce seviyesi yükseldikçe nesnede yükselir, araçlarda kişinin aldığı eğitim, okuduğu edebiyat, edep-ahlakı, aynı zamanda çevre ve toplum onun zihniyetini oluşturan maddi ve manevi faktörlerdir. Bununla birlikte her bir unsurdan yüksekte duran, onlara güçlü bir şekilde tesir edebilen temel faktörde ilahi güçtür. Burada önemli bir hususu özellikle vurgulamak gerekir. İlahi gücün etkisi de insanın düşünce düzeyine bağlıdır. Aslında ilahi güç aynıdır, onu kabul eden nesne ise farklıdır. Güneş aynı şekilde ışık saçar, ancak farklı mekanlar, bu ışıklarda aynı şekilde beslenmez. Elbette farklı sonuçlarda ortaya çıkabilir. Bazı mekanların karı, buzu bir türlü erimek bilmez, bazı yerler ise yanıp kül olur. Hatta aynı mekanlarda bir yerde gül biterken başka bir yerde deve dikenini biter. Diğer üçüncü yerde ise yaşam bile yoktur. Kur'an ı Kerim ayetlerinden birinde bahsedildiği gibi: "Her ark kendi ölçüsünde su kabul ettiği gibi" (Ra'd /17) her insanda kendi düşüncesine göre ilahi güç ile iletişim halinde olma kabiliyetine sahiptir.

İrrasyonel düşüncenin düzeyi doğrudan rasyonel düşünce düzeyine, insanın dünya görüşüne bağlıdır. Rasyonel zekayla ve mantıklı düşünceyle en yüksek noktaya çıkabilen alimler, filozoflar ve sanatkarlar için irrasyonel düşüncenin idrakının olanakları açıldığında onlar gidecekleri manevi idrak yolunun yarısını bile aşı-

madıklarını görürler. Aslında irrasyonel vasıta ve düşüncenin imkanları insana yaradılışı ile birlikte öylece verildi. Sadece onlardan istifade şekli farklıydı. Rasyonel düşünce, ilahi kudretin yardımı ile kuvvetlenmek, yüksek bir zekanın yardımı ile kendi düşüncesinde gerekli olan hangisi ise o gizli kapıyı açıp hem genel anlamda varlık aleminin, hemde kendi varlığının karanlık köşelerini aydınlatmak ve idrak etmektir. ***Bu kapı ilk olarak gençlik dönemlerinde açılır, insan ilk defa rasyonel düşüncenin üzerinde de bir düşünce kabiliyetinin olduğuna gençlik dönemlerinde şahit olur.*** Doğrudur bu kapının açılması için özel, mistik tecrübeler de gerek vardır. Fakat gençlerin yaşamının analizi de gösterir ki, ilahi kelam istediği kalpte istediği zaman seslenebilir. Ol! Denince olur, onu herhangi bir adım atmaya cesaretli kılar. Fatih şiiirlerinden birinde şu şekilde belirtir;

*Peygamberlere ve velilere dayanmışlığım var benim
Allah'ın lütfundandır, fetih ümidim ve kuvvetim.*¹³

Ya da ilahi bir istekle Domremy kentinden olan 16 yaşındaki Jan Dark kendisini Fransa'nın kurtarıcısı olarak gördü ve İngiltere ile yapılmakta olan yüzyıl savaşlarına katılıp gördüklerini gerçekleştirdi. Bu sesin kaynağını bilmese de sırf kalbinden geçtiği için bu durum genç için dogma olur, onun ardınca gitmeye bilir. Ulvi'nin "Gizemli Ses" şiiirinde adlı şiiirinde bahsettiği gibi;

*Ne güzel duygu,
Ne gizemli ses.
Bu yağmurun sesinde ben,*

¹³ Fatih Sultan Mehmet'in Kaleminden 7 Enfes Şiiir [https:// www.wannart.com/fatih-sultan-mehmetin-kaleminden-7-enfes-siir/](https://www.wannart.com/fatih-sultan-mehmetin-kaleminden-7-enfes-siir/)

*Bilmiyorum ki,
 Ne iyiydi hiç,
 Ne kötü.
 Ancak şunu biliyorum ki,
 Bu ses,
 Benim ciğerime,
 Taze soluk getirir.
 Yüreğime gizemli heves getirir.¹⁴*

Söylediklerimizden de anlaşılacağı gibi, ilginç ve önemli bir noktaya ulaştık. insanın maddi, zaman-mekan çerçevesinden çıkarak ilahi aleme geçmesinde ve oraya ait bilgilere sahip olup yükselmesinde düzenleyici ve yönlendirici kuvvet gibi yüce varlığın rolü birinci olduğuna göre, aklın irrasyonel istikamete yönelmesinde iman büyük önem arz etmektedir. Başka bir deyişle, insan kendi eksikliğini idrak etmesinin hangi yönde bütünleşip, kamilleşebilmesinin en önemli faktörü mutlak Yaradan'a imandır. Örneğin sufi mütekerrir Cuneydi Bağdadi insanları iman derecelerine göre bölmekle onların anladıkları hakikatleri ve idrak ettikleri bilgileri, bunun yanı sıra onların kamillik hakkındaki fikirlerini tanımlar: "*Biliniz ki, insanlar üç türdür; arayıp yönelen, ulaşıp dayanan, dahil olup duran. Allah'ı arayan zahiri bilimin delilleri ile yönelip Allah'ın zahiri işaretlerine uyar. Kapının önüne ulaşıp dayanan kişi batınını parlaklaştırır, kalbine dolan iman nuruyla kendi yolunu seçer ve Allah'a tüm kalbiyle itaat eder. Bütün benliği ile Allah'ın huzuruna gelip Onun karşısında duran ise Allah'tan başka bir şey görmez.*

¹⁴ Bünyadzade, *Senin oşarın benövşedi*, s. 55.

O'nun vereceği emri bekler ve hemen yerine getirir. Allah'ı gerçek anlamda tevhid edenin sıfatı budur".¹⁵

Demek ki, ilk aşamada maddiyatın idrakı ile yetinen insan belirli bir gelişim kat ederek ve kat ettiği süreç boyunca Allah'tan aldığı ilhamla "ilahi bilgilerle" maddiyatın üzerine çıkabilir, yani aklın üst seviyesi ile idrak sürecini devam ettirme imkanı kazanır. Şunu da belirtmekte yarar var; akıl ile iman karşılıklı ilişki halinde olup, birbirini tamamladıkça idrak sürecini kamillik derecesine kadar ilerletebilir. Zira imansız akıl sadece maddiyat çerçevesiyle sınırlı kaldığı gibi akılsız imanda fanatizme yol açabilir. Bu nedenle insan kendi manevi eksikliklerini gidermek için irrasyonel düşünceyle karşı karşıya gelir. Aslında, bunu ondan ilahi alemle bağlantılı olan ruhu talep eder. Elbette ki bu talebi kendi ruhunun sesine kulak verebilenler karşılayabilir. İnsan iki (maddi-manevi) özelliğe sahip olduğuna göre çeşitli sebep ve koşullar onun iç ve dış alemleriyle çelişebilir. Kendisinin bir tarafını üstün kılarak onun üzerine düşmek, diğerini ise onun kölesi yapmak insanın yaradılıştan sahip olduğu eksiklik sendromunu daha da güçlendirir. Onun her iki tarafı arasında uyum sağlaması, onların birbirini tamamlaması insanı kamilleştirir. Bu düşüncenin rasyonel ve irrasyonel biçimlerinin paralel gelişim göstermesinin ve bir birini tamamlamasının gerekliliğini vurgulamış olur. Kur'an-ı Kerim'de bu dünyanın imtihan yeri olması, insanların yaptıkları iyiliklerinde, kötülüklerinde kendilerinden gelip yine kendilerine döneceğini işaret eden bir çok ayeti görmek mümkündür. (örn: Enam 16, Araf 17, Casiye 15, vs.)

¹⁵ Tusi Ebu Nasr as-Sarrac. *Al-Luma`*, tahkik ve takdim Abdu'l-Halim Mahmud ve Taha Abdu'l-Baği Serur, Mektebe al-musne, Bağdad, 1960, (bundan sonra Tusi) s. 58.

Denilebilir ki, manevi yolu tutmak için maddiyat sadece bir araçtır. Seçim biz insanlara aittir. Ateşi de, nuru da seçen biziz. Her-kes kendi eksikliğini kendi düşünce seviyesine göre idrak eder ve farklı şeylerle tamamlanmak ister. Bu zenginlik te olabilir, büyük aşk ta veya şan da. Gerçeğin ne olduğunu ise ruhumuz belirler, şayet onu dinlemeyi bilirsek.

KORKUDAN FATİHLİĞE GİDEN YOL

Bir rivayete göre, “Anne karnında beslenen ikiz çocuklardan biri doğum saati geldiğinde korkmaya başlar, alıştığı bu sıcak ve güvenli mekandan ayrılmak istemez, sımsıkı annesine yapışır. Kardeşi ona bu durumu izah eder: onlar artık yeterince büyüdüklerinden bu mekan artık onlara dar gelmeye başlamıştır ve daha geniş mekana çıkmaları gerekmektedir. Birde onların son saydıkları bu hareket, öyle bir başlangıçtır ki, belki de gittikleri öbür dünya daha güzeldir? Bu rivayetin kilit noktası ikizlerden birinin yenilik karşısında geçirdiği korku, diğèrinin ise yeniliğe karşı olan merakıdır. Biri meçhul geleceklerinden endişelidir, diğèri ise kendisinin heves ettiği yenilik karşısında kardeşini de heveslendirir. Biri bulunduğu mekanı, rahatlığı ve huzuru bırakıp gitmek istemez, diğèri ise daha geniş, daha ilginç bir dünya arayışındadır. Aslında ikisi de korkmaktadır, sadece birinin korkuları onun elini ayağını bağlamaktadır. Diğèri de aksine daha cesaretlidir, korkularının üzerine gider. Bu rivayet, henüz doğmamış olan çocuklara ait olsa da kendi gençliğinin dönüm noktasında olan, bilinçli ve iradeli olarak hayatında yeniden doğmaya hazırlanan gençlere de atfedilebilir.

Biz gençlerin seçimi hakkında konuşurken sık sık korku duygusunu hatırlatarak onu oluşturan koşulları sıralamaya çalışmıştık: İlk hayati seçimin gerekliliği, yeni yaş döneminin getirdiği sonsuz sayıda cevapsız sorular, ruhani alemle ilk tanışma, ilahi alemden gelen bilgiler, ruhun talepleri ve girişimleri karşısında maddi bed-

nin acizliği vb. Aynı zamanda daha fazla cesaret, deli doluluk sembolü sayılan gençlik ilk bakışta korkunun tamamen zıttı sayılabilir. Kısacası korku kısa sürede insanın varlığına tamamen hakim olabilen ve kendisinin bile ön göremediği adımlara sevkettiren bir duygu olarak adlandırmak doğru olur. Bununla birlikte gerçek olan korkunun karmaşık bir duygu oluşudur. Bunu da göz önünde bulundurarak onun tahliline ayrıca önem vereceğiz.

Korkunun karmaşıklığı insanı rezilliğe sürüklediği gibi kutsallaştırır da bilir. Rivayetten de anlaşılacağı gibi o' ileriye de götürebilir, kaçıp gizlenmeye de sevk edebilir, yüreğinin en ulvi duygularını dile getirdiği gibi içindeki en sinsi niyetleri de ortaya çıkarır. Karmaşıklık hem onu yaratan sebepten hem de kendisinin sebep olduğu neticelerden kaynaklanır. Yani sebep ne kadar yüce ise neticesi de insanı bir o kadar yüceltir. Düşmanın önünden kaçan bir firari ile düşmanın üzerine yürüyen kahramanın korkusu arasında yerle gök gibi bir mesafe vardır. Biri kendi varlığının mahvoluşundan, diğeri ise vatanının mahvoluşundan korkar. "Yerle gök" oranı tesadüfi değildir. Yerle ilgili olan korkunun anlamı da zaten maddi dünya ile alakalıdır: mal-mülk, aile-çocuk, makam-para, şan şöhret, bu maddi dünyada elde ettiklerini kaybetme korkusu. Bu korku, maddi dünyada ne kadar kazandıkça bütün arzusuyla daha fazla menfaat peşinde koşmaya teşvik eder ve insanı bu yolla gide-rek maddiyatın geçici heveslerinde eritip yok eder. Göklerden gelen heveslerin bir ucu ruhuna, diğer ucu ise kutsiyet alemine bağlıdır. Bu duyguyu yitirmek kendisinde bir korku yaratır; göklerle alakanın kesilmesi, ruhun lekelenme korkusu. Bu korku ilkinden farklı olarak insanı her geçen gün daha da yüceltir, daha da parlak-laştırarak temizler.

Korku, gençliğin karşılaştığı ilk duygudur. İlk adımını atan bebeğin yaşadığı duyguya benzer. Belki de bu yüzden genç şairlerin, düşünürlerin eserlerinde bu konuya sıkça rastlanır. Bu korku o kadar derin, o kadar çelişkili aynı zamanda bir o kadar hazin ve kederlidir ki, yeni hayata atılan bir genç onu nasıl karşılayacağını kestiremez. Ne gariptir, Yeremya peygamber Yaradan'ın onun destekçisi olduğunu bildiği halde yine de korkar. Görevinin üstesinden gelemeyeceğinden korkar. Makedonyalı İskender bütün eğitimlerinde yeteneklerini sergilese de yine de korkar. Korkusunu yenmek için ise Mısır Tanrılarının tapınağını ziyaret ederek onlardan yardım ister. Efsaneye göre onun dünyayı dolaşarak "abi hayat" ölümsüzlük suyunu araması da bunun bir göstergesiydi. Hatırlarsanız Gılgamış destanında Gılgamış, ölüm adlı bir güçten korktuktan sonra mucizevi çiçek arayışına koyuluyor. Ya da Fatih Sultan Mehmet Kostantinopolis'in (İstanbul'un) karşısında durarak "*Ey Konstantiniye! Ya sen beni alırsın, ya ben seni alırım*" diye seslendiğinde bile cesaretinde bir korku vardı: alınma korkusu. Fakat o ileriye gitti. İnsanın yaptıkları işlerin her biriyle ileriye götürerek adını yazdıran korkudur. Aslında onlar ileri gittikleriyle ve yeni ufuklar keşfettikleriyle tarihte kalabilirler. Demek ki, gencin karşısına çıkan belirsizliğin, karanlığın yarattığı korku onun iç dünyasında tüm duygu ve düşüncelerin üzerinden sanki perdeyi kaldırır ve ortaya onun kendisinin bile kestiremediği ters tepkiye yol açabilir.

Korkunun bir başlangıç noktası olduğu bilinmektedir. Bu Platon'un siyah ve beyaz atlarının sessizlik noktasıdır. Bundan sonra iki farklı yol ayrılır. Ya meraktan kaynaklanan ileriye gitme cesareti, fatihlik yeteneğinden cesaret alıp yükselen hat boyunca yaşanan

gelişme, insanlığın mahiyetinin yeni yeni katlarının keşfi; ya da elindeki maddi zenginliği kaybetme korkusu, nefret dolu isyan, kaos yaratma arzusu, başlangıçtaki hayvani iç güdülere kadar indiren kriz. Birinci durumda korku zindan üzerindeki çekiç rolü oynar ve genci keskin bir kılıca çevirebilir. Diğerinde ise ağacın özünü yiyerek kurutan kurt gibi insanı mahveder. Birincide sadece kendisinin değil, bütün bir toplumun hatta bütün insanlığın tarihinde iz bırakır. Diğerinde ise başlangıç iç güdülerine dönmekle ya yıkıcı bir güce dönüşür ya da ömrü boyunca Saltıkov-Şedrin'in "Bilge Kayabalığı"¹ eserinin kahramanı gibi kumun içerisine gizlenerek sonunu bekler. Elbette gençliğin felsefesinin kitabını yazanlar birincilerdir. Bunlar Bayron'un belirttiği gibi yaşarlar;

*Ben her zaman savaş götüreceğim
Sözlerle, belki amelle!
Düşünce düşmanlarıyla. Benim yolum bir değil
Zalimlerle. Düşmanlığın kutsal ateşini
Ben yakmaya ant içmişim.
Kim galip gelecek, henüz bilmiyoruz,
Ancak bütün günlerimi, gücümü
Despotlukla savaşa adanmışım!*²

İlerlemek bulunduğu mekana sığmamaktır, daha geniş olana heves etmektir. Nietzsche bu dönemi insanların onurlarının özellikle başkaldırması ile karakterize ediyor: "25-30 yaşları arası insanlar tam bir kendini beğenmişlik dönemi yaşarlar. Bu onların ilk yetişkinlik çağlarıdır. Ekşiliğin güçlü kalıntılarıyla. İnsan hissettikleri doğ-

¹ Rus yazarı Mihail Saltıkov-Şedrin'in "Bilge Kayabalığı" eserinde kayabalığı kendini tüm tehlikelerden kovalamak için doğduğundan yaşlanarak ölene kadar kumun altından çıkmaz ve kumun altından başka bir yeri hiç görmez.

² Bayron, s.28.

rultusunda henüz hiç bir şey görmemiş veya az görmüş insanlardan şeref ve itaat talebinde bulunurlar. Sonuncular önceleri kendilerini bekleddikleri için, o ağır bakışları, kendini beğenmiş jestleri ve sesinin tonu ile intikam alır; keskin kulağı, ve bakışları olanlar bunu aynı yaşta olanların eserlerinde, ister şiir olsun ister felsefi olsun, ister sanat eseri ve musiki olsun, duyar. Daha yaşlı ve tecrübeliler bu duruma gülümser ve iyimser olarak hayatın bu dönemini düşünürler; bu tür insan çoktur, ancak kaderin acıklı olduğu devirdir”.³ Burada küçük bir ayrıntıya da dikkat çekmek gerekir, genç güçlü potansiyeline rağmen onu küçük gören toplumla uzlaşa halinde değildir. Çoğunlukla yaşlı nesil gençlerden yakılarak onlardan daha itaatkar olmasını beklerler, dahası kendilerine benzemelerini isterler. Bu durum rastlantısal değildir. Kierkegaard’ın düşüncesine göre “birey korku içinde günahkar olduğunun karşısında değil, onu günahkar sayanların karşısında günahkar olur”.⁴ Evet, herkese benzemediği için bir günahkarlık duygusu, bu suçtan doğan yalnızlık ve bu yalnızlığın verdiği korku.

Söylediklerimizden yola çıkarak çok ince bir ayrıntıyı da belirtmek gerekir, etrafına gururlu, kibirli, herkese tepeden bakan bir genç aslında yalnızdır, ve o bu yalnızlıktan kurtulmak, kendini ispatlamak için bütün dünya ile mücadele etmeye hazırdır. Gerçekte yaşadığı toplumla uyuşmayan genç şunu bilir ki, bu eşit şartlarda olmayan bir mücadeledir. Çünkü kiminle karşılaşa kiminle mücadele edeceğini bilmemektedir. O bu durumdan rahatsızdır. Korkmaktadır, rakibinin hangi güce sahip olduğu hakkında bir

³ Nitsşe F., Çeloveçeskoye, slişkom çeloveçeskoye. Soçineniya v 2-x tomax, t. 1. Moskva, Mısl, 1990, s. 599.

⁴ Kyerkegor, s. 172.

fikri yoktur. Lakin içindeki ilahi his daha güçlüdür. Bu silahsız düşmanın üzerine yürüyen kahramanın korkusudur. Böylesine cesur bir duyguyu, hüneri kendisinde genellikle kutsal amaçlar ihtiva eden duyguyu korku olarak nitelendirmekle onun saflığına ve yüceliğine hanel getirme niyetinde değiliz. Bilakis amacımız korkunun birde alt tabakasının olduğunu ve onun daha yüksek makamla alakalı olduğunu vurgulamaktır. Şiirlerinde genellikle yalnızlığı dile getiren, kendini kah yalnız bir yelkene, kah ıssız bir kuşa, kahsa yalnız bir yolcuya benzeten Lermontov şöyle belirtir;

*Önceleri ben hayatın zevkından uzak
Daima yalnızlığı severdim.
Kederimi içimde gizleyerek
Korkardım gizleyemeyip, ancak
Herkeste merhamet duygusu uyandırdım.⁵*

Gencin yaşadığı yalnızlık duygusu kendisini diğer bireylerden farklı görmesinden kaynaklanır. O' ilahi aleml tanıdıkça oradan faydalandıkça yücelir. Ona öyle gelir ki, kendisi herkesin seviyesine ine bildiği halde onun seviyesine, onun olduğu mertebeye hiç kimse ulaşamaz. O' hayatı henüz tanıyamamaktadır, daha yolun başındadır, bu nedenle de kendi dünyasını kendi arzularına göre kurar. Doğal olarak ta kendi yarattığı dünyasında yalnızdır ve bu yalnızlık onda korku yaratır. Burada çelişkili bir durum ortaya çıkıyor; kendi yalnızlığından kurtulabilmek için başkalarına benzemek istemez, aksine başkalarını kendi dünyasına getirmeye çalışır. O' gençtir ve enerjisi fazladır, olanakları ise neredeyse sonsuzdur ve

---

⁵ Lermontov, *Seçilmiş eserleri*, s. 8.

bu nedenle böylesine ağır bir görevi üstlenmektedir. Lermontov'un dediği gibi;

*Kendi zihnimde ben yabancı bir dünya yarattım.
Yabancı varlıklar sureti,
Ben zincirle onları birbirine bağladım.
Onlara ihtişam verdim ama isim vermedim.
Ansızın kış boranı korkunç uludu.
Yabancı varlık dağılıp uçtu. ⁶*

Başkalarını kendi ardınca götürmek onları yeni dünyaya geçmeye inandırmak için genç bütün tereddütlerini ve korkularını gizlemektedir. Demek ki bu bakımdan da tektir. En dehşetlisi ise ona yol gösteren içindeki sesi kaybetmekten korkuyor. Yani ona öyle geliyor ki, onu anlayabilen, ne demek istediğini algılayabilen yoktur, ve o' bu sesi herkese duyurabilmek için her türlü fedakarlığa hazırdır. Karanlık ormanda halkına yol gösteren Danko gibi. Onun kendi yanan yüreğini başının üzerine kaldırması ve bu yolla herkesi inandırması bir semboldür. Evet, toplum onun içinde kopan fırtınalardan habersizdir, sadece şahit oldukları olayı, onun yanan yüreğinin tezahürlerini görüyor: baş yapıtlar, en cesur fetihler, kahramanlıklar vs. şeklinde. Çelişki içerisinde cesaret ve korkunun karıştığı bir insanı Ulvi taş altındaki yalnız bir çiçeğe benzetir;

*Çoğu seni yaban bilir.
Yabanlar sana güler.
Kökün durur, canın ölür,
Taş altında biten çiçek. ⁷*

⁶ Aynı yerde, s. 3.

⁷ Bünyadzade, *Senin oğsarı benövşedi*, s. 10.

Ne gariptir ki, bir çiçek toplumun ayıplamasından, aptalların gülmesinden azap çekse de taşın altında boy atacak kadar cesurdur. Bu noktada yine Mevlana'nın ve Pascal'ın kamışa farklı yaklaşımları akla geliyor. Pascal'a göre kamış bu koca dünya karşısında kendini güçsüz hissediyor. Mevlana'ya göre ise o ilahi alemi öz vatani gibi hatırlıyor ve bir gün oraya dönmeyi arzuluyor. Biri gençtir henüz ilahi alemde haberi yoktur, sadece ona doğru, yeniliğe can atıyor. Diğeri ise artık yetişkinlik dönemine ulaşmış Hakkın hakikatini idrak eder. Bu nedenle daha sakindir ve rahattır. Genç ise henüz coşkuludur, çünkü onu arayışa sevk eden belirsizlik karşısında cesaret veren bir duygusu var.

Biz ruhun ilahi alemle ilişkisinin önemini tesadüfi olarak sürekli vurgulamıyoruz. *Korku yalnızca Allah'tan olmalıdır. İşte bu korku diğer geçici, aldatıcı korkulardan kurtarır. İnsana içinden gelen Hakk sesi duymaya imkan tanır. Onu hayvani iç güdülere değil insani mahiyete doğru yöneltir.*

Genç, doğru seçimi yaptığında yani ruhunun kutsal katlarını keşfedince ilahi emanetin taşıyıcısı olduğunu kavrar. Ayrıca o yalnız değildir, doğayla ve ilahi metinlerle birlikte mutlak gerçeği içeren bir kitaptır. Hikmetin taşıyıcısıdır. Sadece onu okumayı, dinlemeyi bilmek gerekir. Bu nedenle Schelling şu şekilde hesap eder: "İnsanda söylenen söz doğada karanlık, peğemberane (henüz tam söylenmemiş) sözdür".⁸ İnsan bu sözü tüm insanlığa söylemeye sorumlu tutuldu ve onu söyleyememe korkusu diğer bütün korkuları aşar. O' bu sözü işitilmez kılan her şeye karşı başkaldırır ve kendisini feda eder. Lermontov şöyle belirtir;

---

⁸ Şelling, s. 1026.

*Ben yerlerde mutluluğu anlayıp, duyar
Derin mavi göklerde de görürüm Allah'ı.*⁹

Kendi korkusuna galip gelmek için genç, karanlığın ve belirsizliğin üzerine gider ve ilerledikçe kendisinin şimdiye kadar tanımadığı özelliklerini keşfederek insanlığın mahiyetini idrak eder. *O, bu yolu ilerledikçe bilgeleşir, düşüncesinin felsefi düzeyine çıkar. Kendisinin fatihlik makamına yükselir.*

Genç, içindeki korkuya üstün gelir ve içinde bulunduğu asırlar boyu sağlamlaşmış, yıkılması imkansız görünen çerçeveyi dağıtır, ileri gider. Bu gençliğin hassas ve önemli noktasıdır. Makedonyalı İskender ömründe bir defa yürüyüşe çıktı, yaşamı boyunca hiçbir mağlubiyet görmedi ve sadece ölüm onu durdurabilirdi. 20 yaşında tahta oturan ve 10 sene zarfında eski dünyanın en büyük imparatorluğunu kuran İskender'i ileriye karşı koyulmaz bir heves götürdü. Bulunduğu çerçeveyi kırıp yeni dünyayı görmek, yeni toprakları tanımak ve kendisine dahil etmek. O' babasının bile başaramadığı bir adımı atmamakla yetinmeyerek daha da ileriye gidebileceğini kanıtlamış oldu.

Aynı durumu Fatih Sultan Mehmet'in hayatında da görmek mümkündür. Osmanlı İmparatorluğunun yedinci sultanı olan ve o dönemin en büyük ticari ve dini merkezi olan Konstantinopolis'i fethederek bin yıllık Bizans İmparatorluğunu yıkıma uğratan bu büyük şahsiyet 30 yıl boyunca zaferleriyle büyük isimler kazandı. Ebul'fethi-fethin babası, Rum İmparatoru vs. ancak en büyük hizmeti yeni bir çağ açması oldu. Konstantinopolis'in fethi ve böyle-sine önemli bir şehrin islam dünyasına ait olması genel olarak fikir-

⁹ Lermontov, *Seçilmiş eserleri*, s. 51.

lerin şekillenerek yenilerinin temellerinin atılmasına neden oldu. Batı dünyası kilisenin boyunduruğundan kurtulmanın mümkün olabileceğini kavramış oldu. Yönünü bilime çevirerek düşünce özgürlüğüne kavuşmuş oldu. En önemlisi ise dini baskılardan kurtulan düşünürler milli kimliklerini tanımaya başladılar. Denilebilir ki, Fatih sadece savaş tarihinde bir sayfa açmadı, genel düşünce tarihinde de yeni bir dönem başlattı.

Özellikle şunu da belirtmek gerekir, her ne kadar manevi dünya maddi dünyanın üstünde dursa da, maddi dünya onun gelişmesi için engel teşkil edebilir. Örneğin, İngiltere-Fransa arasında yaşanan yüz yıl savaşları sırasında İngiltere halkı sürekli gelen yenilgilerden tükenmişti. Böyle bir durumda 16 yaşındaki Jan Dark tüm yükü kendi omuzlarına aldı. O' kralın tahsis ettiği küçük bir grup ile Orleans'ta İngiliz ordusunu geri çekilmeye mecbur bıraktı. Kralın tahta çıkmasını bizzat sağladı ve yaklaşık bir yıl boyunca ölene kadar Fransa'nın özgürlüğü uğruna savaştı. Onun idamından sonra savaş 20 yıl daha devam etti. Bunun yanı sıra Jan Dark orduya yeni bir soluk, cesaret ve hüner getirdi. Bu nedenle de bu gün bile hala onu Fransa'nın kurtarıcısı olarak görürler. Denilebilir ki, ciddi askeri zaferleri az da en büyük başarısı Fransızların ruhlarını kurtarmış olmasıydı.

Tarihe iz bırakan, cesaret dolu nefeslerden biride Şah İsmail Hatai'dir. 14 yaşında tahta çıkarak Safevi devletinin temellerini atan ve daha ilk günden önceki hükümdarlardan farklı bir politika ileri süren genç bir hükümdardır. Onun askeri dehasını inceleyen filozof Karl Marx şöyle belirtir; "Safevi hanedanının kurucusu Şah İsmail fatih idi. O' 14 yıllık hükümdarlık döneminde, 14 eyalet

fethetmişti. ” Şah İsmail’in kurduğu devlet coğrafi açıdan istikrarlı kalmasa da izlediği politika uzun yıllar kendi hükmünü korudu. Bıraktığı manevi miras ise bu gün bile islam kültürünün, irfani edebiyatın nadide incisi olarak kabul edilir. Şu önemli noktaya da değinmek gerekir, Azerbaycan tarihi her ne kadar köklü ve zengin olsa da devletçilik bakış açısına göre günümüz Azerbaycan’ının en istikrarlı ve aydınlık öncülü Safevi devleti olarak kabul edilir. Tarihi incelediğimizde şu sonuca ulaşmamız mümkündür. Her devir kendi fatihini yaratmıştır, yani her toplumun kendini yenileyebilmesi için yeni bir nefese ihtiyacı olmuştur. Genç şair Ulvi’nin de belirttiği gibi;

*Bulun yurdumun koç yavrusunu,
Versin haksızlıkların Hakk belasını.
Söküp yüreklerin kin kalesini,
Yeniden şefkatle kurup ağlaya.*¹⁰

Belirttiğimiz özellikler; korkuyla karışık cesaret, ihtiyatla karışık yeniliğe eğilim, yalnızlık duygusuyla karışık fatihlik hüneri yanında hassas bir nokta da mutsuzluktur. Bu nokta komutanlardan ve kahramanlardan daha çok genç yazarların şiirlerinde, düşünürlerin sözlerindedir. Örneğin ünlü heykeltıraş Michalengelo’nun 24 yaşında yaptığı “Pieta” (Kutsal Meryem’in oğlu İsa’ya ağlaması) heykeli kendisinde gençliğin birçok hikmetini içermektedir. “Pie-ta” kendi tarzında bir ilktir ve sanat dünyasında yenilik olarak kabul edilir. Sanatkar mermer aracılığı ile dini metinlere, benimsenmiş kanunlara yeni bir imaj ekledi.

¹⁰ Bünyadzade, *Senin oxşarın benövşedi*, s. 14.

Heykelde Tanrı veya Tanrı'nın oğlu değil, hatta çarmıha geçirilmiş bir peygamberde değil, ölmüş bir genç tasvir edilmiştir. Diğer önemli noktada Kutsal Meryem'in genç bir kız gibi tasvir edilmesidir. 33 yaşındaki peygamberin değil, yeni doğan İsa'nın 18 yaşındaki annesi gibi. Sanat eleştirmenlerine göre, bununla yazar, bakire ve iffetli bir kadının genç kalmasına işaret eder. "Pietada" ne korku vardır ne de isyan, sadece genç oğlu ile birlikte yok olan arzularına bakan ancak şefkatli ve sağlam ruhlu genç bir anne vardır. Tabii ki dini açıdan bakarak bu heykeli inceleyenler, hatta orada haçın gizli sembolünü bulanlarda oldu. Ancak tamamen gençlik perspektifinden bakıldığında 24 yaşındaki bir sanatçının bile dine ve hayata bakışı apaçık görünür ve bu onun kendi yeteneği ve sal mermere ruh vermesi sayesinde. Heykeldeki ilginç detaylardan biri de ölmüş İsa'nın ve böyle bir faciaya ağlayan genç bir annenin yüzünde korku hissinin olmayışıdır. Ayrıca ölüm duygusu o kadar canlı ve gerçekçi tasvir edilmiştir ki görenlerde hayranlık yaratıyor. Tabii ki dini açıdan bakıldığında hem İsa'nın hem de Meryem'in Allah'a sığınmaları faktörünü öne çekerek onların korkusuzluğunun da izahı mümkündür. Bununla birlikte önceki incelemelerimizden de anlaşılacağı gibi gençlerin korktuğu şeyler arasında ölüm yoktur. İskender kendi küçük ordusu ile Daryus'un kendisinden on kat daha büyük olan ordusunun üzerine giderken ölüm aklına bile gelmiyordu. Daha önemli şeyler ve taktikler düşünüyordu. Bu doğal bir durumdur. Nitekim tüm engelleri aşip daha ileri gitmeyi göze alan bir şahıs ölümden değil, durmaktan, yerinde saymaktan ve engeller karşısında korkmaktan korkuyor. Genç, ölümün ne olduğunu çok iyi bilir ve sık sık onunla burun buruna

gelir. Ancak hayatının sonraki aşaması için engel sayar ve ... geçer. Unutulmamalıdır ki, ölümsüzlüğün şartı ölümü atlayarak geçebilmektir. S. Halilov'un belirttiğine göre; “*şair için büyük bir yol vardır. Son amaca, son ideale götüren yol!*”¹¹ Bu uzun yolun yolcusu için ölüm sanki bir makam, mevkidir. Burada bir an bekleyip, ye-niden yola çıkarlar, ta ki sonsuzluğa kadar!” Elbette konu fiziki ölümden açıldığında o’ alay eder ve onun güçsüzlüğüne güler. Bu gülüş kendisinin ölümden daha güçlü olduğunu görünce gerçekle-şir ve bu haklı bir gülüştür. Örneğin Kierkegaard “Korku Anlamı” eserini kendisinin “budala” eserlerinin sırasına dahil ederdi.¹² Ya da Ulvi ölüme böyle meydan okuyordu;

*Ben korkmuyorum uzak yola çıkmaktan.
Bu yolun acısından, ağrısından,
“Ölüm” adlı uykusundan ben korkmuyorum.*¹³

Ya da düşüncelerinden dolayı sıkı takiplere maruz kalan Aynülkudat Miyaneci arkadaşına yazmış olduğu mektubunda şu ricada bulunur; “*Şehirde Aynülkudat’ın Allah’lık iddiasında bulunduğunu söylüyorlar. Benim katlime fetva verdiler. Ey dost! Eğer senden de fetva isterlerse sende fetva ver*”.¹⁴ Bu gençler için kendi düşüncelerinin sonuçlarını görmek, vazifelerini tamamlama duygusu yanında ölüm korkusu bir hiç kalır. Yani gencin korkusu kişisel olarak mahvolmaktan kaynaklanan bir korku değil, aksine daha yüksek düşündürücü bir korkudur. Omuzlarına yüklendiği yükle veya içinde bir kor gibi yanan ateşle yaşadığı toplumun talepleri birbi-

¹¹ Xelilov S., Ülvi hislerden şehidlik zirvesine // Xalg qezeti, 20 yanvar, 2009-cü il.

¹² Kyerkegor, s. 8.

¹³ Bünyadzade, *Senin oxşarın benövşedi*, s. 56.

¹⁴ Memmedov Z. *Azerbaycan felsefesi tarixi*. Bakı, Şarq-Qarb, 2006, s. 117.

riyle çeliştikçe gencin korkusu da artar. Bu yükü kaldıramama korkusu, ona verilen sorumluluğu taşıyamama korkusu. Kierkegaard'ın tabiri ile: *“bu rahatsızlık – hayata, bizim şahsi gerçekliğimize hakiki münasebettir...”*¹⁵

Toplumda, ülkede meydana gelen olaylar, hatta bu gizil bir süreç olsa bile ilk kez büyük bir coşkuyla yansıyan gençler olur ve bu onların liderliğinin teminatı olur. bu nedenle gençler her zaman önemli bir güç olarak kabul edilir. Korkusunu yenmekle birlikte genç, etrafında meydana gelen olaylara iki türlü tepki verir: ya isyan ederek mevcut durumu kökünden değiştirir, ya da onun sınırlarını genişleterek ona yeni bir soluk kazandırır. İnsan önceki nesillerin yolundan mı gidecek, ya da farklı bir yol izleyerek daha geniş ufuklar mı keşfedecek? Bütün bunlara sadece gençlik döneminde karar verir. Aslında burada önemli bir nokta var. Örneğin, İbrahim peygamber babası Azer'in yolundan gitmedi, aksine onun tuttuğu yolu dağdı. Ancak o, Yüce Allah'ın ona sağladığı imkan dahilinde kendisini ve Yaradan'ını tanıdı ve büyük babalarının, peygamberlerin yolunu tuttu. İlk bakışta isyan gibi görünse de aslında buna unutulmuş hakikatin restorasyonu desek daha doğru olur. Aynı görev bütün peygamberlere verilmişti- mecrasından çıkmış olan hakikati yerine getirmek.

İster istemez şöyle bir soru ortaya çıkıyor; bu kadar paradoksun, iç hesaplaşmanın karşılığında genç yolunu nasıl devam edebilir? Belirtildiği gibi gençliğin en önemli dönüm noktası sadece maddiyat ve ebediyet arasında seçim yapabilmesidir. Ancak daha öncede belirttiğimiz gibi bu, birinin hatırına diğerinden feragat

---

¹⁵ Kierkegaard, s. 251.

etmek değildir. Ayrıca sadece maddiyata aldanmak, manevi gıdanın ve gelişim için zaruri olan yaratıcı enerjinin tükenmesi demektir. Ya da tamamı ile ruhaniliğin etkisinde kalmak ta fikirlerde fanatizme yol açabilir, insan sosyal varlık olarak yok olur, ve bu onun düşüncesinde önemli bir parçanın eksik kalmasına neden olur. Her ikisi arasında doğru dengeyi kurmak ise fiziki yeteneklerini doğru biçimde değerlendirip onu ilahiden aldığı enerji ile doğru bir şekilde istikametlendirebilmektir. Öne çıkanlar kendi seçiminde yanılmayan ilahi alemlerle manevi bağlarını daima koruyup, saklayanlardır. Burada küçük ama önemli bir nokta var, ***içindeki imana güvenip kendi korkularını yenen, bulunduğu mekandan bilinmeyen yerlere geçme azmine sahip olan kişi aynı yolda ilk olur ve liderlik eder. Onu takip eden diğerleri ise genellikle içindeki sese, ilahi güce değil de sadece önde gidene inananlardır. Bu fatihin liderliğinin tayin ve tasdik edilmesi makamıdır.*** Burada fatihlik artık askeri anlamdan daha geniş bir statüdedir. Bunu gencin kendisi çok iyi bilir ve doğal kabul eder. Mikail Müşfik yazıyor:

*Bir parça ateşim, bir parça yangın,
Kalbim örneğidir, yanar bir dağın.
Karşımda durmaz ne sel, ne de taşkın.
Tabiatla benim zarafetim var.¹⁶*

Yeri gelmişken şunu da belirtmek gerekir; gencin tercihi ve izlediği yol her zaman doğru olmayabilir. Topluma fayda sağlanabilir. Bununla birlikte sonuç aynı olur, kendi inancına bağlı olan lider ve lidere bağlı olan takipçileri. Bu noktada gencin yaptığı seçimin önemi kendini gösterir. Daha önce bahsettiğimiz “Slayer”

¹⁶ Müşfik M., Seçilmiş eserleri, Bakı, Maarif, 1983, s. 25.

ve onun gibi yüzlerce grubun veya teşkilatın milyonlarca seveni ve fanatığı vardır, bu doğal bir durumdur. *Tercihini yanlış olan bir lider, ardında nice insanı da yanlışta götürür, hatta bütün bir kuşak gençliği mahveder ve bunu engelleyebilecek bir güç te zor bulunur.*

Elbette seçimine bağlı kalmadan genç, kendi sözünü, düşüncelerini hüküm gibi kabul eder. Çünkü hüküm içinden, ruhundan gelir. O' kendi düşüncelerini taktim etmekle yetinmeyerek kendini bulunduğu toplumun lideri gibi tanıtabilir ve insanları peşinde götürebilir. Bu nedenle her hangi bir yetişkin değil, sadece bir genç toplumda rehber olabilir. Mikail Müşfik yazıyor;

*Ah, ne büyük şereftir sanatkar olmak,
Gönüller dünyasından haberdar olmak!
Ne hoş bir duygudur kalplere girmek.
Sessiz, sorgusuz.
Bütün fenalıkları yıkıp, devirmek
Kara, korkusuz.¹⁷*

Bununla birlikte seçimi sadece kendi nefsi ile değil de ruhu ile de yapan gençler vardır. Onların hem kendi devirlerinde hem sonraki devirlerde sevenleri ve takipçileri olmuştur. Bu gençler öncekilerden farklı olarak, maddiyat ve ebediyet arasında doğru dengeyi kurabilmişlerdir ve sadece ilahi aleme olan manevi bağlılık onların yaşam boyunca korkusunu, tereddütünü, yalnızlık hissini ortadan kaldırmakla birlikte maddi gücünün, yaratıcılık enerjisinin tükenmesinin de önüne geçer. Unutulmamalıdır ki, bu gençler daha öncede belirttiğimiz dağıtıcı (yıkıcı) gençlerin önünü alabilen yegane güçtür.

---

¹⁷ Aynı yerde, s. 85.

Yukarıda belirttiğimiz gibi sadece ruhun yaptığı seçim bir insanı daha yüksek bir neticeye götürebilir. Yeter ki ruhunu dinlemeyi başarabilsin. Örneğin, Tolstoy haklı olarak şöyle belirtir; “*Kendinize inanın ve bir şeye yönelterek yaşayın. Kendinizde Tanrı’yı tezahür ettirmeye. Bununla siz hem kendinizin hem de tüm dünyanın yararı için her şey yapabilirsiniz. İlahi hükmü ve onun hakikatlerini arayın. Kalan her şey kendi gelecek. Evet bu büyük zamanda ilk kez ruhunuzda ilahi yaratılışınızın idrak ışığı yandığında kendinize inanın. Bu ışığı söndürmeyin, aksine var gücünüzle onu koruyun ki yansın. Bu yegane olan şeyde-bu ışığın yanmasında her insan hayatının yegane büyük ve tek manasını içerir*”.¹⁸ İlginçtir ki, bazen gencin kendi ilahi başlangıcına inanması ve bundan yola çıkarak kendi amacına doğru ilerlemesi mistik karakter taşısa da şu da bir gerçektir, tarihte hatta düşüncede yeni bir sayfa açılmasında bu inancın rolü çok büyük olur. Herhangi somut bir tahlile geçmeden önce belirttiklerimizden yola çıkarak önemli bir noktaya dikkat çekmek istiyoruz. Liderlik-insanın kendi ruhu vasıtası ile ilahi sesi işitmesi, kendisinin özel bir görev için seçildiğine inanması ve emin adımlarla ileriye gitmesidir. Rivayetlere göre, Makedonyalı İskender’i annesi Philip’in değil de Zeus’un oğlu olduğuna inandırmıştı. Bu faktör elbette onun manevi dünyasının şekillenmesinde büyük rol oynamıştı. O’ kendisinin seçilmiş bir insan olarak görür ve bu özgüvenle düşman üzerine giderek zaferler kazanırdı. Daha sonra Mısır’a ilerleyişi sırasında kahinlerle görüşerek Ra Tanrı’sının oğlu olduğunu tastikletti. Hatta mabetlerin duvarlarında diğer Tanrı’larla birlikte İskender’inde figürleri görülme-ye başladı. Bu neydi? Çocukluğundan beri işittiği efsane mi, yoksa

---

¹⁸ Tolstoy, *Verte sebe*, s. 65-66.

kendi gücünün kaynağına olan inancı mı? Her genç kendi fiziki gücünü kavramakla birlikte ilahiden aldığı enerji ile onu tamamladığı zaman bu güç daha da artar. İskender’inde gücünün kaynağı bu idi. Sultan Murat Han, oğlu Fatih Sultan Mehmet’e şöyle nasihatte bulunur; “*Acem pâdişâhu üç yüz bin eri vâr idi. Anı İskender kırk bin er ile sıdı. Eğer aklı – fikri kullanmayaydı, bu olur mu idi? Hâli nice olurdu? Ve bunda ma’lûm oldu ki, aklun tesiri kılıcın tesirinden artuktur. İmdi cemi nesnelerde böyledür ki, akıl yeğdür. Kuvvetli olmak eyüdüdür ammâ, kuvveti akilla kullanmak gerekdür. İmdi, her maslahatı akla danışıp pes andan sonra akıl câyiz görürse yarağa bineler. Anun içündür ki, bir padişah bir padişahun üzerine asker çekmelü olsa, evvelâ, elçileşüp birbirine nâmeler yazup yol ile ve ma’kulle söyleşürler*”.¹⁹ Sultan Murat Han, oğluna terazinin gözünü dengede tutmasını nasihat eder. Çünkü, “*terâzüyi doğru tutarsın. Allah Tealâ dâhi sana doğru nazar ider!*”²⁰ Sultanın nasihatlerinde iki önemli husus var: Allah’ın verdiği emanetlere sahip çıkmakla hem onun yer yüzündeki halifesi olan insanın kendi adını yüceltmesi, hemde kendi ülkesini adaletle yönetmesi. Unutulmamalıdır ki, Sultan Murat Han’ın nasihatleri olumlu bir etki yaratmıştı ve oğlu Fatih Sultan Mehmet tarihin en der şahsiyetlerinden biri olarak adını yazdırmıştı. Bütün işlerinde islamın ilkelerini kendisine rehber edinen Sultan Mehmet Han, Hz. Muhammed(sav.)’in Konstantinopolis hakkındaki hadisini gerçekleştirdiği için tarihte muzaffer bir kahraman olarak kaldı. “Konstantinopolis elbette bir gün fetholunacaktır. Onu fetheden komutan ne güzel komutan, fetheden asker ne güzel asker.” Buhari’nin kita-

¹⁹ Sultan Murat Han. *Fatih Sultan Mehmede Nasihatler*. Baskıya hazırlayan: Abdullah Uçman. Tercüman 1001 Temel Eser. S 66-67

²⁰ Aynı yerde, s. 80

bında yer olsa da bu hadisin ne derece doğru olduğunu tartışmaya gerek duymadan başka bir konuya odaklanmak istiyoruz. Böyle bir hadis olmasa bile Sultan'ın kendi işlerinde Allah'a ve onun elçisine olan sadakatinden bu şehri fethederek tarihte çağ açtığına göre onu uydurmuşta olabilirler. İstanbul'un fethinden sonra, Sultan'ın orada yaptığı ilk iş Ayasofya'da namaz kılıp, orada İstanbul'u kendisinin başkenti ilan etmesi oldu. Ayasofya Kutsal Roma Senpiyer kilisesi yapılarına kadar hıristiyan dünyasının en büyük mabedi olarak kabul edilirdi. Sultan orayı tahrip etmedi, değiştirmede, sadece amacına uygun olarak istifade etti. Yaradan'a secde edip zaferi için şükretti, ve yapacak olduğu işleri için tevekkül etti.

Terazinin dengesini bozmayarak, Yaradan ile bağlantısını koruması sayesinde aklı ve gücü ile bütünleşen bir şahsiyette Ali Bin Ebu Talip'tir. İslam tarihinde özel bir yeri olan, kabe de dünyaya gelen yegane bir insan olarak neredeyse efsaneleştirilen Hz. Ali, Hz. Peygamberden sonra islamı kabul ettiğinde 11 yaşındaydı. Yeni dini benimsemesi ve bu din uğruna verdiği mücadeleler onun çocukluğunu erken bitirdi. Belirttiğimiz gibi Hz. Ali'yi sahabeler arasında ayıran en önemli özelliği onun fiziki gücü ve derin düşüncesinin birbirini tamamlaması idi. İslamın Mekke'deki ağır ve ızdıraplı yıllarında Hz. Ali'nin en önemli özelliği daha 23 yaşında ölümü göze alarak Medine'ye hicret eden Hz. Peygamberin yatağına yatmak oldu. Tarihçilerin belirttiğine göre Hz. Ali bütün savaşlarda peygamberin yanında olmuş ve efsanevi kılıcı zülfikarı da ondan uhut savaşı sırasında almıştı. Bir ucu ilmin diğeri adaletin sembolü olarak kabul edilen bu olağanüstü kılıcın üzerinde "Zülfikar'dan başka kılıç, Ali'den başka yiğit yoktur" yazmaktaydı. Bu kılıç Hz. Ali'nin her iki alanda da fatihliğinin, yiğitliğinin sembolüdür. O'

tarihte hem cesur bir kahraman, hem de derin düşüncelere sahip, imanı bütün derinliği ile yaşayan bir düşünür olarak adını tarihe yazdırdı. Örneğin, 18. Yüzyıl İngiliz tarihçisi Edward Gibbon şöyle düşünüyor du, Ali ibn-i Ebu Talib “bir şair, bir asker ve bir azizin özelliklerini üzerinde toplamıştı: onun bilgeliği, özellikle de ahlak ve dini ifadeleri ile yaşıyordu ve her düşman hem dil hem de kılıç savaşında onun konuşma yeteneği ve cesareti karşısında teslim olurdu”¹ Ayrıca islam dünyasında ortaya çıkan herhangi bir fikrin, herhangi bir akımın, doğruluğunu Allah’a olan bağlılığını göstermek için kesin sürette Hz. Ali’ye bağlarlar ve çoğu zaman onu İslam peygamberinden sonra ikinci nüfuzlu siması ve islam adına önemli işler yapmış bir şahsiyet olarak kabul ederler.

Şunu da varsayabiliriz. Gençlerin, kendi hayatlarında iç seslerini, ilahi alemle olan alakalarını keşfedip, ondan aldıkları gücü kavrayamazlarsa onların kaderleri de farklı olur. Örneğin, Jan Dark’ın erkeklerin bile baş edemediği, cesaret dahi edemediği adım atmasına neden olan şey 13 yaşında ilahiden sesler işitmesi olmuştu. Sadece bu ses ona ömrü boyunca hatta yakıldığı yerde bile eşlik edip, ona destek olmuştu. Sadece bu sesin hükmü ile kendisini Fransa’nın kurtarıcısı olarak “Kutsal Bakire” ilan etti, ve kendi arzularını ilahi hüküm gibi hayata geçirdi. Asıl önemlisi, gördüğü işkencelere ve dehşet verici idamına aldırılmayarak, bir kez olsun pişmanlık hissi göstermeyip işittiğine imtina etmedi. Edemezdi de çünkü onu can kulağıyla değil ruhu ile dinliyordu.

Daha öncede belirttiğimiz gibi her insan düşünce düzeyine göre ilahi alemden bilgiler alabilir. Bununla birlikte burada iki önemli noktaya da değinmek gerekir. Birincisi dönemin koşullarının rolü kesinlikle kendi yansımaları bulur, ister peygamberlik

makamında isterse de ayrı ayrı gençlerin misyonunda. Örneğin genel özellik Tek Allah'ın tebliği ve Hakk yola çağırış aynı olsa da Musa peygamberin mücadelesi İsa Mesih'inkinden farklıydı. Ya da Büyük İskender en derin bilgileri Aristo'dan öğrense de filozof değil, komutan oldu. Başka bir deyişle her ne kadar söyledikleri evrensel olsa da bir toplumun sınırlarını aşsa da bu kişi aynı topluluk için ve aynı zaman dilimi çerçevesinde gönderilir. Bundan dolayı bazen söylenmiş bir sözü veya büyük bir vazifeyi zamanın ve koşulların verdiği üst kabuktan arındırmadan kavramak zor olur, çünkü dış görünüm esas niteliği gizleyebilir.

Vurgulamak istediğimiz ikinci önemli nokta da peygamberlere ait değil Hakk'a giden yolunu Yüce Allah'ın işaretleri ile tayin eden gençlere aittir. Gerçek şu ki, bu gençler *özellikle yaratıcı şahıslar; düşünürler, şairler ve sanatkarlar kendilerine verilen ilahi bilgiyi kesin surette kendi maneviyatlarının ve düşüncelerinin süzgecinden geçirirler. Burada artık Yaradan'dan daha çok aynı gencin kendini ifadesi ön planda durur.* Bu tesadüfi bir durum değildir. Hz. Ali şöyle buyurur; *“Evlatlarımızı kendi devriniz için değil, onların devri için yetiştirin.”* Ve sanki cevap olarak ta Ulvi şöyle belirtir;

Babama oğul değilim.

Anama oğul değilim.

Babam, anam zamanedir.

*Ben zamane çocuğuyum.*²¹

Çocuklar sanki bir sünger gibi gördüklerini, duyduklarını içine çeker ve gelecekte kurulacak olan binanın temelini oluşturur. Hangi hakikat çerçevesinde büyürse onu yansıtır. Artık kamillik çağına erişmiş bir insan bir gözlemci, hatta rehber bile olabilir.

²¹ Bünyadzade, *Senin oğların benövşedi*, s. 55.

Genç ise daha önce ayna gibi üzerine düşeni yansıtır. Nur ise nuru, ateş ise ateşi. Ancak daha sonra buna düşünceleri ile ulaşırsa, ruhunu dinlemeyi başarabilirse, olayları analiz eder ve olumlu veya olumsuz yönlerini değerlendirir. Bir sonraki adımlarını bu yönde atar. Toplumun iç durumunu ve hangi yönde ilerlediğini, gençlerin ahlakından ve düşünce tarzlarından bilmek mümkündür. Örneğin, 18. yy'ın paniği “zehir dolu İngiliz toplumu” Bayron’un ruhuna böyle yansımıştı;

*Ey hayatımız! Sen kainat korosunda,
Yalancı sessin! Sen nesilden nesile,
Atalarımızın bize vasiyet ettiği belasın.
Koca ançarsın, ²² meyvesi zehir. ²³*

Söylediklerimizden de yola çıkarak önemli bir noktaya değinmek istiyoruz. “Zamane çocuğu” olmakla gençler, olaylara seyirci kalmazlar. Onlar en hassas noktayı duyarak o dönemin şartlarına uygun olarak çözüm üretmeye çalışırlar. Ya da halkının cehaletten ve esaretten kurtulması için canı vekanı pahasına mücadele ederler. Çağdaş Uygur şairi Lütfullah Mutallib şöyle belirtiyor;

*Mücadele boyunca halkım, uzun yıllar zulüm ve işkence
çektik. Zulüm yüzünden göz yaşları derya gibi aktı.
Kaç defa ayaklandı özgürlük ve hürriyet isteyip,
Maksadına yetmeyip kötü kara dağlar bastı. ²⁴*

Şunu da belirtmekte yarar var; ilahi metinlerin buyrukları her-kesin anlayıp yaşamında istifade edebileceği şekilde basit ve sade-

²² Ançar – zehir ağacı.

²³ Bayron, s. 100.

²⁴ Lokman Baran. *Lutpulla Mutellip'in Hayatı, Sanatı ve Eserleri*, Bilgi, Kış / 2008, sayı 44, s. 182 // <http://bilgi.yesevi.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/2805-published.pdf> s.181 (bundan sonra, Baran, *Lutpulla Mutellip*)

dir. Bu güzel ahlaki şekillendiren ve doğru düşüncenin yönünü belirleyen, hayattaki en önemli değerleri tanıtan rehberlerdir. Düşünürlerin ve sanatkarların yarattıklarına ise beşeri özellik karışır ve bu onu diğerleri için bazen ya ilgisiz ya da erişilmez kılar. Anlaşılmazlık, o dereceye ulaşır ki, aynı genç hayatını idam sehvasında da bitirebilir. Aynı zamanda yazılmamış ama sabit bir kanuna uygunluk daima vardır ve korunur: düşüncenin asıl niteliğini daha gerçek ulaştırın eser herkes tarafından kabul edilebilir. *Gencin kendi dünyası ne kadar duru ve aydınlık olursa, kendi potansiyelini ne kadar idrak ederse ortaya koyduğu eserin muhteşem olasılığı bir o kadar yüksektir.* Mikelanjelo ve Salvador Dali'nin iç dünyasını bir an hayal ederek karşılaştırma yapmak mümkündür.

Bu arada korku sadece ikincilerin yani ilahi bilgileri kendi düşüncelerinden geçiren kişilerin eserlerine de yansımış olur. Her ne kadar korku ilahi metinlerde sıklıkla hatırlansa da bu aynı metnin Sahibine-Yaradan'a mahsus değildir. Aksine insanlar için hem korkunun kendisini hem de o korkudan kurtulmanın yolunu gösterir.

Gençler kendi korkusunu sevgi hakkında şiirle de gösterirler. Gerçek şu ki sadece maddi dünyanın çerçevesi dahilinde ortaya çıkan korkunun üstüne gitmekle o çerçeveyi kırmak, onun zirvesine ulaşmak mümkündür. Burada çok ince bir nokta var, işin yarısı çerçeveyi yıkmak, diğer yarısı ise sonraki yeni adıma olan imandır. Hilmi Ziya Ülken insanın büyüklüğünü inkar etmesine değil, iman etmesine bağlamaktadır. O' "*İnsan inkar ettiği için değil, imanı kabul ettiği için büyüktür*".²⁵ İnsanın düşünce düzeyi yükseldikçe kendisini dışarıdan gözlemlemeyi başarabildikçe onun korkusunun karakteri de değişir. Bu korku insanı küçük, geçici amellerden uzaklaştırıp, yüce ve saf

²⁵ Bolay S.H., *Batı Aklına Karşı Türkiye*. İstanbul, Ketebe, 2018, s. 219

amellere, maksatlara ulaştırır, insanı yüceltir, ulvileştirir, insan eyler. Allah korkusu gibi. Bu seviyedeki korkuya takva da (Allah korkusu) denir. Bu kör, alçaltıcı ve dağıtıcı bir korku değildir. Kur'an-ı Kerimde "İyilik, yüzünüzü doğu ve batı tarafına çevirmeniz değildir. İyilik; Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, kitaplara ve nebîlere inanıp güvenen kişinin yaptığıdır. Böyle bir kişi, sevmesine rağmen malını, kendi-ne yakınlığı olanlara, yetimlere, çaresizlere, yolda kalanlara, isteyenlere ve boyunduruk altındakilere verir. Namazı düzgün ve sürekli kılar ve zekâtı verir. Bunlar anlaşma yaptıkları zaman da yükümlülüklerini yerine getirirler. Baskılara, zorluklara, bir de baskın anında olacıklara karşı dirençli olurlar. Özü sözü doğru olanlar bunlardır. Allah'tan çekinerek korunanlar da bunlardır." (Bakara/177) Ancak Allah'tan korkmak için iki (belki de daha fazla) neden göstermek mümkündür. Bazıları Allah'tan maddi dayanağının yıkılacağı endişesiyle korkar. Bazıları da Ona olan imanını alacağından, Onun sonsuz merhametine, nuruna layık olamayacağından korkar. Yalnız sonuncu korkuyu insani korku olarak adlandırmak doğru olur. Sadece bu seviyeye ulaşmış genç, için zaman mekan sınırları ortadan kalkar.

Kendi halkı için çalışan gençler, olağanüstü başarı gösterip, gelecekte haber vermezler, mümkün olduğunca geleceğe doğru ilerlerler ve öncelikle de bu yola kendileri girerler. Bu nedenle aynı tereddütü peygamberlerde de görmek mümkündür. Ruhu ile ilahi hakikatleri kabul etme becerisi olan yaratıcı insanda ya da komutanda da. "Nibelungen Destanı'nda" baş kahraman genç Siegfried geldiği şehirde herkesin ejderha korkusu içinde olduğunu görüyor. Diğerlerinden farklı olarak ejderhanın üzerine giderek onu öldürür ve bütün hazineye sahip olur. Siegfried toplumda farklılaşır, kendi kabiliyeti ve düşüncelerinden yola çıkarak çöüm yolu üretir. Ge-

nellikle içindeki sesi duyabilen gençler, ruhuna, taşıdığı emanetine yabancı olan baskılar altında sadece “biçimini değiştirmiyor”, bu kalemun gibi renkten renge bürünmüyor, aksine onlarla mücadeleye giriyor. Schelling şöyle belirtir; “*Her varlık sadece kendi zıttı ile açıklanabilir: sevgi sadece nefretle, vahdet-mücadele ile. Eğer başlangıcın bölünmesi olmasaydı, vahdet kendi kudretine göremezdi, ayrılık olmasaydı, gerçek aşk oluşmazdı. İnsanlık öyle bir noktaya götürüldü ki, o orada kendisinin hayra ve şerre yönelen hareketlerinin kaynaklarını aynı derecede içerir. Onda başlangıçların ilişkisi zorunlu değil bağımsızdır. O’ yol ayrımındadır. O’ ne seçerse seçsin karar onun işidir. Ancak karar veremez, çünkü Allah zorunlu olarak açılmalıdır. Çünkü mahlukatta genellikle hiç bir şey ikili kalmamalıdır*”.²⁶ Ve genç, uyguladığı yöntemle; kılıçla, şiirleriyle ya da eserleriyle onu boğan karanlığı ortadan kaldırmaya uğraşır.

Dinler tarihinden de anlaşılacağı gibi peygamberler genellikle yoldan çıkmış, cahil bir kavme rehber olarak gönderilirler. Şu da düşünülebilir, toplumda artan siyah rengin arka planında genç kendi ışığını daha çabuk görür ve kendisinde o karanlığa galip gelecek gücü hisseder, ve bu o gencin aynı toplum tarafından yetiştirilmesi de önemli bir gerçektir. Sufi düşünür Hallacı Mansur bunu çok güzel tasvir eder; “Eşyalar kendi zıtları ile tanınırlar. Zarif ak ipek kumaşlar simsiyah kıllar arasında dokunur”.²⁷ İnsanın sahip olduğu evrensel hakikatler tarih boyunca değişmez, değişen baskının türleri ve onlarla olan mücadele biçimleridir. Tabii ki toplum ne kadar az gelişmiş olursa, baskılarda bir o kadar fazla olur. bu nedenle kusurlu bir toplumda genç için faaliyet göstermek, yarat-

²⁶ Şelling, s. 984.

²⁷ Hallac Mansur, *Kitab at-Tavasın*, Paris, 1913, s. 12.

mak, var olmak son derece zor ve ağırdır. Yani karanlık ne kadar sert ve uzun ömürlü olursa, onunla savaşmak tek bir ışık için o kadar zordur. Örneğin, 19. Asrın başlarında genç subaylar Rusya'da monarşi ve kölelik düzenine karşı gizli teşkilatlar kurdu-lar ve 1825`i n aralık ayında St Petersburg'da isyan hareketine kal-kıştılar. Bu küçük çapta bir isyandı ve isyancılardan beşinin ida-mıyla, geri kalanların ise Sibirya'ya ve Kafkasya'ya sürgünüyle so-nuçlandı. Aslında bu girişim Avrupa'dan gelen inkılap ruhunun, cumhuriyetçi fikirlerin ilk yansımalarıydı. Güçlü olmasalar da, isyanları sadece bir kaç saat içerisinde bastırılrsa bile bu gençler çarlık rejimini ciddi bir şekilde sarsarak inkılap ruhunun doğması-na zemin hazırladılar. İsyancı gençlerden birisi 12 yıl Sibirya sür-gününe mahkum edilen şair Aleksandr Odoyevski onlara destek olarak "emeğiniz boşa gitmeyecek" diye seslenen dahi Rus şairi Aleksandr Puşkin'nin şiirine "kıvılcımdan ateş türeyecek" diye cevap vermişti. Bu ifade yıllar sonra Rusya'da ortaya çıkan kızıl devriminin sloganı haline geldi. Gerçekten de genç, bir kıvılcım olmaya bile razıdır. Yeter ki karanlıkla mücadele başlasın, karanlık bir yerden bölünsün. Aralık isyancılarına genellikle devrin genç düşünürleri açıkça destek vermişlerdir. Onların takipçisi olmaktan çekinmeyerek şiirlerinde ve yazılarında onlara desteklerini bildir-mişlerdir. Bu hareketin ana ideologlarından biri olan 26 yaşındaki Aleksandr Puşkin onlar haqqındaki düşüncelerini şöyle belirtir.

*Yanarız özgürlük anları için,
Yüreğimiz gayret için çarpıyor. Dostum,
kalbimizin her çarpması, Halka adandı
diye öğrenür.* 28

²⁸ Bünyadzade, *Senin oxşarın benövşedi*, s. 220.

Kahramanlık sadece bir kaç saniyelik cürettir, ve ona sadece bir genç kadirdir. Çünkü onun düşüncesi kendinden önceki atalete tabi değildir. Süleyman Hayri Bolay şöyle ifade eder; “*Bu gibi hareketler (kahramanlık – K.B.) anlık hareketler olup, düşünüp, karar verme fırsatı yoktur. İman gücü yönlendirir ve kalp gözü de ona salisede hedefi gösterir*”.²⁹ Sonuç olarak her saniyede kendi varlığının farklı taraflarını ortaya çıkarmaya kadirdir. O kendi gücüne inandığına göre silahsız tankın karşısına da çıkar, silah önüne de atlar, yanan bir ateşin içine de girer, o hiç bir engel tanımaz. Örneğin, toprakları işgal edilen yüz yüze çarpıştığı hain düşmanla değil de onun arkasında duran görünmez kara bir güçle savaş halinde olan Ulvi şöyle belirtir;

*Karabağ'dır benim dinim, imanım
O toprağın
Nişanesi
İziyim.
Beni böyle
Aciz görme kabirde
Kabirde de
Karabağ'ın kendisiyim.*³⁰

Ancak bu bir saniyede gelen yol çok uzun ve karmaşıktır. Bu an yetişene kadar genç, ruhunun sesini dinleyebilmeli, ilahi kattan gelen hakikatlerin nitelikleri ışığında kendi kişiliğini görmeli, ve yeni dünya karşısında bütün varlığına hakim kesilen korkunun üzerine gidip, ona galip olmalı, bununla olduğu hem maddi hem de manevi mekanın zirvesine çıkmaya cüret etmelidir.

²⁹ Bolay, *Batı Aklına karşı Türkiye*, s. 91.

³⁰ Bünyadzade, *Senin oğsarı benövşedi*, s. 100.

Eger kahramanlık bir saniyenin hükmü ise, fatihlik o saniyenin düşünölmüş şekilde daha uzun süreye uzatılmasıdır.

Böylelikle gençliğin bir özelliğinin tahlilini daha sonuçlandırıyoruz. Aslında yaptığı seçimden ve ruhu vasıtası ile ilahi alemle bağlantı kurup kendi kişiliğini tamamlamak, kamilleştirmek çabalarından sonra korkudan konuşmamız tesadüfi değildir. Tasavvuf yolunda, koşul ve durumlarının devamında önemli bir husus vardır. Allah'ın varlığının sana şah damarından daha yakın olduğunu, ruhunun üflediğini bildikten sonra bazı insanlarda muhabbet, bazılarında ise korku hali baş gösterebilir. “El-Lüma'nın “yazarı Serrac Tusi yazıyor; “Kalbi Yüce Allah'ın azametine, heybetine, kudretine yakınlığın şahidi olursa ona korku, utanma, ürkeklik gelir. Allah'ın ona bahşettiği lütfun, şefkatinin, iyiliklerinin, sevgisinin şahidi olursa ona neşe, telaş, yanma, beka arzusu verilir. Bu onun ilmi, isteği, kudreti, Yüce ve Bilenin tercihi iledir”.³¹ Doğrudur, burada söz konusu bir tasavvuf yolcusudur, ancak gençlerin hayatının tahlilinden de anlaşılacağı gibi ruhunu dinleyebilen her bir şahıs aynı noktaları, aynı durumları yaşar. Genç, sadece ruhunu tanımakla doğru seçimi yapabilir ve bundan sonra gelen korku hayatının yeni bir döneminin başlangıcı olur. Bu ya yüceliğe giden bir yoldur ya da rezilliğe. Birincide maddi sınırlar arasında enerjisi tükenene kadar çabalar. İkincide ölümsüzlük, düşüncenin felsefi zirvesi, sözün her manasında fatihlik var.

---

³¹ Tusi, s. 105.

KILIÇ YA DA KALEM: ARAYIŞ VE YARATICILIK

Gençliğin belli bir özelliği gibi öncelikle onun kuvvetli enerjisi, savaşçı ruhu, kısa sürede çok şeye sahip olma arzusu vurgulanmaktadır. Genellikle bu enerji, bu idea karşı koyulmaz coşkun bir sel gibi devrimlerin ve isyanların yıkıcı kuvvetine dönüşür. Bu bakımdan Puşkin'in Byron hakkında söylediklerini bütün gençliğe dahil edebiliriz.

*Deniz, o senin nağmekarındı.
Üzerinde senin suretin vardı.
O, senin ruhunla yaratılmıştı.
Senin gibi: kudretli, derin, harika
Senin gibi: ipe sapa gelmez.¹*

Bu enerjinin en olumsuz yönü kolaylıkla onun etkisi altına girerek fanatikliğe meyiletmesidir. Çoğu zaman tabiatın bu garip tezadı neredeyse onun yasalarına dönüşür. Enerji ne kadar yüksekse zihin, düşünce bir o kadar pasifleşir yerini kolaylıkla hislere bırakır. Başka bir deyişle, toplumun yararına ya da zararına işlemesine bağlı kalmaksızın belli bir ideolojinin gerçekleşmesinde fanatik güce ihtiyaç duyulduğunda genellikle böyle gençlerden faydalanılır. Bu durumun sebebi ne olabilir? Hayatının tercihini yapabilmek kudretinde olan, hatta cesareti ile bütün halkı kurtarabilen bir in-

---

¹ Bayron, s. 13.

san başkalarının gizli niyetleri için neden bir araç haline gelir? Hangi durumlarda bu acıklı durum baş gösterir?

Hayatının seçiminden başlayarak meçhul karanlık karşısındaki korkusunu yenerek ruhundaki cesareti uyandırabilen genç, büyük bir enerji kaynağına sahiptir ve her başarı bu enerjiyi daha da aktifleştirerek artırır. Ne yazık ki düşüncesinin şekillenme süreci zayıf olan bir gencin gücü ve imkanları onun enerjisinden geride kalır, ona yetmez ve bu enerji şuurlu ve şuursuz bir şekilde başka daha güçlü bir akıl yani yönlendirici bir kuvvet arar. Schelling'in de belirttiği gibi; *"Aktifleşmemiş benlik yaşamın gücü için gereklidir. Onsuz yalnızca ölüm veya yaşamın uyuklaması olurdu. Çünkü mücadelemayan yerde yaşamda yoktur"*.² Genç, aktifleşmemiş enerji ve düşüncesi arasındaki dengeyi sağlayamadığında enerji yalnız başına kaldığında aklın kontrolünden çıkar ve yönetimi kendi eline almaya çalışır. Bu nedenle de gençliğin eksikleri arasındaki enerjinin bolluğu duygu ve aklın sık sık çatışmasını, duygunun çoğu zaman hiçbir değeri dikkate almadan kendi özgürlüğünü ön plana çekerek kendi taleplerini dayatır. Kendi varlığının idrakine çalışan genç, aksine enerjisini daima denetim altında tutar, onu yönlendirmeyi başarır ve böyle bir kişinin başkalarının çıkarına hizmet etmesi beklenemez. Özellikle şunu da belirtmek gerekir, insan akıl ve güç arasındaki dengeyi korumayı sadece genç yaşta öğrenir. Aksi halde bu adımın boşluğunu hisseder. Böylelikle genç, güçlü bir enerji ile farklı olarak iç ve dış dünyadan aldığı hakikatlerle arayış içerisine girer. Bu meçhul ve sonu olmayan bir arayıştır. Ulvi'nin de belirttiği gibi;

---

² Şelling, s. 1014.

*Yollara bakarım gözüm kararır.
Acaba, ne tarafa gidiyor bu
yollar. Vallahi, kınamayın sona
erince Ayağı demiyorum, yürek
yorulur. Ne tarafa çıkar bu*

Sonuç olarak³ seçim yapabilme becerisi, ruhunu tanıyan, kendisini anlayan gençlere aittir. Kendisini tanımayan biri için hayat bir düzlem içerisinde aynı ölçüde devam eder. Ruhunu kavrayabilen insan üç boyutlu bir mekana çıkar ve oranın güçlü enerjisi ile beslenmeye başlar. Her birinin itici gücü de, arayışı da bulunduğu mekana uygun olur. Yani fatihlik ve liderlik yeteneği bulunduğu çerçeveye sığmamak, o çerçeveyi kırarak başkalarını ardınca sürüklemektir. Bu önemli ilk adımdır. Burada yetenek ve cesaret iç içedir, aynı zamanda ruhun sesine güven vardır. Hangi mekanda, hangi yönde ve nasıl aramak gerektiği ise bir sonraki adımdır. Birinci adım arayışların karakterini belirler. Elbette tek boyutlu ve üç boyutlu mekanların aynı olmadığı gibi onların gerçekleri ve verdiği arayış imkanları da aynı değildir. İkinci adım ise bulunduğu mekandan kazandığı enerjiden istifade edebilme yeteneğidir.

Tarihten de malum olduğu üzere enerjinin iki istifade yöntemi vardır: kılıç ve kalem! Her ikisi de arayıştır ve her ikisi de yeni dünyanın fethine hizmet eder. Fatihlik sadece kılıçla değil kalemle de olur. Üstelik mekanların değil, kalplerin fethi üzerine kurulan hanedanlıklar daha uzun ömürlü olur. Denilebilir ki, kılıç tek boyutlu bir mekanın kalem ise üç boyutlu bir mekanın silahıdır.

Belirtilenlerde gerçeklik payı vardır. Bununla birlikte gençlik ebediyet ve maddiyat arasında doğru dengeyi kurmakla, güçlü

³ Bünyadzade, *Senin oşarın benövşedi*, s. 61.

enerjisi ile birlikte bilgeliğinde makamlarını keşfeder. Bu denge her iki yönde de ilerleme imkanı sağlar. Unutulmamalıdır ki, onlar zıt yönde değil de, birbirine paralel olduklarında birbirini tamamlayarak onu teşvik edebilir. Ancak bu durumda terörist bir gruba yem olmaktan kurtulabilir, toplum hatta insanlık için önemli işlere imza atabilir. Genç, maddi dünyada bir birey, bir vatandaş olarak onaylamanın yanı sıra kendi manevi dünyasında da yeni hikmetler keşfetmeye nail olur. Unutulmamalıdır ki, mutlak hakikati anlamak için Yaradan insana üç kitap bahşetmiştir. İlahi metinler, tabiat ve insanın kendisidir. Onları okumak bir taraftan maddi dünyayı tanıtır, bir taraftan da insanın benliğini. İlk bakışta şöyle bir izlenim oluşur; birinciler komutanlar, ikinciler ise düşünürler ve şairlerdir. Ancak durum böyle değildir. Öncelikle benliğin katlarının keşfi, yüreklerin keşfi yine de maddi dünyada tezahür eder; oluşan şaheserle ve yazılan eserler şeklinde. İkincisi herhangi bir kahramanın veya liderin kılıcı kalemle desteklenmezse, ortada yıkım, zulüm ve işgal kalır. Fatih Sultan Mehmet Han'ın babası Sultan Murat Han oğluna şöyle nasihatte bulunur; *“Allah Tealâ Hazreti dahi pâdişahlara hem kuvvet ve hem akıl vermişdür. Ki kuvvetini akılla yirince kullanabile. Amma heman birisin kullansa, yaramazdur. Şevket-i pâdişâhî bu ikisini yerinde sarfitemekdedür. Görmez misin ki: bir yarar ve bahadır er, yanında yarağ götürse ve her mizâcına yaramayan söz için heman elin silaha ursa; ve her kişiyle hiç vecihi olmadın döğüşmek istese, ana yarar ve bahâdır dimezler Belki deli dirler. Ammâ yerinde kullandurıcak akılla ve fikirle, ana, bahâdır ve yarar kimesnedür dirler”*.⁴ Bu da demektir ki, kılıç ve

⁴ Sultan Murat Han. *Fatih Sultan Mehmede Nasihatler*, s. 67.

kalemin sınırları katı olmamalıdır. Onlar birbirini izole etmemeli aksine bir birini tamamlar vaziyette olmalıdır. Sonuç olarak üç boyutlu bir mekana yine de tek boyutlu mekandan geçilir.

Yeri gelmişken şunu da belirtmekte yarar var; her hükümdar ve komutan bir milletin adına hafızalarda iki özelliği ile yer eder: birincisi kurduğu devlet ve kişisel özellikleri, ikincisi ise zalimliği, merhameti, reformları, eğlence düşkünlüğü vs. genel insanlık tarihinde ise bu hükümdar yazdığı sayfa ile kalır. Bazıları önceki süreçlerin bir sonraki sayfasında varlığını sürdürür. Bazıları ise şimdiye kadar yazılanlara nokta koyarak yeni bir sayfa açar ve yeni bir dönemin veya çağın başlangıcına sebep olur. Ayrıca sadece kılıçla değil bilgelikle de kuşanan hükümdarlar genellikle ikinci gruba dahil olurlar ve sadece kılıçları ile değil kalemleri ile de hafızalara kazınırlar.

Elbette bu yadsınamaz bir faktördür ve ruhunun sesini işitenler işitmeyenlere göre çok azdır. Bazıları için ise o ses o kadar şiddetli ve o kadar yüksek bir taleple seslenir ki onu işitmek elde değildir. Örneğin Beethoven'in düşüncesine göre; Yüce Allah herkesin kulağına bir şekilde fısıldadığı halde onun kulağına yüksek sesle seslenir. Beethoven sadece kendi çıkarına işaret etmiyordu. Bu sesi duymamanın kaçınılmaz olduğuna dikkat çekerek bunun Allah karşısında bir borç olduğuna ve bu sebeple seçimin kendisine değil Allah'a ait olduğuna dikkat çekiyordu. Jan Dark bile ruhunun işittiği bu sesin hükmünden çıkamadığından sıra dışı adımlar atarak milletin kurtarıcısına dönüşüverdi. *Ruhundan gelen bu ses bütün mevcut seslerin önüne geçerek onların cazibesini azalttığına göre bundan sonraki sürece dahillik makamı demek yerinde olur. Ki-*

erkegaard'ın belirttiğine göre; “Dahi kudretli bir görüştür ki, tüm dünyayı sarsabilir. Dolayısıyla onunla birlikte düzeni korumak adına başka bir figür de ortaya çıkar. Kader! Kader hiçbir şeydir. Dâhinin kendisi onu görür ve o ne kadar derin ise kaderi de o kadar derin görür. Nitekim bu olgu sadece bir öngörüdür. Ancak dahi bir insan bir deha olmayı ısrarla istiyorsa yüzünü etrafına çeviriyor ise mutlaka garip şeyler yapar ve eğer kendisinden ayrı değilse yine de kadere tabii olacaktır”.⁵ Demek ki o sesin peşinden sessiz sedasız gitmekle toplumdan bir kademe yükselmek ve her şeyi bir bütün olarak görmek, başkalarının görmediğini görmek, duymadığını apaçık duy- mak mümkündür.

Bilindiği üzere, arayışa çıkan bir genç için tabiatın da ilk önce tanıyacağı ilk keşfedeceği şey benliğin Yüce Allah ile aracsız iletişim mekanıdır. O'nun emrettiklerinin gerçekleştirilmesi insan için seçilen bir yaşam tarzıdır. Bu bir misyondur. Bu Yüce Allah'a olan borcunu yerine getirme sorumluluğudur. Misyon- insanın yeteneğinin Allah tarafından yapılan seçime yönlendirilmesidir. Kur'an ı Kerim'de: “Biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik te onlar bunu yüklenmekten çekindiler. Sorumluluğundan korktu- lar. Onu insan yükledi. Doğrusu o çok zalimdir; çok cahildir. (Ahzap/72) Misyon- dağların ve taşların taşıyamayacağı bir yük- tür ki, insan ona boyun eğdi. Ancak bu yükü tanıyana kadar onun ağırlığından habersiz olursun. Öyle ki tanıdın, hayata bakışın da, değerlerin de değişir. Bahsettiklerimizden de anlaşılacağı gibi çok önemli bir noktayı yineliyoruz. Ben-i görmek, tanımak; bütün potansiyelin ortaya çıktığı, ruhu ile ilk kez yüzleştiği bir dönemde

---

⁵ Kyerkegor, s. 193.

yani gençlik çağında mümkündür. Çocukluk çağında düşünce henüz tam olarak oluşmadığından yaşı ilerlediğinde asıl özelliğinin üzeri kat kat örtülü olduğundan ben-i ayırmak, sesini duymak, maksadını kavramak çok zordur. Ben-i tanımak maddi dünyanın yükünü çekmeye de yardımcı olur. Ve bu gence ruhu aracılığı ile sonsuzluğa yükselmeye Yüce Allah ile doğrudan temasta olmaya olanak sağlar. Lermontov'un "Benim Evim" şiirinde belirttiği gibi;

*İnsanın kalbinde ebediyetin,
Tohumu var-hakikat duygusu değildir.
Akıp giden asırları, enginlikleri,
İnsan ancak onunla kavrayabilir.* ⁶

Burası yegane bir mekandır, insan orada özgür ve ilahi alemle bağlantılı olduğunu hisseder. Burası sonsuzluğa çıkıştır. Burası Schelling'in de belirttiği gibi; "... bizim mülkümüzdür, bizim varlığımızdır, bu aynı zamanda insana büyük avantajı, ona inancıdır". ⁷

Şüphesiz her ferdi duyguların, düşüncelerin bir ifadesi olan eser hiçbir topluma ve insanlığa yararlı olmayabilir. Her insanın kavradıkları, yeteneği onun kapasitesi kadardır, ve bu düşünce bir aile ölçüsünde de olabilir, tüm insanlık ölçüsünde de. Bu gün bile yaratıcılığa baş koyma hevesinde olan o kadar genç vardır ki, sadece kişiliğin şekillenmesinde, insanda ilahi zerrenin taşıyıcısı olan ben-in potansiyelinin doğru olarak gerçekleşmesine hizmet etmezler, üstelik onlar ben-in dağılmasına daha yatkındırlar. Evet, her yaptığı ile gencin "Ben" adlı sarayının tuğlaları da örülür. Fakat amacına ve niteliğine bağlı olarak bu saray bir nur kaynağı da ola-

⁶ Lermontov, *Stixotvoreniya*, s. 34.

⁷ Şelling, s. 262.

bilir, patlamaya hazır bir bomba da. Peki sohbet hangi ben-den, hangi düşünceden kaynaklanıyor?

Daha öncede belirttiğimiz gibi, sadece kendi maddi sınırları içinde kalmayan ve kendisinin ilahi kaynağa olan yolu açık olan, sadece oradan beslenen ben-in yarattıkları insanlık için olabilir, yani sohbet; *kalbi ve ruhu Yaradan'ın verdikleri için bir mekana dönüşen gençten gidiyor*. Schelling'in belirttiği gibi, “*Ressam yaratıcı güce yükselmek ve manen ona sahip olmak için ya tabiatın mahsulünden, ve ya yarattığından uzaklaşsın. Bununla o, saf anlamlar saltanatına yücelir; o, varlığı terk eder ki, onu yeniden büyük ölçüde benimse-sin ve bu anlamda gerçekten yeniden tabiata dönsün*”.⁸ Başka bir de-ğişle gencin kendisinin ilahi başlangıcını keşfetmesi onun kendi maddi niteliklerine de bakış açısını değiştirir. Sadece bu bakış açısı kılıç ya da kalem almayı ve onu tutan elin amacını tayin eder.

İkincisi sadece toplum içerisinde onun zirvesine yükselen yeni düşüncesi zahirden batına doğru yönelen bir “ben” maddi ve manevi kıyaslama iddiasındadır. Bu maddi dünyada ikamet edip ilahi alemde dem vurmamak, ya da tam aksine hayal dünyasından uzayıp maddi dünya için ütopyik planlar yapan bir “ben” değildir. Bu karanlığı da, nuru da olduğu gibi tanıyan, yaşayan bir “ben”dir. Kierkegaard şöyle belirtir; “*... bilinç, iç bilinç belirtici unsurdur. Ben daima halledicidir. O ben-e ölçü verir. Bilinç ne kadar büyük olursa ben-de o kadar büyüktür. Nitekim bilinç ne kadar büyüyorsa irade de bir o kadar büyür. İrade ne kadar fazla ise ben-de o kadar büyüktür. İnsanın iradesiz ben-i de yoktur. Ancak irade ne kadar çok olursa o*

---

⁸ Aynı yerde, s. 904-905.

daha çok kendini idrak eder".⁹ Demek ki maddi kaide ne kadar sağlam ve yüce olursa onun üzerinde yükselen düşünce abidesinin de bir o kadar muhteşem olma olanağı vardır, ve bu kaidenin derin anlamlar, yüksek değerler ihtiva etmesi mutlaka onun üzerinde yükselecek olan abidenin de kendisini yansıtır. Kısacası sohbet felsefi düşünceye sahip olan ve bunu kendi yaratıcılığına yansıtan bir ben-den geliyor. Schelling'in de bahsettiği gibi; "*Sadece özgürlüğün tadına varanın ihtiyaç duyduğu, her şeyin ona benzemesi, onu bütün kainata yayabilmesi. Bu yolla felsefeyle barışık olmayanlar sadece başkalarını takip ederler. İşlerinde onları taklit eder ve bu işlerinin neden kaynaklandığını hiçbir zaman kestiremezler*".¹⁰ Unutulmamalıdır ki, Schelling ben-i özgürlük olarak adlandırır. Gerçek şu ki, sadece felsefi düşünceye yani düşüncenin zirvesine çıkmak da aynı zamanda binlerce yol arasında kendine özgü bir yol bulmakta Ben-den geçiyor. Ancak bu durumda genç kılıcın ve kalemin niteliğini ve üzerine düşen görevin sorumluluğunun farkına varabilir.

Öyle ise önemli bir hususa tekrar değinmek gerekir. Gencin arayışının ilk adresi kendi ben-idir. Bu ilahi alemde gelen çizgiyle insani çizginin kesişim noktasıdır ve orada kalıcı olunmamaktadır. Kalıcı ve önemli olan andan alınan hakikattir. Sonrası aramalar ve fetihler bu hakikatlerin ışığında görülür ve onların seviyesince analiz edilir.

Bahsettiklerimizden tarihi bir olguya dikkat çekelim. Arayışların dar maddi bir çerçevede kalmaması, kendisini keşfetmesi için zaruri şartlardan biride kamil rehberdir. O' ne kadar mükemmel

---

⁹ Kyerkegor, s. 267.

¹⁰ Şelling, s. 959.

olursa ve hakikatlerin derin katlarını ne kadar aşabilirse, aynı gencin tarihteki rolü bir o kadar muhteşem olur. Sırf onun sayesinde bütün potansiyeli ile hazır bekleyen gencin en hayırlı niteliği öne çıkar, yeteneği daha da parlaklaşır. Ulvi şiirlerinden birinde şöyle belirtir;

*İnsanlar tohum gibidir.
Toprağa düşmüş bir tohum.
Her ikisi de can alır.
Bu ulu tabiattan. ¹¹*

Evet, matris olan ve kendisinde birkaç çeşit özelliği barındıran gencin, kırmızı gül gibi kokular saçacağı veya çalı gibi çevresine zarar vereceği onun üstadına bağlıdır. Örneğin, tarihe bir göz attığımız zaman tarihe iz bırakmış hiçbir genç üstatsız olmamıştır. Makedonyalı İskender; Aristo'dan, Hz. Ali; Hz. Muhammed (sav) Peygamberden, Fatih Sultan Mehmet; Akşemsettin'den, Şah İsmail Hatayi; çocukluğunda Şemseddin Lahici'den, manevi üstadı sayılan büyük babası Safiyyüddin-i Erdebili'den öğrenmiş ve Safevi adını taşıma sorumluluğunu üstlenmiştir. Başka bir deyişle her yetenekli gencin yanında bir üstadın bulunması zorunluluktur, sanki kıymetli bir taşın cilalanması gibi sadece üstatların sayesinde gencin bütün potansiyeli ortaya çıkar ve bununla birlikte onun enerjisi, gücü, edindiği bilgileri ile Hakk'a yönelir. O' kılıç ile kalem, güç ile akıl arasında doğru dengeyi kurarak onları taşımayı öğrenir. Asıl önemlisi ise genç, Yüce Allah'ın ona bahşettiği lütfu tanır ve tek olmadığını, haksız olmadığını kavrar. Burada ister istemez evladını küçük yaşlarda yönlendiren, onun yeteneğini en

¹¹ Bünyadzade, *Senin oxşarın benövşedi*, s. 52.

ileri seviyede sunan ebeveyn hakkında şöyle bir soru ortaya çıkıyor: eğer gencin kendi iradesi ve kendi tercihi varsa onun dahi çocuktan farkı nedir? Mesele şu ki, bütün bilgilerden ve duygulardan izole edilerek kendi yeteneği ile baş başa bırakılan çocuktan farklı olarak üstat gence, iradesinin güçlenmesi ve bakış açısının genişlemesi için bilgiler verir. Ona düşünmeyi öğreterek ilahi alemle ilginin yollarını gösterir. Tercih yapmaya ve hangi yolda ilerlemesi gerektiğine ise gencin kendisi karar verir. Birkaç örneğe bir göz atalım.

Gılgamış hayatının ilk büyük darbesini aldığında, yani dostu Enkidu'nun kaybı ile ölümlle tanıştığında iki gerçeğin farkına varır; kendisinden daha büyük bir güç yani ölümsüz Tanrılar vardır ve insan sonunda bir hiçliğe dönüşmektedir. Güçlü kahraman şunu anlar; bu işte kılıç, fiziki güç acizdir. Kendi gerçeğini değiştirmek ve yok olmamak için zamanının bilginine Utnapiştî'ye (Ziustra) yönelir. Destanda, *“Çok eski zamanlarda Tanrıların insanları yok etmek için gönderdikleri tufandan sonra Utrapiştî adlı birinin ölümsüzlüğü elde ettiğini duymuştum. Gidip onu bulmalı o' nasıl ölümsüz olduysa onu öğrenmeliydi. Oysa rivayete göre o çok uzaklarda, gidilmesi imkansız olan Tanrılar bahçesinde yaşıyordu”*.¹² Burada çok önemli bir noktaya dikkat çekmek gerekir; Tanrılardan sonra ölümsüzlüğün sırrına erişen bir bilge var ve o alçaltmayan kutsal bir mekandadır. Sembolik olarak belirtirsek, bilindiği üzere ulaşılması neredeyse imkansız olan ve insanı ölümsüz kılan bilgeliği insanı Tanrılar seviyesine yüceltebilir. Destanda Gılgamış'ın bilgeliğe giden yolunda sonunda anladığı hakiki hikmetin rehberi de kesinlikle Utnapiştî'dir. Tarihin

¹² Tarihte İlk Kral Kahraman Gılgames.

en eski abidesindeki bütün dönemler ve bütün insanlık için evrensel düşünmek gerekir. İnsan sadece kılıçla, bilek gücüyle ölümsüzlük kazanamaz. Bunun için kalemle, bilgeliğe ve yüksek ahlaka sahip olmalıdır, yani kılıç kalemle desteklenmelidir ki sahibinin adı asırlarca hafızalara kazınsın.

Dünyanın neredeyse yarından fazlasını fethedip büyük bir imparatorluk kurmuş olan Makedonyalı İskender çocukluğunda büyük filozof “felsefenin ilk öğretmeni” Aristo’dan ders aldı. Kendisinin de belirttiğine göre “Babam bana hayat verdi, Aristo ise hayatın anlamını.” Büyük filozof onun yaşının küçüklüğüne rağmen İskender’e somut ilimlerle birlikte hikmeti Homeros’un *Odyssea*’sı temelinde öğretti. Mitolojik kahramanların tanrılarla mücadelesi, insanın mağlubiyetlerinin ve zaferlerinin niteliğini gösteren, insan ve tanrı münasebetlerini en güzel dille ve üslupla anlatan bir eser aracılığıyla. İskender’in yaşamındaki ideali tanrı ve insanın nikahından doğmuş Akhilleus oldu. Belki de bu yüzden kendisinin Zeus’un oğlu olduğu hakkında annesinin hikayelerine inanarak daha sonraları Mısır Tanrılarının oğlu olduğuna ilişkin deliller arıyordu. Doğrudur, Makedonyalı komutanın yaşamı ilk bakışta zapt ettiği topraklarla şereflenir. Fakat meselenin özüne daha dikkatli bakıldığında farklı bir durum ortaya çıkıyor. Aslında İskender’in adını tarihe yazdıran dahası onu tanrılar arasına çıkararak onu Hindistan’a kadar uzanan fetihleri değil, kurduğu imparatorlukta büyük bir medeniyet bırakıp gitmesiydi. O’ yakıp yıkıcı bir zalim olmayarak zapt ettiği topraklara kendi milletinin yüksek medeniyetini de götürerek yerli milletlerle karışık yeni bir uygarlık yaratmaya çalışmıştır. Plutarkhos’un yazdığına göre; “O’ yetmişden

fazla şehir bırakıp gitti".¹³ Eski bir vakanüvistin yazdığına göre; "Eğer filozoflar insan karakterinde ilkel gaddarlığı ehlileştirmeyi kendilerinin en büyük hizmeti olarak düşünüyorlarsa o zaman büyük miktarda toplulukları yeniden terbiye ettiğine göre İskender adil olarak büyük filozof olarak düşünülmelidir".¹⁴ Bu arada İskender'in hayatında Gordion Dügümü ile ilgili hadise bahsettiklerimize farklı bir açıdan ışık tutacaktır. Belki de büyük kumandanın ustası Aristo günlerce düşünüp o düğümü açardı ya da gereksiz bir adım olarak görerek yakınından bile geçmezdi. İskender ise o düğümü kılıcı ile keserek daha kısa sürede çözdü. Anlaşılan o ki, bu gençliğin kaynayan enerjisi olsa gerek her şeyi kısa sürede çözmek istiyordu. Ancak İskender'in tutumuna bakılırsa bunu yıllarca zihnini meşgul eden engelleri kaldırmak olarak yorumlayabiliriz. Bu düğümü düşünerek açmak insana ne kazandırabilir ki? Bununla sanki büyük kumandan gelecek nesilleri boş ve gereksiz düşüncelerden kurtaracak. Plutarkhos'un belirttiğine göre; "İskender'in bir filozof gibi yürüyüşününün asıl maksadı gösteriyor ki o' şahsi zenginliği ve gösterişi için değil, insanlar arasında barışın ve dostane ilişkilerin kurulmasına can atıyordu."¹⁵ Evet, İskender babasının izinden gitmekle yetinmeyerek daha fazlasına, daha yükseğine ulaştı. Kendisinin yarı tanrı, yarı insan olduğuna inanarak kendinden emin bir şekilde bütün hedeflerine ulaştı.

Başka bir kişiliği daha örnek olarak Hz. Ali Bin Ebu Talibi gösterebiliriz. İslam peygamberinin yanında yetişerek ondan ya-

¹³ Plutarx. *Ob udaçe ili doblesti Aleksandra*, 1, 5. // <http://ancientrome.ru/antlittr/t.htm?a=1438024000#1>

¹⁴ Aynı yerde.

¹⁵ Aynı yerde.

şam ve iman dersi olarak henüz çocuk yaşlarında hem islamın en sadık savunucularından, tebliğ edenlerden biri olmuş hatta ilki olmuş hem de islam edebiyatına değerli eserler bırakıp gitmiştir. Hz. Ali tarihte dört büyük halifeden biri olmanın yanında bir düşünür olarak ta tanınmıştır. Peygamber efendimizin iki önemli hadis-i şerifini hatırlayalım. *“Zülfikar gibi kılıç, Ali gibi yiğit yoktur”* ve *“Ben ilmin kapısıyım. Ali ise kapısıdır.”* Burada bir yandan Ali'nin örnek bir genç olması, islamın kılıcı olması vurgulanır, bir yandan da ilmi düşünce sahibi olması vurgulanmaktadır. Bunlarla Hz. Ali'nin sadece Hz. Muhammed (sav)'in yanında değil, genellikle islamın ilmi bakımından tanınması içinde rolünün derecesini gösterir. Başka bir deyişle Hz. Ali'nin akıl ve güç dengesinin simgesi olan Zülfikar'ı ile birlikte Hakk'tan aldığı bilgileri yazan kalemi olmuştur ve bundan dolayı onun adı yalnız islam tarihinin değil aynı zamanda islam medeniyetinin en yukarısında durur. Şunu da belirtmek gerekir, Hz. Ali'nin manevi mirası bu gün bile incelenmektedir ve o hem sözleri hem de kişiliği ile Hakk'ı arayanlar için bir mürşittir. Aslına bakılırsa bu doğal bir durumdur. Hz. Muhammed (sav) Allahu Teala tarafından seçilmiş bir insandır ve onun bulunduğu makam diğerleri için ulaşılmazdır. Hz. Ali ise kendi irade ve bilgileri doğrultusunda Yüce Allah ile olan alakasını tanımasının ve doğru tercih yapmasının neticesinde bulunduğu makama yükselmiştir. Bu bakımdan gençler için daha gerçekçi ve erişilebilir bir örnektir.

Kayda değer önemli şahsiyetlerden biride Fatih Sultan Mehmet Handır. Tarihçilerin belirttiğine göre peygamberimiz Hz. Muhammed (sav) zamanından buyana gündemde dan ancak bir

türlü gerçekleştirilemeyen İstanbul'un fethi, Sultan'a en büyük desteği veren ve tüm fetih boyunca kendi değerli tavsiyeleri ile ona gerekli stratejileri öğreten kişi Akşemsettin, Ebu Hafs Şehabettin Suhreverdi'nin neticesi ile olmuştur. Araştırmalardan birinde fetih öncesi yapılan toplantı şu şekilde tarif edilir: Toplantı esnasında söz alanlardan biri İstanbul'un islam peygamberi döneminden bu yana kuşatıldığını ve bunların dahi başarılı olamadığını aktarmış ve Peygamberimizin bir hadis-i şerifine atıfta bulunarak bu fethin ancak Mehdi tarafından gerçekleştirilebileceğini ileri sürmüştür. Bu görüşe karşı olarak Akşemsettin İstanbul'un Mehti tarafından fethi meselesinin gelecek dönemle ilgili olduğunu ifade etmiş ve şehrin öncelikle 2. Mehmet tarafından fethedileceğine olan inancını dile getirmiştir (Enisinden aktaran Yurt ve Kaçalın 1994:134)".¹⁶ Asıl önemlisi ise İskender'den farklı olarak Sultan Mehmet kendi üstadını da yanında seferlere almış ve bununda faydasını görmüştür. İstanbul'un fethi büyük dini bir öneme sahipti. Sohbet bir şehrin zaptından daha çok islam dininin diğer dinler arasında kendi yerini alarak söz sahibi olmasından gidiyordu. Bunu yerine getirmek için Akşemsettin gibi bir Hakk rehberi mürşidin derin düşüncelerine ihtiyaç vardı. Sultan Mehmet'in bir fatih gibi başarıyı kendi üstadının gösterdiği yolda Hakk'a doğru gitmesi oldu. Öğrendiği hikmetlerin yansımaları gibi o' daha sonraları kendi saltanatında ilerici reformlar yapmış, ilim ocakları ortaya koymuştur. Kısacası kılıcı ile Kırım'dan İtalya'nın kuzeyine kadar uzanan bir imparatorluk kuran Fatih Sultan Mehmet aynı zaman-

¹⁶ Mehmed Yavuz, *İstanbul'un Fethi ve Akşemsettin* // Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Yıl: 2017/1, Sayı: 26, s. 193

da kalemin hikmetinin değerini de biliyordu. Kendisi de Avni (yardım eden) mahlasıyla şiirler yazıyor, gönlündeki hikmetleri, hakikatleri kalemle de iletmeye gayret ediyordu.

Bilge bir üstattan der alan diğer bir hükümdar ise Şah İsmail Hatayi'dir. Henüz çocuk yaşlarda düşmanlarından korunmak için Lahican'a gelen "İsmail en temel eğitimini burada aldı. Lahican beyi ona Mevlana Şemsettin Lahici'yi hoca olarak tuttu. Şemsettin Lahici ona Kur'an, Arapça ve Farsça dersleri veriyordu. İsmail bu bölgeden ayrılana kadar Şemsettin Lahici'nin nezaretinde eğitimini sürdürdü".¹⁷ Araştırmalardan da anlaşılacağı üzere Şemsettin Lahici bir sufi müridi olmuş ve en mükemmel çalışmalarından biri de Mahmut Şebüsteri'nin Gülşen-i Raz'ına yazdığı tefsir olmuştur. Çocukluğundan bu yana böylesine bir üstattan hikmet öğrenmesi İsmail'e asil soyluluğunun köklerine inen bilgelik çizgisini kavrayıp sürdürmesine imkan tanıdı. Onun manevi üstatlarından birinin de büyük babası sufi şeyhi Seyfettin Erdebil'in kabul edilmesi de tesadüfi değildir. Bunun sonucunda gördüğü eğitim ve öğrendiği bilgilerin ışığında İsmail henüz 14 yaşındayken tahta oturdu. Tabii ki taht oyunlarında genç hatta çocuk yaşlarda belli velilerle iktidara getirilenler olmuştur. Fakat Şah İsmail'in diğerlerine göre en temel farkı, o' sadece tahta oturmakla kalmayıp yeni bir devletin Safeviler imparatorluğunun temellerini attı. O' kılıcının gücüyle dedesinin Safeviye toprakları, doğuda Belh'den batıda Erzincan'a kadar uzanan bir imparatorluk seviyesine getirdi. Kalemnin gücüyle ise dedelerinin dilini Azerbaycan Türkçesini res-

¹⁷ Anadolu'da Aleviliğin Dünü ve Bugünü. Proje Yöneticisi: Doç. Dr. Halil İbrahim Bulut. Sakarya Üniversitesi Yayınları 1. Baskı, 2010, s. 311.

mi dil ilan etti ve bu dille dünya edebiyatına kıymetli eserler bıraktı. Onun tarihteki hizmeti sadece büyük babalarına bağlılığı ve Hz. Muhammed (sav) peygamberden uzayıp gelen derin bir hikmetin devamı değildi, aynı zamanda bu temel üzerine yeni bir sayfa açabilmesi oldu.

Şunu da ilave etmekte yarar var; aslında Şah İsmail'in islamın içeriğini yansıtan eserlerini dikkate alarak şu sonuca varılabilir. Onun kalemi kılıcından daha etkili oldu. Safeviyye tarikatının şeyhi olarak şüirlerinde derin maneviyatı, ilahi aşkı terennüm eden Hatayi tarihte halk aşığı olarak kendi adı olan bir şahsiyettir. Türkçe ve Farsça divanları bulunan¹⁸ şairin “Dehname” mesnevisi Türk islam medeniyetinin güzide incilerindedir. Önemli bir noktaya da değinmek gerekir. Şah adıyla bu gün bile Anadolu ve İran bölgelerinde Hatayi manevi bir şeyh gibi hafızalardadır. Hakkı arayan insanların manevi bir rehber olarak müracat ettikleri bir kişiliktir.

Belirttiğimiz örneklerden de anlaşılacağı üzere kılıç ve kalem arasındaki dengeyi korumak için gençler, onlara yol gösteren, tavsiyeleri ile onları gereksiz adımlardan koruyan, önlerine çıkan karanlıkları aydınlatan asıl önemlisi ise bilgeliği öğreten üstatlardan ders almışlardır. Üstatların büyük ve eşsiz hizmetlerinden biri de öğrencisi ile hikmetin derin kökleri, halkına mensup kültürel bağ arasında bir köprü vazifesi görmesi idi. Büyük İskender, Odyssea'nın, Hz. Ali, Hz. Muhammed (sav) peygamberin vacip kıldığı misyonun, Şah İsmail, Safevi babalarının mirasının kendi döneminin somut örneği olabilirdi. Asıl önemlisi, gençler boş bir yerde,

¹⁸ Ergun Sadeddin Nüzhet, *Hatayı Divanı*. Şah İsmail Safevî Edebî Hayatı Ve Nefesleri (İkinci Baskı) İstanbul, Maarif Kitaphanesi s. 17

//http://esgici.net/006/Hatayi%20Divani%20%20%20Sadeddin%20Nuzhet%20Ergun. pdf

boş bir istekle yola çıkmayıp ebedi gerçeğin yeni durumunda oluşması için çalıştılar. Örnek gösterdiklerimiz doğrudan üstatlardan eğitim alan şahsiyetlerdir. Aynı zamanda manevi mürşitlerin izinden giden şahsiyetlerdir. Daha önce belirttiğimiz gibi Hatayı bu gün bile Anadolu da Hakkı arayanların mürşididir. Ya da başka bir örnek vermek gerekirse dünya felsefe tarihinde nurlanma teorisini ilk kez sistematik olarak temsil eden ünlü filozof Şehabettin Suhreverdi'nin belirttiğine göre; *"Nurlanma ilminden ve onun temeli üzerine olanları belirtmekte bana Allahu Teala'nın yolunda ilerleyen herkes bana yardım etti ve bu hikmet alma kabiliyetidir"*.¹⁹ İşrak felsefesinin analizinden öyle anlaşılıyor ki, o' sadece doğu felsefesinin bir mahsulü değildir. Evrensel karakterli bir kuram olduğundan diline ve dinine bağlı kalmayarak bu nur probleminin gelişim tarihinin zirvesidir. İlginçtir, Suhreverdi kendisini manevi üstatların devamı gibi taktim ediyor ve tüm bilimlerin başına Hibetullah (Şit ve ya Şis) peygamber Hermes ve Asklinos* durur ve bir kökten kaynaklanan hikmet iki yöne ayırır. Antik filozofların ve eski Fars bilginlerinin, Zerdüş'tün düşünce ve yorumlarında, yaşam tarzında ve manevi tecrübe yollarında kendisini gösteren hikmet.²¹ Bunlardan Camasp'ı, Feraşanstra'yı, Buzurcuhimuru'yu, Zerdüş'tü, işaret eden filozof son olarak şunu ilave eder; *"Bu Mecusilerin küfrünün ve sapıklığının ilkesi değildir ve Allah'a şirk koşmaya ve O'nu inkara sürüklemiyor."*²⁰ Yani Sühreverdi Zerdüş'tü dinini tek tanrılı bir din olarak nitelendiriyor. Kelime et-Tesevvür adlı eserinde şöyle belirtir; *"Eski İranlılar arasında hakikate rehberlik eden ve doğru yolda*

¹⁹ Sühreverdi, s. 10.

* Asklinos – Hermesin hizmetçisi ve talebesi, doktor ve bilgeler babası (Sühreverdi, s. 11)

²⁰ Aynı yerde, s. 11.

Tanrı tarafından rehberlik edilen bir toplum vardı. Bu eski bilginler Mecusi olarak adlandırılan kişilerden farklı idiler. Platon ve ondan öncekilerin kendi manevi tecrübeleri ile şahit oldukları ve bizim Hikmet'ul-İşrak adlı eserimizde yeniden canlandırdığımız hikmet onların yüksek ve aydınlanmış hikmetidir".²¹ "Mutarahat" adlı eserinde ise o, işrak hikmetinin il öce eski fars efsanevi kralları olan Gayomard, Feridun ve Keyhüsrev olduğunu ve daha sonra Pisagor ve Yunanlılar arasında sonraları ise platona geçtiğini ve son olarak ta Zü`n-Nun Mısri ve Ebu Yezit Bistami gibi sufi Müslümanlara geçtiğini yazar".²² Yukarıda önemle belirttiğimiz nokta açıktır; insanlık ile birlikte doğan ve kırılmadan devam eden hikmet zaman zaman kendini gösterir. Bunda doğrudan üstatlarla birlikte manevi rehberlerinde rolü büyüktür. Örneğin; Hatayi'nin ve Fatih Sultan Mehmet'in hayatında manevi köklerde etkisini göstermiştir. Genler köklerine hem üstatları hem de manevi bağları vasıtası ile ulaşırlar. İlerledikleri doğru yolda böylelikle kalıcı olurlar. Biz sık sık zamana sığmayan asırlarca kendi gücünü koruyan hikmetlerden ve onları söyleyen şahsiyetlerden söz açıyoruz. Bu doğal bir durumdur. Sühreverdi'nin ayrıntılı olarak belirttiği üstatlar zincirinin bariz örneği olarak İbrahim peygamberi gösterebiliriz. Kendi döneminde üstadı olmayan bir şahıs atalarından aldığı hikmetle doğru yolda ilerleyebildi.

Üstatlarla birlikte gençliğin zihniyetine, yaşam tarzına güçlü bir şekilde etki eden faktörlerden biride onun yaşadığı ortamdır. Hz. Ali'nin "Çocuklarınızı kendi zamanına göre yetiştirin." Ya da

²¹ Geniş bak: İslam düşüncesi tarihi: 4 cildde, 1 c. / Edit. M. M. Şerif. İstanbul: İnsan yayınları, 1990, s. 414.

²² Geniş bak: Aynı yerde, s. 417.

Ulvi'nin "Ben zamane çocuğuyum." Sözleri boşuna söylenmemiştir. Aslına bakılırsa aynı insan sadece aynı ortam için doğmuştu, ya da aksine ortam onu bu şekilde şekillendirmişti. Eğer insanın kaderinde Yaradan'ın iradesini göz önünde bulundurursak; şunu belirtmek mümkündür; bir kişi mevcut düzene yenilik getirmek için Allah onu öylece göndermişti. Bunun aksine insanın sosyal bir varlık olmasını ön planda tutarsak; o zaman ortamın onu istediği istikamete doğru yönlendirdiğini söyleyebiliriz. Yani her iki iddia da da gerçeklik payı vardır. Örneğin, Jan Dark yüzyıl savaşlarının yetiştirdiği bir çocuk, sonrasında bir gençti. Tabii ki onun bütün ideali Yüce Tanrı'dan da beklediği halkının bu muharebedeki kaderine bağlı olmalı idi. Kendi dönemini idrak etmeye onun dar çerçevesini kırmaya çalışan genç ister istemez geçmişe yani milletin tarihine bakar ya da başka milletlere mensup kendi yaşıtı olan kahramanlarını örnek alır. Örneğin, Lermontov kendini Byron'a benzeterek şöyle diyor;

Onun gibi boş yere huzur arıyorum.

Bir düşünce savurur beni her yere.

Geriye bakıyorum, geçmiş dehşetlidir.

*İleriye bakıyorum, doğma ruh yoktur.*²³

Bundan dolayı bir halkın kahramanı bazen çok uzaklarda ortaya çıkabilir. İngiliz şairi Byron Rus gençlerinin idolü olmuştur. Vaktiyle Avrupa'nın aydınları Azerbaycan aydınlara manen yön vermişlerdi. Hatta Küba'nın Che Guevera'sı da farklı kıta ülkelerinde bile gençlerin idolüne dönüşmüştür. Hakikatlere açılan yolun rehberi olabilmişti. 19. asırda dekabristleri heyecanlandıran

²³ Lermontov, *Stixotvoreniya*, s. 14.

Puşkin'den 20. asrın sonlarında hem Lutpulla hem de Ulvi ilham almaktadır. Lutpulla şöyle seslenir;

*Puşkin ve Lermontov'dan esinlendim.
Yavaş yavaş yukarıya doğru yükseldim.*²⁴

Ulvi ise;

*Hayat kuran ne yorulur ne de durur.
Budur bana öğrettiğin ilk slogan.
Budur benim idealim, inancım.
"Kıvılcım ateşlenir, alev doğurur".*²⁵

Bu gün bile 20. yy'ın gençlerine bakıldığında kesin olarak belirtebiliriz ki o daha çok yeni dönemde batıda başlayan bir sürecin, geleneğin yetiştirmesidir. Gerçek şu ki, 17. yy'dan başlayarak bu dönemde kamillğin kriterleri artık orta asırdakine göre farklılaşmaya başlar. Artık manevi özelliklerden daha çok dış özellikler ön plana çıkmaya başlar. *İnsan kimliği ve benliği Yüce Varlık yanındaki mevkesine göre değil, toplumda genellikle maddi dünyadaki maddi varlığına göre tayin edilir. Üstat olarak o toplum ve o toplumun ileri gelenleri söz sahibi kabul edilir.* Bundan dolayı artık insanın niyeti, iradesi, akli ve amaçları da bu yönde ve çerçevede gelişir. Yani insan sadece soyut, ilahi bir imgeye yakın bir imgenin değil, kendisinin belirlediği bir kamillik kriterini izler. Bunun sonucunda orta çağlarda aynı doğu ve batı için aynı kamillik kriterlerinden söz edebildiğimiz halde 17 ve 19. yy'larda aynı düzlemde bahsetmek genellikle zordur. Çünkü bir birine tamamen zıt olan idealar karşı karşıya gelir. Bunun sonucunda bu gün bile doğu ve batı gençliği

²⁴ Baran, *Lutpulla Mutellip*, s. 182.

²⁵ Bünyadzade, *Senin oğsarı benövşedi*, s. 61.

bu kadar farklı bir düşünceye sahiptir. Meselenin en tehlikeli tarafı şudur: rehberi artık ruhundan gelen ses, manevi değerler değil, batı belirleyip tayin ediyor ve bu durum ideolojilerin neredeyse evrensel düzeye yükselmesi olarak görünüyor. Batıda başlayan herhangi bir akım doğuda da yankısını buluyor.

Antik çağlardan günümüze kadar uzanan örneklerin tahlilinde önemli bir noktaya geldik; **genç daima arayış içindedir. O' kılıç ve kalem arasındaki dengeyi arar, doğru yoldan ayrılmamak ve son arzusuna kavuşabilmek için kendisine bir rehber arar. Ve bütün bu arayışlar onun kendi dünyasını ifade etmenin ayrıca kendisini diğer insanlar arasında kabul görmesinin belirtileridir.**

Bu sohbetimiz tesadüfi olarak Ben-den başlatmadık. Çünkü kendi ben-ini tanımak isteyen kişi bu arayışa çıkabilir ve bu arayışta aynı ben-den başlar. İster kılıç olsun ister kalem fark etmez, arayış yani fetih ilk olarak kendi ben-inden, manevi dünyasından başlamazsa dış dünyada da başarı kazanamaz. Zaman içerisinde kılıç ve kalem birlikte olsalar da, hatta bazen kılıç üstün görünse de mecazi olarak belirtmek gerekiş; gencin tarihe adını yazan kalem olmuştur. Şunun da altını çizmek gerekir; gencin arayışının ve vardığı sonucun mükemmelliği kendisini gösterir ki o' sadece kendisini idrak edebilir aynı zamanda çevresine de etki edebilir, onu değiştirebilme kudretine sahip olur.

Yüce Allah'tan insanlığa doğru uzanan bir nur çizgisi bulunur. Tarihe de bakıldığında bu çizgi çok net bir şekilde görünür. Kendisinde bu nurun ucunu, kaynağını keşfederek onunla ilerleyen bu gençler sanki vahit bir mekana düşerler. Bu yolda rehberleri olsa da olmasa da aynı mekana ulaştıktan sonra yegane bir rehber kalır.

Allah! Demek ki, en zoru bu yolu keşfedene kadardır. Arayış tohumu gencin kalbine düştükten sonra genci kendi ben-ine doğru yönettikten sonra yeşermeye başlar ve onun rahatlığını elinden alır. Bu arayışlar ki, İbrahim peygamberi aya, yıldızlara müracaat ettirdi. İskender'i Makedonya'dan ta Hindistan'a ulaştırdı. Bu nedenle Şehabettin Sühreverdi 37 yaşına kadar yazdığı 52 eserinde dönemin neredeyse tüm felsefi akımlarına değindi. Her biri hakkında kendi fikirlerini beyan etti. Schelling 37 yaşına kadar yaratıcılığında üç dönem geçirdi. Sanki bu duyguların etkisiyle Lermontov kendisini engin okyanuslara benzetir:

*Zamanıdır, şafaklar alay etmeyi bırakmanın
Sessizlik dumanını kovmanın zamanıdır.
Dertsiz şair ömrü neye gerek?
Fırtınasız okyanus, okyanus mudur?²⁶*

Bu arayışın Danko gibi alevlenip kendi ateşi ile başkalarına da yol gösterme yeteneğinin talebi ile genç, her alana, her mekana, ...her zamana başvurur ve çoğu zaman aradığını geçmişte bulur. Onu şimdiki gibi incitmeyen gelecek gibi meçhul olmayan geçmişte. Burada çok önemli bir noktaya tekrar değinmek gerekir, bu geçmiş ile asırlarca kırılmayan evrensel hakikat temsilcileri ile olan bağlantı üstatlar ile ya da gençlerin kendi ruhlarının girişimi ile inşa edilir. Örneğin, Makedonyalı İskender'e, Hz. Ali'ye, Hatayi'ye, Fatih Sultan Mehmet'e yol gösteren öğretmenleriydi. Aynel Guzat Miyaneci, Şehabettin Sühreverdi, Nesimi gibi birkaç genç hem düşüncelerinde hem de kaderlerinde Hallacı Mansura başvurmuşlardı ve onunla aynı kaderi paylaşmışlardı. 19. yy Rus şairleri, dekabristleri İngiliz

²⁶ Lermontov, *Seçilmiş eserleri*, s. 37.

maarifçilerinden etkilenmişlerdi. Gerçek şu ki, gençler geçmişte kimi örnek alıyorlarsa bu şekilde kendi yollarını tayin ediyorlar. Genç, geçmişten, toplumun korkunç tehditlerinden korkmamayı, bin bir yol arasında kendi izini bırakma arzusunu ve bu arzuların yanında ölümün ne kadar aciz olduğunu görür, ölümden korkmamayı öğrenir. Bu sebeple tarih sadece yılların tecrübelerinden geçmiş şahsiyetler kalır, daha da önemlisi tarihte zamana ve koşullara galip gelen hakikati ve onun temsilcilerini görmek daha da kolay olur. Buna göre de sadece bu gün değil, geçmişten daha düzgün, daha yüksek ahlaklı ideal bulmak daha rahat olur. Bunu genç çok iyi idrak eder ve tarihte kalmak için çalışır. İlginçtir, 19 yy öncelerinde bir avuç Rus soylu gençlerinin kıvılcımı 20. yy'da bile alevlenebiliyordu. Ulvi bunu şöyle dile getirir;

*Biliyorum kıvılcım, alev yalnız değil.
Alevin görevi şafak saçmaktır.
Düz yolda çarpışmak yiğitlik değil,
Yiğitlik küçük çığır açmaktır.²⁷*

Evet, arayışların en önemli noktası budur: geçmişteki kahramanlara baksa da kendi yolunu çizmek, başka ben-lerin rehberliğinde kendi ben-ini tanımak. Bunu başarabilen gençlerin gerçekten de tarihe iz bırakmadan gitmediğinin “küçük çığır açtığının” hatta bazılarının ise büyük işlere imza atarak tarihe adını yazdırdığının şahidi oluruz. Şehabettin Sühreverdi 13. yy'da meşailik felsefesinin ve tasavvufun birleştiği zirve noktasında bu gün bile güncelliğini koruyan işrakilik felsefesini yarattı. Aynülkudat Miyaneci'nin belirttiğine göre; “*Taklidin eteğinden basiret zirvesine yükselme ara-*

²⁷ Bünyadzade, *Senin oğsarı benövşedi*, s. 61.

yışı ile kelim kitaplarını inceledim. Amacıma ulaşamadım. Mezheplerin yanlışlığını gördüm.”²⁸ Baktı, gördü ve tasavvuf felsefesinin çekirdeğini oluşturan vahdeti vücut kuramını sistemleştirmeye gayret etti. Kierkegaard kendi felsefesinde döneminin en tanınmış ve nüfuzlu filozoflarını inkar etti ve sonraları büyük bir felsefi akıma dönüşecek olan egzistansiyalizmin temel fikirlerini ileri sürdü.

İnsan doğduğu andan itibaren araştırır ve öğrenir, ancak genç arayışının kendine özgü özelliği muhtemelen duygu ve düşünce yoğunluğudur. Yani onların kalkıştıkları mücadelede de sorunların açıklamasında ortaya koydukları çözüm yollarında da lirik ve romantik notalar hakimdir. Belki de bu nedenle sonuç ne olursa olsun hayat yollarının tehlikeli, deli dolu olmasına bakmayarak cezbedici ve canlı görünür. Aslında bu bakımdan gençler bir birinden farklı değildir ve bazen misyonunu takip eden genç ilk bakışta diğerlerinin arasından seçilmeyebilir. Bununla birlikte kendi benliklerine, manevi dünyalarına ve oradan da ilahi hakikatlerin keşfi, gerçek anlamda onların kaderini belirleyen, kişiliklerinin şekillenmesinde mihenk taşı kadar önemli olan bir beceri kazandırır: gerçeği doğru bir şekilde değerlendirebilme becerisi. Tabii ki her şeyden önce misyonun verdiği zihin açıklığı. Ancak diğer taraftan bu bir anlamda da talihsizliktir. Dış görünüme aldanmayarak her şeyi kendi renginde görme talihsizliği. Ne gariptir, onların romantikliğini, lirikliğini güzelleştiren, güçlendiren keder notaları çoğu zaman acı gerçeğin yansımalarıdır. Evet, bu gençler romantiktir, ancak onlar çetin bir gerçeğe göz yummazlar, bilakis onunla yüzle-

²⁸ Miyaneci el-Hemedani Ebu el-Meali Abdullah b. Muhammed b. Ali b. Huseyn b. Ali, Ayn al-Kuzat lakablı. *Tamhidat*. Taktim ve tahkik A.Useyran, Tehran, Gülşan, 1373 h. (bundan sonra Miyaneci) s. 117.

şe yüzleşe, onun acılarını yaşaya yaşaya onun üzerine kendi romantik dünyalarını inşa ederler. Kierkegaard'ın dediği gibi; “*Ben bir münasebet değil, kendi kendine münasebete dönüşümdür*”.²⁹ Gençliğin verdiği duygu yoğunluğu olarak gördüğü, idrak ettiği herhangi bir bilgiyi hızlı bir şekilde ortaya çıkarmaya can atar. Bu hem idrak ettiği hakikatlerin yükünden kurtulmak, kuş gibi hafifliğini, özgürlüğünü kazanma isteği, hem kendi içerisindeki geç tabiatıyla eski bilgeliğin çelişkilerine son vermek için kendine güven, kendini ifade edebilme şekli, hem de farklı bir yol inşa etmek, diğerleri yani genel olarak yaşlılar arasında kendi varlığını kabul ettirme arzusudur. Sonuç olarak genç yaşlarda yaratıcılık daha üretken olur. Schelling’te olduğu gibi sonraki yıllarda gençlikte kabul ettiklerinin sindirilmesiyle meşgul olurlar. İlginçtir, bir genç sadece kendi dünyasını düşünürse Schelling gibi, “*Ben özgürlüktür*”³⁰ diyebilir. Ancak bu yalıtılmış bir alemde var olmak değildir. Her halükarda genç bu “özgürlüğü iki kategorinin mümkün olan zorunlu bir diyalektiği gibi algılar”.³¹ Bununla birlikte o’ kendi dünyası ile gerçek hayatın ilişkisini de unutmaz ve her birinin hangi güce ve niyete sahip olduğunu çok iyi anlar. Bunu göz önünde bulunduran Kierkegaard şu uyarıda bulunur; “*Ben elbette dünyanın büyük önem verdiği bir şey değildir. Ona olan ilgi azdır. Onun sende olduğunu bildirmek riskli bir şeydir*”.³² Bu tür gençler herhangi bir engeli tanımadığından sadece ileri giderler ve buldukları toplumdan o derece yükselebilirler ki, onun henüz aydınlanmamış

---

²⁹ Kierkegaard, s. 255.

³⁰ Schelling, s. 267.

³¹ Aynı yerde.

³² Kierkegaard, s. 270.

sayfalarını görebilir ve aynı karanlığı aydınlatacak sözü söyleme iddiasına düşerler ve muhtemelen hepsinin yüreğinden Ulvi'nin söylediği bu arzu geçer.

... *Bilin, söylenmeyenleri*
*Söylemek için yaşıyorum.*³³

Evet, genç büyük bir yaratıcılık alevinin coşkusunu yaşamaktadır. Kendisini kahraman bir kurtarıcı gibi görür. Fakat toplumun soğuk yüzü ile her karşılaştığında korkuya kapılır. İz bırakmadan gitmek, büyük bir okyanusun damlacıkları arasında eriyip yok olmak, kendisi gibi yarattıklarının da bir kenara itilme korkusu. Aynülkudat Miyaneci bu gün değilse bile bir gün işitilme arzusunda. "*Günler geçecek, bir sabah bakacaksın ki Aynülkudat bu başarıya ulaşmıştır.*"³⁴ Belki de bu nedenle genç, uzak geçmişten ne kadar beslenirse ölümsüzlüğün hangi istikamette olduğunu anlamakla kendisi de aynı yolu ilerlemek ister. Ayrıca nicelerinin tarih sahnesinden yitip yok olduğunu da görür. Kierkegaard şu şekilde belirtir; "*Endişe, hayata, bizim şahsi gerçekliğimize gerçek münasebettir.*"³⁵ O' kendi döneminin sıkıntılarını kavrayarak onun için çözüm yolları arar, hiç değilse kendi yaşatlarını etkilemek için çabalar. Lermontov şöyle belirtir;

Ben bizim kuşağı umutsuzca seyrediyorum.
Onun yarını ya boş ya da karanlık olacak.
O' anlayış ve şüphelerin ağırlığı altında,
*Hareketsizleşerek zayıflayıp yaşlanacak.*³⁶

³³ Bünyadzade, *Senin oxşarın benövşedi*, s. 90.

³⁴ Memmedov, s. 117.

³⁵ Kyerkegor, s. 251.

³⁶ Lermontov, *Seçilmiş eserleri*, s. 52.

Ulvi'de geleceğe iyi bir haber ulaştırmak için yaşitlerini bu gün mücadeleye çağırır;

Savaşlarda yoğrulmuşuz.

Geleceğe kırlangıcsız.

Yaşam için doğurulmuşuz.

*Vatan için ölmeliyiz.*³⁷

Yeri gelmişken burada çok önemli bir noktayı vurgulamak gerekir. Genç, ömrünün alevlenen büyük fikirlerle dolup taşan bir dönemine ulaştığında ağır depresyon yaşar. Hatta hayata karşı nefret duymaya başlar. Onlar çalkantılı hayattan, bu dünyanın değişmeyen çarkından, her şeyi öğüten değirmeninden şikayetçi olurlar. Bir zamanlar sahip olduğu fikirlerin boşluğunu, suçunu hayatta ararlar. Byron şöyle belirtir;

Geçti artık ümitlerin, heyecanların, hükümlerin demi.

*Aşkın ateşi artık her şeyin dışındadır.*³⁸

Sanki simurg (zümrüd-ü anka kuşu) yanıp küle döner. Böyle gençler kendi dönemle-rinde söylemeleri gereken sözü söyleyemedikleri durumda bunun heyecanını, öfkesini hazmedemezler. Kendilerini aldatılmış, suçsuz yere incitilmiş hissederler. Her durumda bu koca dünyada kendisinin tek değil milyonlardan biri olduğunu, bu gerçeklerin kendisinden önce daha iyi bir şekilde söylendiğini kabullenmek o kadar da kolay iş değildir. Kendisini, özelliklerini, bu dünya ya geliş sebeplerini anla-maya çalışan ve bunun için “varlık badesini” gözyaşları ile sulayarak gözü yumuk içip, sadece ölüm döşeğinde gözlerini açan Lermontov büyük bir şaşkınlık içindeyken şunları dile getiriyor;

³⁷ Bünyadzade, *Senin oğsarı benövşedi*, s. 9.

³⁸ Bayron, s. 57.

*Görüyoruz ki o kızıl bade
Ezelden beri boş gibiymiş.
Onun içindeki mey – arzularıymış.
Meğer, o da bizim değilmiş.³⁹*

İçindeki arzuların dolup taşıdığı bir genç, elbette bu dünyada iz bırakmadan gitmek istemez. Ulvi'nin de söylediği gibi;

*Arzum budur hayatta,
Ne dert ne de gam olaydı.
Benden sonra dünyada,
Bir tek şiirim kalaydı.⁴⁰*

Bu noktada küllerinden tekrar alevlenmek için rehberine duyulan ihtiyaç daha da belirginleşir. Eğer onun öğrendikleri öyle bir defaya mahsus ise tekrar alev almaz, söner. Yok o eskilere uzanan bilgelik kuşağının bir parçası ise küllerinden alevlenmeler ömür boyu kesilmeden devam eder. Demek ki kendini idrak etme, rehberi aracılığı ile ilahi alemde aldığı işte bu noktada onun arzularına yeter. O anlar ki, hiçbir zaman tükenmeyen bilgi kaynağı ve hayatını anlamlı kılan bir misyonu var. Bu duygu, bu alevlenip sönmeler giderek onun coşkulu tabiatına da bir sakinlik verir. Ve bütün bu süreçler onun kendisini ifade eden yaratıcılığında yansır. Buna göre de yaratıcılığı, gencin hem korku yeri hem de kurtarıcısıdır, hem ebediyete hem de ölüme ulaştıran yoludur. Yaratıcılığı gencin özüdür, bazen isyanının kaynağı, bazen de onu kabullenmek istemeyen insanlar arasında kabul görme arzusudur. Örneğin, Puşkin yaratıcılığı ile abide dilediğinden bahseder;

³⁹ Lermontov, *Stixotvoreniya*, s. 37.

⁴⁰ Bünyadzade, *Senin oğsarı benövşedi*, s. 62.

*Hayır! Ben ölmeyeceğim cismim toprak olsa da,
Rübabımın sesinde kalbim atacak.
Bir tek şair kalsa da eski, ulu dünyada,
Ebedi şöhretimle benim yaşayan demek.⁴¹*

Ulvi ise 15 yaşında kendi çıkırını ulu öncülerinin yollarına katmaya heveslendirir;

*Mücadele ediyor.
Milyonlarca şair,
Bu yola ulaşmak için.
Kendi açtığı çığır,
Bu yola katmak için.⁴²*

Genç, Yaradan'ın lütfu ve ruhunun ateşiyle yaratma ihtiyacı duyar. Elinde hangi silah varsa onunla. Tabii tarihte her zaman kılıç ve kalem birlikte olmamıştır. Ancak tarihe baktığımızda şöyle bir gerçek söz konusudur. **Kılıç her ne kadar güçlü olsa da yazan kalem oldu.** Yaratma kudreti, yaratıcılık aşkı, kendi içindeki enerji ile yeni ufuklar fethetme kudreti diğer tüm duyguların ötesindedir. İşte o' gence tüm zorluklara direnme gücü, maddi darbelere karşı yılmama dirayeti veriyor. O' gencin karmaşık duyguları ve düşünceleri arasında tek aydınlıktır. O' bin bir korkunun, tehlikenin arasındaki istikrardır, güvendir. O' kısıtlamalar arasında özgürlüktür. En önemlisi ise o' kendini ifade etme, kendini onaylamadır. O' kendini ifade edemeyen bir toplumda yegane iletişim aracıdır. Kierkegaard'ın belirttiği gibi; "*Saf insanlıkta kapanıp kalmakla ya da genel tarihe hayran olanın rolünü oynamakla kendi kendini kan-*

⁴¹ Puşkin A. S., *Şeirler, poemalar, povestler*. Bakı, Yazıcı, 1987, s. 12.

⁴² Bünyadzade, *Senin oğsarı benövşedi*, s. 46.

*dırmaya değer mi?*⁴³ Yaratıcılık, sözün mecazi anlamında fatihlik artık bir yüreğe sığmayarak, dolup taşan duyguların ve düşüncelerin etrafa saçılmasıdır. Schelling onu “*hadise değil de eylem*”⁴⁴ olarak nitelendirir.

Bahsettiğimiz gibi gençler, sadece kendi ben-lerinden yola çıkarsalar da yazdıkları, iletmek istedikleri bütün insanlığı kuşatır. Kendi küçük dünyasında değil de bütün alemi, mutlak gerçeğin kendisini de arayıp bulan genç; gördüklerini, yaşadıklarını kendi içinde tutabilme kudretinde değildir. Bildiklerini, anladıklarını becerilerine uygun olarak insanlığa ulaştırmaya çalışır. Lermontov şöyle belirtir;

*Şair de böyledir; fikir geldimi
Ruhunu boşaltıp, söyler kaleme,
Oynak rübabının sihirli sözü gibi
Şarkı söyleye söyleye dünya aleme,
Cennet rüyasında bayılır, gider.*⁴⁵

Zaten bu yüzden orijinal çerçevelerini kırarlar, kendisini zamanın kahramanı olarak tanımlayan Lermontov bunu şu şekilde temellendirir. “*İnsan ruhunun hatta en küçük bir insan ruhunun tarihi bütün bir halkın tarihinden zordur ki, biraz ilginç ve hayırlı olsun. Bu tarih doğrudan olgun bir zekanın kendisi üzerinde yaptığı gözlemlerin sonucu olduğunda ve de başkalarında coşku ve hayranlık uyandırmama arzusu ile yazılmadığı zaman daha ilginç ve hayırlıdır*”.⁴⁶ Fakat bu normal, sıradan bir insanın hayatı ve düşünceleri değildir. Sohbet, ruhu ilahi alemle birlikte olan, düşünceleri asır-

⁴³ Kyerkegor, s. 251.

⁴⁴ Şelling, s. 1009.

⁴⁵ Lermontov, *Seçilmiş eserleri*, s. 15.

⁴⁶ Aynı yerde, s. 342.

larca kendi varlığını koruyup, saklayan düşünceler dünyasından kaynaklanan ta geçmişten günümüze uzayıp gelen insanlık zincirinin bir halkası olan insandan devam ediyor.

Böylece tekrar vurgulamak gerekirse kendi üzerinde yüksek misyonun varlığını kavrayan ve kabul eden her insan bu duyguları barındırır. Sadece genç yaşlarda biraz aceleciliğin, biraz duyguların dağınık enerjisinin çoğunluğunun, biraz yalnızlığın, biraz korkunun, biraz isyankarlığın, birazda fedakarlığın ve cengaverliğin izlerini sezme mümkündür. Bu kadar karmaşık duyguların arasında kendi maksadını yitirmeyip ona doğru gitmenin kendisi de bir hüner ister. Örnek vermek gerekirse; *dağınık fikirli, hayalperestlikle gözlerini yukarı diken bir adamın çekici parmağına değil de doğruca bir çivi üzerine vurarak tek bir darbeyle onu dibine kadar tahtaya çakmasına benzer.* Yani alevlenip küle döndükten sonra küllerinden yeniden doğmaya benzer.

Bahsettiklerimizde ince bir hususun üzerinde tekrar durmanın faydalı olacağını düşünüyoruz; gencin kılıcı ne kadar keskin olursa olsun kalemi çok hazin ve zarif anları terennüm eder. Biri çevresine tepki, diğeri ise iç dünyasının ifadesidir. 21 yaşında Konstantinopolis'i fethedip dünyanın düzenini değiştiren Sultan Mehmet şöyle ifade eder;

*Hiç kimse yok kimsesiz.
Herkesin var bir kimsesi
Ben bu gün kimsesiz kaldım.
Ey kimsesizler kimsesi.* ⁴⁷

⁴⁷ Avni (Fatih Sultan Mehmed) Şiirleri <https://www.antoloji.com/kimsesiz-hic-kimse-yok-siiri/?siralama=p>

Ya da 15 yaşında yeni bir devlet kurmaya başlayan Hatayı şöyle belirtiyor;

*Firkatin oduna yandım can ü dil oldu kebab,
Kimse halimden haberdar olmadı heyf oldu heyf.*⁴⁸

Şunu da mutlaka belirtmek gerekir; gençlik; öğrenme, öğrendikçe büyüme dönemidir. Aksi taktirde onun elindeki bilgilerle diğerlerinden hiçbir farkı yoktur. Böyle olduğu halde genç kendi ben-inde bütün dünyayı görse de, kendinde bu dünyayı fethedecek gücü hissetse de kendisinin bu alemdeki yerini göremez, kendi fazlalığını, lüzumsuzluğunu hisseder ve düşünür ki hiç kimsenin ondan haberi yoktur. Aslında haklıdır, çünkü gideceği yolda zaten yalnızdır. Biz bu konudan daha öncede bahsetmiştik. Bununla birlikte insan sosyal bir varlıktır ve genç burada gerçeğin acı bir tecrübesini de yaşamış olur. Kendi düşüncelerinde evrensel gerçekleri arayan, tarihe iz bırakmak için bütün insanlığa meydan okuyan genç, yaşam düzeyinde acemi kalır ve onu adatmak, ağa düşürmek, onlara suç yüklemek çok kolay olur. Kierkegaard'ın belirttiğine göre; “*Dahi her şeyi yapmayı başarır. Bununla birlikte o' hiç kimsenin görmediği boş şeye bağlıdır. Öyle boş şeydir ki, dahi yalnızca kendi kudreti sayesinde ona özel önem verir*”.⁴⁹ Aslında genç her şeyi görür, lakin bütün bu tehlikelerin onun ruhundan çok uzak olduğunu düşünür. Schelling belirtiyor; “*Zahiri kuvvet sadece zahiri nimetleri çalabilir, ruha söylemez; o' zaman içerisindeki bağlantısını kesebilir, ebedi, hakiki, ilahi aşkın bağlantısını kesmez. Ruh*

⁴⁸ Xetayı Şah İsmayıl, Eserleri. 1-ci cild, gezeller, s. 114 // <http://elibrary.bsu.az/sekil/-1--.pdf>

⁴⁹ Kyerkegor, s. 193-194.

sert ve duygusuz veya sevgiden kaçınan gibi isyan etmez, ancak bu da gösterir ki, sırf ızdıraplarda sevgi duygusu varlıktan daha uzun süren bir duygudur ve o ilahi olarak zahiri hayatın yıkıntıları üzerinde yükselir".⁵⁰ Evet, ruhunu düşünen genç için maddi yaşamın hiçbir önemi yoktur. Miyaneci kendi kaderi ile Hallacı Mansur'a benzeceğini hissederek bilir ki, *"Biz Allah'tan ölüm ve şehadeti kendimiz istemiştik. Üstelik onu üç değersiz şeyle istedik. Hakk nasıl talep etmişse öylece istemişiz"*.⁵¹ Belki de ruhunu bütün insanlığı düşünerek maddi ihtiyaçlar sınırının dışına çıkamayan kanunları hiçe saymasıdır, daha doğrusu onun yukarisına çıkmasıdır ki herkesi kendine düşman eder.

Böylelikle gençliğin çok önemli bir özelliğinin, arayış merakının tahlilini tamamlamış bulunmaktayız. İnsan doğduğundan itibaren hayatının belli bir bölümünde şuursuz belli bir bölümünde ise şuurlu olarak Yaradan'ın ona öğrettiği isimleri, hakikatleri arar. Bulur ve bulduka bütünleşir. İsmiinin hikmetini idrak eder. Gençlik bu arayışın bilinçli aşamasının bir başlangıcı, en verimli çağı ve bunun temelinde kişilik fenomeninin kurulduğu bir dönemdir. Tahlillerimizde bu arayışa iki açıdan ışık tutmaya çalıştık. Birincisi arayışın usulleridir. Doğrudur, biz onu sembolik olarak kılıç ve kaleme ayırdık. Gerçek şu ki, onların yerini tarih zamanla değiştire de bilir, ikisine aynı anda ihtiyaç duya da bilir. Ya da kalemin üzerine kılıcın misyonunu yükleye de bilir. Bahsettiklerimizde ilginç bir noktaya da değinmek gerekir; koşula bağlı olmadan kalem her zaman varlığın temel sütunlarından biri olur. Kılıç ise sadece o

---

⁵⁰ Şelling, s. 919.

⁵¹ Miyaneci, s. 5.

kalemin muhafızlığını yapar. Böyle olmasa idi kutsal metinlerde kaleme ant içilmezdi. Bu bağlamdan hareket ederek böyle cesur bir iddia da ileri sürmeye gayret ettik. ***Kılıç kalemin değil de başka çakarların nöbetini tuttuğunda ya keskinliğini yitirdi, ya da kazandığı şeyler tarih sahnesinden silinip kayboldu.*** Belki de bunun bilincinde olan büyük komutanlar mutlaka yanlarında bir alim, bir tarihçi gezdirirlerdi ki şahsi tarihini kaleme alsın. Her ne kadar biz tarihten kılıç tutarak başarı kazanan gençlerden bahsetsek te kılıç sadece doğru anlamda kabul edilmemelidir. Biz bu kılıç sahiplerinin kendilerinin de nasıl bir hikmet kaynağından beslendiklerini, yönlendirildiklerini gösterdik. Aslında bu gençlerin adını tarihe yazdıran kılıç değil, kılıç-kalem birliğinin olduğunu kanıtlamaya çalıştık. İnsan sadece ruhtan ibaret değildir. Aynı zamanda sosyal bir varlıktır. Kılıç onun etrafa yaklaşımını tayin eder. Ya mevcut durumu kabullenerek milyonlardan biri olacak, ya da keskin düşüncesi ile bu ağı, bu çerçeveyi kırarak farklı bir düzleme çıkabilecek, ve bu yine kılıç ve kalem ekseninde etrafında şekillenir: ileri giden sadece güç değil, zihniyet olmalıdır ki bir birini düzene sokabilsin.

Bu bölümümüzde arayışın yöntemlerinden sonra özellikle önem verdiğimiz ikinci husus arayışın niteliğidir. Arayış her gence ait başlıca sürecin manevi tarafıdır. Bunun zahiri tarafı ise yaratıcılıktır. Daha doğrusu yaratıcılığın sonucudur. Yaratıcılıkta farklılık gösterir. İnsanın ben-inden geçerek orada ilahiden süzülüp gelen hikmetlere karşı olarak tekrar ortaya çıkan yaratıcılık da vardır, sadece dış dünya ile yetinip yalnız burası için göz önünde tutulan yaratıcılık ta. Eğer birincisi zamana ve mekana sığmıyorsa asırları kolaylıkla atlayıp geçer, ta ki tarihe meydan okuyabilirse, ikincisi ise

belli bir hevesin belirtisi gibi aniden parlayıp yok olur. Bizde bunu göz önünde bulundurarak birincinin tahliline yoğunlaştık.

Biz önceki bölümlerden başlayan tahlilleri burada devam ettirerek bir gerçeği vurgulamaya çalışıyoruz. Gencin arayışları kendi ben-inden başlamalı, öncelikle kendini idrak etmelidir ki kimi onaylayacağını bilsin. Kendini kanıtlama gelişi güzel bir söz değil, kişilik denen bir fenomenin topluma, tarihe taktim edilmesidir. İnsan kendi kişiliğini ne kadar mükemmel tanırsa, kendi manevi gücünü ne kadar kıymetlendirebilirse gideceği yolu da bir o kadar doğru tayin edebilir, şekillendireceği kişiliğin sınırlarını bir o kadar hızlı ve net belirler. Demek ki arayış sürecinde her gencin yarattığı ilk şey kendisidir. Daha doğrusu kendisi olmalıdır, sadece bu haldeyken onun arayışlarının, sonraki sürecin bulunduğu ortamın üzerine çıkarak mevcut çerçeveleri kırabilecek güce sahip olacaktır.

Gençlerin arayışlarının göstergesi olan yaratıcılığı da kesin olarak kabul etmemeliyiz. Tahliller sırasında malum olan arayışın başarısı öncelikle rehberle bağlıdır. Bu rehber hem genç için malum hakikatleri açıklar hem de gideceği yolu zamanın da aydınlatır ki tercihlerinde hataya düşmesin. En önemlisi de rehber genç ile geçmiş arasında bir köprü rolü oynar ve genç tarihi kolaylıkla takip edebilir, hangi hakikatin yılların sınavından geçebileceğini, hangi meziyetlerin milletine yarar sağlayabileceğini, hangi durumda, hangi işareti bekleyebileceğini anlar. Bu rehber bazen gencin okuduğu kitaplardan ruhuna yerleşen şahsiyetler ve kahramanlar da vardır. Yeter ki gencin ruhu arayışta olsun. Bu ruhun yaratıcılığının düzeyi, onun ulaştığı hakikatler doğrudan bağlı olur. Biri tarihten, milletin hafızasından önemli bir noktayı tutarak yolunu o andan

itibaren belirleyip ilerler. Onun yolu, yaratıcılığı da sanki o anın açılmasına hizmet eder. Diğerlerinden farklı olarak kendi gerçekliğini daha derinden gören, idrak eden başka bir gencin yaratıcılığı da gerçeğin farklı bir bakış açısıyla şerhi, terennümüdür. Bu yaratıcılığın en önemli taraflarından biri de bu gün yazılan, yaratılan şeyler, yarının genci için kılavuz rolü oynamalıdır. Nitekim Hatayiler, Sühreverdiler bu gün tarih olsalar da gerçekte günümüzde yaşayarak insanlığa ışık tutmaktadırlar. Dünle bağlantı kurup evrensel gerçeği korumakla gencin yaratıcılığı aynı çizginin geleceğe aktarılmasıyla yükümlüdür. Bunlardan yola çıkarak şöyle bir iddiayı tekrar vurgulamak istiyoruz. Gencin arayışında olduğu gibi sanatında da kılıç-kalem eksenini olmalı, birbirini tamamlamalıdır. ***Kılıç kalemsiz kesmemeli, kalemin yazdığını kılıç korumalıdır.*** Tekrar etmek gerekirse sohbet yalnızca çelik kılıçtan değil aynı zamanda sözün keskinliğinden gerektiği yerde Gordion düğümünü kesebilme cesaretinden, Zülfikar gibi adalet ve marifeti dengeleyebilen düşünceden devam ediyor. Böyle bir kılıç-kalem birliğini kazanma imkanı ilk defa gençlik döneminde verilir ve her genç bu imkandan mutlaka yararlanmalıdır.

BEN VE TOPLUM

Daha önce de defalarca tekrar ettiğimiz konuyu bir kez daha vurgulamak isteriz: *gençlik, insanın ilk bilinçli ve özgür seçim dönemidir.* Anayasaya göre bir vatandaşa seçim hakkının genç yaşta verilmesi tesadüf değildir. Burada önemli bir konuya değinmek gerekir; bu seçimi yalnızca genç yapmamaktadır, aynı zamanda kendisi de toplum tarafından seçilmektedir. Eğer bir toplum bir çocuğu ebeveynleri aracılığıyla etkilediyse, o zaman gençlikte bu etki doğrudan ortaya çıkar. Ayrıca çocuğun herhangi bir karşı etki gücü olmadığı halde, genç, aksine büyük bir etkiye sahip olur. Tabii ki, bu karşılıklı etkileşim süreci tam bir uyum içerisinde gerçekleşmez. Bunu göz önünde bulundurarak toplum konusunu ayrıca tahlil etmeye karar verdik.

Aslında toplum konusuna şu veya bu şekilde değinmiştik. Bu bölümde ise konuyu daha detaylı bir şekilde açıklamaya çalıştık: toplum karşısında genci, sosyal, biyolojik problemleri ve ahlak yapısıyla değil, Ben-i ile çıkardık. Başka bir deyişle, insanın kimliğini tayin eden bir fenomenle.

İnsan ve toplum problemi çeşitli yönleriyle araştırılmış ve araştırılmaktadır. Tarihsel faktörlerin, gelecek öngörülerin tahliline istinaden toplumun yeni modelleri hazırlanarak ortaya koyulur ve bütün bu girişimler, insan ve toplum arasındaki karşılıklı anlayışı arttırmaya, arasındaki olası çelişkileri çözmeye, her birinin hem ayrı ayrı, hem de eşit şekilde yükselen hat boyunca gelişimine hiz-

met eder. Şunu da özellikle belirtmek gerekir; çoğu durumda insan ve toplum arasındaki yakın ilişkiye rağmen iki ayrı bağımsız nesne gibi düşünülür ki, bu da her ikisinin daha derinlemesine araştırılmasına imkan tanır.

İnsan ve toplum birçok konuyu ihtiva eden karmaşık bir problemdir ve dolayısıyla ben-in toplumla ilişkileri bunlardan biridir. Yani insan bütün özellikleriyle değil, sadece “ben” olarak toplumla yüzleştirilir. Şunu da belirtmek gerekir; burada farklı ilişkilerden bahsetmek mümkündür ve bu farklı bakış açısı meselenin farklı taraflarının aydınlatılması demektir. Öyle ki, ya toplumdaki bireye, zahirden batına doğru ya da bireyden topluma, batından zahire doğru. Konumuz doğrultusunda, ön planda gencin ben-i, maneviyatı ve iç dünyası olacaktır. Bu nedenle amacımız gencin ben-inden yola çıkarak, onun toplum ile olan ilişkisini araştırma, bu noktadan toplumu değerlendirerek öznenin nesnelleşmesi sürecindeki değişiklikleri analiz etmektir.

Gençlik ilk bakışta insan ve toplum konusunun bir parçası görünse de, aslında ayrı ayrı bir konu hatta problemdir. Genel olarak gencin yaşına ve düşünce tarzına göre farklılaşmasından ve toplumla olan ilişkisinden bahsedebiliriz. Bundan yola çıkarak bir mesele daima göz önünde bulundurulur: **gençlik bir insanın toplumla ilk ciddi ve bilinçli ilişkisinin karşılıklı etkileşim dönemidir.**

Dolayısıyla problemi göreceli olarak ortaya koyarsak, genç “ben” ile toplum bağlamında taktim edilecektir. Ayrıca, daha önce de defalarca belirttiğimiz gibi gençlik, ben-in daha belirsiz ve daha iddialı bir şekilde tezahür ettiği bir dönemdir. Çoğu durumda toplumla karşı karşıya gelen, onunla aynı fikirde olmayan, kendi yolu-

nu tayin etmeye çalışan da gencin sosyal taleplerinden daha çok ben-in çağrıları olur.

Şunu da belirtmek gerekir, gençliğin kendine özgü yönlerini ön planda tutacak olursak, o zaman gençlik ve toplum konusu nispeten farklı bir anlam kazanır. Elbette genç ile yetişkin bir bireyin toplumla ilişkisinin aynı olduğu söylenemez. Böylece kendine ait özel bir yeteneğe, Yaradan tarafından verilmiş bir misyona sahip olduğunu düşünen ve buna inanan gencin, çılgın enerjisi, manevi gücü, ilahi hakikatlere doğrudan erişimi, toplumda iz bırakma arzusu, mevcut çerçeveyi kırarak bir lider gibi başkalarını da ardınca sürüklemeye azmi geçici değildir. O belli bir sonuca ulaşabilmek için bütün potansiyelini ve gücünü seferber eder. Bununla birlikte, onun karşısında zayıf bir topluluk değil, yıllar boyunca oturmuş, geleneklerini ve gereksinimlerini takip eden, yazılı ve yazısız kanunlarla yaşayan bir toplum durur. Bu karşılaşma bir dönüm noktasıdır ve onun seyrine bağlı olarak genç bir toplumun ya vurucu gücüne, yeni bir nefesine ya da bu toplumun daha da güçlenmesi için sonraki besleyici gıdaya dönüşecektir.

Her ne kadar daha önceki bölümlerimizde “ben” fenomenine başvursak ta bazen belirli açıklamalarda bulunsak ta onun niteliğinin bir nevi mimarisinin şerhini şimdi toplum nispetinde vermeyi daha uygun gördük. İster istemez şu sorular ortaya çıkıyor: kimdir ben? Onu tanımak ne derce gereklidir? Neden kişiliği değil de sadece ben-i toplumla yüzleştirmek istiyoruz? Önceki analizlerimizden de yola çıkarak ilk söyleyeceğimiz şey şu olur; “ben” gencin içindeki gizli sestir ki, onun hareketlerini, arayışlarını doğru istikamete yöneltir. Tarihe kısaca bir göz atalım.

Upanişadlar'ın felsefesinde (MÖ 6. yy) "...Atman... insan ruhunda olmak itibarı ile esastır, ancak ruhun bütün şahsi fonksiyonlarından azat olan "saf ben"dir. ... kim bu "ben"i tanısa, bütün kainatı tanımış olur".¹Ağacın varlığı köküne, binanın kuruluşu temeline bağlı olduğu gibi ben-de insanın niteliğinin, varoluşunun temeli-
dir. Lakin o temeldedir, yüzeyde her zaman görünmez. Steiner'in belirttiğine göre; "ben" nefis ve bedende yaşar, ruh ise "ben" de yaşar. "Ben" de ruhtan olan şey ebedidir. Çünkü "ben" kendi varlığını ve önemini ilgili olduğu şeyden alır".² Berdyayev ise şöyle belirtir; "akıl ruhun mekanıdır, ve Allah orada tezahür eder. Ruhun yüksek idrakı aynı zamanda kendini idrak etmektir".³ Ben ile ruhun ilişkisini göz önünde bulundurursak; onda Berdyayev'in düşüncesine göre şöyle bir sonuç çıkarabiliriz, "ben"in mekanı akıldır. Descartes ben-i daha geniş anlamda ele alır: "Demek ki, "ben" ciddi anlamda yalnızca düşünen şeydir. Yani ya ruh ya nefis ya akıl (intendement) ya da zeka (raison)... "Ben" insan vücudunda organların bir kalibrasyonu değildir".⁴ Aslında, ilk bakışta bahsi geçenlerde keskin bir fark yoktur. Ancak biz dikkatleri başka bir konuya çekmek isteriz: "ben"in taşıdığı fonksiyona. Steiner'e göre; "ben" insanı Yaradan ile ilişkilendirmekle birlikte bir ruh taşıyıcısı olarak beden ve nefsi ilişkilendirir. Berdyayev insan bedenini bu ilişkiden uzaklaştırır. Yani "ben" ve bedeni birbirinden ayırmakla ben-i toplumdan da ayırmış olur. Descartes yalnız insan bedenini bu ilişkinin dışında

¹ Djanakrişna, Vidjnanapada. *Filosofiya sosredotoçeniya*. <http://yogami.narod.ru/pada9.html>, s. 3.

² Şteyner R., *Teosofiya. Vvedeniye v sverxçuvstvennoye poznanıye mira i naznaçeniye çeloveka*. Moskva, Amrita-Rus, 2004, s. 37.

³ Berdyayev N.A., *Dux i realnost*. Moskva, OOO "İzdatelstvo AST", 2003, s. 247.

⁴ Dekart R., *İzbranniye soçineniya*, Moskva, Nauka, 1950, s. 344.

tutar, ayrıca ben-i bütün düşünen şeylerin mekanı olarak kabul eder. Her düşünürün kendi prensibinden yola çıkarak bu fikirlerde ortak bir nokta bulunur. “Ben” insanın, insan doğasının en temeli, Yüce Allah’ın insandaki tezahür meydanıdır. Bu tezahürü ruhta, zihinde vs. olarak kabul ederler. Böylelikle; ***Ben- insanda Allah’tan gelen ilahi bir zerredir, veya insanı Allah’la vasıtasız olarak bağlayan ilahi bağdır.***

Ben-in sesi aslında ilahiden gelen ve sadece bu ruh için göz önünde tutulan hikmetin, hakikatin sesidir. ***Ben-in sesi zamanında işitildiğinde, söyledikleri olduğu gibi hızlıca hayata geçirildiğinde ortaya çıkan duruma yetenek denir.*** Kimilerine bu ses musikiyle, kimilerine rakamlarla, kimilerine renklerle, kimilerine ise sözle aktarılır. Ve buna bağlı olarak bestekarlık, ressamlık, matematik ilmi, şairlik ve kumandanlık yetenekleri ortaya çıkar. Ancak bu büyük nurun ilk alametidir. En zoru ise onun niteliğindeki hikmeti sezip, onu iletmeyi başarabilmektir. Sonuçta bunların hiçbiri boş ve manasız bilgi değildir, o kendinde önemli, derin ve mukaddes hikmeti barındırır.

Ben – gerçek ve idealin, sınır ve sonsuzluğun karşılaştığı, çarpıştığı bir mekandır. Çünkü sadece burada genç; kendi güçsüzlüğünü, acizliğini görmekle birlikte ruhunun sonsuz bir güç, tükenmez bir kaynaktan beslendiğini de kavramış olur. Aynı zamanda ben bir andır, sınırlı bedende ilahi başlangıcın ara sıra kendini ortaya çıkardığı an. Kierkegaard bu anı şöyle tasvir eder; “An – iki anlamlıdır ki, burada zaman ve sonsuzluk bir birine dokunur ve bununla da geçicilik kavramı ortaya çıkar ve burada zaman tekrar tekrar sonsuzluğu ayırır, sonsuzluk ise tekrar tekrar zamana nüfuz eder,

içinden geçer".⁵ Bu anın verdikleri güzel şiirler, eşsiz tablolar, derin hikmetli eserler şeklinde ortaya çıkar. Bu anın bir sonucu olarak 20-30 yaşında bir genç, bin yıllık bir hikmetten haber verebilir. Bu anın insan hayatındaki önemini kavrayan Ulvi şöyle dile getirir:

*İnsan ömrü-
Dakikalar, saniyeler...
Bu anların biri boşsa,
İnsan ömrü
Bu boşluktan
Soğuk çeker.*⁶

Bu anın büyüsendendir, ona bağlanan genç bir daha ondan kopmak istemez, hep onun arzu ile yaşar. Bu anın kudretindedir ki, gençte insanlık karşısında sorumluluk bilinci uyanır, *kendisinde insanlığı kurtarabilecek bir güç, bir yenilik getirebilecek azmi üzerinde hisseder.*

İnsan zahiri ve batını özelliklerine göre farklı varlıklarla (canlı veya cansız) karşılaştırılır. Bunun haklı tarafları yok değildir, bu karşılaştırmalar aslında o nesnelere daha çok insan fenomeninin eksiksiz bir şekilde ortaya çıkmasına hizmet eder.

Eski çağlardan beri insan karşılaştırma nesnesi olmuştur – mutlak varlık. Farklı devirlerde, farklı dünya görüşlerinde ne şekilde adlandırılmasına bağlı kalmayarak. Onunla yapılan karşılaştırmalar farklı karakterli olmuş ve dolayısıyla da farklı amaçlara hizmet etmiştir. Örneğin; Tanrıları öfkeli insanları masum olarak taktim etmekle, insanları güzel amellerle, iyi ahlakla bu gazaptan uzak durmaya, bu gazabı kaldırmaya çağırırlar. Ya da Tanrılar

⁵ Kyerkegor, s.184.

⁶ Bünyadzade, *Senin oğarın benövşedi*, s. 42.

ölümsüz, bilge; insanlar ise ölümlü, cahil gösterilerek, yüksek maneviyata, manevi saflığa, bilgeliğe, ebediyeti kazanmaya davet edilirler. Böyle karşılaştırmalarda ileri adım atmaya sevk eden, hatta heveslendiren faktör de şudur. İnsanların Tanrılara ait birçok özelliği sahip olmaları.

İlk kez gençlik çağında kendisini dışarıdan görüp değerlendirmeye başlayan insanın karşılaştırmaları da bu dönemde başlar. Bilinçsiz olarak kendisinden daha büyük bir güç arar, ya hayranlık duymak için, ya benzetmek için, ya takip etmek için, ya da onun bıraktığı izleri silmek için. Kimisi bu gücü Yaradan'ında bulur, kimisi ise tarihi kahramanlarda. Bütün bunların ortak noktası ise, sadece karşılaştırılmak, benzetmek ya da kendi farkını görme arzusudur.

Semavi dinlerde Tanrı- insan mukayeseleri daha açık ve net bir şekilde yapılır. Mukaddes kitaplarda insan Allah'ın çoğu sıfatlarının (hatta bazı zati sıfatlarının) taşıyıcısı olarak tasvir edilir. Burada önemli bir noktaya da değinmek gerekir; semavi dinlerde her ne kadar insan günahkar, aciz ve zayıf olarak taktim edilse de sadece yüksek sıfatların taşıyıcısı gibi yaratılmışlar arasında sadece ona kamilleşme ve yücelme imkanı verilir. Örneğin; Kuran-ı Kerim'in Asr suresinde şöyle buyrulur; İnsan mutlaka ziyan içindedir. Ancak iman edenler, salih amel(iyi işler) işleyenler, birbirine hakkı tavsiye eden ve sabrı tavsiye edenler bunun dışındadır. (Asr; 2-3) İlginçtir ki efsanelerde, bazı dini mistik öğretilerde; ilahi niteliklerini ortaya çıkaran ve geliştiren insan sadece yeryüzünün en şerefli sine, mutlak kudret sahibine çevrilir, üstelik Tanrıları ile de rekabete kalkışır. Tıpkı Gılgamış gibi, Tanrı oğlu olduğuna inanan Makedonyalı İskender gibi.

Söylenenler gerçek anlamda yenilik değil, aynı zamanda bu noktada bizim taktim ettiğimiz konunun temel taşıdır. Yani ben-in tahlilinde insanın ilahi özelliklerin taşıyıcısı olmasını ön planda tutulmakla birlikte onunla toplumla olan ilgisi de bu açıdan incelenmektedir. Ayrıca tahlillerimizde bizde aynı açıdan hareket etmeye çalıştık, yani ben-in tahlilini insanın daha açık belirtmek gerekirse gencin ali varlıkla karşılaştırılması vasıtasıyla aktarmıştık. Burada ince bir ayrıntıyı da açıklığa kavuşturmak gerekir, genellikle mitlerde, rivayetlerde ortak noktalar vardır. Biz ise tahlillerimizde meseleye daha detaylı ve felsefi bakış açısıyla yaklaşacağız.

Orta çağ islam kaynaklarında Allah u Teala'nın teklifini, yeganeliğini ifade eden bir söz gibi enaniyet benlik), ahadiyet (teklilik) sözlerinden istifade edilir. Allah'ın bu sıfatı onun diğer bütün varlıkların dışında, onların ötesinde, hatta kelime ve düşüncelerin bile yücelmiş bir varlık olduğunun bir delilidir. Örneğin, Muhyiddin İbnü'l Arabi'nin belirttiğine göre; “İlahi ahadiyete (teklife) bir kimse için yol yoktur”⁷ ve ya “Eğer sen Ona seninle baksan ahadiyet olmaz, Onunla ve seninle baksan yine ahadiyet olmaz”.⁸ Ahadiyet ve enaniye ile ilgili söylenen sözleri bir diğе sufi düşünür Sadrettin Konevi şöyle tahlil eder; “Ahadiyet mutlakın değil atanmışlığın bir özelliğidir, çünkü mutlakın herhangi bir ismi ve cismi yoktur”.⁹ Aynı tavır batılı düşünürlerde de gözlemlemek mümkündür. Örneğin; Dionysios Areopagite'nin belirttiğine göre; “Hiçbir nur O'nu (Allah'ı) ifade edemez, her akıl ve kelim ona benzemekten sonsuz kadar

⁷ İbn al-Arabi Muhyiddin, *Fusus al-Hikem*, İstanbul, 1946, s. 90.

⁸ Aynı yerde.

⁹ Konevi S. *Vahdet el-vucud ve esasları En-nusus fi tehkiki tavrıl-mahsus*. Terc: E.Demirli. İstanbul, İz yayıncılık, 2002, s. 75.

uzaktır".¹⁰ Eckhart'ta onunla aynı fikirdedir; "Allah bütün suretlerden, sıfatlardan yücedir. En doğrusu susmaktır"¹¹ veya "Bilir misiniz Allah niye Allah'tır? Çünkü O mahlukatın ötesindedir." ¹² "**Ben**" **insanın ahadiyet safhasıdır**, yani her "ben" insanın ferdi, eşsiz tarafının ifadesi, varoluşunun çekirdeği, zatıdır. Kendi ben-ini idrak eden genç, kendini tek ve yegane hisseder. O kendisini bütün toplumdan soyutlanmış, hatta onun ötesinde görür. O kendisinden öyle emindir ki, kendisini benzersiz görür, onun bildiklerini kimse bilmez ve bu bildiklerinden istifade ederek o topluma karşı durur, aynı zamanda o toplumu değiştirmeye, yeni bir akar, renk vermeye çalışır. Garip bir paradoks yaşanır- genç, herkes için kapalı olan, saklandığı mekandan ortaya çıkarak etrafını hatta dünyayı değiştirmeye gayret eder. Mecazi anlamda belirtirsek; "**Ben**" **Arşimend'in yeri çevirmek için aradığı aynı noktadır. Sadece bu nokta şekillenen insanın, vatandaşın çekirdeğidir.**

Yaradılış hiyerarşisinde Allah'ın ahadiyet mertebesinde sonra O'nun vahdaniyet mertebesi gelir. İbnü'î Arabi ; "Yüce Allah'ın zatına göre *ahad(tek) adlarına göre külldür(çoktur)*"¹³ der ve şunu da ilave eder; "İlahi adlar sonsuzdur, çünkü o adlar onlardan vaki olan şeyle tanınır".¹⁴ Nicholas Cusalı ise, bütün mevcudatı ihtiva eden Yüce Allah'ı noktaya benzetir; "Yalnız bir tek nokta mevcuttur, o' çizginin eğriliği ve kamilliğidir".¹⁵

¹⁰ Areopagit Dionisy, *O nebesnoy iyeraxii, yunancadan terc.*, www.magister.msk.ru/library/bible/comment/areopag, s. 2/3.

¹¹ Ekxart M., *Duxovniye propovedi i rassujdeniya, almancadan terc. M.V. Sabaşnikova, S-Pb., Azbuka, 2000, s. 152.*

¹² Aynı yerde, s. 26.

¹³ İbn al-Arabi, s. 90.

¹⁴ Aynı yerde, s. 65.

¹⁵ Kuzanskiy N., *Soçineniya v 2-x tomax, t. 1, Moskva, Misl, 1979, s. 419.*

Genç hakkındaki ilk tahlillerimizde onu insan hazinesinin keşif dönemi olarak adlandırmıştık. Bir kişinin sahip olduğu nitelikler, yetenekler gençlik döneminde daha belirgin görünür ve genci tanıtır. Onun hakkında fikir ortaya çıkarır, onu diğerlerinden ayırır. Bu özelliklerin bazıları zamanın ve koşulların geçici hevesleri ile oluşabilir, değişebilir veya kaybolabilir, öyle ki, onun özünün ayrılmaz bütünü, insanlığının tayinidir. Bu Allah u Teala'nın bütün ad ve sıfatlarının bir birinin zıttı da dahil olmak üzere tek bir zat etrafında birleştiği vahdet alemine benzer. *Ben- insanın bütün özellik ve yeteneklerini birleştiren vahdet alemdir. İnsanın düşünce ve hislerinin nesnesi dış alem olsa da, onların süzgeci, şekil kazandırıcı ben-dir.*

Evet, Allah'ın yarattıkları arasında insan en yüce ada, en yüce makama, tabii bu "an"ları haklı çıkarmak için en ağır yüke sahip bir varlıktır. İnsan doğduğu andan itibaren bu özellik ve sorumlulukla doğar ve büyüdükçe buna ilave özellikler kazanır, üzerine başka sorumluluklar yüklenir; evlat, kardeş, ebeveyn, yoldaş, vatandaş vs. gibi vazifeler. Aslında ikinciler birincilerin yanında kat kat daha hafif ve kolaydır. Çünkü geçici ve değişkendirler. Fakat çoğu durumda ikinciler birincileri gölgeler, unutturur. Çünkü onları toplum verir, toplum belirler. Bu vazifelerin yükü de, niteliği de genç yaşta ortaya çıkar. Hangisinin daha önemli olduğuna karar verene kadar yanlışlar, tökezlemeler olur. Bazen ilkinin daha ağırlığını üzerine alan genç, ikincilerden geri kalır ve buna bağlı olarak eleştiri ve telkinlere maruz kalır. Böylesine önemli bir noktada genç, hem kendini herkesten yüksekte, hem de herkesten talihsiz (mutsuz) görür. Herkesin gördüğü şey onun ilgisini çekmez, ona ilkel gelir.

Ama onun gördüklerini de kimse görmez, onu anlamaz, o azap çeker ... Ve daha mutlu olduğu, sevilip sayıldığı, yücelik ve kutsiyet dolu dünyasına çekilir, ve etrafı da buradan seyretmeye, buradan değerlendirmeye çalışır. Böyle durumda onun enerjisi de bir yöne doğru odaklanır, ve buna bağlı olarak gücü artar, başka yaşlarda gösteremediği cesareti gösterir, ve bu durumda başarılı olur. Bu nedenle gençliğin gücü herkesi hatta en sert diktatörleri bile korkutabilir. Yeter ki, kendi kudretini ben-ini idrak edip kendine güvenebilsin. Misyonundan kendisinde keşfettiği gücüne bağlı olarak o' ya kendi duyduğu güzelliği paylaşmaya, ya da kurtarıcı olmaya muvaffak olur. Başka bir deyişle onun diğerlerinden başka bir farkı da her zaman sığınabileceği, aydınlanabileceği, temizlenip paklanabileceği bir dünyası vardır. Lermontov'un da belirttiği gibi;

*Varlığın yükü altında
Mağrur ruh asla yorulmaz,
... eğer başarabilse,
Binlerce insana mutluluk verirdi,
Böyle bir ruhla sen ya Tanrı'sın, ya da zalimsin.¹⁶*

Gerçeklik ve idea arasında kalan genç, onun gücünü, kudretini aynı zamanda yüceliğini, saflığını ve en önemlisi dogmalığını idrak ettiği için üstünlüğü ikinciye verir. Schelling'in belirttiğine göre, "Gerçek anlamda özgürlük, mukaddes zaruret ile uyumdadır ki, biz özelliğin idrakında onu hissederiz. Böylece kendi kanunlarına bağlı olan ruh ve kalp gönüllü olarak gerekli olanı tastikler".¹⁷ Bu arada bazen gençler buldukları ulvi makamdan karanlık gerçek-

¹⁶ Lermontov, *Stixotvoreniya*, s. 27.

¹⁷ Şelling, s. 1004.

liğe geri dönmek istemez ve böylece kendi romantik şiirleri ile karşı çıkarak itirazlarını bildirirler, ve bunun içinde mücadele ederler. Belki de bu gençlerin romantikliği tam olarak budur. ***Gerçekliği göre göre, duya duya kurtuluşu idealar dünyasında ararlar.***

Ben-in hem Yüce Allah'ın hem de dış etkilerin bir tezahürü olduğu bilinmektedir. Başka bir deyişle, "ben" beşeri hakikatlerle ilahi hakikatlerin kesiştiği mekandır. Ancak burada önemli bir husus var; "ben" ahadiyet makamında Allah'ın sıfatlarının tezahür meydana olduğu halde dış tesirlere ikinci mertebede vahdet/vahdaniyet aleminde tepki verir, ve bu tepki ikinci makamın ışığına doğrudan bağlıdır. Aslında gencin yaşadığı bütün çelişkiler, bazen karmakarışık durumlar ikinci mertebeye aittir. "Ben" bu olayların üzerinde durur. Böyle huzursuz makamlardan nasıl çıkacağı, düştüğü çelişkili durumu nasıl çözeceği doğrudan birinciye yani gencin kimliğini ben-ini tanımaya bağlıdır. Yani "ben" ne kadar güçlü olursa bir o kadar ikinci aşamada durulma, aydınlanma olayı çabuk gerçekleşir.

Vahdaniyet aleminden sonra "ayan-ı sabite" sabitlenmiş hakikatlerin ve ideaların dünyası gelir. Burası bütün varlıkların hakikatlerinin dünyasıdır. Yüce Allah onlardan dilediğine Ol! der ve aynı şeyin var olma süreci başlar ve bu ta maddi dünyaya kadar devam eder. Ayrıca kendini keşfetmiş bir genç, düşünceleri arasından birini seçer ve ona ol der. Bundan sonra bütün faaliyeti, bütün düşünceleri aynı ol emri almış ideanın dört bir tarafında toplanır. Gencin ilk seçimi işte bu andır. İnsan matrisidir, kendisinde birçok düşünceyi, özelliği içeren bir varlıktır ve gençlik te bu hakikatlerin açıkça sergilendiği bir dönemdir. Burada ince aynı zamanda

çok önemli bir husus var; her ne kadar biz kıyaslama yapsak ta, aralarında paralellikler kursak ta insan yaratan değil, O'nun hükümünde ve mülkünde faaliyet gösterip yaratılmışlar üzerinde bir şeyi yaratabilen bir yaratılmıştır. Bir genç bu önemli anı unutursa ne olur? Kendisini mutlak irade ve kudret sahibi bilir. Yok, unutmazsa gücünün, enerjisinin daha da önemlisi idealarının nereden kaynaklandığını bilse, o zaman matrisasının en nurlu, en güçlü, en zengin tarafını görüp seçimini doğru yapar. Bütün toplum için gerekli olabilecek ideasına ol! emri verir.

Belirtilenlerden yola çıkarak ben ve toplumun ilgisi konusunda kısaca bir tahlil yapalım.

Kuran-ı Kerimde belirtildiği gibi; Allah dileseydi sizi tek bir ümmet yapardı. Fakat size verdikleriyle sizi denemek istedi. (Maidede 48) En karşıt sıfatları ihtiva eden Allah u Teala koşullara ve sadece kendisinin bildiği sebeplere göre belli sıfatlarını gösterir. Bu nedenle Rahimlerin en Rahimi Allah'tır. Günah içine batmış şehirleri yerle bir edende. Başka bir deyişle toplum kendi karakterine uygun olarak Allah u Teala'nın sıfatlarının şahidi olur. Tabii ki, bu Allah'ın herhangi bir duruma bağlı olması anlamına gelmez. Yine Kuran-ı Kerim'in bildirdiğine göre; "İnsanlar seçtikleri yola göre yönlendirilir, ve bu yola uygun rehberlere layık görülürler. Yani değişen ne Allah'tır, ne de onun sıfatları. Değişen insanlar, onların düşünceleri, dünya görüşleri, manevi değerleri ve buna uygun olarak ta aldığı cevaplardır.

Kendisini, kendi potansiyelini yeni keşfeden gencin ben-inin tezahürleri de doğrudan muhite ve topluma bağlıdır. Çünkü toplum sosyal içgüdülerini temin etmek (Aristo), kendi hareketlerini

kontrol etmek(Habbs, Rausseau) vs. için birleşen insan fertlerinin birliğidir. Veya toplumsal ilişkiler bütünüdür. Kısacası toplum belli geleneklerin, siyasi ve ideolojik konuların gerektirdiği bir kurumdur. Bahsettiklerimize şunu da ilave etmek gerekir; Toplum aynı zamanda *farklı ben-lerin tezahürlerinin bütünüdür.*

Öncelikle sohbetimiz benzer belirtilerden devam etmektedir. Bunu bir nevi benzer aynı taşların üst üste örülerek kurulan binanın inşasına benzetebiliriz. Tabii ki, inşaatta sağlam taşlar temeli teşkil ettiğinde bina da bir o kadar sağlam olur ve diğer taşlarda onlara uyum sağlamaya mecbur kalır. Aksi taktirde kenarda kalır. Yamuk yontulmamış taşlardan düzensiz ve eğri bir şekilde kurulmuş toplumlar ise er geç çökmeye mahkumdur, ve yıkılıp yeniden inşa edilmelidir. Bu inşaaya ilave edilmiş her yeni taş “ben” sağlam he ne kadar olduğuna bağlı kalmadan aynı kaderi paylaşmalı, ister istemez bulunduğu duruma uyum sağlamak için uygun sıfatlarını ortaya çıkarmalıdır. Yeri gelmişken burada önemli bir anı özellikle vurgulamak gerekir. Hasarlı ya da artık çökmüş bir binanın enkazları bile bir yapı olarak kabul edilir. Bu durumda toplum bir binayı değil bu yıkıntıları hatırlatır, ve bu yıkılan taşlar doğal olarak buranın kanunlarına uymak zorundadır.

Öte yandan, sağlam bir binada taşlar gelişi güzel dizilmezler. Burada birkaç faktörün önemli rolü vardır; eski gelenekler, zihniyet, ...lider güçlerin yarattığı ortam. Bu ortam kontrollü bir şekilde meydana gelir ki, çoğu zaman da böyle olmuştur, meydana gelen ekonomik, kültürel gelişmenin neticesinde zorunlu olarak da ortaya çıkabilir ve kademeli olarak ilk ikisini sıkıştırma gücüne sahiptir. Toplumun yönetici güçleri dendiğinde ilk akla kimler

gelir? Semenkin şöyle belirtir; “Her söz medeniyetin gelişimi için meyve sayılmaz... Ölü sözler mezarlığı var”.¹⁸ Yani yönetici güçten bahsederken konu medeniyetin, ekonominin gelişiminde söz sahibi olanlardan açılır. Söz sahibi dendiğinde ise “ben” göz önünde bulundurulmaz. Ben bir toplumda söz sahibi olmaya da bilir, söz sahibi ben-inden habersiz de olabilir. Her ikisinin de birleştiğinde sağlam bir binanın inşasından bahsedebiliriz.

İlginç bir noktaya geldik; hem toplumun ben-lerin tezahürü olmasından hem de toplumun kurulmasında ve gelişiminde ben-lerin arka planda kalabileceğinden bahsediyoruz. Ortaya çıkan tereddüdün bir açıklaması vardır. **Bunu toplum talep eder.** Buna toplumun en zorlu şartı olarak kendi istikrarı ve olduğu gibi varlığını devam ettirmek için besleyici bir araç gibi gençten istifade edilmesi de denebilir. Genç, toplumun gereksinimlerini karşılarsa tam olarak kendi niteliklerini ortaya çıkarırsa o zaman potansiyeli tam olarak gerçekleşir. Ancak ilk bakışta bu böyle görünebilir. Sonuçta gencin potansiyeli ya bu toplumun sınırlarını ötesine geçer ya da en kötüsü toplum genellikle onun potansiyelini mahveder. Örneğin, İbrahim peygamber babasından miras olarak putların hizmetkarlığını alsa idi? Diğer taraftan, eğer her genç yeni bir çağrı, yeni bir yol teklifi ile gelse idi eski kökler unutulmaya yüz tutmaz mıydı?

Yine düşüncelerimizi karşılaştırmalı olarak izah edelim.

Yüce Allah bir Yaradan olarak bütün varlık aleminde mevcuttur, en küçük zerreden bütün kainata kadar. Bu mutlak gerçektir.

¹⁸ Semyonkin N.S., *Filosofiya bogoisatelstva. Kritika religiozno-filosofskix idey sotsiologov.* Moskva, Politizdat, 1986, s. 137.

Lakin bu gerçeği görmediği gibi çarpıtan, inkar eden insanlar da vardır. Buna bu şahısların kendi varlıklarının gerçeğinden uzak olmaları da diyebiliriz.

Aynı durumu toplumda da görmek mümkündür. Daha önce de belirttiğimiz gibi toplum ben-lerin tezahürlerinin koleksiyonudur. Bu nedenle ben-lerin tezahürleri toplumun gereksinimlerini tam olarak karşılamalıdır. Bu demektir ki, her toplum sadece ben-lerin gerçek tezahürü için koşul yaratmaz, aksine onlar üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olabileceği, hatta onları kendi tabiatına yabancı olarak kendini ifade etmeye mecbur edebilir. İdeal bir devletten (toplumdan) söz eden Platon'un görüşüne göre; "...devletin gelişimi huzuru için bütün katmanlara imkan vermek lazımdır ki, kendi tabii imkanlarına uygun olarak genel çiçeklenmede kendi paylarını versinler".¹⁹ Platon ideal toplumdan kendi niteliklerini ifade etmek için ben-lere olanak sağlayan toplumdan bahseder ve böyle toplumun hayatını belirleyici "sınır olarak" "rehberlerin sayısının azlığına veya çokluğuna bakmayarak, şiddeti ve gönüllüğü, ayrıca zenginliği veya fakirliği değil, herhangi bir bilgiyi göz önünde bulundurur".²⁰ Yani toplum görünür niteliklere değil manevi niteliklere dayanmalıdır ki, bu da ben-lerin tezahürü, gerçekleşmesi için uygun koşullar yaratılması demektir. Bu şahsiyetin şekillenmesinde ben-in yönetici bir rol oynayabilmesi ben ve şahsiyetin birçok yönden örtüşmesi, bir birini tamamlayabilmesi demektir. Gerçek şu ki, ben-in aksine kişilik toplumdan ayrı olarak var olamaz. Berdyayev'in belirttiğine göre; "kişilik her şeyden önce ben-in

¹⁹ Platon, *Gosudarstvo. Zakoni. Politika*. Moskva, Misl, 1998, s.169.

²⁰ Aynı yerde, s. 758.

bir kategorisidir ve varoluşunun anlamını görmektedir. ... Kişilik hiçbir şekilde töz/cevher değildir.²¹ Düşünür ayrıca, “*kişilikten yüce bir şey yoksa kişilik yoktur. Böyle bir durumda kişilik, olağanüstü kişilikle alakalı kendi değeri anlamından mahrum olur*”.²² Anlaşılacağı gibi töz kişilik değil “ben”dir. Başka bir deyişle; **kişilik, toplumun bütün taleplerine karşılık gelen “ben”in bir tezahürüdür.**

Tabii ki, ben-lerin farklı koşul ve zamandaki tezahürleri bir birinden önemli ölçüde farklı olabilir. Ancak bunlardan her biri vahit maddeyi ben-i belli derecede ifade eder. Sadece topluma bağlı olarak kişilik kendi ben-ini az çok yansıtır. Burada konu kişiliğin asıl içeriğinin açılması ve her ben-in değiştirilmeden gerçekleşmesi için koşul yaratan bir toplumdan devam ediyorum.

Diğer taraftan anlaşılacağı üzere, toplum tezahürleri için koşul yarattığı ben-lerin toplamıdır. Bu nedenle toplumun karakteri ben-lere bağlıdır: Kendi yetiştirdiği ben-lerin yani bu, kapalı bir çember boyunca devam eden kesintisiz bir süreçtir.

Bahsettiklerimizden şöyle bir sonuç ortaya çıkıyor; ben ve toplum bir biri için zorunlu bir faktördür; yaratıcı ve yaratılmış, ortam ve cisim, çekirdek ve meyve gibi. Burada önemli bir noktaya dikkat çekmek gerekir; ilk tarafın ikincisine bağlı olduğu faktörüne. Yani meyve çekirdekten bitse de meyve çürük olduğunda ondan çekirdek almak mümkün değil ve bu bitkinin kökünün kesilmesine bile yol açabilir. Bununla birlikte istisnai bir durum olsa da bilinen gerçek, çürük meyveler içerisinden çıkan bir tohumla aynı bitkinin kökünü devam ettirmek ya da mahvolmuş bir cismin bir

²¹ Berdyayev, s. 127.

²² Aynı yerde.

zerresinden aynı cisimi yeniden elde etmek (klonlaşma girişimleri) veya aynı cisim hakkında mükemmel bilgi (DNA tahlilleri) elde etmek de mümkündür. Bu nedenle ben-de toplumun bütün özelliklerini ihtiva eden, aynı zamanda yansıtan bir hücredir. Şunu da hatırlatmak gerekir, vahdet aleminde “ben” dış etkilerle, reaksiyonlarla şekillenmeye başlar, ve üçüncü aşamada “ayan-ı sabitede” topluma uygun fikirlerine, hakikatlerine “ol” emri verir. Bütün çelişkiler de, liderlik iddiaları da bu anda kendini gösterir.

Toplum belli bir yapıya, istikrarlı kurallara ve geleneklere sahip bir kurumdur. Bu düşüncelerin, dünya görüşlerinin elenip sentezlenerek bu taleplere uyarlanması anlamına gelir. Şunu da ilave etmek gerekir; bu bölüm hem gelişmekte olan hem de henüz şekillenmekte olan toplumun uzuvlarına aittir. Hazır inşaatın tuğlalarını “sarayın” duvarlarında uygun yerlere sabitlemek, bitmemiş inşaatın ya da enkazın tuğlalarını ise yosun altında kaybolmasını gözlediği gibi. Her gencin ben-inin kendisini tanıma sürecinin ilk tepkisi mevcut geleneğin dışına çıkmasıdır, genel kurallara uymamak ve ya büyük bir potansiyelin dar bir çerçeveye sığmadığını hissettiğinde daha geniş bir çerçeve aramasıdır. Kısaca belirtmek gerekirse; genellikle kuralların dengelenmesini, yapının belirlenmesini göz önünde bulunduruyoruz. Tabii ki, bu ben-lerin kendini ifade etmesi için kaos ve anarşiye başvurusu gerektiği anlamına gelmez. Sohbetimiz ben-in mevcut olduğu toplumdan nispeten daha yüksekini arzularak, dar çerçeveden çıkarak daha geniş bir alana çıkma arzusundan devam eder. Ebu Turhan’ın belirttiği gibi; *“Dünyayı anlamak için, dünyanın ötesine geçmek gerekir”*. Tabii ki, kaos ve büyük toplumun keskin bir şekilde farklılıklar ifade ettiği

gibi, orada yaşayan gencin nispeten anlayışı da büyük oranda farklıdır. Yani bu yol her zaman daha mükemmele çıkmaz.

Anlaşılan o ki, toplum ben-lerin sadece belirli kısımlarının veya taraflarının tezahürüne koşul yarattığı bilinmektedir. Diğerleri ise boşa gitmez. Onların arasında özel bir öneme sahip gencin, misyonuna ait bir özellik, yetenek kalırsa, o zaman genç yeni bir toplum arayışına çıkar ve böyle bir toplum kurma hevesine kapılır. Başka bir deyişle, gerçekleşmeyi mümkün kılan yetenek, potansiyel bu kişinin ben-inin temel özelliği olmayabilir ve bu durumda o' rahatlığını, hayata olan ilgisini yitirir. Toplumla özdeşmiş, kaynaşmış ben-ler veya bu ben-lerin şahsiyetleri eziyet çekmezler, çünkü kazandıkları belli yer ve bu yer mükemmel bir bina veya bir yığın enkaz olsa da onların tezahür eden anlamlarına yeterli gelir. Elbette bu kabullenme duygusu doğrudan düşünce düzeyi ile alakalıdır. Yani şahsiyetin düşüncesi, bulunduğu toplumun çerçevesi dahilinde şekillenirse, onun potansiyeli böyle mükemmel bir yapıya da enkazın eşiğinde ise sahip olduğu alan onu tatmin edecektir. İlginçtir ki, bu binanın güzel balkonundaki işlemeli tuğlayla enkaz altında kalan ve bunu kendisinin en büyük nasibi olarak gören kerpicing düşüncesi farklı düzeylerde olsa da eşit derecede sınırlıdır, tamamen tezahür olunan kavram, tamamen ifade olunmuş nitelik, tam uygunlaşmış ben-şahsiyet-toplum. Ancak burada başka bir ilginç nokta var; hazır binanın duvarlarındaki tuğladan farklı olarak enkaz altında tuğla kendi sınırlarını daha çabuk anlayabilir ve onu geçmek için daha fazla gayret gösterir. Bunu en azından içinde bulunduğu durum gerektirir.

Enkaz altında kalan tuğla her şeyden önce enkazın ne olduğunu bilir, yani iki keskin fark arasında karşılaştırma yapabilme imkanına sahiptir. Diğer taraftan o bulunduğu durumdan daha iyisine geçmek için çareler arar, düşünür, planlar kurar. Bunun bir örneği olarak bu gün yüksek medeniyete sahip ülkelerde yaşanan düşünce buhranlarını ve hala gelişmekte olan veya gelişmeye yeni başlamış halklarda düşünce uyanışını gösterebiliriz. Gençlerin örneğinde ise; putperestliğin ya da büyüünün halt safhalara ulaştığı bir zamanda İbrahim Peygamber'in, İsa Mesih'in gelişini gösterebiliriz. Başka bir örnek olarak, yüzyıl savaşları sırasında Fransa'nın düştüğü derin buhranda Jan Dark'ın kurtarıcı rolünden bahsedebiliriz. Onlar mevcut toplumun yetiştirdikleri olsalar da, yeni bir düzene doğru yol açabildiler.

Aslında hazır bina enkazdan daha üstün sayılır. Lakin mesele-ye daha başka noktadan bakmak gerekirse, mükemmel bir tuğla mensup olduğu binanın bir parçası olarak artık kendi görevini tamamlamış olarak bu sistemin dışındadır ya da onun üzerinde bir şey yapamaz. Yapması da gerekmez. Yeri belli ve rahattır. Bunun dışında bir şey beklemek saçmadır. S. Halilov'un belirttiğine göre; *"Toplumun yüksek seviyede teşkilatlanmış olduğu bir koşulda her bir insanın bireysel yaşamı kendisinden daha çok dış etkenlere bağlıdır. İnsan henüz doğmamış, onun yaşaması gerektiği doğal, sosyal, iktisadi, medeni ve manevi ortam şekillenmiş olur ve bu ortam bireyle karşılaştırıldığında kat kat geniş çaplı süreçlere bağlı olduğundan bir hayli hareketsiz ve muhafazakar olur. Onun az da olsa değiştirilmesi büyük iç enerji gerektirir"*.²³ Gençliğin sahip olduğu enerji gibi. Başka bir

²³ Xelilov S., *Maneviyat felsefesi*, Bakı, Azerbaycan Universiteti neşriyyatı, 2007, s. 9-10.

değişle, her genç bulunduğu toplumun bir elementidir, iyi ya da kötü fark etmez. Bununla birlikte daha önce de belirttiğimiz gibi, bazen insan bulunduğu ortamın sınırlarına sığmaz, ait olduğu mekân ona dar gelir ve o daha geniş ufuklar arasa da, bir birey bir şahsiyet olarak toplumda kendisine yer etse de, ben-in potansiyeli gerçekleşmemiş olacaktır. Böyle olduğu halde genç, bir vatandaş gibi görünse de ben-i toplumla çatışmaktadır. Ve eğer bu ben yeterince güçlü olursa bir gün mutlaka isyan edecektir.

Tarihte kalemi ve kılıcı ile topluma meydan okuyan gençlere istinaden şöyle bir fikir de yürütülebilir: ***gencin potansiyeli toplumun sınırlarını aştığında o' bu toplumun sınırlarını kaldırmaya çalışır.***

Netice iki türlü olur. Eğer o bunu başarır ve çerçeveyi kırarsa o zaman bu toplum yeni bir yol ve çağır vasıtası ile yeni seviyelere çıkar, yeni düşünceler, yeni dünya görüşleri ve yeni toplum oluşur. İbrahim peygamberin veya Sultan Mehmet'in şahsında bunu açıkça görmek mümkündür. Hayır, bu kırılma ortaya çıkmıyorsa toplumun duvarları gencin gayretlerinden daha güçlü hale gelirse, o zaman bu genç ya Şehabettin Suhreverdi, Aynel Guzat Miyaneci, Jan Dark, hatta İsa Mesih gibi toplumun kurbanına çevrilir, ya da Yeremya peygamber, Hayy bin Yakzan gibi kendi iç dünyasının yalnızlığına kapanır. Böyle bir durumda bunu Ulvi'nin sözleriyle belirtmek gerekirse; gençler "bütünleşmemiş", "sökülüp atılmış" ve bunun başlıca nedeni toplumdur.

*Demek ki, böyleymiş benim kismetim,
Söküldüm, uçuldum, bütün olmamış,
Ürkek ceylan gibi yaraladılar,*

*İlk aşkım sinemde düğüm olmamış.*²⁴

Ayrıca, ilk bakışta topluma yenilenler, sadece kendi dönemlerinde ve toplumlarında değil, daha sonraları mutlaka kendi takipçilerini bulurlar. Artık onların görevini şahsiyetleri değil de düşünceleri ve icraatları devam ettirir. Örneğin, Rus soylu inkılapçıları, dekabristleri kendi çağdaşları olan Puşkin'den tutunda bir asır sonra Ulvi'ye kadar uzanan bir etkiye sahiptiler. Burada çok önemli bir noktaya değinmek gerekir; **gencin fiziki varlığı değil, onun ben-inin sahip olduğu hakikat geçmişten beri gelen hakikatin tezahürü, devamı olduğuna göre o düşünceler sahibinden farklı olarak yok olmaz. Sadece bir sonraki sahibinin zamanını bekler.**

Yukarıda belirttiğimiz gibi onlar çürük bir meyvenin sağlam tohumu olurlar. Aslında onun ben-inin ihtiva ettiği bu fikir kendi döneminde olmasa da, daha sonraki dönemlerde kendi meyvesini verecektir.

Burada sanki çelişkili bir durum söz konusu. Yani doğrudan ben-in gelişimi ve büyümesi için kusurlu bir topluma mı ihtiyaç vardır? Kesinlikle hayır! Başka bir deyişle ben kendi potansiyelini gerçekleştirmek için kendi ortamını yaratmalıdır. Hazır ve durgun ortam ona zarar verir, onu çabucak sindirir. Berdyayev'in de belirttiğine göre; “*çelişkiler kimlik bakımından zengindir*”.²⁵ Bunu karanlıkta ışığın daha iyi seçilmesine de benzetebiliriz. Aslında seçkin şahsiyetlerin, düşünürlerin, parlak yeteneklerin hayat hikayelerini incelediğimizde bunun tekrar tekrar ispatının şahidi oluruz. Bah-

²⁴ Bünyadzade, *Senin oxşarın benövşedi*, s. 66.

²⁵ Berdyayev, s. 57.

settiklerimizi Şehabettin Sühreverdi'nin "Nur Felsefesi" ile izah etmek daha uygun olacaktır. Bu felsefede aşağıdan yani küçük nurlardan mutlak nura doğru yükselen kamilleşme süreci, küçük nurun kendisinden yukarıdaki nura olan sevgisiyle başlar. Yükseldiği her mertebeden sonra bir üst nura gelir ve böylece nurlar nurunun kadar yükselir. Ayrıca bir insanın ve onun timsalinde bir toplumun gelişimi daha üst özellikler arayışında yatmaktadır. Toplum kendi sınırlarını belirleyerek yazılı ve yazısız kanunlarından sert duvar örerek böyle bir gelişimin karşısını alır. Tabii ki, kaostan bahsetmiyoruz. Toplumun önemli çekirdeği bu ulusun kimliğini koruyan kökü daima korunur, saklanır. Onun üst katı ise değişir, değişmesi de gerekmektedir. Ve biz toplumun böyle vurucu gücüne sahip olan gençlerden bahsediyoruz. Kendi dönemlerinde olmasa bile gelecek dönemlerde. En doğru olanı ise budur, bu uzun ve manevi yolun rehberi, ruhtaki mukaddeslik duygusu, maksadı, insanlığa olan gerçeği, güzelliği, adaleti ve iyiliği ulaştırmak, yolun başında ise Yüce Allah'ın kendisi durur. Bu nedenle her ne kadar toplum yeni bir solukla mücadele etse de, onu yok etmeye çalışsa da, hatta bunu bir süreliğine başarsa da en sonunda sarsılır, çökmesi için zemin oluşur. Ruhların ilahi alemle olan bağlantısı bu gençlere herkesin yaşadığı duyguların daha yüksek seviyesini yaşatabilir, bu şiddetli mücadelede kendi ruhlarının saflığını ve yüceliğini koruyup, saklamaya yardım eder. Tek kelimeyle, mutlak nura doğru ilerlemesine imkan sağlar. Ulvi şöyle belirtir;

*Bir insan ki, halk ateşine kalan,
Alevi sönse de közü kalacak,*

*Bir insan ki, o aşk ile yarata,
Kendisi kalmasa da izi kalacak.²⁶*

Yine işrakilik felsefesine uygun olarak bir sonuç çıkarırsak, **herhangi bir toplumda karanlık bir nokta var ve genç bu noktayı aydınlatmak için Danko gibi kalbini göğsünden çıkarması gerekir.**

Eksik toplum, gelişmekte olan ve kamilleşmek için çabalayan ben-e darbeler vurur. İnsan bir “ben” gibi gelişir, yükselir ve en yüksek seviyesine ulaşır. Görünüşte yani eksik toplum onu arasında farklı kabul eder; idam da edebilir, sürgün de, dahi de kabul edebilir, deli de. Bu durum şahsiyet ve toplumun güç oranına bakar. Ebu Turhan’ın aktardığına göre; “*Büyük insanın faciası aslında onun yüksek saadet makamına yükselme girişiminden doğar. Bu makam ise yaratıcılıkta ve kurtarıcı görevinde kendisini gösterir*”. Bu arada şunu da belirtmek gerekir; bu konuda iki önemli faktörün göz önünde bulundurulması gerekir. Herkesin hakikati kendisi için mutlaktır, ve çoğu durumda toplumun kriterleri farklılaşır. Hali-lov’un da belirttiğine göre; “*... nur kaynağı gibi görünen bir merkezin, insanın kendisi için aydınlık ve ışıklı olduğunu iddia edemeyiz. En karanlık ve meçhul nokta belki de merkezin kendisidir. Merkezin aydınlanması, faziletin aydınlanması herkes için değildir, sadece seçilmişlere özel bir vergidir. İnsanı nurani yapan aslında fazilet nurunun tezahürüdür*”.²⁷ Burada önemli bir noktanın üzerinde özellikle durmak gerekir, bir toplumun karanlıkta kalan tarafını aydınlatmak her insana değil, sadece seçilmişlere nasip olur.

²⁶ Bünyadzade, *Senin oşarın benövşedi*, s. 42-43.

²⁷ Xelilov, *Maneviyat felsefesi*, s. 11.

Aynı zamanda çoğu durumda bu ışığı yakalayan genç olur. Çünkü topluma yeni dahil olan üstelik körü körüne değil, düşünerek, tahlil ederek kendi toplumunu değerlendiren bir genç onu görebilir, daha önce bu karanlıkta yaşayan daha yaşlı biri belki de o karanlığın bir parçası haline geldiğinin farkında bile değildir. Evet, bu işi gençlik çağından yeni çıkmış bir insan daha temkinli bir şekilde, büyük bir ustalıklarla kavrayabilir, ancak ilk işareti sadece gençlik çağında yüreğine düşmelidir ki, sonraki yıllarda göreceği işlerin sorumluluğunu daha iyi anlayabilsin. Hiç şüphesiz Büyük İskender'in bir darbe ile kestiği Gordion düğümünü Aristo düşünerek açardı. Yine karşılaştırmalı olarak tasvir etmek gerekirse, nasıl karanlıkta bir ışık göz kamaştırıyorsa, toplum için yeni bir ışık kaynağı olan genç te kesinlikle rahatsızlık yaratır. Her halükarda genç kendine özgü bir gerçeği yansıttığında belli çelişkiler yaşar. Toplumla yaşanan bu çelişkilerin özüne bir göz atalım.

Tarihten de malum olunacağı üzere toplumda yaşanan huzursuzluğun temelinde esasen sosyal problemler yatar. Bu problemler gündelik hayatın hemen hemen her tarafını içerdiğine göre çoğu zaman diğerini görünmez kılar. Her geçen gün artan terör örgütleri ve satanist topluluklar dine, mistik güçlere yaslanır. Kendi şahsi çıkarları için ilk etapta sosyal problemleri olan gençleri kendi taraflarına çekebilir. Örneğin, bu gün bile terör örgütlerinin ağına düşen gençlerin sayısı bir felsefe okuluna, edebiyat derneğine gidenlerden kat kat fazladır. Bir başkasının kişisel çıkarlarına harcadığı enerjinin ağırlığı o kadar büyüktür ki, kendi ben-inin idrakına, yaratıcılık yeteneğinin arayışına sarf ettiği enerjinin ağırlığından teraziye girmeyecek kadar ağırdır. Sadece burada gençlerin yaşam yolunun seçicisi gibi toplumun rolü ve önemi de kendini

gösterir. Düşüncesi, seçimi aile seviyesinden, maddi isteklerinden yükselemeyen gençler, doğal olarak toplumun sosyal problemleri arasında eriyip yok olurlar ve en kötü ihtimalle bu toplumun aleyhine yönelen herhangi bir teşkilatın askerine, ileri sürülen kitlesine çevrilir.

Tabii ki büyük bir enerjinin kuruculuğa, yaratıcılığa veya yıkıma yönelmesi bir rehber olarak büyük ölçüde topluma bağlıdır. Bununla birlikte son söz ben-e aittir ve onun iradesine bağlı olur. Burada yıkıcı dediğimizde biz insanlığa değil, sadece topluma ve de gencin kendine, kendi benliğine yönelen faaliyetlerini kastediyoruz. Burada bahsettiğimiz konu toplumun tesiri ile yanlış yere yönelmiş gencin bir çok işle meşgul olmasına bakmayarak onun asıl potansiyeli tam olarak gerçekleştirilmemiş, şahsi kimliği onaylanmamış olarak kalır, ve o' kendi beninden habersiz, kendine yabancı bir şekilde yetişir.

Bu nedenle ben-in toplumla olan ilişkileri her zaman sosyal temelli değildir ya da sebebi bu değildir. Bu arada ilginç bir noktaya değinmemizde fayda var; bazen çelişkili bir toplumda zorlukla yetişmekte olan büyük bir yeteneğin gelişimi uygun koşullarda daha iyi bir sosyal duruma dayanır. Ben-in kendini ifade etme isteği ortadan kalkar. Şu sonuca varılabilir, sosyal problemlere dayanan çelişki ile aynı sosyal problemin çözümü ile de ortadan kalkar.

Manevi sebeplerden kaynaklanan çelişkiler sosyal temelli çelişkilere daha derindir. Ben-in gelişiminde daha esaslı bir rol oynar, bu çelişkilerin üstesinden gelmek daha zordur ve daha uzun bir süre devam etmektedir. Böylece eğer sosyal çelişkiler, devrimler, darbeler yoluyla aşılsa (buda ben-in ve şahsiyetin isteğine bağlıdır) o zaman manevi düzlemde bu kolayca gerçekleşmez. Meselenin kötü tarafı ise

şudur; bu mücadelede ben-in zaferinin onun döneminden çok sonraları hatta asırlar sonra kabul görmesidir. Döneminde ise çoğu durumda ben-in tezahürü toplumda görünmez kalır. Demek ki düşüncede ve manevi düzlemde oluşmuş çelişki sosyal temele dayanan çelişki-den farklıdır. Öncelikle o toplumun değil daha doğrusu insanın gelişimine yol açar. İkincisi ise bu çelişki yaratıcı karakterlidir.

Doğal olarak sosyal problemlerin üstesinden gelebilecek teşkilatlar, akımlarda olmuştur. Buna ister doğu ister batı felsefe tarihinde birçok örnek gösterilebilir. Kinizmden, Protestanlıktan, Vehhabilikten vs. tutunda Dominiklere, Hurufiliğe kadar. Evet, burada da mevcut olan yapıya, topluma karşı bir isyan, yeni bir düzene geçme arzusu vardır. Lakin burada insanın iç potansiyeli, düşüncesi ön plana çıkarılır.

Bu yadsınamaz bir gerçektir, fakat konuya farklı bir bakış açısıyla bakalım. Kaydettiğimiz felsefi ve dini akımların oluşum ve gelişim tarihinin genel yönlerini ele alırsak, o zaman sosyal durum sadece meselenin görünen tarafıdır. Bilindiği gibi görünen süreçlerin başında ayrı ayrı ben-ler durur. Bu süreçler ayrı ben-lerin belirli çelişkisinden kurtulmak, üstesinden gelmek ve çoğunluk arasında kendi hakikatini dillendirmenin sonucudur. Kendi “sanal toplumlarını” (Ebu Turhan) gerçekleştirmesidir. Ayrıntılı olarak belirtirsek, ister toplum için yıkıcı olan isterse de toplumu daha üst seviyeye yükselten kuvvetin arkasında bir ben durur.

Burada önemli bir gerçeğe değinmek gerekir; “*önceki neslin fikirleri, onun yarattıklarının sembolik olarak sonraki nesil için ortama, temele çevrilir. Bu temel karmaşık, senkretik bir sistem olmakla hem sosyal ortamı hem sosyal-doğal ortamı hem de kültürel-manevi*

ortamı içerir".²⁸ Ayrıca ben-in etrafında toplanmış grup veya "küçük toplum" büyük toplumlarla çelişkiye düşer, sadece bu ben-in fikirleri ile yetinmeyerek koşul ve zamana uygun olan ilave güçler de toplar ve yavaş yavaş ilk ben-in hakikatleri bu çelişkilerin taleplerine uygun hale gelir. Bu süreç çok uzun olduğu için ilk parça olan bu aşınmadan habersiz kalır, asıl hakikat, amaç ise unutulur. Bunun güzel örneğini tasavvufta görebiliriz. Tasavvufun niteliği, Allah aşkından, samimi ibadetten, kamillik için çabalamaktan ve bunun için ise insanın düşüncesini yüceltmekten, kamilleştirmekten, insanın insan adını tastiklemek ve yalnız topluma hizmet ederek onu da yüceltmektir. Ancak yaradılışından yaklaşık beş asır sonra artık farklı hatta özelliği kökünden sarsılan nitelikler eklenmişti, ona manevi deneyimin bir aşaması olan tarikat hatta sisteme sahip olan bir kurum gibi şekillenmiş olan toplumun hemen hemen her alanını etkileyebilmekteydi. Böylece tasavvufun özünün, maksadının yerini tarikatın başında duran müşşidin daha fazla zaman ve koşula uygun hale getirilmiş siyaseti ve taktiği amacına ulaştı, tarikatın üyelerinin düşüncesi ise sadece müşşide körü körüne itaat ve tarikatın adının ve maksadının gerçekleşmesine hizmet etmek için geliştirildi. Aynı kademeli bozulmayı başka akımlarda da görmek mümkündür. Bu nedenle "ben" kendisinin yarattığı "küçük toplumlarla" bile çelişebilir. Bu sürecin sonucu onun ilk maksadından tamamen farklı olabilir ve genç kendi kurduğu topluma yabancı olabilir.

Ayrıca, toplumla iletişim kurmayan yani ben-i daima toplumla çelişki içerisinde olan bireyler her zaman toplumun "aşağılan-

---

²⁸ Aynı yerde, s. 18.

mış” tabakasından olmadıklarını belirtmek gerekir. Aksine böylelerine sadece maddi bakımdan teminatlı hatta bazı durumlarda ileri gelen şahıslar arasında sıkça karşılaşılabilir. 1825 Aralık ayında mutlakiyet ve diktatörlüğe karşı askeri devrim girişiminde bulunan genç Rus soyluları buna güzel bir örnektir. Ben-in toplumla olan çelişkisi somut olarak hissedilir derecede görünmeye de bilir. Bu durum görülürse artık bu şahsiyetin toplumla çelişkisine çevrilir. Toplumun talepleri ile dengelenen şahsiyet kendi ben-inden uzaklaşır. Ebu Turhan’ın dediği gibi; Ben-den uzaklaştıkça dünya genişler, genişledikçe seyrelir ve yabancılaşır. Fakat ayrılıkta şahsiyetin toplumla var olan her çelişkisi, ben-in çelişkisi değildir. Bu nedenle bir insanın ben-i ve şahsiyeti arasında da çelişki mümkündür. Şahsiyet ben-in toplumun taleplerine karşılık gelen tezahürüdür ve bir ben-in muhtelif koşul ve zamandaki tezahürleri bir birinden keskin bir şekilde ayrılabilirler. Bunlardan her biri tek maddeyi, ben-i belli ölçüde ifade eder. ***Bir şahsiyetin az çok kendini yansıtıp yansıtmadığını belirleyen toplumdur.*** Doğal olarak bazı durumlarda toplumun talepleri ile şekillenen şahsiyetin kendisi için seçtiği (veya ebeveynleri ve kendi çocukları için seçtiği) yaşam yolu onun taşıdığı misyonla aynı değildir. Hal böyle olunca insan eziyet çeker. İçindeki yaratıcılık enerjisi, yeteneği ortaya çıkmak, yaratmak ister, ve ... bu ilahi nur ateşe çevrilerek sahibini yakar. Bu da garip bir faktördür ki, böyle şahsiyetler varlıklı hayattan, yüksek makamdan uzaklaşarak kendi benlerini dinlemeye öncelik verirler, yani toplumun kabul ettiği şahsiyetlerinden vazgeçerler. Burada sosyal faktör arka planda kalır. Çünkü çelişki zaten manevi düzlüğe çıkar ve bu çelişki çoğunlukla yaratıcı şahıslarda bulunan bir durumdur.

Bazen veya ekseri durumlarda bu misyon toplumun kanunları ile uyuşmaz. Bu ilahi taleplerle toplumun taleplerinin çarpışması, ilahi çağrı ile vatandaşlık sorumluluğunun çarpışmasıdır. Bunu ben-in öznel ve nesnel tarafları olarak yorumlayan Schelling şöyle ifade eder; “*Ben-de ezeli çekişmeler mevcuttur, öznel ve nesnel, her ikisi de bir birini inkar eder, ancak biri olmadan bir diğeri var olamaz. Özne kendisini sadece nesneye zıt olarak ifade edebilir, nesne de özneye. Yani ne birincisi ne de ikincisi diğeri yok etmeden gerçek olamaz*”.²⁹ Toplum böylelerini kabul edemez. Tıpkı mevcut duvarın yanında düşüp kalmış, örgü için uygun olmayan bir taş gibi. O’ bir elmas parçası olsa bile bu gün onun kıymeti bu duvar ile ölçülür. Ve bu duvar genellikle bu taştan daha düşük seviyede olsa bile. Gelecekte onunla her ne kadar gurur duysa da, onu tarihin şanlı sayfalarına koysa da, toplum bu gün için onu sevmez, reddeder. Yabancı bir unsur gibi onu yok etmeye çalışır. Bu yavaş yavaş yıllar sonra ortaya çıktığında o kadar sancılı süreç olmaz, sadece kısa süreliğine, aniden. Çünkü yıllar insana hayatın acı gerçeklerini yavaş yavaş, sindire sindire anlatır ve genç bu darbelere karşı gafil avlanır ve sarsılır, dehşete düşer. Tıpkı Ulvi gibi;

*Uranyum atomunu alimler böldü,
Uranyum alevinden şehirler söndü,
Ancak mahşer günü, bence dünyada
Yürek atomlarının bölündüğü gündü.*³⁰

“Vatanında peygamber olmaz” ifadesi tesadüfen söylenmedi. Sohbetimizin konusu sadece yabancı ülkeye zorunlu göç etme

²⁹ Şelling, s. 362.

³⁰ Bünyadzade, *Senin oğsarı benövşedi*, s. 62.

meselesi olmadığını varsayabiliriz. Burada her yeni düşüncenin olgunlaştığı topluma yabancı olup yeni bir toplum kurma zorunluluğundan bahsediyoruz. Hz. Muhammet(sav.) yıllar önce bıraktığı Mekke'ye döndüğünde aynı mıydı? Her peygamberin yanı sıra toplumun karanlık noktalarını aydınlatmaya çalışan genç, toplumu, vatanını, kendi düşüncelerinde, ben-inde taşır. Toplum ne kadar güçlü olursa olsun kendini kavrayan, doğru tercih yapabilen ve Yaradan'ına güvenen bir ben-in karşısında duramaz. Bu güven gence dayanak olur. Misyonu karşısındaki mesuliyeti onu ayakta tutar. Bu nedenle yaşadığı olayların her birinde genç, aşağıdan yukarıya, kusurlarından kamillige, toplumun bir parçası olan şahsiyetten dahili bir ben-e doğru bir yol kateder. Genç, doğadan ona bahşedilmiş nitelikler onların en ateşli, en enerjik döneminde kendisine dahil edilir ve içinde saklı olan daha yüksek seviyesini ortaya çıkarabilir, ateşi nura, enerjisini güce çevirebilir. Genç, tıpkı masallarda olduğu gibi bir yılı bir güne sığdırır.

Genç, toplumun gücünü görür, kendi üzerinde bu baskıyı hissederek, boğulur, lakin içindeki bilgelik ruhunun kutsi alemle bağlılığı onun kırılmasına izin vermez. Schelling korkunun analizinde şu sonuca ulaşıyor; *“Yaşamın doğasında var olan korkunun kendisinin olması gereken merkezden uzaklaştırır. Öyle ki, bu merkez istenilen iradenin saf özelliği gibi her özel irade için yıkıcı bir ateştir. Orada yaşamak için insan her bir özellik için ölmelidir. Ona göre de merkezin dışına çıkma girişimi ve orada rahatlık bulmaya çalışması neredeyse zorunludur. Buradan da özelliğin gerçekten yok olması için günah ve ölümün genel zorunluluğu öne çıkar ve her bir insan iradesi*

ateşten geçmiş gibi oradan geçsin ki arınsın".³¹ Evet, genç; yozlaşmış toplumla mücadele ede ede temizlenir, demir gibi ateşte dövüle dövüle güçlenir. Elbette bunun olması şart değildir, gencin bütün potansiyelinin, iradesinin, mücadele azminin ortaya çıkması için mutlaka kötülük, adaletsizlik olması gerekmez. Gencin içerisinde yukarıya çıkmak, etrafına yukarıdan bakma isteği ve yeteneği bulunmaktadır. Yukarıdan baktıktan sonra anlar ki o' kendi yolunu bu temel üzerinden devam ettirecek ya da var olanı ortadan kaldırıp yerine yeni bir hayat kuracak. Korku o yukarı kalkarak etrafı görüp kendi gücü ile karşılaştırana kadardır. Kendi korkusuna galip gele gele gencin bütün diğer hareketleri bu isyankar hisle terbiye olmaya, bu iradeye tabi olmaya başlar. Kierkegaard'a göre; "*İrade insanın düşük doğasını yöneten diyalektik bir faaliyettir*".³² Böyle bir baskı altında genç özünde bu iradeyi bulmaya mecburdur. Bunu ondan misyonu talep eder. Ulvi şöyle belirtir;

*Eskim ne kadar dumanlanmalıdır,
Dumandan kalmadı hayatta bir iz,
Eskim dumanlanır, hayır artık yeter,
Yanmak istiyorum,
Yanacağım er ya da geç.*³³

Bu kor yıkıcı bir isyan değildir. Bu insanlara hakikat kapısı olmak, karanlık dünyasını aydınlatmak, cılız korkusundan kurtarıp mukaddes korkuyu tanıtmaya arzudur. Belkide bunu göz önünde

³¹ Şelling, s. 993.

³² Kierkegaard, s. 318-319.

³³ Bünyadzade, *Senin oğsarı benövşedi*, s. 50.

bulunduran Kierkegaard'ın belirttiğine göre; “*Günah, kendisi olmak istediğinde veya istemediğinde Tanrı'nın karşısında acizliktir*”.³⁴

Bu yüzden ben ve toplum konusunun analizinde birkaç önemli konuyu aydınlatmaya çalıştık. Öncelikle bir kez daha tekrar ettiğimiz nokta, insanın hem sosyal bir varlığı, hem de gencin ilk seçimi dediğimiz ilk bilinçli ve iradeli adımı da kendini kavramasının ilk tezahürü de sadece toplumla alakalıdır. Düşünceleri daha çok manevi dünyasına taşan, enerjisine yönelen bir genç için sosyal problemler önemli görülmediğinden toplumla yüzleşen, her şeyden önce onun ben-i olur. Kendi ben-inin potansiyelini gerçekleştirmesinde kendi enerjisinin, düşüncesinin gelişmesi için mevcut toplumun sınırlarının ve kanunlarının ne derece yeterli olduğunu düşündükçe bazı gençler, sosyal problemlerin çözümüne, bazıları ise daha çok evrensel gerçeklere doğru yönelirler. Başka bir deyişle bazıları bu sınırlar içinde kalır ve mevcut koşullara uyum sağlamanın yollarını ararken diğerleri ise koşulları kendi becerilerine göre değiştirmek ve daha geniş düzeye ulaştırmak için mücadele ederler. Bu aşama çoğu genç için neredeyse aynıdır. Ayrılan yollar boyunca kendi seçimi ardınca gitmek sadece bundan sonra başlar. Çünkü tahlillerimizden de anlaşılacağı ***gibi “ben” ilahi ve beşeri hakikatlerin kesiştiği makamdır.***

Bir genç ya bu makamı keşfeder, kendi seçimini yapar ve gelecekteki yolunu tayin eder, ya da ondan habersiz bir şekilde kendi varlığını mevcut koşullara uygunlaştırarak gelecekteki varlığını idame eder. Toplumun sıradan vatandaşlarından biri olur.

Toplum kendi talepleri ile çok büyük güç ve baskıdır. Onun etkisi neredeyse çocukluktan ebeveynleri vasıtası ile hissedilmeye başlar ve gençlik çağına ulaştığında insan artık bu toplumun ru-

---

³⁴ Kyerkegor, s. 320.

hunda büyümüş, onun bir parçasına çevrilmiş olur. Bu durumda genç ve toplum arasında herhangi bir çatışma, çelişki yaşanmaz. Aksine bu genç kolaylıkla bu toplumda kendi yerini bulur, toplumun bir simasına dönüşür, hatta bir fikri düşüncesi olsa bile toplumun ilk hamlesinde geri adım atar ve onun taleplerine uyum sağlar. Bazı gençlerde bu süreç doğal olarak hissedilmeden geçen, diğerlerinde ise aksine çok sancılı geçer.

Bizim tahlillerimiz bir nevi genci toplumla ilk buluşmaya hazırlamaktadır. Doğrudur, kendi ben-ini keşfetmiş bir genç zorlukla toplumun akışında kaybolur. Bununla birlikte biz tarihten verdiğimiz örnekler üzerinden taktim ettiğimiz tahliller bu gencin tek olmadığına, kattığı yolda ona yardım eden enerjisinin doğru istikametini nerede olduğu gerçeğine bir yardımcıdır. ***Her bir genç bilmelidir ki, toplum adı altındaki mevcut yapının cansız ve iradesiz bir tuğlası değil onun sonraki seviyeye ilerlemesi ve gelişimi için yeni bir nefes olmalıdır.*** Aynı zamanda bu bölümde gençliği yeni bir toplumun çekirdeği olarak sunuyoruz. Bazı örneklerden de anlaşılacağı gibi çoğu durumda genç bir akıl ve enerji sayesinde tarihte yeni bir sayfa açılmış, düşüncelerin istikameti kökünden değiştirilebilmiştir. Bu sohbetimiz sadece kılıcın gücü ile sadece ben-in sahip olduğu, keşfettiği hakikatin ortaya çıkarılmasından onun uğrunda kılıç kaldırıp, kalemlerle yeni bir sayfa yazmaktan devam ediyor. gerçek şu ki, bu toplumun modeli de, hakikatleri de, kanunları da her şeyden önce bu “ben”de hazırlanır.

AŞK VE MUKADESLİK DUYGUSU

Kitabımız boyunca araştırmalarımızı bir nokta üzerine yoğunlaştırdık; gencin uyararı veya ilham perisi. Bu uyararı güçlü enerjiyi tek akara doğru yönlendirebilir. Potansiyelin daha fazla hedefe yönelik harcanmasını sağlayabilir, karanlığın, belirsiz korkunun üzerine gitmeye cesaret verir. Sert çerçeveleri kırmaya ve yeni ufuklar açmaya heveslendirir. Daha önce de belirttiğimiz gibi gencin ilham aldığı başka bir kaynak daha bulunmaktadır, aslında onun bütün kaynaklarına genel olarak yaratıcılığına parlak bir ışık saçan uyararı: sevgi ve aşk. Bu o kadar muhteşem bir güçtür ki, kendi etkisi altında kalarak diğerlerine ihtiyaç duymaz ve onları etkisiz kılar. Bu o kadar çekici bir noktadır ki, gelişimin sonunu başlangıca bağlar ve yeni bir aşama için zemin hazırlar. Evet, aşk sadece bir kaynak değil, itici bir güç, yaratıcılık enerjisi, yorgunluğa sevk etmeyen, cesaret veren, gence yaşamı boyunca eşlik eden bir duygudur. Bir kez daha vurgulayarak açıklığa kavuşturmamızda yarar var; gençliğinde! Gençlik yılları sona doğru yaklaşıkça sevgide değişir, ona karşı olan tutumda. Evet, sevgi o kadar zengin bir dünya, o kadar kudretli bir dürtüdür ki kendisine ayrı bir başlık, paragraf gerektirir.

Gençlik, duyguların dolup taşması, sevginin, arzuların tomurcuklanıp çiçeklenmesi ile karakterize olur. İlk bakışta bir genç için her şeyin başında sevginin durduğunu zannedebiliriz. Bu bakımdan

belki de bizim eserimizi sevgi ile başlatmak daha mantıklı olurdu. Ancak onu sona saklamamızın önemli bir nedeni var: aslında her bölümde gencin iç dünyasını açan her sorunun tahlilinde sevgiden de bahsedebildik, çünkü sevgi onu anlayıp anlamadığına bakmaksızın gencin bütün varlığına hakimdir. Burada kanaatimizce küçük bir ayrıntıyı açıklamaya ihtiyaç duyuyoruz. ***Sevgi her insanın mayasında bulunur. Çünkü Yaradan onu sevgiyle yaratmıştır, bundan dolayı da bu kadar mükemmeldir. Sadece gençlik çağına ulaşan insan kendisinin diğer özellikleri ile birlikte sevgisini de keşfeder.*** Yani özünde olan ilahi hakikatlerden ilki sevgidir.

İçinde bin bir sır saklayan gençlikten bahsetmişken sevgisini de kesin olarak kabul edemeyiz. Sevgi duygular düzeyinden idrak katına yükselerek gündelik çerçeveyi geçip, ilahi hakikatlerin farkına vararak sanki iki boyutlu mekandan üç boyutlu mekana geçiyormuş gibi olur. Kendisi de farklı bir nitelik kazanır, kazandığı da yüksek hakikatler olur. Bunları göz önünde bulundurarak gencin ben-inin yörüngesini ve düşüncelerini öğrendikten sonra onun mayasındaki en önemli çekirdeğe yani sevgiye bakmayı daha uygun bulduk. Yani içerisinde bu kadar çelişkiler taşıyan, hayatının ilk tercihini yapan, kendisinin fiziki varlığı ile birlikte ilahi dünyasını, Yaradan'ı ile doğrudan alakasını keşfeden, bu kadar karmaşık düşünceler içerisinde dalmış bir insanın sevgisini sadece güzel bir duyguymuşçasına gözden geçirmek doğru olmazdı. Mecazi anlamda buradaki çimendeki çiçek-kelebek ilişkileri değil, pervane'nin karanlığı aydınlatan muma olan sevgisi tahlil edilecektir. Bu nedenle bizim amacımız kendi duygularının kanatlarında uçan, tutkuları ile gözleri kör olan biri değil, kendi insanlık misyonunu

keşfeden ve ulvi güzelliğe aşık olan gençtir. Diğer ilginç bir nokta da her ne kadar gençlik sevgi ile çağrışım yaratsa da bu sevginin derinliği çoğu zaman şüphe uyandırır. Böyle bir tutum gençliğe yönelik haksızlıktır. En cesur adımı atmaya, toplumun en karanlık noktalarını aydınlatmaya muvaffak olan bir insanın sevgi hislerinin ciddiyeti tartışma yaratır. Halbuki kendi sevgisi için dağları delen Ferhat'ta, çöllere düşen Mecnun'da gençti. Öyleyse gençlik ve sevginin tahliline geçelim.

İnsanın sevgiye olan tutumunu, onu nasıl algıladığını gözlemleyerek onun gelişimini gözlemek mümkündür: çocukluktan gençliğe geçiş, fiziki muhabbetten ilahi aşıklığa kadar uzanan bir yol. Örneğin çocuk veya (çocuk gibi düşünen bir yetişkin) sevdiği, beğendiği bir şeyi götürmek, ona sahip olmak ister. Elde ettikten bir süre sonra da ondan bıkebilir. Genç, ayrıca sevdiği bir şey hakkında kendi duygularını ifade edip, onu en güzel sözlerle dile getirebilir. En önemlisi ise bu güzelliğin onun için açtığı hakikati kavrar. Bazıları bu yolun bütün aşamalarını geçer, zirveye ulaşarak olgunluğa erer ve kamilleşir. Bazıları ise belli aşamaya kadar ilerleyip, durur. O makamın ışıltısına aldanarak ileri gitmez. Sonuçta belirttiğimiz gibi sevgi gencin her adımında her düşüncesinde mevcuttur. Her birini ayrı ayrı inceleyeceğiz.

Ayrıca güzelliğe ve sevgiye olan tutum sözlerle ifade edildiğine göre, burada biz şairlere hatta fatihlerinde şiirsel düşüncelerine de müracaat etmek durumunda kaldık.

Kendi fiziki niteliklerini taşıyan gencin sevinci abartısız olarak ilk serbest adımını atan, ilk bütün sözünü telaffuz eden çocuğun sevincine benzer, ve buna karşılık bekler. Belirtmek gerekirse, ef-

saneye göre Nergis suya yansıyan kendi suretine aşık olur, ve gözü başka hiçbir şey görmez. Egosundan dolayı Tanrı onu sadece suda yetişen bir çiçeğe dönüştürür. Sunu da belirtmek gerekir; gençliğin ilk dönemlerinde fiziksel görünüşünü ilk fark etmiş bir insana has olan bu tutum daha sonraları psikiyatride hastalık, narsisim gibi kabul edilir. Özellikle şunu da belirtmek gerekir, genç dış özelliklerinin, çekiciliğin tesirinden kurtulamaz. İlginçtir ki, bu tutum kendine has olduğunda hastalık gibi değerlendirilir ve karşı cinse ait olduğunda ise sevgi gibi. Elbette dış güzelliğin çerçevesinin dışına çıkamayanlardan devam etmektedir. Örneğin, Lermontov bir şiirinde güzel bir kıızı şöyle tasvir eder.

*Gider, bütün hareketleri,
Diner, her çizgileri,
Duygularla, edayla doludur,
Bir ilahi sadelikle doludur.*¹

Bu sözlerde ulvi bir tutum vardır; güzelliğe karşı ilk defa hissettiği cazibe, sevgi aynı zamanda saflık, pak bir hayvanlık. Bu henüz çirkeflerine batmamış ikiyüzlülükten uzak, maddiyatın hazinelerine bürünmemiş bir münasebettir. Sevgiye kadar ulaşp ulaşmayacağı belli değildir. Genç, henüz tam olarak öğrenemediği duygularını ifade eder. O sanki karşısındakiyle kendisini tanımaya, kendi duygularını öğrenmeye, yüreğinin karanlık yönlerini aydınlatmaya başlar. Örneğin, müşfik şöyle dile getirir.

*Senin merhametli dolgun gözlerin,
Benim duygularımı benden de derin
Nasıl söyleyeceğimi bilmiyorum, şirin kız?²*

¹ Lermontov, *Stixotvoreniya*, s. 77.

Bu gençlerin şiirlerinde her şeyi hissetmek mümkündür; karşılaşma sevinci, ayrılık acısı, güzelin tasviri, busenin tatlılığı, sert bakışın ızdırabı vs. Ulvinin sorusuna da her gencin henüz tam olarak tanımlanmamış duygularına tercüman olur.

*Bakışları gizemli masal
Gözlerinden alev saçar.
Sık sık sağa sola bakar,
Bu kız nereye gidiyor?..³*

Hepsi duygular seviyesinde! Hiçbir sorumluluk, hiçbir yarın arzuları, hiçbir düşünce, hiçbir derinlik! Aslında bunu kalbin, gönülün güzelliğe doğal eğilimi ya da çocuğun hoş ve olağandışı bir şeye karşı ilk doğal tepkisi, yani uzanma ve tatma arzusu olarak adlandırmak daha doğru olacaktır. Bu sadece çocuk için geçerli.

Burada hiçbir hilenin hiçbir vahşi tutkunun, kötü niyetin, kötü planlamanın izini göremezsiniz.

Nergis gibi bu aşamadan çıkamayan, hem kendinin hem de karşısındakinin en yüksek değeri gibi, bu fiziki göstergeleri kabul eden gençler tek boyutlu bir düzlemde devam eden sonraki hayat yolunu belirlemek o kadar da zor değildir. Bu dönem ve bu seviye için en karakteristik olan olay ilk aşktır. Evet, **gencin sevgi ile ilk tanıştığı onun ilk aşkıdır. Nasıl ki onun fiziki özelliklerini, kendi becerilerini, keşfeder, öylece kendi de karşı tarafta ilk gördüğü, beğendiği onun dış güzelliği olur, ve aşık olur.** Tabii ki, ilk aşkın aldatıcı parlantisından gözleri kamaşan gençten derin bir aşk beklemek mümkün değildir. Çünkü dış güzellik bütün duyguların üzerindedir. Gençlere has bu

² Müşîq M., Seçilmiş eserleri, Bakı, Çaşıoğlu, 2005, s. 115.

³ Bünyadzade, *Senin oşarın benövşedi*, s. 73.

sevgiyi (içine kapanma) her şeye gönül penceresinden değer verip, kendisi gibi görme gibi niteliklerle tasvir eden, S. Halilov onu kısa kapanma ile karşılaştırır; “*alimlerin uzak durduğu, şairlerin ise büyük bir sevgiyle terennüm ettiği kısa kapanma!*”⁴ Bu filozofun bahsettiği çoğu gençlerin sevgisinin çok doğru açıklamasıdır. Doğrudan da sevgisi duygular seviyesinde boğulup kalan gençler, kendi dünyalarında yarattıkları hayalin gücünden, büyüünden bir türlü kurtulamaz. Her şey onun etkisi altında kalır ve genç hakiki sevginin ne olduğunu bilmeden kaldığı yalancı ateşin içinde yanıp kül olur. Böyle olduğunda ise sevgi geçer, yeri boş kalır. Sonuçta, sadece dış görünüşe aldanıp, manevi aleme ise küçük bir ışık bile salmayan, bu yalancı hisse karşı, genç nefret duyar onu boş sayar. Örneğin Lermontov bu durumdan şikayet eder;

*Sevgiyi, nefreti anlamak
Bir defa ondan faydalanmak içindir...⁵*

Evet, ilk bakışta yaşadıkları duyguların güçlü olmasından yola çıkarak yaratıcı gençlerin aşk hakkında birçok şiir yazdığını düşünebiliriz. Gerçekten de Lermontov’un ifadesi ile belirtirsek, kendi duyguları hakkında çare aramak isteyenler, bunu dünyanın tek inkar edilmez gerçeği gibi kaleme bir hayli fazladır. Aslında bu şairler ayrı ayrı olayların, geçici heveslerin kısa bir tasvirinden başka bir şey değildir. Benzer düşünce sahiplerine Ulvi’nin dili ile devam ettirmek doğru olur:

*Her arzu, her heyecan meğer sevgimi?
Aldatma kendini, ne de beni.⁶*

⁴ Xelilov S., *Mehebbet ve intellekt*. Felsefi esseler, Bakı, Nurlan, 2006, s. 25.

⁵ Lermontov, *Stixotvoreniya*, s. 55.

Önceki bölümlerimizde bir gencin hisler seviyesinde kalıp seçimini de buna uygun olarak yapmasından bahsetmiştik. Ayrıca geçici hevesler üzerine kurulu ilişkiler kısa sürede gençte depresyona yol açar ve onu kendi içine kapanmaya sevk eder. Dış görünüşten o tarafa geçemeyen sevgi de geçici hevestir, ne kadar çılgın, ne kadar büyük ve derin görünse de. Bununla birlikte, onun insana verdiği zarar, çok büyüktür. Böylece oda önemli bir duygunun yerini zapt eder, hakiki gelişimi önler. Sonra kendisi yitip yok olur, yerinde oluşan boşluğu doldurmak ise daha fazla zaman ve irade gerektirir. Bazen de genellikle bu mümkün olmaz. Sonuçta gencin bütün hayatı ve psikolojisi zedelenir.

Sözünü ettiklerimizden önemli bir nokta ortaya çıkar, gencin dış duygulara sıkışıp kalması ve durgunlaşma tehlikesi çok büyüktür. Böyle bir tehlikeden kurtulan gencin karşısında ise sonsuz bir güzellik, ulviyet açılır. Ve o kendi varlığının daha derinlerine nüfuz edebilir. Ulvi şiirlerinden birinde şöyle belirtir;

*Yüreğim söylemez, gözüm söyleyeni,
Bakma ki, aşkını gözünden alır.
Belki de severdim ey güzel seni,
Ne yazık ki yüreğim erken avlandı.*⁷

Evet, kalp uyanarak ruhun arzularını takip ettiğinde fiziki nitelikler önemini yitirmeye başlar. Aslında bunu belirlemek biraz zordur: genç kısa kapanmadan kaçtığına göre daha yüksek aşamaya geçebilir, ya da yüksek aşamaya çıkması onu kurtarabilir. Tahlillerimizden de anlaşılacağı gibi, eğer kısa devre gence ciddi zararlar

⁶ Bünyadzade, *Senin oxşarın benövşedi*, s. 63.

⁷ Aynı yerde, s. 81.

verirse veya genç ilk tercihinine bağlı olarak kendi yaşamına devam eder. Demek ki, ikinci iddia daha doğrudur. Daha büyük fikirlerle yaşayan genç için kısa kapanma tehlikesi yoktur. Öncelikle onların gönül dünyası öyle derin, öyle zengindir ki, oradan dış aleme verdikleri değer yada ortaya koydukları talep de çok yüksek olur. Bu değer sayesinde ruh kendine bir yoldaş bulamıyor, güzel kaş göz onun ciddi bir şekilde ilgisini çekmez ve iki gün sonra onu bezdirir. Nasıl ki, Peçorin, Bella'nın kalbini kazanmak için hayatını feda etmeye hazır olduğu halde, arzusuna kavuştuktan kısa bir süre sonra değişti, aşkından soğudu. Çünkü hayatının anlamının bu olmadığını anladı. İkincisi onlar kendi sevgisinin tasvirinde ne kadar duyguya kapılır, onların güzelliğini terennüm etseler de onların hayatında öncü rol aklın olur hislerin değil. Karşılaştırmak gerekirse genç, sanki bir deryadır, bu aşk girişimleri sadece onun yüzeyinde, üzerinde olur. Derinliklerinde ise başka bir hayat, başka bir alem vardır ve okyanusun-gencin asıl mahiyeti oradadır. Evet, duygular güçlüdür, lakin yüzeydedir. Düşünce ise derindir ve sahibini tamamıyla duygulara boyun eğdirmez. Bunun sonucunda genç, ne kadar romantik ve hayalperest olsa da kendi toplumunun eğrisini düzünü daha iyi görür, çözümü daha çabuk bulur ve en cesur adımı atar. Örneğin, Danko'ya kadar hiç kimse kalbi ile karanlığı aydınlatmamıştı. Bu o anın ve bu yüreğin kararı idi. Başka bir deyişle kendi zirvesinden toplumu gözlemleyen bir gencin düşünceleri karşı tarafın gerginliğini duyduğuna göre kısa devreye düşmeden normal elektrik devresini yaşar.

Duygular oynaktır. Genç, aynı samimiyetle muhtelif güzelliklerin büyümesine kapılır, vurulur ve aşık olur, ancak bir yerde karar

veremez. Tamamlanmak kendi varlığını kavrayabilmek için bunun yeterli olmadığını hisseder. O gençtir. Tabiat kendi gücünü gösterir, hisler yoğunlaşır, coşar, sevip sevilme arzusu uyanır. Lakin ilginç, bir o kadarda üzücü bir durum söz konusu; böyle bir aşk şairlerini sevgi mutlu etmez. Hayat hikayesinden de bilindiği gibi etrafı her zaman güzel kadınlarla çevrili olan Lermontov şöyle belirtir;

*Neyse ki, kimi istersem severim
Sevgi benim hayatımı süslemiyor.*⁸

İlginçtir, yetenekli gençler, yani kendi manevi dünyasına nüfuz etmek isteyen belli derecede kendi kimliğini tanımaya çalışan kişiler daha yaramaz olurlar. İçinde kaynayan enerji, çevreyle olan uyum sağlamaya eğilimi, aynı zamanda dengesiz duygular, çevresindeki olaylara karşı ciddi bir tutum. Bu nedir? Sığ düşünce? Kierkegaard'ın düşüncesine göre “*Günah bir inkar değil, olumlu bir şeydir*”⁹ ve “*Günahın pozitifliği tam olarak Tanrı'nın karşısında olmaktır*”.¹⁰ Bilindiği gibi çocuk dikkat çekmek istediğinde, kendi varlığını çevresindekilere iletme istediğinde yaramazlık yapar. Kierkegaard' ta bu yaramazlığın daha büyük ölçekte yapılmasının daha büyük bir nedeni olduğuna işaret eder. Ancak yaramazlık sadece kendi varlığını duyurma ihtiyacından kaynaklanmaz, aynı zamanda içindeki yükten kurtulma isteğinden kaynaklanabilir. Yine Kierkegaard'ın belirttiğine göre; “*Tanrı'nın karşısında kendi olmak istediğinde veya istemediğinde günah işler*”.¹¹ Demek ki, gence

⁸ Lermontov, *Stixotvoreniya*, s. 42.

⁹ Kierkeqor, s. 320.

¹⁰ Aynı yerde, s. 323.

¹¹ Aynı yerde, s. 308.

yaramazlık yaptıran onun içindeki belirsizlik, dış güzelliklerle yetinmemek, çevresindeki toplumun farklı yönlerini görüp değiştirme sorumluluğunu üstlenme arzusudur. Bahsettiklerimiz erken dönem gençliğe has özelliklerdir; keşif ve seçim dönemine. Doğrudur, belirttiğimiz gibi, bazıları bu dönemden çıkamaz. Mecazi anlamda, parlıtından gözleri kamaşır ve ileri gidemez. Daha doğrusu kendi iç dünyasına nüfuz edemez. Ancak her ne olursa olsun kendi iç kimliğini doğrulatmak için ilerleyenlerde vardır. Böylesi dış dünyadan yüz çevirip kendi ruhuna yönelirler. Çünkü ilahi alemden gelen çizgiyi, ışığı sadece orada bulmak mümkündür. Örneğin, ulvi karşısındakinden bir dünya bir sonsuzluk umar. Ancak ... kendi dünyasında bulur.

*Bir anlık bakışında,
Bu dünyayı umarım ben.
Seni görmek istediğimde,
Gözlerimi yumarım ben.*¹²

Kendi dünyasında sevgiyi tanımak, onu daha yüce için kendini seven nergislikten çok farklıdır. Nergis kendi sınırlı dış özelliklerine vurgundur. İç dünyasına nüfuz ederek orada bulduğu ve sonsuzluğa kadar uzanan asıl sevginin kaynağını sever. Bu artık gençlerin sevgisinin ikinci aşamasıdır. Yeri gelmişken şunu da belirtmek gerekir; bir gencin sevgisi dendiğinde, çoğu durumda bu hisler düzeyinde güzelere aşıklık öngörüldüğüne göre bizim tahlilini yaptığımız ikinci aşama herkesçe kabul edilmeyebilir. Bu yadsınamaz bir gerçektir, her ne kadar genç asıl sevgisini ruhunun mahiyetini teşkil eden bütün varlığın, yaratılışın sebebi olan insanı adi bir canlı seviyesinden

¹² Bünyadzade, *Senin oşarın benövşedi*, s. 62.

yüceltip insan yapan gücü henüz tanımasa da ruhunun ilahi alemle alakasına itibar ederek onun ardınca gider. Burada karar veren akıl veya mantık değil, gönüldür. Sonuçta, her varlık kendisinden daha mükemmele meyleder. Suhreverdi'nin de belirttiği gibi, "Her eksik nurun kökünde kendisinden yüksek nura karşı aşk, her yüksek nurun kökünde ise kendisinden daha aşağıdakine galibiyet (idarecilik) vardır".¹³ Bu nedenle de gencin gönlü onu bir insanın yükselebileceği en yakın mesafeye, iki yayın uzunluğuna kadar ulaştırır. O' bütün ruhu ile kendinden yüksektekine büyük bir sevgi, aşk duyar. Yani onun ruhu sevgi ile dolup taşar. Onun her gün karşılaştığı ve buna göre de tasvir ettiği sevgiler ise duygu seviyesinden öteye geçmez... Tabii ki, bu onu memnun etmez. Gencin duyduğu ilahi uyumun, güzelliğin yanında bu geçici hevesler o kadar küçük, zayıf ve önemsiz görünür ki, düşünmeden ondan uzaklaşır. Bu nedenle o' maddiyatın sınırları eşiğinde olan bu sevgiden, bir ruh düşkünlüğü ile üzüntü ile yazıyor. Lermontov meleğin kucığında bu dünyadan göç eden genci böyle tasvir ediyor;

*Bu dünyada o çok eziyet çekti,
Yüreği bin bir arzu ile doluydu.
Semanın muhteşem seslerini,
Yerin sıkıcı nağmesi değiştiremedi.*¹⁴

Burada ilginç bir nokta var; Antik dönemlerde bile Diotima, Sokrates'e *sevgi-güzelliğe heves etmek değil, dünyaya güzellik getirmektir*,¹⁵ diye öğretirdi. Ayrıca sevgiyi beden istediğinde dünyaya çocuk getirirler, bu manevi bir hamilelik olduğunda ise ortaya gü-

¹³ Suhreverdi, s. 136.

¹⁴ Lermontov, *Stixotvoreniya*, s. 41.

¹⁵ Plato. *Simpozyum*, 206e.

zel düşünceler, keşifler çıkar. “*Bunların ebeveynleri yaratıcı kişiler ve o ustalardır ki, onlar bir şeyler keşfetmiş olurlar.*”¹⁶ Arzu ve arayışları maddi dünyanın sınırlarını aşan, dış özellikleri geçici olarak gören bir genç, bu dünyada bırakacağı izinde manevi ve ebedi olmasını istiyor.

Bazen gençlerin şiirlerinde böyle ilginç bir nota rast gelmek mümkündür. Güzelliklere olan sevgiyi halsiz, sıkıcı hatta yaşlanmış olarak görürler. Aslında bu bütün varlığı ile daha üst dünyaya heves eden gencin hislerinin ruhu ile ayak uyduramamasıdır. Gerçekten de yaratıcılık ve aşk ile çırpınan genç bir ruhun yanında bu dünya güzelliğine vurulmuş hisler çok eskidir. Ulvi de sevginin sevinç getirmemesinin sebebini onun yaşlanmasında arar;

*Yaşlanmaz, sevgi yaşlanmaz,
Yürek, umut yaşlanmasa.
Yaşlanmaz, sevgi yaşlanmaz,
Onu yaşlandıran olmasa.*¹⁷

Duygular seviyesinin üzerine çıkan bir genç tabii ki, Mevlana'nın “Mesnevi'sindeki” kâmiş gibi artık başka bir dünyanın hasretini çeker, kendi tamlığına kavuşmak ister. Schelling'in belirttiğine göre; “Yalnız insanda bir tek söz söylenir, o başka şeylerde de var ve tam değildir. Söylenmiş sözde ise ruh kendini açıklar. Yani bir eylem gibi var olan Tanrı”.¹⁸ Gencin tam da bu söze ihtiyacı var. Bunu ise ilahi alemde hâbersiz, sadece dış güzelliğine alışkın akranlarını da bulamaz. Bu duygunun daha doğrusu bu sevginin genç arayışa çıkar ve fetihlere imza atar. Bu sevginin etkisidir ki, genç dış arzulara düşmeden kendi hede-

¹⁶ Aynı yerde, 207e-208.

¹⁷ Bünyadzade, *Senin oğsarı benövşedi*, s. 74.

¹⁸ Şelling, s. 973.

fine doğru sonuna kadar gidebilir. Hiçbir tehlikeye ve zorluğa aldırış etmez. En önemlisi ise yılların hatta asırların taşıdığı topluma yeni bir soluk verebilir, yeni bir sayfa açabilir.

Bahsettiklerimizde bir paradoks gözlemlenebilir. Sevgisini duygular düzeyinden yukarı çıkaramayan bir kişi toplum arasında daha normal kabul edilir. Bunun aksine kendi manevi dünyasına müracaat edip, sevgisinin niteliğini idrak etmek isteyen biri daha çok şahsiyetinin karmaşıklığı, ikiliği ile bilinir. Doğrudur, böyle gençler birincilere nazaran çok daha azdır. Bununla birlikte gençliğin hikmetini onların şahsında açmak mümkündür. ***Yavaş yavaş insanlık misyonunu idrak eden bir genç doğal olarak yolun başlangıcında dayanamaz, ona has enerji ve ilgi sona kadar gitmeye çalışacak ve hiçbir dış güzellik, hislerin vurgunluğu onu saklamaz.*** Önemli bir nokta da, kendi manevi dünyasını tam araştırmaya bile içinde arayış tohumu filizlenmeye başlayan bir genç, duygularının esiri olarak kalamaz. Buna güzel bir örnek olarak Lermontov'un Pechorin'nini gösterebiliriz. Bin bir eziyetle sevgisini kazandığı bayanlara karşı olan ilgisini kaybedip sanki başına bela arayan, aynı zamanda kendi insanlık misyonunu sonuna kadar idrak etmemiş zamane kahramanı! Evet, Pechorin kendisini idrak etmeyerek onu her yerde arar; güzellerin yüreklerinden tutunda düellolardan, dağlılarla çatışmalara kadar. Daha öncede belirttiğimiz gibi çoğu zaman böyle gençlerin şahsiyetinde belirsizlik sezilir. Sevgisinin en samimi anında bile kendi sevgisine yabancı bir insan etkisi verebilir. Elbette bu onun isteğiyle gerçekleşen bir süreç değildir. Bu onun daima arayışta olan ben-inin dar çerçeveden genişliğe çıkma arzusudur. Bahsettiklerimizde sanki bir çelişki

ortaya çıkıyor; bir taraftan gençliğe has olan sevginin duygular düzeyinde olduğunu söylemiştik, diğer taraftan ise bunun daha yolun başlangıcı olduğunu vurgulamıştık. Aslında bu bir çelişki değildir. Sonuçta, gençlik zaten hayat yolunun idrak edilmiş şekilde başlangıcı, ilk keşfidir. Kendi potansiyelini, zengin dünyasını idrak etmeye başlarsa, kendi ruhunu tanıyan bir genç, maddi dünya ile yetinip, güzel bir sıfatla kendi dünyasının tamamlandığını kavrayamaz. Bu ihtiras, bu meyil, bu vurgunluk ne kadar büyük ve ateşli olsa da sonsuz ilahi hakikatlerin sadece bir zerresidir. Bunu duyan bir genç asla durmayacak ve mutluluğunu bu maddi dünya ile sınırlandırmayacaktır. Bütün süreçler maddi dünyadan başlasa da, ruh seviyesi yükseldikten sonra maddi çerçeve aciz kalır. Ulvi bu duyguları ne güzel aktarıyor;

*İlki varsa sonu yoktur sevginin,
Sevgi büyük bir deryaydı, semaydı.
“İlk”im taşa değdi, “son”um ... ! -diyenin,
Yüreği de ilk ve son arasındaydı.¹⁹*

Sevginin enginliğini tanıyan bir genç, ne kadar güzel olsa da sonu olan varlıkla yetinmeyerek sevgisini bu dar sınırlara sığdıramaz. Mecazi olarak, Mesnevi’deki bir kamış diğer kamışlar arasında dura dura kendi vatanının hasretini çektiği, her fırsatta derdini dünyaya duyurup, hasretle geri döneceği günü gözlediği gibi kendini idrak etmeye başlayan bir gençte daha üst bir makamın hasretini çeker. S. Halilov’un belirttiği gibi; “Sonsuz bir duygunun sonlu bir varlığa yöneltilmesi kelimenin tam anlamıyla mecnunluktur”.²⁰

¹⁹ Bünyadzade, *Senin oğşarın benövşedi*, s. 82.

²⁰ Xelilov S., *Mehebbet ve intellekt*, s. 46.

Bir derya küçücük bir kaba nasıl sığabilir? Duygular dolup taşar, çöle düşer. Demek ki, mecnunluğun kaderini yaşamak için maddi dünyanın üzerine ait hakikatleri bu ay altı alemde aramak gerekmez. Bununla birlikte bir gencin kendi toplumuna yabancılaşması, yalnız kalması, maddi güzelliklerle avunamaması, yakınlarına ve onu sevenlere ızdırap verir. O' gözle görünen ama elle tutulamayan güneş ışınına benziyor. Baştan başa sevgi ile yoğrulmuş bu gencin sevgisini kazanamamak, dolup taşan sevgiden bir parça alamamak büyük ızdırap haline gelir.

Ayrıca, **gencin içindeki sonsuz sevgi bir nevi onun koruyucusu, kurtarıcısı haline gelir. Çünkü genç, ona güvenerek, ona inarak belirsizliğe doğru gidebilir.** Gençlere başvuran Lev Tolstoy "Seven bir adam sevmeyenlerin arasında yalnız olsa da mahvolmaz. Eğer insanlar arasında mahvolursa, Mesih'in bir zamanlar haç üzerinde öldüğü gibi, şimdi onun ölümü hem onun için bir sevinçtir, hem de başkaları için anlamdır. Sıradan insanların ölümü gibi ümitsiz ve rezil değildir." ²¹ Ömür boyu yalnızlıktan eziyet çeken, kendisini ifade edemeyen, çevresindekilere kibirli ve kaba izlenimi yaratan ve bundan dolayı da yaşlı nesil tarafından kınanan gencin, sevgisine göre fiziksel ve daha da önemlisi manevi olarak yok olmadığı aşikardır.

İlginç bir soru ortaya çıkıyor, eğer bir genç bütün bunları yaşıyorsa yalancı duyguların ve heyecanların sevgi olmadığını bildiği halde niçin yeni sevgi arayışlarına çıkar? Daha öncede belirttiğimiz gibi, arayış gencin hayatını şekillendiren onun kırılmasına izin

²¹ Tolstoy L.N., *Lyubite druzh drugu (obraşeniye k krujku molodyoji)*. Polnoye sobraniye soçineniy. Cilt 37. Proizvedeniya 1906-1910 yy. Qosudarstvennoye izdatelstvo hudojestvennoy literaturı, Moskva, 1956, s. 61.

vermeyen bir duygudur. Gencin aradığı sevgidir, sonsuzluktur, ulviyettir. Schelling'in belirttiği gibi; "*Sevginin sırrı şudur; o' öyle eksikleri birleştirir ki, onlardan her biri kendisi için olabilirdi, ancak olmuyor ve olmayacaktır da*".²² Yineliyoruz, gencin bir insan olarak tamamlanmaya, olgunlaşmaya ihtiyacı vardır. İnsan karmaşık bir varlıktır ve ruhunda insani, hayvani ve biyolojik olarak üç makam bulundurur. Bunlardan birini görmezden gelmek mümkün değildir. Sadece insanın hangi makamda bulunup, kendi ruhunun ya da bedeninin isteklerini dinlemesidir. Aynı zamanda insani makamda yine de o' hem sosyal varlıktır, hem de ruhani. İnsanın tamamlanma ihtiyacı da bu makamlara, bu aşamalara uygun olarak ortaya çıkar. Tekrar etmek gerekirse, yolun sonuna kadar gitmek her gence nasip olmaz. Ancak bu yolu kat etmek artık onun kaderinde kendi rolünü oynar, izini bırakır. S. Halilov'un da dediği gibi; "*İnsan tek taraflı olarak değil, onun simasında dünya uyumu ile bir yol bulmaya çalışır...*"²³ Bir gencin cismani tarafı gönül yoldaşı olmayabilir. Ve o' ruhunu tamamlayan aşkını bulana kadar arar. Evet o içindeki büyük sevginin yerini dolduramadığı için ızdırıp çeker, ancak bu onu durduramaz. Tüm bunlardan sonra Lermontov'un ne demek istediği şimdi daha net anlaşılıyor;

*Geleceğe korku ile bakıyorum.
Kaygı ile bakıyorum geçmişe.
İdam öncesinde bir suçlu gibi,
Bir can dostu arıyorum çevremde.*²⁴

²² Şelling, s. 1023.

²³ Xelilov S., *Mehebbet ve intellekt*, s. 85.

²⁴ Lermontov, *Stixotvoreniya*, s. 76.

Bu arayış hakkında daha önceki bölümlerimizde de konuşmuştuk. Buna ilave olarak, sevgi arayışın birkaç özelliği olduğunu da kaydetmek gerekir. Öncelikle bu yalnızlığını paylaşabilecek bir kimsenin arayışdır. İbrahim peygamberi aya ve yıldızlara yönelten, Hay Bin Yakzan'ı adada her şeyi farklı gözle bakmaya zorunlu kılan arayış. Ulvi şöyle belirtiyor;

*Hiç bilmiyorum yine bana ne oldu.
Görüyorum gözümde kendimi yalnız.
Ah! Ne asil yıldızdır,
İstemiyor ki, bu tufanda tek kalayım.*²⁵

Öte yandan genç onun ruhunu gösteren ayna, sevgisini yansıtan ve tamamlayan başka bir ruh arar. Bu arada maddiyat kendi önemini yitirir. Nasıl ki, Şems Mevlana için bir ayna olabildi. Ne gariptir, Mevlana, Şems ile karşılaştığında genç yaşta değildi, ancak kendisini o zaman keşfedebildi, bir nevi gençliğini yaşamaya başladı. Evet, tarihte bazı gençler şanslıdır, onlar kendilerini daha doğrusu ruhlarını tamamlayan aşklarını, yarlarını bulabilirler ve bu faktör onların yaşamında büyük rol oynar. Biz tesadüfi olarak böyle şahısları ayna olarak göstermedik. Bu ayna gence bütün potansiyelini ve nelere kadir olduklarını göstermelidir. Hal böyle olunca gencin yaratıcılık enerjisi artar ve harekete geçmek için güç kazanır. Başka bir deyişle ***aşk, insanın gücünü kırmamalı, onu yolun ortasında bırakıp, bu kadar yeter burada dur dememelidir. Aksine bu yolda hedefine ulaşmak için gücüne güç katmalıdır.***

Bunu şairlerin yaratıcılığında net bir şekilde görmek mümkündür. Sevdiğinin şahsiyeti onun yaratıcılığında her kelimeye

²⁵ Bünyadzade, *Senin oşarın benövşedi*, s. 54.

yansır. Buna ilham perisi diyenlerden farklı olarak, biz bu sevgiye ona kendi gücünü gösteren ayna diyoruz. Örneğin, Schelling'in yaşamında ve yaratıcılığında genellikle Alman romantizmi ve felsefi edebiyatında önemli bir yeri olan Carolina Schlegel'in özel bir yeri vardır. Onunla evli olduğu müddetçe (1799-1809) yaratıcılığının en verimli dönemini yaşayan ve felsefesinin zirvesine ulaşan Schelling'in, Carolina'nın vefatından sonra (1809) sanatsal yaratıcılığı tamamen durdu. *Ve sadece kürsüdeki çıkışları, performansları Almanya'ya düşüncelerin geçmiş hükümdarını hatırlatırdı.* ²⁶ Ya da "Zerdüş'tün ne söylediğini" anlamak için Nietzsche'nin Lau Salome aynasına ihtiyacı vardır. Evet, ilham perisinden farklı olarak sevgide ruhunu tamamlayabilen insan bu toplumda kendi fikri, maneviyatı ile onu cezbeden, Suhreverdi'nin de söylediği gibi onu "kahreden" ve bununla da katkıda bulunan, düşüncesinde yeni bir katın açılmasına sebep olan biri olmalıdır.

Çevresinde kendisine bir dost bulamayan bir gencin ilahi aleme yönelme zorunda olduğu düşünülebilir. Bir nevi hayata küskün olan rahipler ve dervişler gibi. Ancak durum böyle değildir. Kierkegaard'ın belirttiğine göre; "*insan nefis ve beden bir sentezidir, aynı zamanda geçiciliğin ve ebediyetin de bir sentezidir.*" ²⁷ Üzerinde ebediyetin bir zerresini taşıması, ilahi alemle sürekli alakalı olması, ve bu alemin ışığında maddi dünyanın eksiklerini, yalan perdelerini kavramasıdır ki, bu cismani, duygusal alemde kendisine bir dost bulabilmesi için gence imkan tanımaz. Yani asıl güzelliği göreni bu dünyanın geçici güzellikleri avutmaz, onun için bir nefes olamaz. Aradığını bu dar dünyada bulamayan, ona sırt çevi-

²⁶ Şelling F.V. *Filosofiya iskusstva*, Moskva, Mısl, 1999, s. 6.

²⁷ Kyerkegor, s. 181.

rir. Yüce Allah'ın onun için açtığı aleme; ya seslerin, ya sözlerin, ya da renklerin uyumuna yönelir. En önemlisi ise bu aleme geçiş yapmakla genç, felsefenin, bilgeliğin katlarını açar. Schelling felsefeyi “özgür aşk”²⁸ diye nitelendirir, ve şöyle devam eder; “*Felsefe kararlılık gerektirir, kararlılık ise her hangi bir istikamet de son noktadır. Felsefesinin doğası budur ki, düşüncenin zirvesine yükselsin, onun uçuşunda doğrudan veya dolaylı olarak ana vatanına, bir uçuşunun ucundaki erişilmeyen bir yuvadaki kartala dönüşür*”.²⁹ Görünüşe göre güzel duygulardan doğan bu duygu, bu sevgi düşüncenin derin katlarına kadar ulaşır. Zahirden batına, bedenden ben-e kadar uzanan bu yolun aslında kendisi aşk üzerinde bulunur.

Yaratıcılık enerjisinin tükenmez kaynağının sevgi olduğunu belirtmiştik. Burada önemli bir noktaya değinmek gerekir; **sevgi hem yaratıcılık kaynağının kendisidir, hem de oraya götüren güçtür.** Onu bir kaynağa dönüştürmek için sadece sevgiyi maddi çerçeveden çıkarıp daha üst seviyeye çıkarmak gerekir. Bu nedenle ona adanmış şiirlerde iki tür ilişkiyle karşılaşmak mümkündür. Bahsettiğimiz birinci aşamada gençler sevginin ezici gücünü hissederler, ve onun hükmü altına girerler. Bu döneme ait yaratıcılıkta, şiirlerde maddi dünyanın tesiri gözlenir, her ne kadar sevgide maddi olmayan bir nitelik arasalar da. Örneğin, Müşvik şöyle belirtir;

*Fakat yabancıdır, coşkun ruhuma,
İlime, ülkeme, doğal şuhuma,
Anlamsız güzellik, anlamsız güzellik!*³⁰

²⁸ Schelling, s. 1316.

²⁹ Aynı yerde, s. 1317.

³⁰ Müşfik, Seçilmiş eserleri, s. 102.

İkinci aşamada genç, sevgiyi bir hakikat kaynağı gibi keşfeder ve artık sevgi onu idare etmez. O' ruhuna uygun olan, ben-ini yansıtan fikirleri oradan almaya, benimsemeye başlar. Bu yolla ilerleyen gençler, şiirlerinde kendi düşüncelerini ifade ederler. Ve kaynağa yaklaştıkça şiirlerinin de düşünce yükü değişir. Şiirlerini Avni mahlasıyla yazan Sultan Mehmet'in şiirinde;

*Hava ile toprağa karışıp toz gibi savrulan gönül,
Sevgilinin yolunun toprağından, bir an bile kendi
Uzak olsun istemez.*³¹

Kaynağın özüne erişmek sevginin üçüncü aşamasını açar. Bu aşamada şiirlerin tek adresi kalır, Allah! Suhreverdi şöyle belirtir; “Gayret başarılı zatlari nurlar nuruna ulaştırır. En yüksek gayret yüksek nura cezb ve yücelmesi ile tamamlanır”.³² **Evet, yetenekli yani yaşamın yalancı çekiciliğinden gözü kamaşmayan, dünya telaşından kendi yolunu yitirmeyen, kendi sevgisini bin bir sevgi arasında koruyup saklayabilen bir insan aşkın yüce mertebesine ulaşabilir.** Genci bütün varlığıyla ihtiva eden, kendi nurlu sonsuzluğunda eritip yok eden, omuzlarındaki yükü hafifletip güzelleştiren, içini kutsallık duygusu ile aydımlatan ilahi aşk. Schelling'in belirttiği gibi; “... İlahi sevginin ışınları düşer ve manevi hayatın zarafete, ilahi güzelliğe yücelmesi baş gösterir.”³³ Bu aşamada insan maddi arzularından tamamen soyutlanır. Yüksek aşk onların bütün varlığına hakim olur ki, müracaat ettikleri her nesneye, ister karmaşık olsun isterse de sıradan şeyler, hep bu gözle bakarlar. Hak merte-

³¹ Fatih Sultan Mehmet'in Kaleminden 7 Enfes Şiir www.wannart.com/fatih-sultan-mehmetin-kaleminden-7-enfes-siir/

³² Suhreverdi, s. 224.

³³ Şelling, s. 1007.

besine ulaşan ve Ene'l Hak kelamının sırrına vakıf olan kişi, elbette sevgisinin de hakkına ulaşmış olur. Şah İsmail Hatayi şöyle belirtir;

*Ey hak ehli, sen senin cisminde beytullahı gör,
Hancarü azm eylesen levhinde arşullahı gör.
Ademin şanında keremna dedi nutk u ilah,
Ehli ma'nisin hakikat sümme vechullahı gör.
Zakirem, zıkr eylerem gönlümde özge kimse yok,
Natıkım, nutk u hidayet gel habibullahı gör.*³⁴

Sevginin hakk'ına ulaşan şahsiyetlerin eserlerinde aşkın özel taraflarına rast gelmek mümkün değildir. Çünkü onu sıradan sözlerle ifade etmenin mümkün olmadığını bilirler. Şunuda belirtmek gerekir, bu yol boyunca genç, yeterince ilerlemiş olur ve kaynağa ulaştığında artık delikanlı olarak enerjisi dolup taşan yaşına bağlı kalmadan bir yetişkine dönüşmüş olur.

Bu arada burada tasavvuf ile ilgili ilginç bir paralel çizmek mümkündür. Böylece sevginin aşamalarını, yani onu duydular düzeyinde tanıyıp, yavaş yavaş onun kaynağını öğrenip nihayetinde o kaynağın özüne kadar ulaştıran süreci şöyle tanımlayabiliriz: *Sevginin bilinmesi (ilm el-aşk), Sevginin gözle görülmesi (ayn el-aşk), Sevginin hakkı (hakk el-aşk)*

Gencin karşısında açılan ufkun genişliğine bir bak! İlahi aşk ve felsefenin enginliği! İdrakı ve düşüncesi ile mukaddesliğin zirvesine yükselme imkanı! Yeter ki yolun başında doğru seçimi yapıp, duyguların hükmüne girerek geçici heveslere kapılmasın. Bu ufukların fethinin bir sonucudur ki, Mozart'ın musikisi sadece bir not yığını değildi, aynı zamanda insanı yıllarca, asırlarca ilahi uy-

³⁴ Xetayi Şah İsmayıl. *Eserleri*. Bakı, "Şerq-Qerb", 2005, s. 39.

ma kavuşturan bir sihirdir. Beethoven'ın Dokuzuncu Senfonisi sadece gönülleri okşamaz, aynı zamanda düşündürür. Bu ufukların verdiği kudrettir ki, Suhreverdi, Aristo'nun felsefesini kendi işrakilik felsefesi için bir kaide haline getirip, üzerinde muhteşem bir nur heykeli yüceltti. Bu ufukların fethinin sırrıdır ki, Bayron'un, Puşkin'in, Lermontov'un, Müşfik'in, Ulvi'nin kaleminden kopan zereler çirkeflerle dolu keşmekeşli yılların, edebi çiçeklenmelerin, çalkantıların arasında kendi parıltısını koruyup darbe indirmeye devam ediyor. Eski Yunan tarihçisi ve filozofu Plutarkhos, Büyük İskender hakkında "*Asıl mesele nimet sahibi olmak değil, onlardan istifade edebilmektir. Sonuçta bazen bebekler bile atalarından kral liyakati ve hakimiyeti miras alırlar. Muhteşem olan bebek değildir, ona ata mirasını, liyakatini verendi. Onu benimseyip kanuni varisin elinden almadı.*"³⁵ Evet, Yaradan'ı tarafından verilen lütuflardan her insan aklına uygun olarak istifade eder. Bazıları hakka, sevginin doğru kaynağına uzanan yolun sonuna kadar gider ve ebediyetin bir parçasına dönüşür. Bazıları ise herhangi bir noktada yorulup, ya maddi nimetlerle yetinir, ya da maddi dünya gibi hiçliğe karışır.

Var olma hakkına sahip her insan "ol" emri veren ve ruh üfle-yen Yaradan onlardan her birine kendine özgü, kendi kavrayışına ve benliğine uygun olarak sevgi bahşeder. İnsanların sayısınca sevgi vardır. Biz araştırmalarımızın başında da belirtmiştik, gençlik kendi ben-ini keşfettiğinde kendi iradesi ile seçim yapabilmektedir. Sevgi hakkındaki düşüncelerimizden sonra söyleyebiliriz ki, **gençlik kendi ben-ininde sevgi çekirdeğinin keşfidir.** Hadisi şerif-

³⁵ Plutarx. *Ob udaçe ili doblesti Aleksandra*. II, 336e [http://ancientrome. ru/antlitir/t. htm?a=1438024200#sel=57:27, 57:46337d](http://ancientrome.ru/antlitir/t.htm?a=1438024200#sel=57:27,57:46337d)

te; *“Ben gizli bir hazine idim. Bilinmek istedim, mahlukatı yarattım.”* der. Allah’ın yeryüzündeki halifesi olan insan da bir gizli hazine gibi gençliğinde açılmaya başlar ve bu hazinenin en kıymetli taşı da aşktır. Kimisi onun dış güzelliğine aşık olur, kimisi de onun ışığını takip edip o hazinenin kaynağına ulaşır. Yaradan kendini bütün güzel vasıtalarla, bütün ulvi mukaddes usullerle tanıtır ve bunun için de saf ve temiz ruhlar seçer. Aynı zamanda O’ bahsettiği derin hikmeti, ulviyeti ulaştırmak için o ruhlara yaratma gücü verir. Yaratıcılık enerjisinden istifade edebilmeyi başaran insan hem kendi potansiyelini açar, hem de Mutlak Yaradan’ını tanır. Schelling; *“Yaradılıştaki ilk başlangıç vahidin kendi kendini yaratma girişimidir, veya esasın (temelin) iradesidir. İkinci başlangıç sevginin iradesidir ki, onun vasıtasıyla Tanrı kendini tanımlar.”*³⁶ Evet, bu yaratanların yarattıkları ile insanlar Yaradan’ı tanırlar. O’nun güzelliğinin ve görkemini şahidi olurlar. Yüce Allah’ın isimlerinden biri de El-Vedud: Sevendir. Çünkü yarattıklarının her birini severek yaratır, ve yarattıklarına bu sevgiden üfler. Ku’an-ı Kerim’de *“Allah göklerin ve yeryüzünün aydınlığıdır. Onun aydınlığı içinde ışık bulunan kandil yuvası gibidir. O kandil bir fanus içindedir. O fanus inciden bir yıldız gibidir. Doğuya da, batıya da ait olmayan mübarek bir ağacın yağından yakılır. Onun yağı neredeyse kendisine ateş dokunması ile ışık verir. Aydınlık üstüne aydınlıktır. Allah dileyen kimseyi aydınlığa iletir. Allah insanlara örnekler verir. Allah her şeyi bütün ayrıntılarıyla bilendir”* (Nur/35). İnsan gençliğinde ilahi sevginin kaynağını keşfederek hayatına ömür boyunca ışık tutacak aynı kandili keşfetmiş olur.

---

³⁶ Schelling, s. 1008.

Böylelikle hem bizim gençlerimizin sevgisi hakkındaki düşüncelerimiz hem de genel anlamıyla gençlik felsefesi sona erdi. Herhalde bizim kalemimizden çıkan kelimeler tükendi. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, sevgiyi sona saklamamızın özel bir sebebi vardı. Maksudumuz her şeyin ucunu sevgiye yani güzel, ulvi bir sonsuzluğa bağlamak idi. Sevgi bizim gençlerimizin emanetini, misyonunu aydınlatır, çekiciliğini artırır, onun... ağırlığını azaltır, karanlık noktaların çoğunu gizler. *Sonuçta bütün derin düşüncelerine, bilgeliklerine bakmaksızın, onlar gençtir, ışığa, aşka ihtiyaçları var!*

Mesela olaya birde başka açıdan bakalım. Yine de doğu felsefesine, özellikle tasavvufa bir göz atarsak, net bir manzaranın şahidi oluruz. Ferdi aşk daha yüce hakikatleri açıklayan büyük bir aleme ulaştırır. Bu aşk sadece yürekleri titreten, ruhları birbirine çeken bir duygu değildir, o daha derin ve karmaşık manaya sahiptir. Aşk maddi alemden çıkarak manevi dünyaya yönelmenin ilk sebebidir, gönül gözünü açan, ruhu düşünmeye sevk eden bir duygudur. Aşk hakikattir, idrakın sonudur. Aşk yaratılışın sebebi gibi mutlaktan göreceliğe inen bir nur şeridi gibi, görecelikten de mutlağa uzanan bir yoldur. İnsan ona doğru uzanan aynı nur şeridini keşfetmekle aşkı, bununla da hakikati idrak etmiş olur. S. Halilov; “Aşk düzeyinde idrak bütün insanlara ait olan duyguyu ve mantığı idrakın üzerinde durur, idrakın yüce makamına ulaştırır. Bu etap daha yüksek derecede idrakın sezgi ve vahiy makamlarına uygundur”³⁷ diye belirtir. Her ne kadar muhtelif seviyelerde olsa da herkesin bir sevgiye sahip olduğu aşıkardır ve tabii ki, bunların hepsinin “idrakın yüce makamına” ulaştırdığını söylemek doğru olmazdı. Yazar

³⁷ Xelilov S., *Mehebbet ve intellekt*, s. 29.

buna şöyle açıklık getirir; “Maneviyatı yüksek, ince ruhlı, parlak kalpli, insanları şaşırtmak, büyülemek için daha büyük güzellik, daha hassas ve daha karmaşık bir tarafa ihtiyaç duyulur. En büyük aşık ise hiç şüphesiz aydınlıklar aydınlığına (Allah’a-K.B) secde edebilir. Bu ise artık “ilahi aşktır”.³⁸ **İlahi aşk bütün maddiyata olan bakış açısını değiştirebilir, hakikatin üzerindeki perdeyi kaldırabilir, gönül ve ruh gözünü açabilir.**

Ayrıca şunu da belirtmek gerekir, biz tamamlanma duygusunun insanın düşünce düzeyi ile doğrudan ilişkili olduğunu belirtmiştik. Demek ki ilahi aşka giden yol da ferdi aşktan geçmelidir. Ebu Turhan bunu şöyle tasvir eder; “*Ferdi aşkın ilahi aşka kavuşması iki damlanın öncelikle bir damlada birleşmesi ve denize birlikte katılması gibidir*”.³⁹ Başka bir deyişle insan öncelikle iç dünyasında görkemli bir uyum olduğunu fark eder, sonra da kendisinin bu görkemli uyumun bir parçası olduğuna tanıklık eder.

---

³⁸ Aynı yerde, s. 35.

³⁹ Aynı yerde, s. 49.

SONUÇ

Felsefe, her düşüncenin, her yaratıcılığın, her dünya görüşünün ulaşamayacağı bir zirvedir ve diğer bütün zirveler gibi oradan etraf; gidip gelen yollar, engeller, saklı olanlar daha net görünür. Gençliğin felsefesini yazmaktaki maksadımız gençlik fenomeninin bütün manzarasını hem tasvir etmek hem de tahlil etmektir. Bununla bir yandan gençliği hayatın zirvesine çıkararak bir yol olduğunu iletme, diğer yandan ise gençliğin kendi zirvesini tanıtmak istedik. Başka bir deyişle gençliği sadece hayatın bir parçası gibi değil, felsefi kategori gibi gözden geçirdik. Aslında insan hayatının her bir aşamasını araştırmakla o hayatı daha anlamlı yaşamak mümkündür. Bununla birlikte gençliğin yeri ve önemi daha büyük olduğuna göre biz bu eserimizde onun üzerinde durduk, bunun sebebi nedir?

İnsan ömrünü felsefe tarihine benzetirsek, gençliği de onun ortaçağları olarak düşünebiliriz. Düşüncelerin çoğunun doğup geliştiği, bazılarının ise embriyolarının olduğu ortaçağa. Henüz coğrafi mekanın doğu ve batı olarak iki kutba ayrılıp bir birine düşman kesilmediği, kadim hikmetlerin yeni hikmetlerle organik şekilde yoğrulup, bir birini en olgun şekilde tamamladığı orta çağlar. İrrasyonel idrakın, mistik düşüncelerin rasyonel düşünceyle yakından ilgili olduğu, ilahi duyguların çoğu zaman maddi ihtiyaçları etkisi altına aldığı, hatta onun gelişimine engel olduğu ortaçağlar. Bütün bu özelliklerin yanı sıra orta çağlar üzerinde bir çelişki ortaya çıkıyor. Ortaçağdan sonra onun rahmindeki düşünceler

üzerinde rönesans olayı ortaya çıkarak bütün düşünce tarihinde yeni bir dönemin temelini atılması tesadüf değildir. İlginçtir, araştırma nesnesi ister edebiyatta, ister felsefede, isterse de sanatta olsun en çok müracaat edilen ortaçağlar olsa da, hala okunmamış sayfalar orijinalliyini koruyan katmanlar, düşünce yönlerine nefes verebilecek fikirler bulunmaktadır. Son olarak ortaçağın bütün manzarasını ortaya koymak için bahsedilen bütün bu özellikler birbiriyle ilişkili bir şekilde incelenmelidir.

Tabii ki ortaçağ hakkında çok şey söylemek mümkündür, ancak biz daha çok gençliğe ait özellikleri seçip anlattık. Böylece araştırmalarımız sonucunda gençliğin insan potansiyelinin bütün detayları ile keşfedildiği, insanın bilinçli bir şekilde bütün hayatına yön verdiği bir dönem olduğu ortaya çıkıyor. Bu dönemde insan ruhunun ve bedeninin olanaklarını öğrenir, ilahi alemle olan ilişkisini idrak eder ve buna dayanarak hayati seçimini yapar. Başka bir deyişle gençlik insan abidesinin kaidesinin kurulmasıdır. Gelecekte insanın kimliği ve kişiliği doğrudan bu kaideye bağlı olur. Demek ki, gençliğin niteliğini öğrenip idrak etmek yeterince güçlü bir kaide kurmak ve bunun üzerine de görkemli bir insan abidesinin kurulmasını sağlamak anlamına gelir. Örneğin ilginç tarihi faktörlerden biri de gençliğin düşünce tarzını sınırlamak için üniversitelerde felsefe öğrenimini kaldırdılar. Bu durumda dönemin aydınları gençlerin daha düşünceli ve idealist yetişmeleri için felsefenin daha fazla ve daha derin öğretilmesini istemekteydiler. Evet, gençlik insan yaşamının zirvesi olmasa bile o zirveye ulaştıran bir yoldur. Bu yol ne kadar aydınlık, ne kadar kararlı ve cesur, ne kadar yenilikçi olursa o kadar yüksek ve sabit olur.

Bununla birlikte gençliğin felsefesi sadece gençlik için değil aynı zamanda felsefe içinde özel bir öneme sahiptir. Gençlik kendine özgü bir bakış açısına sahiptir ve bu ayrım felsefi fikirlere, felsefi istikametlere olan ilişkisinde kendini gösterir. Başka bir deyişle gençliğin felsefesinin öğrenilmesi, felsefe tarihinin sayfalarına yeni bir ışık tutabilir.

Gençlik insan adı verilen karmaşık sistemin açıldığı ve aktifleştigi bir dönemin başlangıcıdır. İnsan iradesine bağlı olarak bu sistemin herhangi bir tarafı öne geçer, diğer tarafları ise kendisine tabi olur, ya da gölgelenir. Örneğin gençliğin inanç problemlerini araştıran Süleyman Hayri Bolay, bu problemleri üç ana grupta sınıflandırır. A) *Varlık, varoluş ile ilgili* B) *Ahlak ile ilgili* C) *Dini problemler*.¹ Bununla hem ilahi, hem sosyal, hem de biyolojik varlık olarak kendisini keşfetmesine imkan sağlar. Taktim edilen eserde gençliğin bir çok özelliği araştırılarak belirli sonuçlara ulaşılır. Bu araştırmamızda gençliği eklektik koleksiyonu gibi değil de kanuna uygunluk temelinde tahlil etmeye çalıştık. Bu nedenle araştırmamız çocukluktan erken gençliğe ve ergenlikten gençliğe geçiş aşamalarından başlayarak yetişkinliğe geçişe kadar devam etmektedir. Her bir konunun analizinde ayrı ayrı bu düzeni koruduk.

Böylece araştırmamız gencin belki de ergenin ilk iradeli ve bilinçli seçimiyle başlar. Çocukluktan fiziki göstergelerini, güzelliklerini becerilerini tanıyan bir insanın gençliğe adım atarak ruhunu tanımaya başlar. Bu ek fırsatlar sağlamakla kalmaz, aynı zamanda gence bir seçenek sunar: ebediyet ya da maddiyat? Bu seçim daha yolun başında olmasına rağmen insana bütün yaşamı boyunca

¹ Bolay S. H., Gençliğin İnanma Problemleri. (el yazısı)

eşlik eder. Buna dayanarak herkes kendi kimliğini ve şahsiyetini tamamlamaya çalışır: kimisi ruhen kimisi de fiziki olarak daha mükemmel olmayı zorunlu görür. Bu sürecin önemini ve insan varlığının şekillenmesinin ayrılmaz bir parçası olduğunu göz önünde bulundurarak onun araştırılmasına ayrı bir önem verdik. İşin önemli taraflarından biri de bunların izole olmuş bir şekilde değil de aksine birbiriyle alakalı karşılıklı etki koşullarında öğrenilmesidir. Sonuçta gençlik enerjisinin dolup taşıdığı fetih ruhunu diğer bütün parçaları üstlendiği, sahip olduğu yetenekleri ortaya koyma isteğidir. Böyle olduğu halde yanlış yapılmış bir seçim, bir tarafın diğerine nispeten öne çıkması genel mahiyetin eksikliğine neden olabilir. Şunu da ilave etmek gerekir; insan varlığında ruh ve bedenin etkileşimini hesaba kattığımızda her bir duyguyu iki aşamada yorumlamaya çalıştık: maddi dünya çerçevesinde ve ruh nispetinde. Ruhunu tanıması sonucunda her gencin ilahi aleme olan yolu açılır. Maddi dünya ile birlikte oradan da gerçekleri elde etme fırsatı doğar. Bu ilgi gencin ruhunu, nebati ve hayvani mertebeden insani mertebeye yükselmesi için ilk koşuldur. En önemlisi ise bu gencin en ilkel duygularından en yüce duygulara, mukaddeslik zirvesine felsefi düşünce seviyesine çıkabilme imkanıdır. Ruhun Allah ile doğrudan ilgili olmasından, insanı toplumun çirkefinden kurtarıp onu mahvolmaktan korur. Aksi takdirde genç, temiz bir toplumu bozabilir ve toplum için bir dezavantaj olabilir.

Daha öncede belirttiğimiz gibi, bu süreçler daha çok insanın erken gençlik dönemine aittir. Bir sonraki aşamada karşılaştığı belirsizlik, kendi benliğini yeni tanıması, keşfetmesi sonucunda ortaya çıkan korku ve endişe incelenir. Aslında bu sıradan bir korku değil,

sadece ilerlemeye sevk eden bir arzudur. Bu yolun yani **gençliğin zirve noktası fatihlik yeteneğidir**. Sohbetimiz sadece coğrafi anlamda toprakların fethinden değil, insanların yüreklerinin ve karanlığın fethinden devam etmektedir. Mesele şu ki, bir toplum bir toplum yıllarca hatta asırlarca gelenekleri ve kanunları ile kendi çerçevelerini o kadar sabitleştirir, taşlaştırır ki, onun dışında her şey karanlık ve tehlikeli görülür. Sadece bir gencin fatih ruhu bu korkunun üstesinden gelerek o çerçeveyi kırmaya ve yeni bir toplumun çizgilerini tayin etme kudretindedir. Tarihin belirli dönemlerinde bu fetihler ya kılıçla ya da kalemle yapılmıştır. Buradaki önemli noktalardan biri de kalemle desteklenmeyen kılıcın kazandığı zafer kısa süreli olur ve tarihte yeni bir sayfa açmaz. Başka bir deyişle toprak işgal edilse de onun içi yani insanların ruhu sadece kendi varlığını koruyup, saklamakla kalmaz; aynı zamanda işgalcinin ruhunu fethetme gücüne sahip olur. Burada özellikle yaratıcılığa önem verilmiştir. Asırlar boyunca fetih gücünü saklayan bir beceriye:

Bir insanın yetişmesi için toplumun rolü büyüktür ve bunu göz önünde bulundurarak bizde gençlik ve toplumun tahliline özel bir önem verdik. Lakin burada nispeten farklı bir yol izledik. Öncelikle biz gençliğin sadece manevi tarafını daha doğrusu benliğini öne çıkardık. Gerçek şu ki, bazen gençliği sosyal varlık gibi algılayarak, onun manevi yönü arka planda bırakılır. Halbuki bir kişiliğin şekillenmesinde bu önde gelen faktörlerden biridir. Diğer taraftan biz, ben ve toplumu karşılıklı etkileşime sahip güçler gibi gözden geçirdik. Yani eğer ruhunu ve manevi gücünü idrak etmiş ve onu gerçekleştirme becerisi kazanmış bir genç toplumun yasalarını değiştirmek, onun çerçevelerini kırmak, yeni çerçeveler oluş-

turma gücüne sahipse demek ki, tartışma konusu mutlaka karşılıklı etkileşim halinde olmalıdır.

Son olarak gençlik bağlamında tahlil ettiğimiz son özellik aşk ve mukaddeslik duygusudur. Araştırma sırasında şu sonuca vardık. Her ne kadar sona saklasak ta, aslında sevgi insanın yaratılışında çekirdek vazifesi gören, bütün yaşamı boyunca onun gelişimine ivme kazandıran, yeni adımlar, yeni fetihler için cesaret kazandıran bir fenomendir. Bununla birlikte onu en sona saklamamızın sebebi sevginin niteliğini idrak etmekle ve bununla da mukaddeslik duygusunu tanıyarak, yaratıcılığın zirvesine ulaşan insan kendi yetişkinlik çağına ulaşabilir. İnsan hayatı döngülerden ibarettir ve bu döngünün sonu başlangıcı ile birleştiğinde çember tamamlanır. İnsan hayatının bir dönemi biter ve bir sonraki aşama başlar. Yaradan insanı sevgi ile yarattı ve onun her aşaması sevgi ile başlayıp, sevgi ile biterse o insanın tamlığından bahsedebiliriz. Bizde bunu göz önünde bulundurarak araştırmalarımızı sevgi ile bitirdik.

Tahlillerimizin birinde bahsettiğimiz gibi, gençliğin felsefesi ni yazmak aynı zamanda felsefede yeni bir bakış açısı geliştirebilir. Biz bu eserde insana mahsus her bir duygunun gençlik döneminde tezahür ettiğini belirttik. Bu duygular insanın yaşamı boyunca mevcuttur. Sadece gençlik her duygusuna, her adımına, her seçimine ilk bilinçli ve iradeli tutumu göstermesidir. Aslında bahsettiklerimiz yeni bir şey değildir. Ayrıca gençliğin belirli yasaları vardır ve etrafındaki her şeyi, herkesi onunla yüzleşmeye zorunlu kılar.

Diğer taraftan öyle düşünceler vardır ki, onlar sadece genç yaşa mahsustur ve onları yeri geldiğinde söylemek gerekir. Çoğu durumda gençliğe ait olduğu için bazı fikirler, düşünceler boş şeydir, gelip geçicidir diye umursanmamışlardır. Tabii ki bu yaşlarda

söylenenlerle nispeten olgun yaşlarda söylenenler aynı kefeye konmaz. Anca bu hiçbir şekilde onun değersiz olduğunu göstermez. Gençliğin insan hayatında kendi yeri olduğu gibi, gençliğin felsefesinin de insan düşüncesinde kendi yeri ve önemi vardır. Sonuçta gençlik, bu insan denen abidenin kaidesinin hazırlanmasıdır ve gelecek abidenin ölçüğü onun ölçülerine bağlıdır. Bu kısacık ömür zarfında söylenmiş büyük hikmetlerin tahlilidir. ***Bu kitap Yüce Allah'ın temiz ve ulvi ruhlar vasıtası ile insanlara iletmek istediklerinin bir şerhidir.*** S. Halilov yazıyor; *“Tarihte nadiren şairin ve filozofun ana yaratıcılık fikri, çağruları onun yaşamının örneği ile örtüşür, gerçek bir belirtiyle tamamlanır. Bu nedenle bu düşüncenin yeterince gelişim göstererek kendi zirvesine çıkmamış bir yaşam gerçeği bu zirveyi fetheder.”*² Bu kısacık genç ömre sonsuz bilgeliği sığdırmak, deli dolu nefsi derin düşüncelerle cilalamak, zayıf ve genç omuzlarında beşeriyetin ağır yükünü çekmek, gençliğin olumsuz, kusurlu görünen yeteneklerini en yüce zirveye çıkarabilme kudreti ve bunun Yüce Allah tarafından insana bahşedilen nimetlerden, lütuflardan biri olması araştırma konumuzdu. Bu, düne ya da bu güne ait olan bir gerçek değildir. Bu insanın niteliğinde ta yaradılıştan var olup, ona insanlığını öğreten bir gerçektir. Bu nedenle biz zamanı, mekanı, milliyeti hiçe sayarak hem doğuya yöneldik hem de batıya, orta çağlar ile yeni dünyayı sentezleyerek konumuzun sonuna geldik. Çünkü Allah birdir. Ebu Turhan'ın söylediği gibi “Kutuplar zirvede birleşir.” Bizde zirvedekileri temelle aldık.

---

² Xelilov S., Ülvi hisslerdən şehidlik zirvesine.

KAYNAKÇA

- Ahbar al-Hallac*. Neşr ve teshih L.Massinyon, B.Kraus. Paris, Matbaa Kalem, 1936.
- Anadolu'da Aleviliğin Dünü ve Bugünü. Proje Yöneticisi: Doç. Dr. Halil İbrahim Bulut. Sakarya Üniversitesi Yayınları 1. Baskı, 2010.
- Areopagit Dionisiy, *O nebesnoy iyerarxii, yunancadan terc.*, www.magister.msk.ru/library/bible/comment/areopag.
- Avustin A., İspoved. Latince'den tercüme M.Y.Sergeyenko, Moskva, Kanon+, 1997.
- Avni (Fatih Sultan Mehmed) Şiirleri <https://www.antoloji.com/kimse-siz-hic-kimse-yok-siiri/?siralama=p>
- Bayron J. G., *İzbrannoye*, Moskva, "Detskaya literatura", 1964.
- Berdyayev N.A., *Dux i realnost*. Moskva, OOO "İzdatelstvo AST", 2003 Bibliya. <https://www.bibleonline.ru/bible/tur/24/01/>
- Bolay S.H., *Batı Aklına karşı Türkiye*. İstanbul, Ketebe, 2018.
- Bolay S.H., *Gençliğin İnanma Problemleri*. Gazi Üniversitesi Milli Kültür ve Gençlik Sempozyumu, (13-15 Kasım 1985), Ankara 1986, (el yazısı)
- Bünyadzade Ü., *Bir ölümün acığına*. Bakı, "Genclik", 1993.
- Bünyadzade Ü., *Senin oxşarın benövşedi*. (Seçilmiş eserleri), "Ağrıdağ", Bakı, 2005.
- Dekart R., *İzbranniye soçineniya*, Moskva, Nauka, 1950
- Dilts R. *Strategii geniyev: Zigmund Freyd, Nikola Tesla, Leonardo da Vinçi*, ing. dilinden tercüme Y.N.Drijjinina. Moskva, Nezavisimaya firma «Klass», 1998.
- Djanakrişna, *Vidjnanapada. Filsofiya sosredotoçeniya*. <http://yogami.narod.ru/pada9.html>.

- Ekxart M., *Duxovniye propovedi i rassujdeniya, almançadan terc. M.V. Sabaşnikova, S-Pb., Azbuka, 2000.*
- Ergun Sadeddin Nüzhet, *Hatayı Divanı. Şah İsmail Safevî Edebî Hayatı Ve Nefesleri (İkinci Baskı)*
- Fatih Sultan Mehmet'in Kaleminden 7 Enfes Şiir www.wannart.com/fatih-sultan-mehmetin-kaleminden-7-enfes-siir/
- Gibbon Edward. *The Decline and Fall of the Roman Empire* (6 v.). London: 1911, vol. 5.
- Hallac Mansur, *Kitab at-Tavasın*, Paris, 1913.
- İbn al-Arabi Muhyiddin, *Fusus al-Hikem*, İstanbul, 1946.
- İslam düşüncesi tarihi: 4 cildde, I c. / Edit. M. M. Şerif. İstanbul: İnsan yayınları, 1990
- İstanbul, Maarif Kitaphanesi // [http://esgici.net/006/Hatayi% 20 Divani%20%20%20Sadeddin%20Nuzhet%20Ergun. pdf](http://esgici.net/006/Hatayi%20Divani%20%20%20Sadeddin%20Nuzhet%20Ergun.pdf)
- İstoriya urodstva. Pod redakciyey Umberto Eko. Moskva, Slovo/ SLOVO, 2007.
- Konevi S. *Vahdet el-vucud ve esasları En-nusus fi tehkiki tavrıl-mahsus.* Terc: E.Demirli. İstanbul, İz yayıncılık, 2002.
- Kuzanskiy N., *Soçineniya v 2-x tomax, t. 1, Moskva, Mısl, 1979.*
- Kyerkegor S., *Strax i trepet*, terc. S.A. İsayev., Moskva, Respublika, 1993.
- Lermontov M.Y., *Stixotvoreniya. Poemi. Maskarad. Geroy našego vremeni.* Moskva, Xudoj. literatura, 1984
- Lokman Baran. *Lutpulla Mutellip'in Hayatı, Sanatı ve Eserleri*, bilig, Kış / 2008, sayı 44 // <http://bilig.yesevi.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/2805-published.pdf> s.181 (bundan sonra, Baran, *Lutpulla Mutellip*)
- Mehmed Yavuz, *İstanbul'un Fethi ve Akşemseddin* // Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Yıl: 2017/1, Sayı: 26
- Memmedov Z. *Azerbaycan felsefesi tarixi.* Bakı, Şarq-Qarb, 2006.
- Mevlana Celalettin Rumi, *Mesnevi.* Terceme ve şerheden Tahir-ul-Mevlevi. İstanbul, Şamil Yayınevi, I, 1995.

- Miyaneci el-Hemedani Ebu el-Meali Abdullah b. Muhammed b. Ali b. Huseyn b. Ali, Ayn al-Kuzat lakablı. *Tamhidat*. Taktim ve tahkik A.Useyran, Tehran, Gülşan, 1373 h.
- Müşfiq M., Seçilmiş eserleri, Bakı, Çaşıoğlu, 2005.
- Müşfiq M., Seçilmiş eserleri, Bakı, Maarif, 1983.
- Nitsşe F., *Çeloveçeskoye, sliškom çeloveçeskoye*. Soçineniya v 2-x tomax, t. 1. Moskva, Mısl, 1990.
- Onur Rüştü. *İtiraf* // <https://www.antoloji.com/itiraf-25-siiri/> (23. 03. 2018)
- Paskal B., *Mıslı* // *Çelovek: mısliteli proşlogo i nastoyaşego o yego jizni, smerti i bessmertii*. Drevniy mir – epoxa Prosvеşeniya. Moskva, Politizdat, 1991.
- Plato. *The Simpozyum*. Trans. by W.Hamilton. The Penguin Classics, 1956.
- Platon, *Gosudarstvo. Zakon. Politika*. Moskva, Mısl, 1998.
- Platon, *Şölen*. Eski yunancadan çeviren Eyüp Çoraklı. İstanbul, Alfa Felsefe, 2014. <https://www.scribd.com/document/365360877/Platon-%C5%9Eolen>
- Plutarx. *Ob udaçe ili doblesti Aleksandra*, I, 5. // <http://ancientrome.ru/antlitr/t.htm?a=1438024000#1>
- Plutarx. *Ob udaçe ili doblesti Aleksandra*. II, 336e <http://ancientrome.ru/antlitr/t.htm?a=1438024200#sel=57:27,57:46337d>
- Puşkin A. S., *Şeirler, poemalar, povestler*. Bakı, Yazıçı, 1987.
- Şelling F.V. *Filosofiya iskusstva*, Moskva, Mısl, 1999.
- Şelling F.V., *Soçineniya*, Moskva, Mısl, 1998.
- Semyonkin N.S., *Filosofiya bogoişkatelstva. Kritika religiozno-filosofskix idey sofologov*. Moskva, Politizdat, 1986.
- Şteyner R., *Teosofiya. Vvedeniye v sverxçuvstvennoye poznanıye mira i naznaçeniye çeloveka*. Moskva, Amrita-Rus, 2004
- Sühreverdi Şihabeddin Yahya. Şeyx İşrak. *Macmua dum musannafat*, bikalemi Henri Korbin, Tehran, 1952.
- Sultan Murat Han. *Fatih Sultan Mehmede Nasihatler*. Baskıya hazırlayan: Abdullah Uçman. Tercüman 1001 Temel Eser.

- Svirskaya L.M., Albert Eynşteyn i muzıka, <http://www.delphis.ru/journal/article/albert-einshtein-i-muzyka#19>
- Tarıhte İlk Kral Kahraman Gilgames. Muazzez İlmiye Çig.3. basım // <https://turuz.com/fa/book/title/gilgemiş-tarıxde-ilk-kıral-kahraman>.
- Tolstoy L.N., *Lyubite druq druga (obraşeniye k krujku molodyoji)*. Polnoye sobraniye soçineniy. Cilt 37. Proizvedeniya 1906-1910 yy. Qosudarstvennoye izdatelstvo hudojestvennoy literaturı, Moskva, 1956.
- Tolstoy L.N., *Verte sebe (obrasheniye k yunoshstvu)*. Polnoye sobraniye soçineniy. Cilt 37. Proizvedeniya 1906-1910 yy. Qosudarstvennoye izdatelstvo hudojestvennoy literaturı, Moskva, 1956.
- Tusi Ebu Nasr as-Sarrac. *Al-Luma`*, tahkik ve takdim Abdu`l-Halim Mahmud ve Taha Abdu`l-Bagi Serur, Mektebe al-musne, Bağdad, 1960.
- Xelilov S., *Maneviyat felsefesi*, Bakı, Azərbaycan Universiteti neşriyyatı, 2007.
- Xelilov S., *Mehebbet ve intellekt*. Felsefi esseler, Bakı, Nurlan, 2006.
- Xelilov S., Sivilizasiya ve cemiyyet // İpek yolu. Uluslararası ilmi, ictimai-siyasi jurnal, 2000, № 2.
- Xelilov S., Ülvi hisslerden şhidlik zirvesine // Xalg qezeti, 20 yanvar, 2009-cü il.
- Xetayi Şah İsmayıl, Eserleri. 1-ci cild, gezeller, s. 114 // <http://elibrary.bsu.az/sekil/---1--.pdf>
- Xetayi Şah İsmayıl. Eserleri. Bakı, “Şerq-Qerb”, 2005.

EK BİLGİLER

(kısa ansiklopedik bilgiler*)

Peygamberler

İbrahim peygamber – (İbr.: אברהם) (MÖ. 2000) – oğlu İshak Yahudilerin soyunun, oğlu İsmail arapların ve Muhammed peygamberin (sav.) soyunun başlangıcı kabul edilir ve “dinlerin babası” olarak bilinir. Abraham

(ab-raham – yüce ata, cemaatin babası) adı Brahma ile ilişkilendirildiğinden, onu aynı zamanda Eski Hint inancının kökeninde de bir kişilik olarak

bulunur. İncile göre, Kenan ülkesinin Ur şehrinde, Nemrut döneminde doğmuştur. Kehanete göre, Nemrut'un hakimiyeti aynı gün doğan erkek çocuğunun eli ile son bulacaktı. Bu nedenle hükümdar bütün erkek çocuklarının katledilmesini emreder. Annesi İbrahim'i 17 yaşına kadar bir mağarada, şehirden uzakta büyütür. İbrahim peygamber tarihte bir çok sınavdan geçtiğiyle bilinir: a) şehir putlarını kırdığı için ateşte yanma cezası verilir. Allah'ın mucizesi ile ateş onu yakmamıştır; b) oğlunu Allah yolunda kurban

* Bütün bilgiler wikipediyaadan veya farklı ansiklopedilerden alınmıştır.

kesmek istediğinde Allah oğlunun yerine kesmesi için koç göndermiştir; c) Kabeyi inşaa etmiştir.¹

Yeremya (ivr. יְרֵמְיָהוּ, Allah'ın yüceltiği, MÖ. 655 Anatot, İudey – MÖ. 586 Mısır) – “Eski Ahit'in” dört büyük peygamberinden ikincisi. 15 yaşında peygamberlik verilmiştir. İki kitabı bilinmektedir: “Yeremya kitabı”, “Yeremya'nın ağlamağı”. İşıya'dan (birinci büyük peygamber) 100 yıl sonra yaşamıştır. O dönemde Asurlar zayıflamaktaydı, Babiller ise güçlenmekteydi. Yeremya siyasi problemlere kendi çağdaşlarına nazaran daha acı bir şekilde tepki göstermiştir. Ülkesini kurtarmak için yönetime etki etmeye çalışsa da, bunu başaramamıştır. Önceden haber verdiği resmi siyaset buhranı, Kudüs'ün yıkılması ve halkın yoksullaşması ile peygamberliği doğrulanmıştır.²

İsa Mesih – (ivr. ישוע, Yeşua) – İslamda beş büyük peygamberden biridir. Hıristiyanlıkta Tanrı'nın oğlu olarak kabul edilir. Mukaddes metinlere göre melek Cebrail vasıtası ile Mukaddes Meryem'e Allah'ın kelamı ve mucizesi olarak verilmiştir. İlk defa bebekken konuşan ve annesinin iffetini temizli-

¹ HAZRETI İBRAHİM. WWW.AZERISLAM.COM/?LNGS=AZE&CATS=1&IDS= 1444

² Иеремия. <https://eleven.co.il/bible/prophets/11704/>

ğine şahitlik eden İsa Mesih sonraları da bir çok mucizelere sahip olmuştur: a) ölüleri diriltmek; b) veba hastalığını iyileştirmek; c) suyu şaraba çevirmek; d) suyun üzerinde yürümek. İsa Mesih ilk defa 30 yaşında Yahya peygamber tarafından Ürdün çayında mukaddes suya salınmış ve peygamberliği başlamıştır. Kudüs'te mabetten tacirleri kovmakla ve tek Allaha çağırışı ile mabet kahinleri tarafından düşman kabul edilmiş, hapsedilerek 33 yaşında çarmıha gerilmiştir. Kitabı "İncil" dir.

Muhammed bin Abdullah – (Arapça 632 -570, محمد بن عبدالله) sonuncu peygamber, İslam Peygamberi (sav), Allahın resulu. Hz. Muhammed (sav) 571 yılında Mekke'de doğdu. Doğmadan önce babası Abdullah'ı; 6 yaşındayken annesi Âmine'yi kaybetti. Sonra dedesi Abdulmuttalib'in himayesine girdi. Dedesinin vefatından sonra amcası Ebû

Talib'in yanında yetişti. Küçük yaşlardan itibaren ticarete atıldı. Mekke'de yaşayan ve puta tapan insanlara karşı çıktı. Peygamber olmadan önce insanlar arasında güzel ahlakı, dürüstlüğü, adâleti ile tanınarak "el-Emîn: En emniyetli kişi" sıfatını aldı. 25 yaşında iken Hz. Hatice ile evlendi. Hz. Hatice'den Kasım, Abdullah, Zeynep, Rukiye, Ümmü Gülsüm, Fatıma adında 6 çocuğu oldu. Kasım ve Abdullah küçük yaşta vefat etti. Ara sıra yanına azığını alarak Nur Dağı'ndaki Hira Mağarası'nda inzivaya çekilirdi. 610 senesinde Ramazan ayınının 17. günü Hira Mağarası vahiy meleği Cebrail (a.s.) geldi ve ona ilk vahiy "oku" emrini verdi. Böylece Hz. Muhammed'e (sav) 40 yaşında peygamberlik verilmiş oldu. Pey-

gamber Efendimiz, tebliğe en yakınlarından başladı. O'na ilk eşi Hz. Hatice sonra kızları iman etti. Ardından Hz. Ali daha sonra Zeyd bin Harise ve Hz. Ebubekir iman etti. İnsanlar arasındaki eşitsizliği gideren, adaleti gözeten İslam dini daha çok fakir insanlar ve köleler arasında kabul gördü. Müslümanların sayısını günden güne arttı. İlk Müslümanlar Mekkeli putperestlerin hakâret, alay, eziyet, işkence ve boykot gibi kötü tavır ve davranışlarına mâruz kaldı. Müslümanlar Mekke'de oturamayacak hâle geldikleri zaman Allah'ın izniyle Peygamber Efendimiz ve ashabı 622 senesinde Mekke'den Medine'ye hicret etti. Hz. Ebubekir, Peygamber Efendimiz'in yol arkadaşı oldu. Medineli Müslümanlar (Ensar) Mekkeli muhacirleri çok iyi karşıladılar. Ensar ile muhacirler kardeş ilan edildi. Böylece Medine İslam Devleti kuruldu. İslam Devleti'nin kurulmasıyla müşrikler Müslümanlara saldırmaya başladı. 624 yılında müşriklerle yapılan ilk savaş olan Bedir Savaşı'nı Müslümanlar kazandı. Mekkeli müşrikler Bedir Savaşı'nın intikamını almak için Medine üzerine yürüdüler. 625 yılında yapılan Uhud Savaşı'nda Peygamberimizin görevlendirdiği okçuların yerini terk etmesiyle Hz. Hamza ile birlikte 70 sahabe şehit oldu. İki taraf birbirine üstünlük kuramadığı için Mekkeli müşrikler büyük bir güç toplayarak tekrar Medine üzerine yürüdüler. Peygamber Efendimiz bunu haber alınca Selman-ı Farisi'nin tavsiyesi ile Medine'nin etrafına hendekler kazdırdı. 627 yılında yapılan Hendek Savaşı'nda müşrikler kayıplar vererek çekildiler. 628 yılında Müslümanlar hacca gitmeye karar verdiler. Bundan tedirgin olan Mekkeliler Müslümanlara izin vermek istemediler. 628 yılında imzalanan Hudeybiye Anlaşması ile Mekkeli müşrikler Müslümanların varlığını resmen tanıdı. 628 yılında Müslümanlar Hayber'i fethetti.

Hayber'in fethi ile Şam ticaret yolu Müslümanların eline geçti. Müslümanlar, Bizans ile ilk kez 629 yılında Mute'de savaştılar. 630 yılında Mekke'nin fethi gerçekleşti. Mekke'nin fethinden sonra Arap yarımadası hızlı bir şekilde Müslümanların kontrolü altına girdi. Müslümanlar ve putperest Arap kabileleri arasında 630 yılında gerçekleşen Huneyn Savaşı'nı Müslümanlar kazandı. Hz. Muhammed'in (sav) son seferi ise 631 yılında Tebuk'e oldu. Hz. Muhammed (sav) son kez Müslümanlarla beraber 632 yılında hacca gitti ve buna Veda Haccı adı verildi. Veda Haccı'nda 100 bin Müslümana veda niteliğinde konuşan Hz. Muhammed (sav) 632 yılında Medine'de vefat etti. Kabri Medine'de Ravza-ı Mutahhara'da bulunmaktadır.

Komutanlar

Makedonyalı İskender (Büyük İskender) – (Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας – MÖ. 356 – MÖ. 323) – Makedonya hükümdarı. MÖ. 343 yılında babası Filip filozof Aristo'yu İskendere Meizada Nymphs mabedinde hoca tayin etmiş ve o, 3 yıl içerisinde İskender'e ve onun dostlarına ilim, felsefe, şiir, siyaset öğretmiştir. Homeros'un "İlyada" eseri, özellikle de kahraman Akhilleus İskender'in dövüşçü olma arzusuna ilham verdiğini için Aristo bu eserin kısa varyantını hazırlayarak İskender'e model olmasını sağlamıştır.

Makedonyalı İskender 20 yaşında babası Filip'in ölümünden sonra komutanlarca kral ilan edilmiş, MÖ. 333 de 23 yaşında Daryus'u mağlup ettikten sonra kendisini Fars imparatoru ilan etmiş, 25 yaşında Yunan ticaret ve medeniyetinin merkezi olan İskenderiye şehrinin temelini atmış, 26 yaşında "Babil'in, Asya'nın, Dünya-

nın dört bir tarafının kralı” ilan edilmiştir. Mısır kahinleri onu firavun ilan ederek Amon Tanrı’sının oğlu olarak tanıtmışlardır. 29 yaşında (MÖ.327) İskender’in sonraki fethi doğu İran üzerineydi, burada Makedon kolonileri kurdu ve 327 de Ariamazes kalesini ele geçirdi. Makedonyalı İskender tarihe Avrupa’nın çoğunu ve Asya’nın ise belli kısmını işgal etmiş ve ucu Hindistan’a kadar ulaşan büyük bir imparatorluk kurmuştur. Bu imparatorluk onun ölü-münden sonra dağılsa da, sonraki 300 yılda bütün dünya görüşle-rine etki eden Yunan ve Doğu medeniyetlerinin sentezi olan “He-lenistik Çağın” oluşumuna yol açtı. 33 yaşında Babilde sıtma has-talığından ölen İskender hayatı boyunca hiç bir savaşta mağlup dnamıştır.³

Hız. Ali - (Arapça:علي بن أبي طالب; 599, Mekke – 28 Ocak 661, Kufe), İslam Devleti’nin 656-661 yılları arasındaki halifesi. İslam peygamberi Muhammed’in hem damadı hem de amcası Ebu Talib’in oğlu olan Ali, Muhammed’in İslam’a davetini kabul eden ilk erkektir.

Sünni İslam'a göre Ali, dört halifenin sonuncusu, Şii İslam'a göre ise imamların ilki ve Muhammed'in hak vârisidir.

Ebu Talib ve Fatıma bint Esed'in çocukları olan Ali, Kabe'de doğan tek insan olup, İslam Peygamberi'nin himayesinde büyümüştür. Muhammed'e vahiy geldiğinde ise, onun davetini kabul

³ *Abbot Jacob*. Alexander The Great, 2009, Yesterday's Classics, p.4// www.yesterdayclassics.com/previews/abbott_alexander_preview.pdf, Alexander The Great Biography// <http://dl.ueb.edu.vn/bitstream/1247/12854/3/Alexander%20The%20Great%20Biography.pdf>, Alexander the Great // <https://www.biography.com/people/alexander-the-great-9180468>

eden ilk erkek olan Ali, hayatını İslam'a adanmıştır. Peygamberin emri üzerine hicret gecesi onun yatağına yatan ve emanetleri sahiplerine ileten Ali, kısa bir süre içinde peygamberin ardından Medine'ye gitmiş, burada İslam Peygamberi'nin kızı Fatıma ile evlenmiştir. Medine döneminde başlayan ilk küçük çaplı savaşlardan başlayarak neredeyse katılmadığı hiçbir savaş olmaması hasebiyle, savaşçılığı ve cesareti ile bilinen Ali, üçüncü halife Osman bin Affan'ın öldürülmesinin ardından halk tarafından halifelige getirilmiştir.

İslam medeniyetinde, Ali bilhassa ilmi, cesareti, imanı, dürüstlüğü, adanmışlığı, sadakati, cömertliği ve şefkati ile bilinip anılmakta olup, Sufi gelenekler için en önemli mistik figürdür. Özellikle, tefsir, fıkıh ve dini düşünce alanındaki üstünlüğü kabul görür.

Fatih Sultan Mehmet- (محمد ثانی), (1432-1481). Osmanlı İmparatorluğunun yedinci sultanı, Sultan II Muratın oğlu Sultan Mehmet. 21 yaşında İstanbulu fethetmesi ile “Ebu'l-Feth” – “Fethin babası” lakabını kazanmıştır. Muhammet peygamberin (sav.) Konstantiniye ile ilgili Hadis-i Şerifi Fatih Sultan Mehmet'i bu adımı atması için ilham kaynağı olmuştur. Türk ve müslüman dünyasının kahramanıdır.

İstanbul'un fethi ile Fatih Sultan Mehmet Bizans İmparatorluğu'nun hakimiyetine son verdi, ancak Bizans'a mahsus medeniyeti ortadan kaldırmamış, hatta üç büyük dine ait ibadethane aç-

ması ile tarihe adını yazdırmıştır. Devlet idare edilmesinde “Kanunname”yi yazması ile büyük hizmet göstermiştir. “Kanunname” imparatorlukta her bir idarecinin görevlerini tayin etti. “Avni” mahlası ile qazeller de yazmıştır. 49 yaşında Gebze`nin Hünkar çayırlı bölgesinde vefat etmiştir.⁴

**Jeanne D`Arc (Jan Dark)** - (fr. Jeanna d`Ark, 1412-1431) – Orlean kızı, “Fransa’nın azizesi” Janna D`Ark bu gün Fransa’nın en önemli ikonlarından biri olarak Fransa milliyetçiliğinin ve birliğin sembolü olarak tanınır. O, henüz 13 yaşındayken İngiltere ve Fransa arasında süren yüzyıllık savaşta Fransız ordusunu zafere götürmek için Tanrı tarafından seçilmiş olduğuna inanmaya başlamıştır.

Vatan sevgisi 16 yaşındaki Jan’ı ne kadar tehlikeli olsa da evini terk etmesine ve savaşlarda bulunmasına izin vermesi için kral VII Charles’in huzuruna çıkmasına neden oldu. Kral ve etrafındakiler onun gerçekten Tanrı’nın elçisi olduğunu ispatlamasını istediler. “Siz bana ordu verin, bende size Fransa’yı

vereyim” iddiası ile çıkış yapan genç kız sonunda arzusuna kavuşur. Birçok sınavdan sonra Jan’a kral tarafından verilen izinle Orlean Kuşatması’na katılıp İngilizlere karşı savaşmıştır. O, az sayıda olan ordusu ile büyük başarı göstererek İngilizlere karşı zafer kazanır ve Orlean’ı muhasardan kurtarır. 17 Temmuz 1429’da VII

⁴ Batı'nın Grand Turco'su Fatih Sultan Mehmed kimdir? // <https://www.tgrthaber.com.tr/editorun-sectikleri/batinin-grand-turcosu-fatih-sultan-mehmed-kimdir-fatih-sultan-mehmed-han-kacinci-padisahir-233388>, http://www.theottomans.org/turkce/osmanli_ordu/fatih-sultan-mehmet-5.asp

Charles onun yardımı ile tahta çıkar. Sonra kralın Paris'e dahil olması için savaşlarda İngiliz hizipleri tarafından yakalanarak belli meblağ karşılığında onu İngiltere'ye satmışlardır. O, Fransa'nın umudu olduğu için katledilmeliydi. İngiliz yanlısı Beauvais Piskoposu Pierre Couchon'un başkanlığındaki bir engizisyon mahkemesinde erkek giysileri giyip savaşıyor, ve gaypten sesler duyan bir kafir olduğu öne sürülerek henüz 19 yaşındayken 30 Mayıs 1431 tarihinde Rouen kentinde 10.000 kişinin toplandığı Vieux Marche meydanında diri diri yakılmıştır. Ölümünden 490 yıl sonra aynı kilise tarafından azize ilan edilmiştir.

Şah İsmail Hatayi - (1487-1624) – 14 yaşında Safeviler devletinin kurucusu ve ilk hükümdarıdır. 22 yaşında İran, Azerbaycan, Irak ve Doğu Anadolu'yu kendi bayrağı altında birleştirmiştir. Tarihte ilk defa Türk dilini resmi devlet dili ilan etti. Şah İsmail Hatayi'nin en önemli özelliği bütün savaşlarda şahsen ordunun başında gitmesi ve orduya rehberlik etmesi olmuştur.⁵ Şah İsmail hem şah, hem de bir şair olarak büyük nüfuz sahibi olmuştur, adına hutbeler okunmuş, sufi meclislerinde şiirleri okunmuştur.

1514'de Çaldıran ovasındaki savaşta mağlup olması onu sar-sar ve bir daha ciddi savaşlara katılmaz. Şah İsmail savaştan bir gece önce hücum edilmesinin savaşın galibiyetle sonuçlanacağı teklifine "Ben kervan basan eşkiya değilim" cevabını vermiş ve

⁵ ŞAH İSMAYIL SEFEVİ XETAI KİM OLUB? // [HTTP://DEYERLER. ORG/147047-EAH-DSMAYDL-SJFJVI-XJTAI-KİM-OLUBE-V-ARAEDIRMA.HTML](http://deyerler.org/147047-EAH-DSMAYDL-SJFJVI-XJTAI-KIM-OLUBE-V-ARAEDIRMA.HTML)

şanını korumuştur. Bu savaşta Şah İsmail yaralanmıştır.⁶ Edebiyat tarihinde “Dehname”, “Nasihatname” eserleri ve Türkçe bir divanı bulunmaktadı. Şiirlerini, hem aruz vezniyle hem de Türk şiir üslubuna uygun hece vezniyle yazmıştır.

Mitolojik ve Hayali kahramanlar

Prometheus (yun. Προμηθεύς) – Yunan ateş tanrısı Prometheus insanların kurtarıcısı olarak bilinir. Prometheus sözünün anlamı ‘önceden öğrenen’dir. Rivayete göre, Prometheus insanları topraktan yaratmış, Atina ise onlara nefes vermiştir. Tanrı Zeus titan İapetos’un oğulları olan Prometheus ve Epimetheus yaratılmış insanlara ve mahlukata güzellik ve güç paylaştırmalarını söyler. Bölerken Epimetheus bütün güzelliği ve gücü hayvanlara paylaştırır. Paylarına hiç birşey düşmeyen insanlar ise çaresiz kalırlar. Prometheus insanların dostu olduğundan, bu adaletsizliği ortadan kaldırmak için Atina’dan bilgeliği, Hephaestus’un atölyesinden ise ateşi çalarak insanlara verir. Ateşin yardımıyla insanlar ısınmış ve yaşayıp çoğalabilmişlerdi. Prometheus’un bu hareketi Tanrı Zeus’u kızdırdı. O, Prometheus’u cezalandırmak için onu Kafkas dağlarının zirvesine zincirlemeyi emretti. Burada kartal onun karaciğerini gelip yemiştir. Her defasında yenmiş karaciğerin yerine yenisi gelmiştir. Böylelikle, Prometheus otuz yıl boyunca eziyet çekerek karaciğerini kartala

⁶ Tarihi şexsiyyet I Şah İsmayıl Xetai // <http://anl.az/down/meqale/adalet/2010/iyun/123413.htm>

yedirtmişdir.⁷ İnsanlara ateş – ışık verdiği için, Prometheus aydınlanmanın sembolü olarak kabul edilir.

Gilgameş – sümer. Bilqames) Sümer mitolojisinde yarı efsanevi kahraman. O, eski Babil’de Uruk sülalesinin 5. hükümdarı (MÖ. XXVII yy.) olmuştur. Ölümsüzlük için Tanrı’larla savaşıır. Destana göre, o, sedir ağacı elde etmek için Kerha nehrinin üst kısmındaki arazilere sefer eder.⁸ Yakın dostu Enkido’nun ölümünden sonra ölümsüzlüğe ulaşma çabalarının boşuna olduğunu anlamış ve Tanrı Enlil’nin nasihatleri ile insanın ancak kendisinden sonra isim bırakmakla ölümsüzlüğe ulaşabileceğini anlamıştır.⁹

Siegfried (Volsung Sigurd/Siegfried)–

Alman-İskandinav destanlarının ve “Nibelungların şarkısının” ana kahramanlarından biri. Bir şehzade olsa da, demirhanede büyüyen genç daha sonra bulduğu özel metal parçalarından kendisine bir kılıç yaptı ve ejderha ile savaşıp onu yendi. Ejderhanın vücudundan akan kanı bedenine sürer ve bu sayede bedeni zırh haline gelir, ok işlemez. Destanda Siegfried bir taraftan ejderhayı yenerek bütün Worms şehrini korkudan ve tehlikeden kurtaran kahraman, diğer taraftan da nefesine teslim olup, lanetlenmiş mücevhere sahip çıkarak bütün neslini lanetleyen bir

⁷ Prometey <https://az.wikipedia.org/wiki/Prometey>

⁸ Elimirzeyev A.N.. “Erken Elam cemiyeti: siyasi-iqtisadi münasibetler ve yazı tarixi (e.e. IV-III minillikler)”. Bakı, “Şerq-Qerb” Neşriyyat evi, 2011 // <http://bila.suvar.cls.az/front/files/libraries/525/books/490993090.pdf>

⁹ Gilqameş <https://az.wikipedia.org/wiki/Gilqameş>

genç olarak sunulur. Kahraman olarak artan itibarı ve büyük zenginliği kralda ona karşı nefret ve intikam duygusu uyandırdı.

Ejderhanın kanına sürdüğü yere düşen ıhlamur ağacının yaprakları o yeri zayıflatır. Düşmanları onu orada öldürür. Ancak aç gözlülüğün laneti oğluna da geçer. Bu destan orta çağda Alman milliyetçiliğinin yükselmesinde, Alman prensliklerinin birleşmesinde büyük bir tarihi öneme sahip olmuştur. Siegfried ismi cesaret, yiğitlik ve cengaverliği temsil ettiği için Almanya’da yaygın olarak kullanılır.¹⁰

Hayy b. Yakzan (ar. **حي بن يقظان** *Uyanık Oğlu Hay*) “Kendi Kendini Eğitmiş Feslefecî”– 12. yy. Endülüs’te İbn-i Tufeyl tarafından yazılan aydınlanma ve felsefi roman. İbn-i Tufeyl İbn-i Sina’nın “Hay b. Yakzan”ından ilham alarak yazmıştır. Roman insanın tek başına “insan-ı kamil” derecesine ulaşabileceğini kanıtlamaktadır. Romanın üç karakteri vahşi Hayy, mistik Absal, sosyal Salamandır. Bütün hayatını kimsesiz bir adada geçiren Hay bir ceylan tarafından beslenip büyütülür ve hiçbir toplumsal bağı olmayan bir münzevidir. Elli yıl içinde evreni gözlem ve deneylerle, kıyaslamalar ve akıl yürütmelerle çözer, varoluş nedenlerini, anlamlarını, Tanrı ile olan bağlantılarını kavrar. Sonra o, adanın dışına çıkarak bildiği gerçekleri insanlara öğretmeye çalışır, lakin

¹⁰ Zigfrid <http://mifologia.osipova-pr.com/soderjanie/germano-skandinav/zigfrid>

insanların zahiri hakikatleri göremediğinden, kendi adasına geri döner.¹¹

Danko – 1894’de Rus yazar Maksim Gorki tarafından yazılmış 3 bölümden oluşan “Yaşlı Kadın İzergil” eserinde kalbi insan sevgisi ile yanan bir gençtir. Çingene dilinden alınmış isim “küçük oğul” anlamına gelmektedir. Danko’nun halkı düşmanlar tarafından işgal edilmiş, ve yok olma tehlikesi ile yüz yüze gelmişlerdir. Onların karşısında iki yol vardı: ya savaşmak, ya da bataklığı geçip yeni bir hayata başlamak. Danko halkını kurtuluşa ulaştırmak için onlara seslendi. Danko halkına “hiçbir şey yapmayan, hiçbir şey elde edemez” diye seslendi.

Halkına yol gösterici olur ve kalbini sökerek meşale yapar, karanlığa mahkum olan insanların yolunu aydınlatır. Ancak bu insanlar, korkaklıkları ve kayıtsızlıklarından dolayı onun sevgisini hak etmezler. Özgürlük için savaşır, o’ özgürlüğün kazanılmasından ziyade kendi özgürlüğünü kazanma taraftarıydı. Danko Prometheus’un bir versiyonu olarak kabul edilse de, Maksim Gorky 17 yıl sonra ilham kaynağının 17. ve 20. Yüzyıllarda yaratıcı aydınların düşüncelerinin hakimi İsveçli yazar August Strinberg olduğunu itiraf eder.

¹¹ Hayy bin Yakzan https://tr.wikipedia.org/wiki/Hayy_bin_Yakzan

Filozoflar

Aynülkudat Hemedani (Miyaneci) – (1099-1131) Fıkıh alimlerinden. İsmi, Abdullah b. Muhammet b. Ali b. Hasen b. Ali el-Hemedani'dir.

Künyesi Ebü'l-Me'alidir. Kadıların göz bebeği anlamına gelen "Ayn-ül Kudat" lakabıyla tanınır. Ahmet Gazali, Muhammed bin Hamevi'den ilim tahsil etti. Onun yaşantısını da gözden geçirdiğimizde şu sözleri gelir akıllara; "Ben bu yolu seçtim. Önemli ve önemsiz ilimleri gözden geçirdim. Zararlı ve faydalı

olan her şeyi inceledim. Hatta kendi taleplerimde beni meraklandırıran ne varsa onun tahsiline nail oldum. Faydası olmayan şeylere kafa yormadım, ilimde dolambaçlı yollara gitmedim. Çünkü ilim çoktur, ömürse kısa. Faydası olmayan tahsille harcanan ömür ahmaklıktır".

Aynülkudat Miyaneci 28-29 yaşlarındayken müslüman hukukçular tarafından Selçukluların ve bazı bilginlerin düşünce özgürlüğü ve eleştirileri nedeniyle zulüm görür. Bir kafir ilan edilir ve idamı için fetva verilir. Filozof işkenceyle ölüm cezasına şu şiirle cevap verir;

*Ben Allaktan sabır ve azap isterim.
Ben bunu üç ucuz şeyle isterim,
Bunu bir dost yaparsa, o zaman
Bir ateş, bir yağ, bir de saman olsun.*

Bu kaderinden dolayı tarihçiler onu "İkinci Hallac" olarak adlandırır.

Şehabeddin Yahya Suhreverdi – (1154-1191) – Şehabeddin Ebülfütuh Yahya ibn-i Habeş ibn-i Amirak Suhreverdi, XII yüzyıl Azerbaycan filozofu, İsrakilik felsefesinin kurucusu, "Şeyh el-Maktul" ve "Şeyh el-İşrak", "öldürülmüş filozof" adları ile de tanınır. Suhreverdi yaratıcılığına çok erken başlamış, kısa sürede içerisinde ilmi felsefi ve sanatsal çalışmaları ile bütün müslüman ülkelerinde ün kazanmıştır. Halep hakimi Selaheddin Eyyubi'nin oğlu el-Melik ez-Zahir Gazi onun tanınmış fakih ve kelamcılarla anlaşmazlığını teşkil eder ve Suhreverdi kendi bilgisini gösterdi. Sonuç olarak onu sihirbazlık ve küfürle suçlarlar ve Selaheddin Eyyubi'ye şikayet ederler. Selaheddin Eyyubi onun katline karar verir ve o, 37 yaşında idam edilir. Suhreverdi'nin mezar taşında şu şiir yazmaktadır.

*"Bu kabrin sahibi gizli bir inci,
Tanrı cilalayıp vermişti şeref.
Onun kıymetini bilmedi zaman,
Onu zann eyledi adi bir inci."*

Şehabeddin Suhreverdi'nin meşşailiye ve tasavvufa ait bir çok eseri bulunsa da, baş yapıt İşrakilik felsefesine adanmıştır.

Blaise Pascal – (1623-1662) – henüz küçük yaşta kendisini gösteren dehalar dandır. Henüz 12 yaşındayken, hiç geometri bilgisine sahip olmadığı halde, daireler ve eşkenar üçgenler çizmeye başlamış, bir üçgenin iç açılarının toplamının iki dik açığa eşit olduğunu kendi kendine bulmuştur. Avukat olan ve matematikle çok ilgilenen babası, onun Yunanca ve Latince'yi iyi öğrenmeden matematiğe yönelmesini istemiyordu. Bu nedenle bütün matematik kitaplarını saklayarak Blaise Pascal'ın bu konu ile ilgilenmesini yasaklamıştır. Pascal, çocukluğunda "Geometri neyi inceler?" sorusunu babasına sormuş ve "doğru biçimde şekiller çizmeyi ve şekillerin kısımları arasındaki ilişkileri inceler" cevabını almıştır. Pascal, bu cevaba dayanarak, gizli gizli geometri teoremleri kurmaya ve kanıtlamaya başlamıştır. Sonunda babası, onun yeteneğini anlamış ona Öklit'in (Euclid) Elementler'ini ve Apollonius'un Konikler'ini vermiştir. Dil derslerinden arta kalan zamanlarında babasının verdiği kitapları okuyan Blaise Pascal, 16 yaşında konikler üzerine bir eser yazmıştır. Bu eserin mükemmelliği karşısında Descartes, eserin Pascal gibi genç biri tarafından yazılmış olduğuna inanmakta güçlük çekmiştir. 19 yaşında, aritmetik işlemlerini mekanik olarak yapan bir hesap makinesi icat etmiştir. Pascal yalnızca teorik bilimlerde değil, pratik ve deneysel bilimlerde de yetenekli ve özgün bir araştırmacıydı. 23 yaşında, Toricelli'nin atmosfer basıncı ile ilgili çalışmasını incelemiş ve bir dağa çıkartılan barometredeki civa sütununun düştüğünü, yani yükseğe çıkıldıkça hava basıncının azaldığını göstermiştir. Diş ağırsından uyu-

yamadığı bir gece rulet oyunu ve sikloid üzerine düşünmüş ve sikloid eğrisinin özelliklerini keşfetmiştir. Fermat ile yazışarak, olasılık teorisini kurmuş ve bir binom açılımında katsayıları vermiştir. Pascal Üçgeni'nin keşfi de ona aittir. Pascal, çok genç yaşlarda çok önemli çalışmaları tamamlamış ve matematiğin gelişimine çok önemli katkılar yapmıştır. Pascal, 25 yaşına geldiğinde kendisini felsefe ve dine adanmış, 39 yaşında da hayatını kaybetti.

Friedrich Wilhelm Joseph Schelling- sonradan Friedrich Schelling, (d. 27 Ocak 1775 – ö. 20 Ağustos 1854) Alman idealist düşünür. Fichte'nin temel kavrayışını ve idealist bakış açısını paylaşmakla birlikte, onun mutlak ego'nun bir ürünü olarak yalnızca bireysel bilinçle iradeye karşı koyan bir engel işlevi gören doğa anlayışına karşı çıkmıştır. Gerçeklik; temelde insan ruhuna ya da tinine çok benzer olan ve kendi kendini belirleyen canlı bir süreç ise, doğa yalnızca iradeye karşı koyan, ölü, mekanik bir düzen olamaz. Schelling'e göre; biz insan varlıkları doğayı anlayabiliriz, çünkü doğanın bizimle bir yakınlığı vardır, çünkü o dinamik bir zihnin ifadesi olup, onda yaşam, akıl ve amaç vardır. Schelling, romantiklerle birlikte, tin, zihin ya da akıl kavramını bilinçsiz, içgüdüsel ve amaçlı bir gücü de içerecek şekilde genişletir. Var olan her şeyin mutlak temeli ya da kaynağı yaratıcı enerji, mutlak irade ya da egodur, her şeyde hüküm süren dünya ruhudur. Aktüel olan her şey, Schelling'e göre ondan çıkar. Şu halde, ideal olan ile gerçek, düşünce ile varlık bir ve aynıdır. Schelling, Fichte'yle birlikte, değişmez töz düşüncesini reddeder ve onun yerine evrensel yaşa-

mı, bilinçsizlikten bilince doğru gelişen ve nihai amacı, insandaki kendi kendisinin bilincine varan akıl olan, canlı, yaratıcı ve amaçlı bir evrim ilkesini geçirir.

Soren Kierkegaard – (1813-1855) Danimarkalı filozof ve teolog. Kierkegaard dindar babasının etkisiyle din eğitimi alarak ve katı bir dini atmosfer içinde yetişti. Tüm yaşamında bu çocukluğun etkisi görülür. Kendisi de dinsel düşünceleri olan birisi olmakla birlikte sürekli din adamlarıyla, kurumlarıyla ve düşünceleriyle çatışma halinde oldu. Mevcut Hıristiyanlığın yozlaşmış olduğunu ileri sürdü ve Hıristiyan inancının tamamen yenilenmesine yönelik eleştiriler geliştirdi. Kierkegaard, din ve Tanrı'yı tamamen bireysel bir konu olarak değerlendirdi. Bu yönde giderek sistematik felsefenin bireyi göz ardı eden bütüncülüğünü de reddetti. Felsefesinde bireyi merkeze aldı.

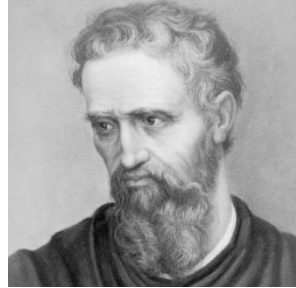

Kierkegaard, varoluşçuluğun öncülerinden sayılır. Varoluşçu felsefe bir bakıma her varoluşçu filozofta kendine özgü bir nitelik kazanarak ayrıca tanımlanır, ancak bilinen genel nitelikleri ve felsefi özgürlüğü açısından varoluşçuluğun kurucu isimlerinin başında Kierkegaard sayılmaktadır. Kierkegaard'ın belli bir felsefi sistematik geliştirmedeği doğru olmakla birlikte (Kierkegaard bu anlamda Nietzsche gibi bağımsız ve dizgesiz filozoflardandır), kullandığı kavramlar ve felsefe yapma tarzı sonradan varoluşçu felsefelerde görülen nitelikleri barındırır. Kierkegaard'ın itiraz ettiği ve sürekli eleştirdiği filozof Hegel'dir. Hegel'in rasyonalist ve sistematik fel-

sefesi Kierkegaard için kabul edilemezdir. Varoluşçu felsefelerde görülen kavramların çoğunluğu öncül olarak Kierkegaard'da görülür: saçma, bunaltı, korku ve kaygı. Kierkegaard'ın felsefi sorunsalı bir bakıma mevcut Hıristiyanlık içinde ve hatta karşısında nasıl iyi bir Hıristiyan olunacağı noktasına da bağlıdır. Kierkegaard, felsefe tarihinin soyut mantıksal kurgularla geliştiğini ve bu nedenle bireyi, bireyin gerçek yaşamını gözden kaçırdığını düşünür. Ona göre varoluş, somut ve öznel insanın yaşamıdır. Bu nedenle felsefe somut düşünmeye, yani varoluşa yönelmelidir.

Sanatkarlar

Michalengelo Buonarroti – (1475-1564) – Arezzo yakınlarında Caprese'de doğar. Ailesi, o daha bir aylıkken Floransa'ya taşınır. Annesi, kendisi altı yaşındayken ölen Michelangelo, 13 yaşına geldiğinde Floransa'da fresk ressamı Domenico Ghirlandaio'nun yanına öğrenci olarak verilir. Bertoldo di Giovanni'nin zamanında, Medici ailesine ait olan San Marco bahçesinde çalışan genç Michelangelo, bu arada Lorenzo de' Medici ile tanışır. Michelangelo, heykeltıraştaki rüştünü kanıtladığı ilk ve en ünlü eseri olan çocuk kral David'in heykelini yaptığında henüz 26 yaşındadır. 1505 yılında Papa 2. Julius tarafından kendisine, en önemli başarılarından biri olacak Vatikan'ın yanındaki Sistine Kilisesi'nin tavan resimlerinin yapılması işi verilir. 3 yıl sonra başlayacağı bu görevi sanatçı, 520 metrekarelik bir alanda yaklaşık dört yıllık bir çalışmanın ürünü olarak bitirir. Ortasının da, her biri Adem, Havva ve Nuh Tufanıyla ilgili

İncil'in Eski Ahdi'nden alınma öykülerden esinlenerek yapılan resimlerin bulunduğu dokuz pano bulunan freskin yan unsurları da mitolojik figürlerle bezelidir. Özellikle "Ademin Yaratılışı" isimindeki sahne batı resim sanatının en canlı tasvirlerinden biri kabul edilir. 1519 yılında Cosimo de' Medici'nin soyunun son temsilcisi Lorenzo de' Medici'nin ölmesiyle Michelangelo, onla birlikte genç yaşta ölen Nemours Dükü Giuliano'nun mezarlarının konulduğu kiliseye iki ünlünün heykelini yapar. 1534'te Papa 3. Paul'un heykeltıraşı ve mimarı yapılan Michelangelo'ya Sistine Kilisesi'nin sunak duvarına bir 'Kıyamet Günü' tasviri yapmasını ister. Meryem'in Göğe Yükselişi, İsa'nın Vaftizi ve Musa'nın Hükümü'nün anlatıldığı freksler süsler bu duvarı. 'Kıyamet Günü' tablosuna başından beri muhalefet eden yeni Papa 4. Paul ise, tablodaki imgelerin fazlaca müstehcen göründüğünü belirterek Michelangelo'dan tabloyu biraz daha 'düzgün' hale getirmesini isteyince, ustanın cevabı şu olur: "Papa'ya söyleyin, bu küçük bir mesele ve kolaylıkla uygun hale getirilebilir. Önce kendisi yaşadığımız bu dünyayı uygun ve yaşanılır bir hale getirsin, sonra da bu tablo da aynı uygunluğa girecektir." Michelangelo'nun yaşadığı çağ, kendisiyle boy ölçüşebilecek derecede yetkin ressam ve heykeltıraşçılara da tanıktır aynı zamanda. Bunların başında Rafael ve Leonardo Da Vinci gelir. Bu sanatçılar arasında keskin ancak hoşça bir rekabet vardır. Anlatılan bir öyküye göre, sanatçının rakiplerinden Rafael ve Bramante, işbirliği yaparak Michelangelo'ya Sistine Kilisesinin işini verdirmeye çalışırlar. Böylelikle, kendini ressamdan çok bir heykeltıraş olarak kabul eden Michelangelo, bu işi kabul etmeyerek Papanın gözünden düşecektir. Hayatının son

dönemini Roma'daki Aziz Peter Kilisesi'nin mimarı olarak geçiren Michelangelo 89 yaşında ölür.

Raffaello Sanzio (1483-1520) – İtalya'nın Urbino kentinde 6 Nisan 1483'te doğdu. Raffaello, Rönesans hareketlerini, erken gelişmiş becerikli bir genç olarak görmüş, işe on altı yaşında yaptığı "Havva'nın yaratılışı" ve "Trinite" tabloları ile başlamıştır. Raffaello'nun babası olan Giovanni Santi de Urbino da ressamlık yapıyordu. Babası 1494 senesinde ölünce Raffaello, kendi evinde dış etkilerden uzak bir şekilde çalışmalarını sürdürdü. Raffaello'nun Urbino'daki çalışmalarında Melozzo de Forli, Piero della Francesca ve en çok Pietro Perugino'nun üslubu görülür.

Özellikle, 1503 senesinde tamamladığı "Coronation of Virgin - Taç giyme" tablosunda Perugino'nun etkisi görülür. Bunun en büyük nedeni Floransa'ya gitmeden önce, Perugia'da Pietro Perugino'dan öğrenim görmüş olmasıdır. Perugino'nun bu etkisi altında, 1504 senesinde, çizdiği en son tablo "Kutsal bakirenin evlenmesi - Marriage of the virgin" dir. Bu resmi ile Perugino'dan üslup olarak ayrılmaya başlamıştır. Raffaello, Floransa'ya gidince kendisini Rönesans'ın içinde buldu. Leonardo da Vinci ve Michelangelo etkisinde kalarak sanatına yenilikler kattı. Floransa'da 1508 senesine kadar yaptığı tabloları "Sistine Madonne", "La Belle Jandini'ire", "Madonna of the Chair" ve "Entombmeut" tur. Raffaello, Roma'da Papa II. Julius için çalıştı. Roma'ya geldiği zaman, Michelangelo, Julius'un yaptırdığı Sistine kilisesinin süslemesini

çiziyordu. Raffaello, burada ilk olarak Papanın kütüphanesini dekore etti. Çizdiği teolojik, felsefi, lirik tablolarında sükunet; renklerde ahenk; konularda berraklık ve bir bütün ifade hakimdir. Raffaello`in yaptığı işlerden biri de kumaş üzerine koyduğu süslemelerle, duvar örtüleri hazırlamasıdır. 1513-1521 seneleri arasında hazırladığı on adet büyük duvar süsleme örtüleri, Sistine kilisesinde kullanılmıştır. 1514 yılında, Papa Leo X`in emri altında da Saint Peter Bazilikasının baş mimarı olarak görev yaptı. 37. doğum gününde, 6 Nisan 1520`de, Roma`da öldü. Raffaello, Avrupa`da klasik ressamlığın temelini atmıştır. Michelangelo`dan farklı olarak görünen her şeyi bütün zenginliğiyle tabloya aktarmış, tarihi ve Hıristiyanlığa ait dini konulara sadık kalmış, pozlara konuşuyormuşçasına ifade niteliği kazandırmıştır.

Şair ve yazarlar

George Gordon Byron - (1788 - 1824) - (1788 Londra-1824 Mesolongi/Yunanistan), İngiliz şair. Üç yaşındayken babasını yitirdi. Çocukluğu, dengesiz bir insan olan annesinin yanında geçti. 1789`da büyük amcasının ölümü üzerine "Lord" unvanını aldı. 1809`da Lordlar Kamarası'na üye oldu. İspanya, Portekiz ve Balkanlar'a yaptığı bir yolculuktan dönüşünde, "Childe Harold's Pilgrimage" (Şövalye Harold'ın Hac Seferi, 1812) adlı şiir yapıtının ilk iki bölümünü yayımladı. Büyük bir başarı kazandı. Londra sosyetesinin önemli bir kişisi hâline geldi.

Özel yaşamı üzerine söylenen ileri geri sözler, dayanılmaz duruma gelen dedikodular yüzünden şair, İngiltere'den uzaklaşmak zorunda kaldı. Bir daha da ülkesine dönmedi. Avrupa'da geleneklere, görgü kurallarına boş vererek, istediği gibi yaşadı. Bu yıllarda yazdığı şiirler, en güzel şiirleri oldu. Fırtınalı yaşamını, kabına sığmayan yaratılışını yapıtlarına olduğu gibi döktü. "Childe Harold"ı tamamladı; "The Prisoner of Chillon" (Chillon Mahkûmu), "Manfred", "The Lament of Tasso" (Tasso Ağıtı) adlı yapıtlarını yazdı. 1819'da "Mazeppa" ile bitmemiş şiiri olan "Don Juan"ı yayımladı. Bu arada birkaç oyun da yazdı. 1823'te Yunanistan'a gitti. Yunanlıların Türk egemenliğinden kurtulmak için giriştikleri savaşlara katıldı. Bir deniz yolculuğu sırasında ateşli bir hastalığa yakalanarak öldü. Cenazesi Londra'ya getirildi.

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin – (1799-1837) – Moskova'da doğmuştur. Çocukluk yılları Moskova'da babasının çiftliğinin ol-

duğu Zaharovo köyünde geçti. Evde mükemmel bir eğitim alan Puşkin daha sonra Çar Köyü lisesinde devam etti. Lisede şairlik yönünü fark etti. Liseden sonra Dış İşleri Bakanlığında bir göreve atandı. Bu senelerde kaleme aldığı Toplumcu şiirleri basılıp kitap haline getirilmedi fakat

kopyaları elden ele dolaştı. Yazar isyankar şiirlerinden dolayı Kafkasya'ya daha sonra Moldova'ya sürgün gönderildi. 3 yıl sürgün yaşamında Kafkasya Esiri, Bahçesaray Fıskiyesi, Mahpus, Kara şal

gibi önemli eserlerini kaleme aldı. 1826 yılında Çar I. Nikolay Puşkin'i Moskova'ya çağırdı. 'Boris Godunov' isimli tragedyası yasaklandı. 1836 yılı kışında şairi kiskanımlar ve iftira atımlar yüzünde düelloya mecbur kaldı. Petersburg'da olan düelloda ağır yaralandı ve 29 Ocak 1837 yılında öldü. Halkın ayaklanmasından korkan çar şairin naaşının gizlice çıkarılmasının emrini verdi. Aleksandr Sergeyeviç Puşkin'in üstadı olan Jukoyskiy onun vefatından sonra "Rus Şiirinin Güneşi" battı demiştir.

Mihail Yuryeviç Lermontov – (15 Ekim 1814 - 27 Temmuz 1841), Rus yazar ve şair. Emekli bir subayın oğlu olarak dünyaya gelen Lermontov, bir süre Moskova Üniversitesi'ne devam etti. Üniversite yılları Lermontov'a, toplumsal sorunların büyük bir heyecanla tartışıldığı çok canlı bir entelektüel ortamdan yararlanma fırsatı sağlamıştır. 1832 yılında üniversiteden ayrılmış, Harp Okuluna kaydolmuştur. 1834 yılında asteğmen rütbesiyle mezun olup Sankt-Petersburg'da hafif süvari olarak askerlik kariyerine başlamıştır. 1837 yılında Puşkin'in bir düelloda öldürülmesi üzerine derinden etkilenerek "Şairin Ölümü" adını verdiği bir şiir kaleme almıştır. Ne yazık ki dönem, öncelikle monarşinin sınırsız yetkilerinin bir anayasayla sınırlandırılmasını savunan akımların ve genelde tüm ilerici, özgürlükçü düşünce ve etkinliklerin yoğun baskı altında tutulduğu bir dönemdir. Lermontov da bu şiirinde Puşkin'in bir

düello sonucu ölümünü cinayet olarak nitelemekte ve Çarlık yönetimin suçlamaktadır. Bunun üzerine tutuklanarak Kafkasya'daki bir birliğe sürülmüştür. 1838 yılında sürgün cezası kaldırılan Lermontov St. Petersburg'a döndü ve kısa sürede dönemin parlak edebiyatçıları arasına girdi. Şiirleri edebiyat çevrelerinde çok beğenilen Lermontov'a, Puşkin'in ardılı gözüyle bakılmaya başlanmıştır. "Çağımızın Bir Kahramanı" adlı romanıyla da büyük bir beğeni toplamıştır. 1840 yılın başlarında St. Petersburg'daki Fransız büyükelçisinin oğluyla giriştiği bir düello, bu özgürlük yanlısı genç şairin Petersburg'dan uzaklaştırılması için bir bahane oluşturdur. Çarlık yönetimi onu tekrar Kafkasya'ya sürgüne gönderdi. 1841 yılının şubat ayında izinli olarak St. Petersburg'a dönen Lermontov, umut doludur. Bir dergi çıkartmak konusunda girişimlerde bulunur. Ne var ki izin süresinin bitiminde görev yerine dönmesi için kesin emir alacaktır. Yolculuk sırasında hastalanır ve Piyatigorsk kentinde bir süre dinlenmek zorunda kalır. Bu kentte 27 Ekim 1841 günü, kralcı bir Fransız subayla düello yapar ve bu düellonun sonunda yaşamını yitirir. Özgürlükçü aydın kesimde, tıpkı Puşkin gibi bir düello sonucu genç yaşta ölmesi, derin bir üzüntüye neden olmuştur.

Yirmi yedi yıllık kısa yaşamına karşın Lermontov, şiirleri, tiyatro oyunları ve romanıyla Rus edebiyatının gelişimi üzerinde derin etkiler yaratmıştır. Kendisinden sonraki pek çok Rus edebiyatçı üzerinde Lermontov'un etkilerini görmek mümkündür. Fransız özgürlükçü düşüncesinden belirgin biçimde etkilenen aydın bir edebiyatçıdır.

Mikail Müşfik – (1908-1938) Şair (5 Haziran 1908, Bakü – Ö. 1937). Azerbaycan Devlet Üniversitesi Dil ve Edebiyat Fakültesini bitirdi, pedagog oldu. Yedi yıl orta dereceli okullarda öğretmenlik yaptı. Stalin'in dönemi Azerbaycanlı aydınlardandır. Ustatları Ahmet Cavat, Huseyn Cavid olmuştur. Her 3 şair Stalin yönetimi tarafından tutuklanmış, sürgüne gönderilmiş. Müşfik hapisanede öldürülmüştür.

Şiire genç yaşlarında başladı. İlk şiiri “Bugün”dür. Yazdığı şiirlerle Azerbaycan okuyucusunun sevgisini kazandı ve en çok okunan şairler arasına girdi. Üretken bir şairdi. Eserlerinden bir kısmı ölümünden sonra yayımlandı. Başta Rusça olmak üzere, bazı Batı dillerinden de tercümeleleri vardır.

Rüştü Onur (Kelebek ömürlü şair) – Rüştü Onur, 3 Ağustos 1920 tarihinde Devrek'te dünyaya gelir. Babası bir köy öğretmeni olan Mehmet Emin Onur, annesi Fikriye Hanım'dır. Ailenin en büyük çocuğu olan Rüştü Onur, ilköğrenimini 1933'te Devrek'te tamamladıktan sonra Kastamonu'da başladığı ortaöğrenimini Zonguldak Mehmet Çelikel Lisesinde sürdürür. Vereme yakalandığı için 1938'de öğrenimine bir yıl ara vermek zorunda kalır, ertesi yıl tekrar okula başlasa da artık okul havasından uzaklaştığı için öğrenimine devam edemez. Okulu bırakır ve “Maliye Varidat Memur Muavini” olarak Ereğli Kömür İşletmelerinde

çalışmaya başlar. Hastalığının şiddetlendiği 1941-1942 yıllarını işi ve hastane arasında geçiren Onur, okuduğu lisede bir sene öğretmenlik yapan Behçet Necatigil ve yakın arkadaşı şair Muzaffer Tayyip Uslu ile birlikte bir yandan Zonguldak'ta çıkan dergi ve gazetelerde yazılar yazarken bir yandan da İstanbul'da yayımlanan Değirmen mecmuasına şiir ve yazılar gönderir. Genç şair henüz yirmi iki yaşındayken Beşiktaş'ta Şair Leyla Sokaktaki evinde 2 Aralık 1942'de yaşamını yitirir, Ortaköy Mezarlığı'na defnedilir. Rüştü Onur hastalığı nedeniyle yaşamının çok kısa olacağını bileerek yaşamış ve şiirlerinde de bu duyguyu yansıtmıştır. Basılı kitabı yoktur; fakat Salâh Birsal onun adına bir saygı kitabı hazırlamıştır. Bu kitapta bütün şiirleri ve hakkında yazılan belli başlı yazılar yer alır. Adı, ölümünden sonra hep kendisi gibi genç yaşta ölen şair arkadaşı Muzaffer Tayyip Uslu ile anılmıştır.

Lutpulla Mutellip – (1922-1945) Doğu Türkistan'ın Gulca şehrine bağlı Nilka nahiyesinde dünyaya gelir. 1933 yılında Gulca'daki Tatar okuluna gider. Ekim devriminden sonra bu bölgeye

göç eden Kazan Tatarlarının Gulca'da kurdukları bu okulda Kazak, Kırgız, Uygur, Özbek, Döngen (Çinli müslümanlar) çocukları da eğitim görmektedir. Daha sonra Rus Lisesinde okuyan Mutellip bu okulda Puşkin, Lermontov, Nekrasov, Maksim Gorki, Mayakovski gibi Rus şair ve yazarlarının ayrıca,

Abdullah Tukay ve Hadi Taktaş gibi Tatar şairlerinin eserlerini okuyarak fikir ve sanat bakımından kendisini geliştirir.

Şiir yazmaya 1936 yılında başlar ve ilk şiirleri İli gazetesinde Lutun mahlasıyla çıkar. İlk edebî faaliyetleri, 1937'deki Çin-Japon savaşına rastlar. Bu yıllarda *Helkimge* "Halkıma", *Bu Mëniş Yaş Gunçe Gülüm Eçilatti* "Bu Benim Genç Gonca Gülüm Açılırdı", *Biz Şincan Oğul Kızlıri* "Biz Şincan Oğul Kızları", *Küreş* "Mücadele" *Küreş Dolğunliri* "Mücadele Dalgaları" vb. şiirleri Şincan gazetesinde çıkar. 1939 yılında Ürümçi'ye gider ve orada Öğretmen okulunda okur. 1941'de bu okulu bitiren şair, Sovyet gezi ekiplerine tercümanlık eder. 1942'de Şincan Gazetesi'nde yazarlık yapmaya başlar ve şiirleri, *Edebiyat Gülzari* başlıklı sayfada çıkar. Ayrıca, 1942 yılından itibaren bu sayfada şairin *Edebiyat Neziriyisi* "Edebiyat Teorisi" başlıklı meşhur eseri de yayımlanır. 1940'lı yıllar, Uygur edebiyatının fikir bakımından şekillendiği bir dönemdir ve Mutallip bu yıllarda yazdığı *Çimengül*, *Küreş Kızı*, *Çiñ Moden* (A. Ötkür ile birlikte) gibi tiyatro eserleriyle Uygur tiyatro tarihine de büyük ölçüde katkı sağlamıştır. 1943 yılında Şincan'ın siyasî ve sosyal hayatında keskin değişiklikler meydana gelir. Bu değişiklikleri şiirlerinde dile getiren şair, aynı yıl Aksu'ya gönderilir ve Aksu gazetesinde çalışmaya başlar. *Yillarga Cavap* "Yıllara Cevap", *Hoş* "Elveda", *Şair Toğrisida Muveşşeh* "Şair Hakkında Muvaşşah", *Bahar Heşkide Muveşşeh* "Bahar Hakkında Muvaşşah", *Hiyalçan Tilek* "Hülyalı Dilek", *Muhebbet hem Nepret* "Muhabbet ve Nefret", *Peryat* "Feryat", *Oğlum Heşkide Mersiye* "Oğlum Hakkında Mersiye", *Veten Êla*, *Helik Êla* "Vatan Âlâ Halk Âlâ" başlığı altında yazdığı şiirler ve *Samsak Akañ Kaynaydu* "Sarımsak Ağabeyin Öfkeleniyor", *Küreş Kızı* "Mücadele Kızı", *Borandin Keyinki*

Aptap “Fırtınadan Sonraki Güneş”, *Çiğ Moden*, *Çimengül* adlı tiyatro eserleriyle halkının cehaletten ve esaretten kurtulması için mücadele eder. Bu mücadeleyi 1945 yılında İli, Altay, Tarbagatay bölgelerinde yaşayan Uygur çiftçilerinin Çin hükümetine karşı başlatmış olduğu Üç Vilayet İnkılabı’na aktif olarak katılarak ve halkın mücadelesini desteklemek üzere Uçkunlar İttifakı (Kıvılcımlar Birliği)’ni kura-rak devam ettirmiştir. Bu siyasî olaylar sonucunda milliyetçi Çin hükümeti tarafından hapse atılan şair, 1945’te 23 yaşındayken Aksu’da idam edilir. Hapishanede kendisine yapılan ihaneti şu dizelerle dile getirmiştir:

*Bu geniş dünya bana oldu cehennem,
Genç gönlümü hazana çevirdi kan içen alçak.*

Ulvi Yusuf oğlu Bünyadzade – (1969 – 1990) – Azerbaycan şairi, gazeteci. Kısacık ömre büyük başarılar sığdıran şairimiz 23 Eylül 1969 yılında şu an Ermeni işgali altındaki Göyçe’ye bağlı Kesemen kentinde dünyaya geldi. Daha 5 yaşında şiir yazmaya başladı. İlk öğremini aynı çevrede aldı, orta öğretimini Azerbaycanın Daşkesen şehrinde başarıyla bitirdi. 1987 de Azerbaycan Pedagojoloji Harici Diller Enstitüsü’nün İngiliz Dili Fakültesine başladı. Daha sonra askeri hizmet için uzak Sibiryaya gitse de 1989 yılının Eylül ayında SSCB Savunma Bakanlığının o zamanki kararına göre 9 ay önceden askerlikten terhis edildi ve Azerbaycan Diller Üniversitesi’nin ikinci sınıfında eğitimini tamamlamak için Bakü’ye döndü. Bu sırada Ba-

kü'de Ermenistan'ın Karabağ'da yaptığı vahşiliklerle ilgili mitingler yapılıyordu. Canından aziz bildiği vatani için, daha o gün mitinglerde en ön sıralarda yer aldı. Miting sırasında çok büyük suç sayıldığı halde Rus Kominist Partisi üyelik kartını herkesin gözü önünde yaktı. Çünkü, kahraman şairimiz "Halkı zafere gidilen yoldaki haklı mücadeleye ikna etmek gerekirse, tüm varlığımızı yakmaya hazır olmalıyız" diyordu. 1990 ocak ayının 19'unu 20'sine bağlayan gece Sovyet emperyalizminin silahlı ordusu başkent Bakü'yü işgal etti. Aynı gece işgali protesto eden sivil halkın üzerine ateş açtı. Bakü'de o gün kızılca kıyamet yaşanıyor. Kahraman şairimiz o sırada barikatlerle işgalcilerin önlerini kesmiş, hoparlörle Sovyet askerlerine doğru bağıyordu: "kırmayın benim halkımı. Onlar silahsızdırlar. Burada kadın ve çocuklar var. Çekilin, atmayın merminizi, topunuzu" diye sesleniyordu. Ses gelen tarafa doğru tanktan arka arkaya ateş açıldı ve yiğit şairimiz oracıkta şehit düştü.

20 yıllık yaşamında edebiyatımıza 200 den fazla şiir, "Ömür Yolu" poeması ve "Kansızlar" povesti (romanı) (Her ikisinde Sovyet döneminde Afganistan'da savaşan kardeşlerimize ithafen yazılmıştır), 40'a yakın hikaye, 20 kadar dünya edebiyatından orjinal çeviriler, İngiliz ve Rus dillerinde 7 edebi ve toplumsal bağlamda makale bırakmıştır.

Her alanda gösterdiği başarıyı musikide de gösterdi. Birçok müzik aletini başarılı bir şekilde kullanabiliyordu. Piano, gitar, akordiyon, tar, bağlama, saz, garmon vb. Musikiye olan ilgisi şiirlerine de yansımış, müzikal muhteşem bir ahenk oluşturmuştur.